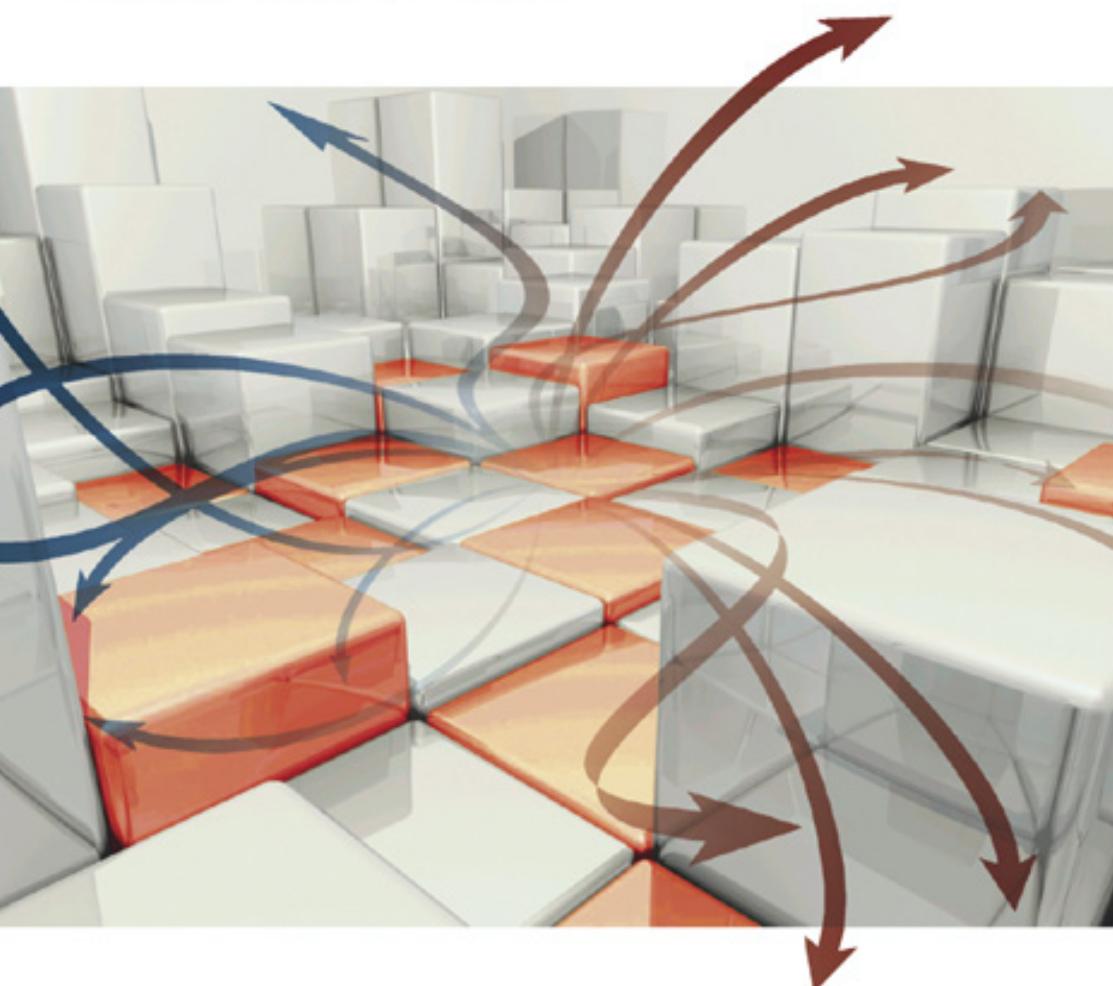
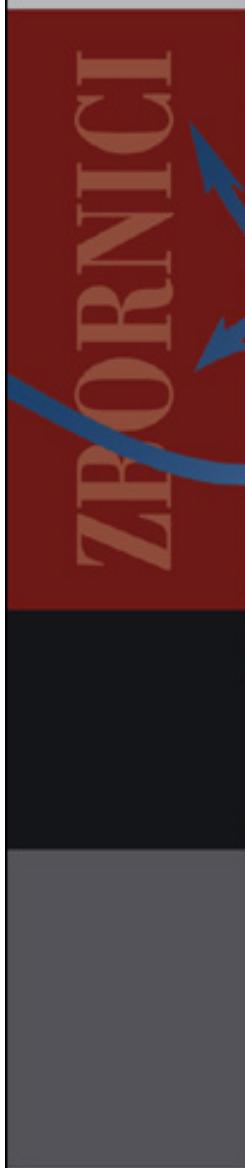
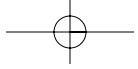

HRVATSKO ISELJENIŠTVO I DOMOVINA

Razvojne perspektive

Uredili C. Hornstein Tomić, I. Hrstić,
F. Majetić, I. Sabotić, M. Sopta

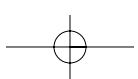
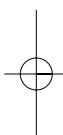
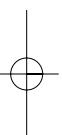

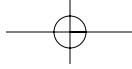

INSTITUT DRUŠVENIH ZNANOSTI IVO PILAR

Biblioteka **Zbornici**
— Knjiga 44 —

HRVATSKO ISELEJENIŠTVO I DOMOVINA
Razvojne perspektive

Biblioteka **Zbornici**
— Knjiga 44 —

HRVATSKO ISELJENIŠTVO I DOMOVINA
Razvojne perspektive

Uredili:

Caroline Hornstein Tomić, Ivan Hrštić, Filip Majetić, Ines Sabotić, Marin Sopča

Nakladnik:

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Marulićev trg 19/I, 10000 Zagreb;
t: 4886800; f: 4828296; ured@pilar.hr; www.pilar.hr

Za nakladnika:

prof. dr. sc. Vlado Šakić

Lektura:

Ivona Filipović Grčić, prof.

Recenzenti:

prof. dr. sc. Ivan Rogić
dr. sc. Ljiljana Dobrovšak

Oblakovanje:

Zlatko Rebernjak

Prijelom i priprema za tisk:

Grafički studio Forma ultima, Zagreb

Tisk:

ITG, Zagreb, lipanj 2014.

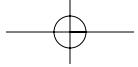
ISBN 978-953-7964-01-6

Cip zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 880042

Copyright © 2014. — Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

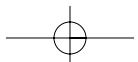
HRVATSKO ISELJENIŠTVO I DOMOVINA

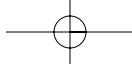
Razvojne perspektive

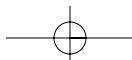
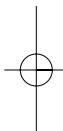
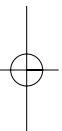
INSTITUT DRUŠTVENIH ZNANOSTI IVO PILAR

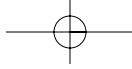
Zagreb, 2014.

Na suradnji i finansijskoj potpori
objavljanju ovog zbornika
zahvaljujemo
Državnom uredu za Hrvate
izvan Republike Hrvatske.

Sadržaj

Predgovor 9

UVOD

Vlado ŠAKIĆ:

Suvremeni migracijski procesi i njihov odraz na Hrvatsku.

Globalni pogled na međunarodne migracije 13

SUVREMENI MIGRACIJSKI TRENDLOVI I INTEGRACIJSKE POLITIKE: RIJEČ VELEPOSLANIKA

Beverly MERCER:

The Croatian Diaspora in Australia 25

Denis KNOBEL:

Case Study Switzerland 31

HRVATSKE ISELJENIČKE ZAJEDNICE U SVIJETU

Marin SOPTA:

Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu 39

Katica JURČEVIĆ:

Pregled položaja i integracijskog značaja
hrvatskih iseljenika u Njemačkoj 47

Adolf POLEGUBIĆ:

Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina:
stanje i perspektive 55

Jadranka GVOZDANOVIĆ:

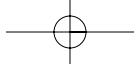
Mladi Hrvati u Njemačkoj 67

Rebeka MESARIĆ ŽABČIĆ:

Fenomen prekoceanske lančane migracije i
lokalni/regionalni identiteti 77

Danijel VOJAK:

Samoborsko iseljeništvo u Sjedinjenim Američkim Državama:
pogled iz domovine 89

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Ana JURA:

- Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda
do Drugoga svjetskog rata 101

Marina PERIĆ KASELJ:

- Hrvatske migrantske virtualne zajednice (HMVZ) u Argentini:
konstruiranje identiteta u kiberprostoru (na primjeru Argentine) 113

Marina DEUR:

- Hrvati u Brazilu 125

HRVATSKI JEZIK I KULTURA U ISELJENIŠTVU

Zdenka WEBER:

- Hrvatska kulturna promidžba kao jedan od preduvjeta
očuvanja nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu 131

Ivan HRSTIĆ, Artur NALIS:

- Institut za hrvatski jezik u Melbourneu i
priznanje hrvatskog jezika u Australiji 139

Marica ČUNČIĆ:

- Sveučilišna nastava hrvatskoga jezika, kulture i književnosti
u SAD-u i Kanadi 147

Lada KANAJET ŠIMIĆ, Lidija CVIKIĆ:

- E-učenje hrvatskoga kao naslijednoga jezika:
trenutačno stanje i razvojne perspektive 155

Stjepan ŠULEK:

- Slobodna riječ u hrvatskom egzilu s osvrtom na časopis
Kroatische Berichte (1976.—1990.) 165

Vesna KUKAVICA:

- Hrvatska iseljenička periodika u 21. stoljeću 171

POLITIKA I HRVATSKO ISELJENIŠTVO

Ivan TEPEŠ:

- Doprinos Hrvatske seljačke stranke očuvanju ideje hrvatske samostalnosti
u hrvatskom iseljeništvu od 1945. do 1990. godine i
stvaranju samostalne Hrvatske 179

Ivan ČIZMIĆ:

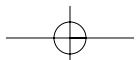
- Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima
u SAD-u i Kanadi (1966.—1987.) 191

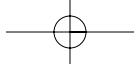
Gordan GRLIĆ RADMAN:

- Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju
Republike Hrvatske 203

Gojko BORIĆ:

- Promicanje istine o Hrvatima u Saveznoj Republici Njemačkoj 215

---

*Sadržaj***Tomislav ĐURASOVIĆ:**

Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske 223

Branko BARBIĆ:

Ustrojstvene politike Republike Hrvatske u njegovim zakonima i državnim tijelima od 1991. do danas 235

SUVREMENI MIGRACIJSKI PROCESI I PERSPEKTIVE**Božo SKOKO:**

Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu 249

Jure VUJIĆ:

Hrvatski identitet između moderne i postmoderne 261

Caroline HORNSTEIN TOMIĆ:

Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies — An Account of Recent Developments 273

Jasna ČAPO:*Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit'*.
Promjenljive artikulacije povratka u domovinu među hrvatskim ekonomskim migrantima u Njemačkoj ..... 283**Walter Vori LALICH:**

Post-migration Dynamics: Towards a New Configuration of a Transnational Social Space 291

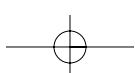
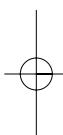
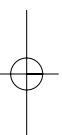
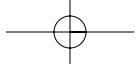
Zvonimir MILAS, Nikolina VUKOJEVIĆ:

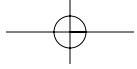
Mladi povratnik na radnom tržištu u Hrvatskoj 305

Sažetci radova 313

O autorima 323

Sažetak / Summary 333

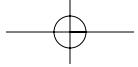

Predgovor

Zbornik radova koji se nalazi pred Vama obuhvaća radove pripremljene za međunarodni godišnji znanstveno-stručni skup *Annales Pilar*, pod nazivom *Hrvatsko iseljeništvo i domovina: Razvojne perspektive* (Zagreb i Dubrovnik, 26.-28. svibnja 2011.). Organizator događanja bio je Institut društvenih znanosti Ivo Pilar u suradnji s Hrvatskom maticom iseljenika i pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti — Razred društvenih znanosti. Skup je održan u sklopu obilježavanja 20. obljetnice utemeljenja i djelovanja Instituta, a odabirom teme skupa potvrđio se kontinuitet posvećenosti Instituta istraživanju hrvatskog iseljeništva te odnosa između domovinske i iseljene Hrvatske.

Zbornik čini trideset tekstova trideset troje autora. Otvaraju ga uvodni rad ravnatelja Instituta Ivo Pilar prof. dr. sc. Vlade Šakića i tekstovi veleposlanika Australije te Švicarske, a potom slijedi znanstveno-stručni dio u kojem su radovi razvrstani u četiri tematske cjeline: Hrvatske iseljeničke zajednice u svijetu, Hrvatski jezik i kultura u iseljeništvu, Politika i hrvatsko iseljeništvo, te Suvremeni migracijski procesi i perspektive. Zbornik karakterizira pluralnost tema i istraživačkih pristupa, od istraživačkih radova do svjedočanstava, a urednici vjeruju kako upravo ta raznolikost omogućuje cijelovitiji uvid u jedan tako složen fenomen kao što je hrvatsko iseljeništvo.

Naime, s obzirom na broj iseljenika u odnosu na ukupan broj stanovnika u zemlji, Hrvati imaju jednu od najbrojnijih iseljeničkih zajednica u svjetskim okvirima. Točan broj ne može se sa sigurnošću utvrditi, no prema procjenama Ministarstva vanjskih i europskih poslova u svijetu ih je danas oko tri milijuna. Po red same brojnosti iseljenika, važno je istaknuti dugotrajnost procesa iseljavanja s hrvatskih prostora, procesa koji je započeo još u 15. stoljeću. Unatoč tomu povijest iseljavanja iz hrvatskih krajeva, kao i život hrvatskih zajednica u iseljeništvu te njihove razvojne perspektive i odnos s domovinskom Hrvatskom, još uvek nisu dovoljno istraženi. Osobito je malo studija posvećeno trećoj i četvrtoj generaciji iseljenika i njihovim odnosima sa suvremenom Hrvatskom. Stoga se istraživačima u društveno-humanističkim znanostima nameće potreba (i obveza)

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

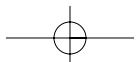

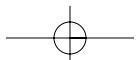
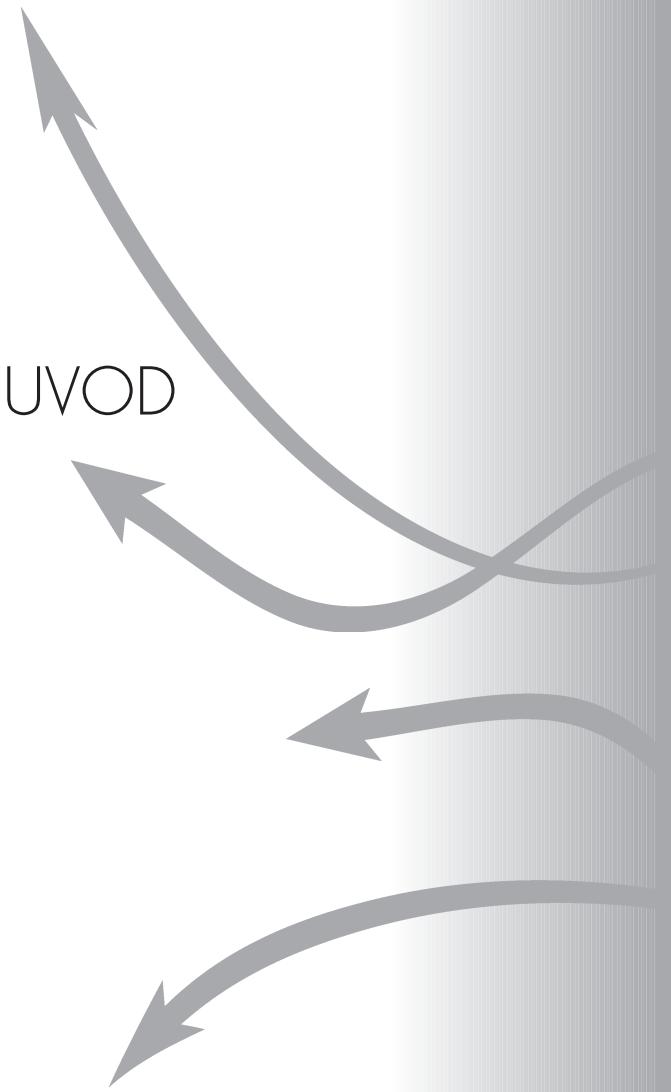
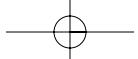
dalnjeg proučavanja ovih tema. Svrha je priloženoga Zbornika (dodatno) rasvjetliti pojedina povijesna i suvremena obilježja hrvatskog iseljeništva.

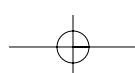
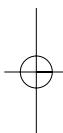
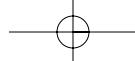
U nadi da će radovi u Zborniku istodobno poslužiti kao polazište za buduća istraživanja preostaje nam tek zahvaliti svim autorima, recenzentima i svima koji su na bilo koji način pridonijeli njegovu objavljuvanju. Osobitu zahvalu dužujemo predstojnici Državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske mr. sc. Dariji Krstičević.

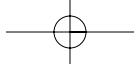
Urednici

Zagreb, svibnja 2014.

SUVREMENI MIGRACIJSKI PROCESI I NJIHOV ODRAZ NA HRVATSKU

Globalni pogled na međunarodne migracije

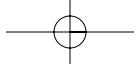
Vlado ŠAKIĆ

Međunarodne migracije danas se drže jednom od središnjih dimenzija globalizacije. Veliki pokreti stanovništva u prošlim stoljećima mijenjali su ne samo demografske slike iseljenih i useljenih područja nego su bitno, ponekad i presudno, utjecali na povijesna, kulturna i socijalna događanja. Tri su golema migracijska vala tome osobito pridonijela. Prvi se odnosi na razdoblje od 15. do 18. stoljeća kada se naseljavao američki kontinent, drugi od 18. stoljeća do početka Drugog svjetskog rata, kad su se oblikovale nove države na američkom i australskom kontinentu, a treći na razdoblje od 1965. do danas. Prva dva vala povijesni su valovi, a treći se odnosi na suvremena migracijska kretanja koja bitno određuju suvremene globalizacijske procese te u odnosu na prva dva imaju niz posebnosti koje su posljedica svjetskih događanja u Drugom svjetskom ratu i drugoj polovini dvadesetog stoljeća.

Razdoblje naseljavanja američkog australskog kontinenta razdoblje je stoljetnih borbi doseljenika iz cijelog tadašnjeg svijeta, posebice iz Europe, za preživljavanje i bolji život od onoga koji su imali u domicilnim sredinama. U tim borbama gotovo je istrijebljeno ili potpuno asimilirano sve zatečeno domorodačko pučanstvo, čime se civilizacijski okvir naseljenih područja potpuno promjenio, a naseljeničke skupine određivale budućnost novih kontinenata.

Drugi globalni migracijski val događao se između 1820. i 1914. Glavna karakteristika tog vala na svjetskoj razini jest njegova jednosmjernost između dva dijela svijeta koji se danas ubrajaju u najrazvijenije, to jest iz Europe prema Americi i Oceaniji. U tom razdoblju, nazvanom u svjetskoj migracijskoj literaturi »prvim globalnim stoljećem«, iz Europe je u Ameriku iselilo oko 50 milijuna ljudi, od kojih 30 milijuna individualno, a u Australiju i Novi Zeland dodatnih 3,5 milijuna. Taj se val stabilizirao tek oko 1930. godine kada je zavladala tzv. velika depresija u SAD-u, a useljenička politika u zemljama prijma postala restriktivnija. Uz Europljane, u tom razdoblju u iste zemlje prijma iselio se i velik broj migranata iz nerazvijenih zemalja, posebice Kine i Indije.

Taj migracijski val prouzročio je i u zemljama prijma i u zemljama iseljenja znatne promjene, napose gospodarske. Na primjer, u Argentini je između 1870.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

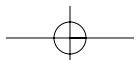
i 1910. pučanstvo poraslo za 60%, a radnička populacija za 90%. S druge strane Europa je izgubila 11% ukupne i 13% radničke populacije, s pojedinačnim primjerima Irske i Italije koje su izgubile više od 30% radničke populacije. Taj val je na svjetskoj razini, između zapadne Europe, SAD-a, Južne i Srednje Amerike, Australije i Novog Zelanda stvorio tzv. veliku atlantsku ekonomiju.

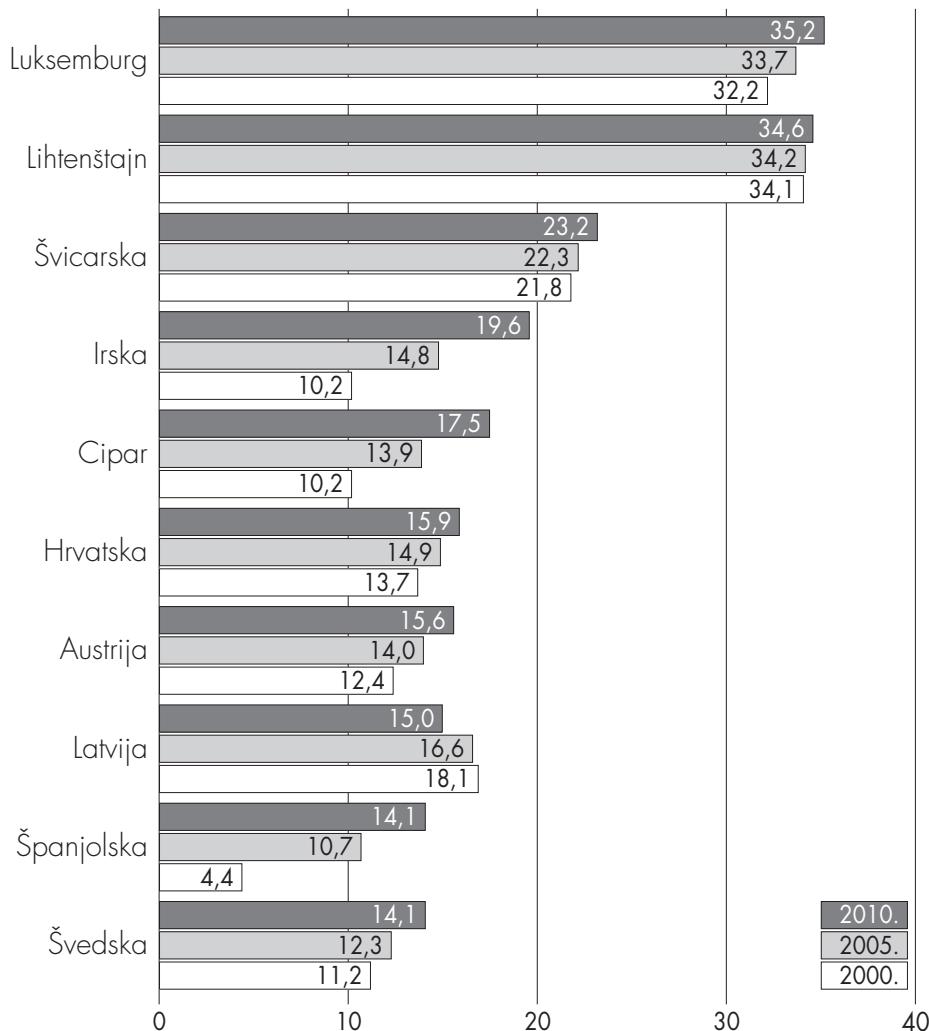
Treći globalni migracijski val započeo je šezdesetih godina dvadesetog stoljeća i traje do danas. U razdoblju od 1965. do 2000. apsolutni broj migranata na svjetskoj razini se udvostručio iako je relativni udio ostao stabilnim zbog udvostručenja ukupne svjetske populacije. Radi jasnijeg uvida u taj val, koji u suvremenim globalnim uvjetima i integracijama ima znatan odraz na gospodarska, politička i kulturna zbivanja u mnogim zemljama svijeta, u tablici 1. prikazani su apsolutni i relativni pokazatelji tog migracijskoga kretanja u odnosu prema svjetskoj populaciji i procijenjeno je stanje do 2050. godine.

Tablica 1. — Međunarodni migranti s obzirom na regiju prijma od 1960. do 2000. godine, izraženo u milijunima. (Izvor: UN, Opći trendovi migrantskog udjela, Revizija 2003.)

Regije	1960.	1970.	1980.	1990.	2000.
Svijet	75,9	81,5	99,8	154,0	174,9
Razvijene zemlje	32,1	38,3	47,7	89,7	110,3
Razvijene zemlje osim SSSR-a	29,1	35,2	44,5	59,3	80,8
Zemlje u razvoju	43,8	43,2	52,1	64,3	64,6
Afrika	9,0	9,9	14,1	16,2	16,3
Azija (isključujući Armeniju, Azerbajdžan, Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan)	29,3	28,1	32,3	41,8	43,8
Latinska Amerika i Karibi	6,0	5,8	6,1	7,0	5,9
Sjeverna Amerika	12,5	13,0	18,1	27,6	40,8
Oceanija	2,1	3,0	3,8	4,8	5,8
Europa (isključujući Bjelorusiju, Estoniju, Latviju, Litvu, Moldaviju, Rusku Federaciju i Ukrajinu)	14,0	18,7	22,2	26,3	32,8
SSSR	2,9	3,1	3,3	30,3	29,5

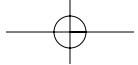
Razvidno je da je početkom dvadeset prvog stoljeća svaka tridesetpeta osoba na Zemlji međunarodni migrant. Uz nagli rast apsolutnog broja migranata u drugoj polovini dvadesetog stoljeća, to jest u trećem globalnom migracijskom valu, taj val znatno se razlikuje od prva dva s obzirom na motivacijsku pozadinu i smjerove migriranja.

V. Šakić: *Suvremeni migracijski procesi i njihov odraz na Hrvatsku...*

Slika 1. — Broj migranata, s obzirom na destinaciju i kao postotak od ukupne populacije u Zapadnoj i Središnjoj Europi: top 10 destinacija u 2000., 2005. i 2010.
(Izvor: UN DESA, 2009.)

U odnosu prema prvom i drugom valu, koje je poglavito obilježavalo interkontinentalno migriranje prema Americi i Oceaniji, treći val obilježava migriranje iz nerazvijenih u razvijene zemlje (slika 1.). Zbog toga se znatno smanjio broj migranata iz Europe u tradicionalne useljeničke zemlje, a porastao je broj useljenika u zemlje Zapadne Europe i Sjeverne Amerike iz azijskih zemalja te Latinske Amerike i Kariba. Oceanija je zadržala snažan useljenički trend. S obzirom na relativan broj u tablici 1. primjećuje se znatan porast migranata između

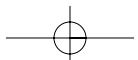

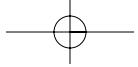
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

1985. i 2000. što je prouzročeno raspadom komunizma i stvaranjem novih država na teritorijima nekih socijalističkih zemalja, posebice bivšeg SSSR-a, te pojačanim migriranjem s Istoka prema Zapadu ili unutar bivšeg SSSR-a i novim useljeničkim zemljama; međutim, pokazuje se da će se u idućim desetljećima relativni udio migranata u odnosu prema svjetskoj populaciji ponovno stabilizirati i donekle smanjiti. Premda se relativni broj migranata u trećem globalnom migracijskom valu nije mijenjao u usporedbi s drugim valom, promijenjeni su znatno i motivacijska pozadina i efekti migracijskih procesa u zemljama prijma kao i u zemljama podrijetla. U trećem valu, naime, nije toliko dominantna ekonomска dimenzija jer su restriktivnije politike useljavanja omogućile useljavanje samo obrazovanijim migrantima (tzv. *brain drain*), a niže kvalificiranim, koji su u »prvom globalnom stoljeću« bili dominantni, onemogućivale useljavanje. Pojavio se stoga, a i zbog političkih i gospodarskih prilika, u mnogim nerazvijenim zemljama, veći broj neregistriranih (ilegalnih) migranata (prema nekim procjenama nekoliko milijuna na godinu). Na složeniju situaciju u trećem valu, osim tih čimbenika, djelovala je i veća protočnost finansijskoga kapitala i oblikovanje svjetskog tržišta robe i usluga. U takvu kontekstu na globalnoj razini, nacionalnim i socijalnim razinama, migracije su prouzročile mnoge procese, od kojih su neki djelovali pozitivno a neki negativno na gospodarsku, političku ili socijalnu situaciju u zemljama podrijetla i u zemljama prijma. Na globalnoj razini danas se najviše raspravljaju problemi akulturacije, asimilacije i diskriminacije migrantskih skupina, a na nacionalnim razinama, u zemljama prijma pojavljuju se i problemi povezani s ksenofobijom. Stoga je na globalnoj i nacionalnim razinama, danas, bavljenje kulturnim i socijalnim posljedicama migracija mnogo izraženije nego u drugom valu i izraženije nego bavljenje njihovim gospodarskim učincima. Modelom multikulturalizma koji prepoznaje etničke, rasne i kulturne razlike i promiče toleranciju različitosti u zemljama prijma, nastoji se zamijeniti ili potisnuti asimilacijski model koji, kao što je navedeno, proizvodi niz negativnih kulturnih i socijalnih učinaka. Drugim riječima, rasprave o nacionalnom i kulturnom identitetu migranata u zemljama prijma danas su prisutnije nego ikad prije jer je to povezano s globalizacijskim procesima u kojima istodobno sudjeluju mnoge zemlje podrijetla i zemlje prijma migranata. Time migranti, osim dosadašnje dominantne uloge glavnih aktera na tržištu radne snage, dobivaju novu socijalno i kulturno integrirajuću ulogu na svim razinama.

Prema Izvještaju Međunarodne organizacije za migracije iz 2010. danas je apsolutni broj međunarodnih migranata veći nego ikad iako je relativni broj stabilan (tablica 1.). Bude li populacija migranata rasla istim tempom kao posljednjih 20 godina, broj međunarodnih migranata u 2050. godini narast će na 405 milijuna.

V. Šakić: *Suvremeni migracijski procesi i njihov odraz na Hrvatsku...*

Globalna ekonomska kriza usporila je emigraciju u mnogim dijelovima svijeta, ali nije potaknula značajnu povratničku migraciju. S ekonomskim oporavkom i porastom potrebe za novim radnim mjestima, većina stručnjaka smatra taj zastoj tek privremenim. Kako se očekuje da će se to dogoditi u razvijenijim zemljama, a u zemljama u razvoju predviđa se daljnja stagnacija zapošljavanja, razlike između više i manje razvijenih zemalja nužno će se povećavati.

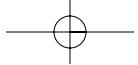
Zahtjevi za migracijskom radnom snagom će se vjerojatno povećati u razvijenim dijelovima svijeta, iz različitih razloga — uključujući i odgovor na socijalne i ekonomske posljedice starenja populacije. Kao što se očekuje da će se povećati zamah povezan s migracijskim mrežama, s proširivanjem tih mreža u razmjeru i dosegu, očekuje se i da će čimbenici koji uzrokuju migracije postajati sve utjecajniji u međunarodnim migracijama te dalje generirati tzv. industriju migracija.

Iako je odnos između okolinskih promjena i migracija kompleksan i ostaje nepredvidljiv, očekuje se da će se broj migranata, osobito u manje razvijenijim dijelovima svijeta, značajno povećati i kao rezultat okolinskih promjena.

Pažljivim upravljanjem migracijama može se bitno utjecati na gospodarski rast i inovacije u odredišnim zemljama te redukciju siromaštva i razvoj u siromašnijim zemljama; također, mogu se omogućiti ljudske slobode te pozitivni ishodi ljudskog razvoja za migrante i njihove obitelji. U isto vrijeme, sve veći prisak za migriranjem, bilo zbog ekonomskih razloga ili izbjegavanja okolinskih promjena, daleko nadmašuje dostupnost pravnih mogućnosti da se to primjerno provede. Stoga će se nastaviti provjeravati i razvijati sposobnost država da upravljaju svojim granicama i pozabave se složenošću ilegalnih migracija.

U takvom općem kontekstu Ujedinjeni narodi putem Međunarodne organizacije za migracije rade na izgradnji kapaciteta (*capacity building*) za suočavanje i usmjeravanje navedenih međunarodnih migracijskih trendova u poželjnomy smjeru. Izgradnja kapaciteta odnosi se na proces jačanja znanja, sposobnosti, vještina, resursa, struktura i procesa koje države i institucije trebaju kako bi postigle svoje ciljeve efikasno te kako bi se prilagodile na promjenu. To ne znači nužno stvaranje novih procesa i sustava. Može naime značiti uklanjanje zastarjelih, neprimjerenih ili neefikasnih sustava, povećanje efikasnosti i jačanje postojećih sustava te prijenos znanja i iskustva iz drugih nacionalnih sredina.

U kontekstu migracija, izgradnja potencijala kao ključne komponente uključuje: pravodobne i točnije podatke o migracijama i tržištu rada; pomoć u definiranju ciljeva i prioriteta politika na nacionalnim razinama, razvoj efikasnog i nepristranog pravnog okvira, koherentne administrativne strukture, mehanizme dogovaranja između vlada i drugih nacionalnih sudionika te međunarodnu suradnju.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

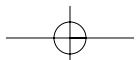
Krajnji cilj migracijskog stvaranja kapaciteta jest olakšati razvoj humanih i uređenih politika koje reguliraju kretanje ljudi.

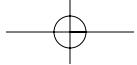
Odraz globalnih migracijskih trendova na Hrvatsku

Hrvati su sudjelovali u sva tri globalna migracijska vala kao dio europskih migracija na nove kontinente i unutar europskih migracija te tako dijelili sudbinu ostalih europskih naroda. No u sva tri vala Hrvati su, zbog niza povijesnih okolnosti, migrirali i poradi posebnih razloga.

U prvom migracijskom valu to se odnosi na migriranje (bijeg) Hrvata u okolne europske zemlje ili prisilno, u ropstvo u Tursku zbog turskih osvajanja hrvatskih povijesnih područja. Najdramatičnije razdoblje u prvom valu nastupilo je nakon bitaka na Krkvinskom i Mohačkom polju (1493. odnosno 1527. godine) kada je Hrvatsku napustilo iz različitih razloga oko dvjesto tisuća ljudi, što je s obzirom na tadašnji ukupan broj stanovnika oko trećina hrvatskog pučanstva. Može se tek pretpostaviti kolika je to bila demografska i nacionalna katastrofa jer se to pučanstvo, bez obzira na to je li slijedilo »euromigracijska« gibanja ili je bježalo pred Turcima, može držati potpunim demografskim gubitkom. Naime, u okolnim zemljama, Italiji, Mađarskoj i Austriji te nekim udaljenijima, ima tek tragova toga velikog broja prognanih, a na američkom kontinentu nazočnost Hrvata može se pratiti tek kroz postignuća naših poznatih iseljenika, najčešće misionara (primjeri Paletina, Ratkaja, Končaka, Kundeka...). Međutim, može se opravdano tvrditi da su svojim djelovanjem u novim sredinama oni znatno pridonosili njihovu gospodarskom i kulturnom prosperitetu, o čemu postoje pisani tragovi i svjedočanstva. Ti Hrvati i njihova postignuća su, naime, ostavili neprijeporan i trajan trag, na svjetskoj razini, o stoljetnoj hrvatskoj zapadnocivilizacijskoj povijesnoj i kulturnoj pripadnosti.

Hrvatska je s Europom dijelila sudbinu i u drugom valu, ponovno uz neke posebnosti. Motivacija za iseljavanje bila je pretežito ekonomska; taj val započeo je u drugoj polovini devetnaestog stoljeća, a glavnina hrvatske populacije iselila se nakon 1880. Važno je također napomenuti da se, sukladno iseljenicima iz drugih europskih zemalja, iseljavao radno i reproduksijski najspasobniji dio hrvatskog pučanstva što je u Hrvatskoj, slično prvomu globalnom valu, ponovno izazvalo demografske i gospodarske gubitke koji se mogu ocijeniti katastrofalnima. Takvo stajalište potkrepljuju i činjenice koje se odnose na posebnost iseljavanja iz Hrvatske u tom valu. Naime, za razliku od većine europskih zemalja, posebice zapadnoeuropskih, iz kojih je iseljavanje znatno slabije tridesetih godina dvadesetog stoljeća, iz Hrvatske se istom žestinom nastavilo između dva svjetska rata, a znatan broj iselio se i povezano s Prvim svjetskim ratom. Uz taj

V. Šakić: *Suvremeni migracijski procesi i njihov odraz na Hrvatsku...*

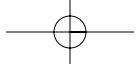
dio drugoga migracijskog vala iz Hrvatske, uz ekonomsku motiviranost, povezana je i politička motiviranost za iseljavanje, o čemu postoje brojni pisani tragovi u povijesnim, političkim i književnim tekstovima (npr. Radicevi i Matoševi tekstovi). Uglavnom prema većini postojećih, a nepreciznih procjena, iz Hrvatske se u valu od 1880. do Drugoga svjetskog rata iselilo oko pola milijuna ljudi. Većina je podrijetlom iz Dalmacije, s otoka te iz gorske Hrvatske, što je u migracijskoj literaturi poslije Drugoga svjetskog rata protumačeno stereotipom o »tradicionalnim migracijskim hrvatskim krajevima«, čime se zapravo prenaglašava ekonomska, a prikrivala nacionalna i politička dimenzija tog vala, kao i onog nakon Drugoga svjetskog rata.

Različito od prvog vala, o kojemu postoje malobrojni istraženi tragovi i pisana svjedočanstva, o drugom postoje mnogobrojni tragovi u hrvatskom iseljeњstvu, o kojima se u Hrvatskoj više počelo pisati i raspravljati tek s hrvatskim osamostaljenjem. Na temelju dosadašnjih spoznaja može se tvrditi da je taj val, osim navedenih negativnih učinaka, proizveo i mnogo pozitivnih, od kojih su najvažniji oni koji se odnose na promicanje i očuvanje hrvatskoga nacionalnog i kulturnog identiteta u zemljama prijma, koje zapravo čine krug najrazvijenijih svjetskih zemalja.

Hrvatski migranti i u trećem globalnom valu sudjelovali su kao iseljenici, s različitim motivacijama iseljavanja te sukladno tome doživljavali različite sudbine. Za razliku od dva prethodna vala, u tom trećem, koji za Hrvatsku, također, ima sva obilježja demografske i socijalne katastrofe, glavni pravci migriranja bili su podijeljeni na prekoceanske i zapadnoeuropske, a motivi migriranja pretežito na političke, ekonomske ili pomiješane jedne i druge. Dok se smjerovi migriranja preklapaju s navedenom svjetskom situacijom prikazanom na slici 1., broj hrvatskih migranata i njihova motivacija za migriranjem imaju, uza sve sličnosti s globalnom migracijskom slikom, i niz posebnosti.

Na drugojugoslavenskoj razini i po apsolutnom i relativnom broju hrvatski iseljenici, nakon Drugog svjetskog rata, bili su umnogome najbrojniji kad ih se uspoređuje s iseljenicima iz drugih republika druge Jugoslavije, a posebice kad se Hrvatima iz Hrvatske pridodaju i Hrvati iz Bosne i Hercegovine kao pripadnici istoga nacionalnoga korpusa. Isto tako, u europskom kontekstu Hrvati su na samom vrhu, s nekoliko drugih naroda, prema relativnom broju iseljenika, u trećem globalnom valu, u zapadnoeuropske ili prekoceanske zemlje.

S obzirom na motivaciju, iseljavanje Hrvata može se na nacionalnoj razini podijeliti u tri posebna vala. Prvi je i u drugojugoslavenskom i svjetskom kontekstu hrvatska posebnost, povezan je s Drugim svjetskim ratom, motivacija je bila gotovo isključivo politička, a iseljavanje ilegalno. Bio je to, zapravo, bijeg pred pogibjom, nakon rata, kojoj su bile izložene stotine tisuća Hrvata zbog na-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

cionalne pripadnosti, bez ikakve mogućnosti da se legalno brane i dokazuju svoju nevinost. Oni koji nisu uspjeli pobjeći, bili su žrtve besprimjnog zločina na prostoru bivše Jugoslavije, a i u europskom kontekstu nakon Drugog svjetskog rata.

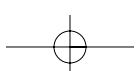
Motivacija iseljenika u drugom hrvatskom valu slična je motivaciji iseljenika iz drugih europskih zemalja u razdoblju između 1965. i 1990., to jest bila je pretežito ekonomска. No kad se uzme u obzir da su se zbog ekonomskih razloga iz druge Jugoslavije najviše iseljavali Hrvati, iako su gospodarski potencijali Hrvatske u usporedbi s drugim republikama druge Jugoslavije bili najviši, da su se nakon Hrvatskog proljeća mnogi iselili isključivo zbog političkih razloga te da su Hrvati iz Bosne i Hercegovine bili relativno najbrojniji u toj republici, motivaciju nije moguće pripisati samo gospodarskim čimbenicima nego im je nužno pribrojiti i one političke, koje je kreirao sam jugoslavenski politički vrh.

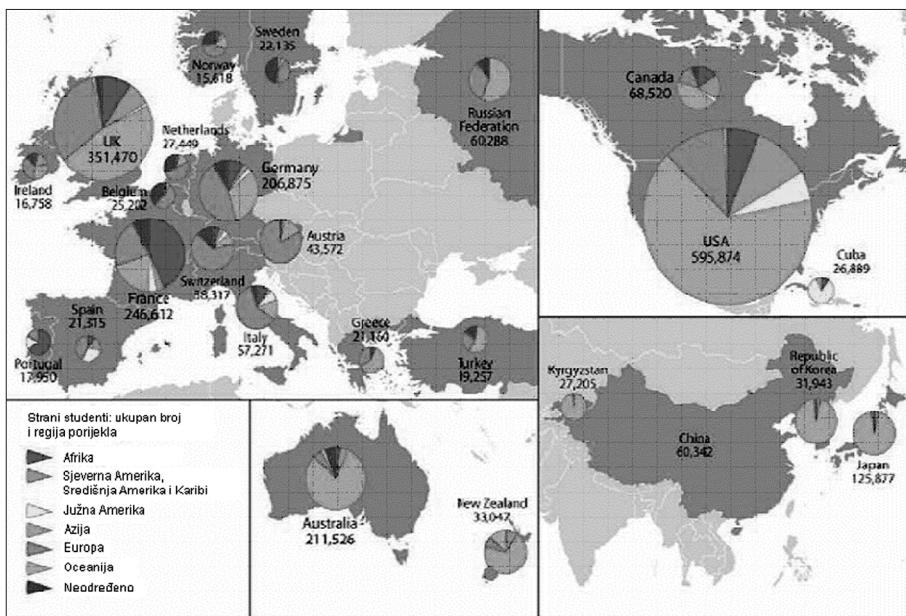
Treći val uslijedio je u procesu hrvatskog obrambenog rata za neovisnost i poslijeratnog stanja u kojem se Republika Hrvatska našla. Taj treći val ponajprije obilježava činjenica da se prvi put znatnije iseljavalo iz neovisne hrvatske države, ali da se prvi put znatnije i useljavalo u Hrvatsku, premda su to pretežito bili Hrvati i Bošnjaci-Muslimani iz Bosne i Hercegovine. Motivacija za iseljavanje ima određenih sličnosti s trećim globalnim valom jer je jednim dijelom iseljavanje uvjetovano gospodarskom situacijom prouzročenom srpskom agresijom na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu ili nepravednim i neučinkovitim privatizacijskim modelom koji je naglo povećao broj nezaposlenih. U tom kontekstu hrvatska posebnost odnosi se na odlazak velikog broja mladih i obrazovanijih, koji u novonastalim okolnostima nisu vidjeli brzu perspektivu zapošljavanja ili primjerenog školovanja. Tome je posebno pridonio velik broj prognanika iz Hrvatske i izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Kako je razvidno iz slike 2. Hrvatska slijedi proces karakterističan za nerazvijeni dio svijeta.

Suvremena hrvatska iseljenička slika pretežito je uvjetovana iseljavanjem u trećem i djelomično iseljavanjima u drugom globalnom migracijskom valu. Zapadnoeuropske zemlje u tom kontekstu, u drugom valu, bile su gotovo isključivo prolazne zemlje za konačna prekoceanska odredišta.

U trećem valu većina iseljenika zadržavala se u zapadnoeuropskim zemljama (najčešće u Njemačkoj, Italiji, Austriji, Švedskoj i Švicarskoj), a ostali su odlazili u prekoceanske zemlje (najčešće SAD, Australiju, Kanadu, Južnu Ameriku).

U Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar provedeno je krajem devedesetih istraživanje na uzorku iseljenika koji su se nakon 1990. vratili u Hrvatsku. Prema podacima iz tog istraživanja trećina je migrirala zbog političkih razloga, a dvije trećine zbog ekonomskih ili mješavine ekonomskih i političkih razloga. Politički

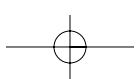
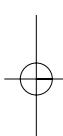
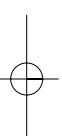
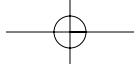

Slika 2. — Strani studenti u visokom obrazovanju, 2007.

(Prilagodeno prema: Institut za statistiku, UNESCO)

motivi, kao što je spomenuto, dominirali su u prvom hrvatskom poslijeratnom valu, a ekonomski šezdesetih do devedesetih godina. Valja napomenuti da je oko 60% iseljenika u tom valu Hrvatsku napustilo individualno (odlazak na tzv. privremeni rad) i da su im se obitelji masovnije pridruživale tek u drugoj polovini sedamdesetih godina kad je bilo razvidno da se odlazak na »privremeni rad« u velikoj većini pretvorio u trajno iseljavanje.

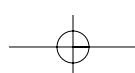
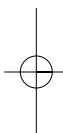
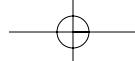
Danas Hrvatska opet dijeli migracijsku sudbinu s Europom. Kako je naveđeno, prvi put u povijesti u Hrvatsku je imigrirao veći broj migranata, a iseljavanje u posljednjem desetljeću je bitno smanjeno u odnosu na razdoblja prve i druge Jugoslavije. Iako je takva situacija prouzročena ratom za neovisnost, s ulaskom u Europsku uniju Hrvatska se nužno suočava s novim oblicima useljavanja karakterističnim za Srednju i Zapadnu Europu. Stoga je izgradnja kapaciteta prema međunarodnim standardima i uključivanje u globalnu i europsku politiku koja se odnosi na kretanje ljudi obveza ove i svih budućih vlada. I prema Europi i prema hrvatskim iseljenicima i prema hrvatskom razvoju temeljenom na integraciji Hrvata u Hrvatskoj i izvan nje.

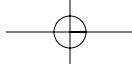

SUVREMENI MIGRACIJSKI TRENDJOVI I INTEGRACIJSKE POLITIKE: RIJEČ VELEPOSLANIKA

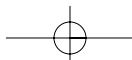

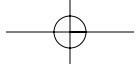
THE CROATIAN DIASPORA IN AUSTRALIA

Beverly MERCER,
Ambassador of Australia to the Republic of Croatia

As you will all be aware, Australia is a very multicultural society. Since 1945, seven million people have migrated to Australia (out of current population of 22.6 million). At the time of our most recent Census (2006), 24% of Australians (five million) were born overseas. At 30 June 2009, of the estimated resident population of Australia (22 million people) one quarter were born overseas (5.8 million people). Today around 44% of all Australians were either born overseas or had (or have) at least one overseas born parent. We identify with more than 270 ancestries. We speak over 260 languages, including indigenous languages. At the time of the 2006 Census, the top 20 languages spoken at home were:

Language	Number of speakers	Percentage of population
1 English	15 581 334	78.5
2 Italian	316 893	1.6
3 Greek	252 276	1.3
4 Cantonese	244 558	1.2
5 Arabic	243 662	1.2
6 Mandarin	220 623	1.1
7 Vietnamese	194 885	1.0
8 Spanish	98 000	0.5
9 German	75 635	0.4
10 Hindi	70 008	0.4
11 Macedonian	67 832	0.3
12 Croatian	63 616	0.3
13 Aust Indigenous, nfd	55 698	0.3
14 Korean	54 625	0.3
15 Turkish	53 859	0.3
16 Polish	54 389	0.3
17 Tagalog (+ Filipino)	53 284 (+ 39 044)	0.3 (+ 0.2)
18 Serbian	52 531	0.3
19 French	43 217	0.2
20 Indonesian	42 037	0.2

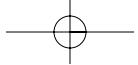

Australia's multicultural policy

The Australian government has recently launched a new multicultural policy, The People of Australia. This new policy makes a clear, strong and positive statement about: how the government and the people of Australia value and benefit from our cultural and linguistic diversity (1), and that this diversity operates within the broader aims of national unity, community harmony and maintenance of our democratic values (2). We hope that this firm statement of leadership on multicultural policy will help maintain our social cohesion, support social inclusion for Australians from culturally diverse backgrounds, and assist in countering marginalisation and extremism. The policy demonstrates that we value our cultural diversity and we hope will help put to rest some outdated views of what Australia stands for. The policy and its initiatives build on successful programs already in place and also fill gaps in current social policy. But unlike previous policies, this policy document moves beyond simply words to introduce three new initiatives to be launched this financial year — the influence of which will reach all Australians, regardless of their cultural backgrounds. The initiatives are: an independent Australian Multicultural Council, to include a Multicultural Ambassadors Program; a National Anti-Racism Partnership and Strategy, and a Multicultural Youth Sports Partnership Program.

Demographics of Croatians in Australia

In the most recent Australian Census (2006), 118 049 people said they had Croatian ancestry. Of those, 64 916 were born in Australia, 40 312 were born in Croatia, and 3874 were born in Bosnia and Herzegovina. Smaller numbers were born in a range of other countries. Of those born in Australia, 34 539 were second generation (both parents born overseas) and 29 108 were third (or later) generation (one or both parent/s born in Australia). At the time of the Census, most Croatian Australians resided in New South Wales, the most populous state (40 768), followed by Victoria (38 934), Western Australia (15 561), Queensland (9966), South Australia (7540) and the Australian Capital Territory (4199). In addition, there were 367 permanent arrivals that were born in Croatia, arriving between 2006 Census date and 31 December 2010. One feature of the Croatian community in Australia is ageing — with the 2006 Census indicating that 43% of the Croatian-born population aged 60 years or older. If this trend continues then the Croatian-born population is likely to dramatically decrease in the next decade or so. But these figures are rather unreliable, as Croatians are not always visible in the statistics. For example most migrants to Australia before 1914 described as "Austrians" were actually from the islands and coast of Croatia. Some-

---

B. Mercer: *The Croatian Diaspora in Australia*

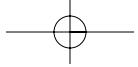
times Croatians are listed as Italians, Slavonians or Yugoslavs — for example separate data on Croatian-born persons was not captured by the census prior to 1996 (i.e. they would have been recorded as Yugoslav).

History of migration

I will not go into great detail on the history of Croatian migration to Australia as I note many of the experts are here in this room as I am sure they will provide all the details of their research during the course of this conference. Suffice to say very few Croatians arrived in Australia much before 1850. Historical research shows that it is likely that the first person of Croatian descent arrived as a convict in 1813. More settlers came in the second half of the 19th century, prompted in part by strong hostility to Austro-Hungarian rule. By 1854 at least two Croatians were working in the Victorian gold fields. The first Croatian arrived in Western Australia in 1858 and worked in the goldfields. From the 1870s Croatians joined boats leaving from Italy, organised by shipping companies and their agents — many of these were from coastal areas where there were traditions of seafaring. Another cause for emigration from Croatia at this time was the phylloxera disease, which ravaged the wine industry in Dalmatia. By 1900, a substantial number of Croatian migrants had arrived in Australia, mainly from Dalmatia. Chain migration significantly contributed to early Croatian migration, with the largest number coming from Dalmatia, Istra and the Croatian Littoral areas. Many of those coming from Istra are recorded as having Italian rather than Croatian heritage. Migration from Croatia resumed in the 1920s, mainly from regions of Medimurje and continued until the Second World War. The 1933 Census listed 2830 Yugoslav-born in Australia and over half of these, many of them Croatians, lived in Western Australia (many of these became important to the wine industry in the Swan Valley). Others could be found on the Queensland canefields, in tobacco cultivation in Queensland; also in the fishing industries in South and Western Australia and in mining areas (i.e. Broken Hill and Kalgoorlie) — the current mayor of Kalgoorlie is of Croatian descent. Most of the immigrants were poor, lowly educated farmers and fishermen with poor English language skills. They helped to develop much of rural Australia.

In 1947, more than 5000 Croatians lived in Australia, mostly from the coastal regions of Dalmatia (mainly from the Makarska area and the island of Korčula) — they made up 80% of all migrants from the former Yugoslavia at that time. The post Second World War immigration of Croatians to Australia can be divided into four phases: The first phase began after the Second World War and continued up to the 1960s, made up mainly of members of the defeated military forces and refugees. Immediately after the Second World War, the Australian

A small crop mark consisting of a circle with a crosshair inside, centered at the bottom of the page.

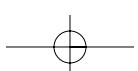
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

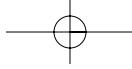

Yugoslavia-born population quadrupled from 5870 in 1947 to 22 860 in 1954. Many migrated under the Displaced Persons Scheme and a significant number of those were Croatian speakers. The migration of displaced persons peaked in 1958. However, unlike other displaced persons groups, the Yugoslavia-born (including Croatians) continued to increase in numbers through the next two decades. They were the first to establish clubs and organisations for the Croatian community. The second phase was during the 1960s when the then Yugoslavia opened its borders which saw a massive departure of “temporary” workers to Western European countries with many of those “temporary” workers becoming permanent migrants to countries such as the United States, Canada and Australia. Between 1961 and 1976 almost 100 000 Yugoslavia-born people took advantage of this opportunity and migrated to Australia. Many of these settlers were Croatians. The Yugoslavia-born population reached 129 620 by the 1971. This wave also included a number who arrived under an agreement with Yugoslavia finalised in 1970. This second phase was the largest wave and included those who migrated for political, economic and ideological reasons. Many in this group were from the lower socio-economic strata, were poorly educated and came from the poorer rural regions. Most settled in industrial suburbs, worked in industries like car manufacturing and construction. Many were involved in large scale infrastructure projects such as the development of the Snowy Mountains Hydro-electric Scheme in the 1950s and 1960s and the construction of the new Parliament House in Canberra in the 1980s. The third phase, during the 1980s, saw an increase in transcontinental migration and decrease of “temporary” workers. Migration to Australia during this period was mainly through family reunion programs and the skilled migration program, which saw a different migrant — those who were well educated professionals. The Yugoslavia-born population reached 160 480 by the 1991 Census. The fourth phase was made up of those escaping the conflicts of the 1990s. Almost 30 000 settlers from the republics of the former Yugoslavia migrated to Australia since 1991. Most of these new arrivals came under Australia’s Humanitarian programme. Many were Croatians, in particular from Bosnia-Herzegovina.

Interestingly, there was a collective return to Croatia of around 1000 Croatian migrants during 1948 and 1949 on boats purchased by the Yugoslav government, which was unparalleled in Australian migration history — but many soon re-emigrated and started life anew in Australia.

Compared to 67.9% of the total overseas-born population in Australia, 81.9% of the Croatia-born people in Australia arrived in Australia prior to 1996. Among the total Croatia-born in Australia at the 2006 Census, 9.7% arrived between 1996 and 2000 and 5.1% arrived during 2001 and 2006. There were 51

B. Mercer: *The Croatian Diaspora in Australia*

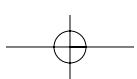
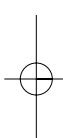
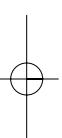
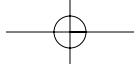
860 Croatia-born people in Australia at the 2001 Census, making up 1.3% of the overseas-born population.

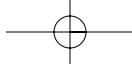
Community dynamics

Croatian Australians are very proud of their Croatian heritage and maintain interest and links with Croatia. They have developed their own associations, social and sporting clubs, political organisations (many of the Croatian political parties have representation/branches in Australia), media and religious institutions, welfare organisations, language schools, folkloric, drama and musical groups and even aged-care homes. The Croatian welfare associations have provided assistance to new immigrants, including assistance with English language classes, with legal issues, with domestic violence and other social issues and more recently with issues facing an ageing community. Of all the sporting associations, soccer (football) is particularly important in the Croatian community with a large number of football clubs — in the 2006 World Cup seven of the players in the Australian national team were of Croatian ancestry and three of the players on the Croatian national team were Croatians from Australia. In the area of language there are Croatian language schools and a Croatian Studies Centre at Macquarie University in Sydney. An interesting statistic from the 2006 census is the main languages spoken at home by Croatia-born people in Australia were Croatian (64.7%), English (16.7%) and Serbian (11.8%). Of the 42 340 Croatia-born who spoke a language other than English at home, 75.9% spoke English very well or well and 23.1% spoke English not well or not at all. In the area of media, there is a community radio, TV, a Croatian language program on the national multicultural broadcaster SBS, and Croatian language newspapers. Some states even have Croatian Chambers of Commerce or business associations.

Another interesting statistic is the high level of uptake of Australian citizenship by Croatian Australians. At the 2006 Census, the estimated rate of Australian Citizenship for the Croatia-born in Australia was 96.7%, whereas the estimated rate for all overseas-born was only 75.6%.

Australia has greatly benefited from the contribution made by people of Croatian heritage — many of whom have distinguished themselves in all walks of life, not just in Australia, but internationally. They include actors, sportspeople, artists, lawyers, politicians and business people. Croatians are fully integrated into Australian society. Nowadays Croatians are closely connected (or re-connected) to Croatia — they regularly return to Croatia (some every year) and keep closely in touch with events in Croatia. Many of those with Croatian heritage are visiting Croatia for the first time to discover their roots, their culture and their heritage.

CASE STUDY SWITZERLAND

Denis KNOBEL,

Ambassador of Switzerland to the Republic of Croatia

If we are looking at the overall picture, we can realize that Switzerland seems to have a problem of perceptions. Switzerland is widely seen as a closed country behind the Alps. It has the last frontier in Europe (customs controls at arrival at Swiss borders). Switzerland is not in the EU. It is often perceived as rich, egoistic and with xenophobic feelings against foreigners / immigration. The facts however show a totally different picture. It is difficult to find another country in the world which is more open towards its neighbors than Switzerland. It is also difficult to find a country which is more tolerant towards its minorities inside the country (the famous "Swiss model of cohabitation" of multiple languages and cultures). The same is true concerning foreigners, and it shows in immigration figures.

- 1,7 million foreigners are residing legally in Switzerland; foreigners make more than 22% of the population Switzerland is host to millions of tourists every year.

There are thousands of scientists / students (probably also from the Pilar Institute?).

- CH is a host country of international organizations and has a long tradition of receiving refugees (from D in 1848/1914; from Hungary in 1956; from CZ in 1968 ... and from HR in 1991).

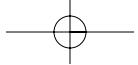
- Our economy is totally internationalized and extremely interconnected; our companies need foreign labors.

- Also geographically: CH in the heart of Europe and has adopted the EU-regime of free movement of people as well as the Schengen regime.

So the question is: Why these wrong perceptions? It is mostly our own fault!

- In November 2009 Switzerland adopted a referendum banning minarets (and joined the club of anti-Islamic countries).

- November 28th 2010: Another embarrassing initiative was accepted by the Swiss population on the automatic expulsion of criminal foreigners.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

- Other examples: Last Monday SVP launched a new popular initiative asking for the quantitative limitation of emigration in CH. The same party wants to revoke our participation to EU-Schengen-agreement.

On that same day, the National Commission on Migration published new statistics and asked for a political debate based on facts... (eine “sachliche Ausländerdebatte”).

We find the same dichotomy in the actual political discussions on migration issues in Switzerland: A huge difference between reality and perception. Migration has now become the top political issue in CH. It leads to more heated debated than jobs, nuclear energy or environment.

As this is an electoral year in CH, the discussions are more and more emotional. The issues of migration/foreigners are politically instrumentalised by populist parties which are playing with the fears of the population. It is easy to take profit out of these wrong perceptions.

But what is also sure that these fears are legitimate and an important part of the population feels insecure. We have to admit that the emigration is growing rapidly (today 1.7 million foreigners of 7.4 million population!) and that it has a dramatic impact on several levels in CH. On the social welfare system; on schools where there are classes with 80-90% foreigners kids not speaking well German... and it has also an impact on criminality, on drugs and human trafficking, on prisons etc.

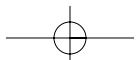
Some trends...

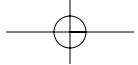
Historically CH is not only an immigration but also emigration country. At the beginning of 20th century, huge waves of Swiss went abroad mostly to the US and South America. The population inflows started to rise especially during the booming economic years of 60ies. Until the 70ies there were years when the emigration from CH was higher than immigration towards CH. The figures changed later with a huge rise of immigrants; while the emigration remains constant.

The statistics are specially impressive starting from 1990ies with nearly exponential growth rates in some years. But mostly the immigrants are not coming from Africa or Asia but the vast majority is coming from old EU-members and our neighboring countries (D / F).

Today Switzerland has nearly 100 000 new arrivals per year.

These population inflows are helping to curbing the demographic movements in CH: thanks to the foreigners the demographic growth became positive again.

D. Knobel: Case Study Switzerland

CH population growth rates: in 1900 + 9.3; in 2003 only 1.1% and today it is 1.9% again.

... and some policies

Fact is that most of 1,7 million foreigners in CH don't need any measures or assistance. They are just legally coming to CH, settling down, studying or working.

Others need specific integration measures for foreigners inside CH. The Swiss Confederation spends 50 million CHF per year on national level, mostly for language courses, assistance, consulting, information etc... and as always in CH. The system is very complicated following federalistic structures and involving our cantons and communes.

The dominating policy issue today is how to deal with the increasing external migration flows. CH has chosen a differentiated approach.

On the one hand, with the steadily opening of our frontiers for neighbors and well educated Europeans. Thanks to Schengen and EU-integration it has become much easier for Germans or Italians to come to CH. Of course, also because our economy needs qualified workers and cheap labor.

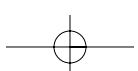
On the other hand, the visa-policy is becoming more and more restrictive in order to avoid illegal immigration. While Croats don't need a visa anymore for travelling to Switzerland, for non-Europeans it is becoming more and more difficult to get visa.

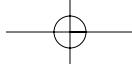
There are also clear trends for more severe policies towards refugees and working migrants. Here we apply the EU Dublin rules. But the overall trend is to close borders for illegal migrants (see the pictures of Lampedusa island which are causing a heated debates in whole Europe). One measure discussed in CH is to get faster procedures for dealing with asylum requests.

The whole public and political attention is directed towards these illegal migrants. But in fact lots of immigrants are actually family members joining their parents who already live in CH (32% of all immigrants); around 50% of new immigrants are workers; in the latest statistics recognized refugees make up only 0.8% — so here again we see the problem of perception!

Shaping the future migration policies is a difficult task. One discussed question is: What would be a good emigrant? Personally, I don't know what to think about such concepts — but it could be an input for your further discussions.

The actual policies go towards a greater control in order to avoid abuses... and also in order to maintain our absorption capacity for real refugees who are

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

in need. As the situation in Libya is showing, it's not always easy to live up with our Swiss tradition of solidarity.

Croatian emigration in Switzerland

Some figures:

2010 — 33 772 Croats living in CH (-1170);
2008 — 36 000.

But during the war 1991—1995 we had around 80 000 or even more. These statistics are counting only “real” Croats: the 2nd or 3rd generations are not in the figures.

Still today we have a huge Croatian diaspora in CH (but it is nothing compared to Albanians/Kosovars living in CH). The causes of this important presence are historical. During Yugoslav times lots of workers used to come to CH, often as temporary “Saisoniers” staying some months and then turning back to Yugoslavia.

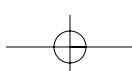
In recent times the trends are going down slowly and steadily. This is a positive sign for the integration of the Croat population in CH — but it is also a good sign for the Croatian economy: people seem to find their way home and what they need in Croatia. And these returnees are extremely positive for Croatia, as they bring back not only know-how and money (investments) but also certain habits — a certain way of life (law & order).

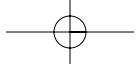
Last but not least it is also positive for our Embassy in Zagreb. Lots of the turning back Croats have also the Swiss nationality. Our Swiss community here is significantly rising thanks to these Croats coming home...

Generally speaking, Croats have a good reputation in Switzerland. The times of the so-called “Yugos” are over. The Croatian diaspora is mostly well integrated. For this, we have a simple criteria: who speaks fluently our dialects of Swiss German, is fully integrated. Croatians are very appreciated as good workers as well as peaceful and well educated people in Switzerland. After 2nd generation — once they speak Swiss German — it is nearly impossible to find out if they are Croats or Swiss.

If you want to know more about it, I can recommend a book *Kroaten in der Schweiz* (it's dated in 1982)! The author, Zvonimir Cicic, was writing of ethnic “Croats” during Yugoslav times). The book is full of interesting and amusing anecdotes.

Cardinal Ivan Stojkovic (Ragusa 1442) was a mediator between churches of East and West; he came to Basel as a humanist; BS became a centre of European humanism thanks to migration (Erasmus von Rotterdam) Card. Stojkovic

---

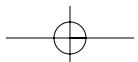
D. Knobel: Case Study Switzerland

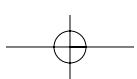
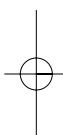
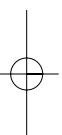
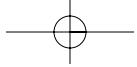
---

granted his books collection to the library of BS. There were also Protestant reformators like Matija Vlačić Ilirik (1520—1575). Count Draskovic in the 1800ies wrote a book *Freimütige Gedanken aus der Schweiz*. In more recent times, famous artist Ivan Meštrović was a refugee in CH.

Conclusions

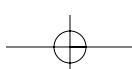
Because of these dichotomies between reality and perceptions, it is important that also researchers discuss the emigration issues. This conference is a concrete contribution to get a better and scientific ground for further debates. I would like to thank the Pilar Institute for having organized this important conference and for contributing to a more factual and scientific discussion and allowing a less emotional and politicized debate on emigration in Europe.

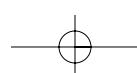
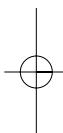
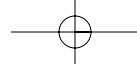

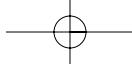

HRVATSKE ISEЉENIČKE ZAJEDNICE U SVIJETU

MULTIKULTURALIZAM U SVIJETU I HRVATI U ISEĐENIŠTVU

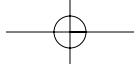
Marin SOPTA

U posljednja tri do četiri desetljeća multikulturalizam je predstavljao dominantan model na temelju kojeg su zapadne demokratske zemlje provodile procese integracije u matičnim državama. I pored činjenice da nije dokazano, mnogi znanstvenici i stručnjaci koji se bave ovom problematikom smatraju da je ideja multikulturalizma rođena 1960. godine u New Yorku, gdje je i zakopana rušnjem tornjeva Svjetskog trgovackog centra (Rainer, Bauback, 2005., 90).

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća Kanada i Australija su službeno proglašile i prihvatile politiku multikulturalizma kao dio državne politike koja potiče i materijalno pomaže različite etničke zajednice u njihovim nastojanjima da sačuvaju svoj nacionalni i kulturni identitet. Ideja multikulturalizma krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća postupno zahvaća i zapadnu Europu, u prvom redu Veliku Britaniju, Švedsku i Nizozemsku koje razvijaju vlastite specifične modele na temelju kojih priznaju i uvažavaju kulturne razlike nastale pod utjecajem različitih etničkih zajednica koje djeluju u tim zemljama. Vrlo je važno istaknuti da nastale kulturne razlike nisu prolaznog karaktera, dapače, one u tim zemljama ostaju zauvijek (Bader, 2005., 86).

Rušenje dvaju nebodera 11. rujna 2001. godine u New Yorku te ubojstva popularnog političara Pima Fortuyna i filmskog redatelja Thea van Gogha u Nizozemskoj izazvali su snažnu reakciju u svijetu, naročito u krugovima koji se protive primjeni politike multikulturalizma. Ti su događaji ponovo pružili argumente protivnicima ove politike za obnovu javne diskusije na ovu temu (Kymlicks, 2005., 84). Usto, u svijetu je došlo do globalne ekonomske krize koja je prouzročila veliku nezaposlenost; urbana segregacija, odnosno getoizacija različitih etničkih skupina samo su dodatni argumenti koje su protivnici politike multikulturalizma naročito u zapadnoeuropskim zemljama koristili u promociji svojih ideja, odnosno u borbi protiv politike multikulturalizma.

Multikulturalizam kao ideja, strategija koja omogućuje i osigurava mirnu i bezbolnu integraciju novih useljenika u zemlju njihovog doseljenja utemeljen je sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća. Multikulturalizam kao ta-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

kav zasnovan je na politici koja će propagirati i omogućiti jednakost svih građana u ekonomskom, kulturnom i političkom životu, uglavnom u zapadnim liberalnim demokratskim sredinama. Da bismo mogli govoriti o multikulturalizmu u svijetu danas, vrlo je važno istaknuti kako različite države različito reagiraju i rješavaju probleme integracije te rasne i etnokulturne razlike unutar svoje zemlje. Glavni razlog za to leži u činjenici da različite države imaju različite kulture, političku tradiciju i institucije zbog kojih i različito reagiraju. Za razliku od Kanade i Australije koje imaju i provode dosta sličnu politiku multikulturalizma, europske zemlje primjenjuju drugačije metode. Tako primjerice Australija svoju politiku multikulturalizma definira kroz ostvarivanje triju glavnih ciljeva:

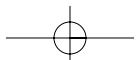
1. Osiguravanje kohezije i društvenog jedinstva u zemlji u kojoj žive imigranti iz 100 različitih zemalja svijeta i 200 različitih etničkih skupina.
2. Iskorištavanje kulturnog kapitala kojeg nude različite grupe te njihovog potencijala u gospodarskom životu.
3. Odavanje priznanja i nastojanje promoviranja globalne svijesti javnim raspravama koje karakteriziraju interkulturni dijalozi utemeljeni na uzajamnom poštivanju (Jakubowich, 2005., 15).

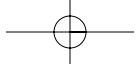
Slično Australiji, samo puno ranije, Kanada usvaja politiku multikulturalizma kao državnu politiku koja je sebi za cilj postavila:

1. Osigurati mirne odnose između različitih etničkih zajednica i omogućiti interkulturne razmjene.
2. Eliminirati diskriminaciju i promovirati nacionalno jedinstvo.
3. Smanjiti društvene i ekonomski nejednakosti etničkih zajednica.
4. Propagirati etničke zajednice u njihovim nastojanjima očuvanja identiteta.
5. Educirati javnost u vezi s vrijednošću kulturnog pluralizma (Elliot, Fleras, 1990., 64).

Dana 8. listopada 1971. godine, najavljujući državnu politiku multikulturalizma u parlamentu, kanadski premijer Pierre Elliott Trudeau između ostalog je rekao: »Ne može postojati jedna kulturna politika za Kanadane engleskog ili francuskog podrijetla, druga za domoroce, a treća za sve ostale. I pored činjenice da postoe dva službena jezika, ne postoji službena kultura. Niti jedna kulturna grupa ne može imati prednost nad drugom. Mi smo slobodni da budemo svoji. Ali to se ne može prepustiti slučaju... Politika ove vlade je eliminiranje bilo kakve opasnosti i očuvanje slobode« (Sopta, 2011., 30).

Politika multikulturalizma u Kanadi rezultat je dubokih promjena nastalih u kanadskom društvu nakon socijalnih nemira i zahtjeva francuskog stanovništva u Quebecu za potpunom ravnopravnosću u odnosu na anglosaksonske stanov-

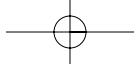
M. Sopata: *Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu*

ništvo u Kanadi. U relativno kratkom razdoblju federalna vlada uvažila je zahtjeve Quebeca, nakon čega usvaja politiku multikulturalizma. Za uspješnu provedbu te politike svaka kanadska vlada, bez obzira na stranačku pripadnost, iz državnog proračuna izdvaja znatna finansijska sredstva namijenjena različitim kulturnim, sportskim, umjetničkim, vjerskim i drugim programima etničkih zajednica.

Slično kao u Kanadi, i politika multikulturalizma u Australiji rezultat je povjesnog odnosa dominantne grupe (WASP — bijeli anglosaksonski protestanti) i nadolazećih useljenika, koji su svoje stečeno pravo da žive, rade i napreduju u australskom društvu dobili prisegom lojalnosti Australiji. Potrebno je istaknuti da je Australija, koja je nastala kao rezultat britanske imperijalističke kulturne ekspanzije, prije nego li je službeno usvojila politiku multikulturalizma provodila politiku otvorene rasne diskriminacije propagirajući *White Australia* (Bijelu Australiju) kako bi sprječila ulazak useljenika uglavnom iz Japana, Kine i Indonezije.

Nakon velikih društvenih promjena nastalih u svijetu šezdesetih godina prošlog stoljeća, koje na određen način simbolički predstavljaju kraj kolonijalnih carstava, Australija potpisuje deklaraciju Ujedinjenih naroda kojom se ukida rasna diskriminacija. Ubrzo nakon toga, točnije 1970. godine, australska vlada ukida politiku *White Australia*, što stotinama tisuća novih useljenika omogućuje useljavanje u zemlju (Jakubowich, 2005., 15; Kerkyasharan, 2005., 109). Tako se Australija, koja je u jednom razdoblju bila poznata po oštem i brutalnom useljeničkom zakonu, pretvorila u zemlju koja, prema riječima njezina premjera Paula Keatinga iz 1995. godine na svečanosti otvaranja *Global Diversity Conference* u Sydneyu, »prakticira najbolju politiku multikulturalizma u svijetu« (Jakubowich, 2005., 15).

Od svojih početaka do danas politika multikulturalizma u Australiji prošla je dugačak put, što se najbolje može vidjeti u izjavama visokih državnih dužnosnika. Tako je primjerice ministar državljanstva i multikulturalizma Australije u govoru održanom srpnja 2003. godine između ostalog rekao kako bi »termin australski multikulturalizam za dvadeset pet godina mogao postati suvišan zbog toga što sve više i više Australaca prilagođava svoj način života njegovim vrijednostima« (Jakubowich, 2005., 15). Samo godinu dana poslije čelnik australske laburističke stranke Mark Letham otišao je korak dalje izjavivši da »većina Australaca više ne vidi potrebu dokazivanja etničke različitosti... Oni su previše zauzeti prakticiranjem i uživanjem njezinih beneficija. Oni već sada žive život različitih kultura. Držim da je vrlo važno sačuvati naše australstvo i sve ljude koji su došli iz različitih dijelova svijeta koji se mogu prilagoditi, ali ne smijemo zaboraviti činjenicu da smo mi kršćanska država u kojoj se govori engleski jezik«

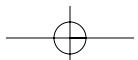
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

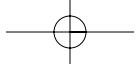

(Jakubowich, 2005., 17). I pored činjenice da Kanada i Australija prakticiraju državnu politiku multikulturalizma, važno je istaknuti kako u obje države postoji relativno velik postotak građana iz svih slojeva društva koji ne prihvacaјu takvu državnu politiku. Naprotiv, oni drže da multikulturalizam dijeli nacionalno biće zemlje na različite manje segmente i da nimalo ne pridonosi jedinstvu zemlje.

Za razliku od onog u Australiji i Kanadi, multikulturalizam u europskim zemljama poput Nizozemske, Švedske, Francuske, Njemačke i drugih imao je drugačiji povijesni razvoj. Naime, uopće nije postojao, iz jednostavnog razloga što su te zemlje primale takozvane gostujuće radnike, jeftinu fizičku radnu snagu za potrebe svojih industrija. Vjerujući da su gostujući radnici samo na privremenom radu te da će se nakon nekoliko godina vratiti u zemlje svog porijekla, navedene zemlje uopće nisu vodile institucionalnu brigu o useljenicima ni uspostavile kakvu strategiju. No s vremenom je činjenica da su »gostujući radnici« na privremenom radu dobili djecu koja su počela pohađati vrtiće i škole te pokrenuli vlastita poduzeća i obrte primorala državne vlasti zemalja koje su primile velik broj stranih radnika da rješavaju njihove probleme i zahtjeve. Suočene s velikim izazovima, zapadnoeuropske zemlje su posljednjih nekoliko desetljeća počele ozbiljno razmišljati i planirati strategije integracija pripadnika etničkih zajednica u većinsku sredinu.

Kao ni većina drugih europskih zemalja, Nizozemska nikada sebe nije doživljavala kao zemlju koja useljenicima pruža mogućnost za ostvarenje njihova sna. Od ukupnog broja današnjeg stanovništva Nizozemske, 10 posto čine useljenici, od čega »turska zajednica broji 341 tisuću, marokanska 295 tisuća, surinamska 321 tisuću, somalijska 28 tisuća, iranska 28 tisuća, a iračka 42 tisuće ljudi« (Doomernik, 2005., 32). Golem broj tih useljenika došao je u Nizozemsku iz njezinih bivših kolonija, primjerice iz Indonezije. Nakon što je Indonezija 1949. godine proglašila neovisnost, velik broj njezinih građana, naročito oni iz mješanih brakova, iseljava se u Nizozemsku gdje ih se tretira kao povratnike. Osim toga, Nizozemska je primila velik broj političkih izbjeglica te »gostujućih radnika«, jeftine fizičke radne snage za potrebe svoje industrije. Velik broj useljenika i gospodarska kriza sedamdesetih godina prošlog stoljeća, kada je potreba za radnom snagom naglo stala, prisilili su nizozemsku vladu da osmisli strategiju za useljenike koji se nalaze u zemlji. Njome je nizozemska vlasta svim useljenicima, političkim izbjeglicama i »gostujućim radnicima« pružila mogućnost da uzmu nizozemsko državljanstvo pod uvjetom da odbace dvojno. Činjenica da su mnogi useljenici, a posebice gostujući radnici, zloupotrebljavali zakone koristeći velike socijalne olakšice i druge privilegije, izazivala je veliko nezadovoljstvo domaćeg stanovništva. Protuuseljeničko raspoloženje i antagonizam domaćeg

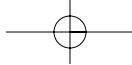

M. Sopta: *Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu*

---

stanovništva prema useljenicima svoj bi vrhunac uvijek doživjeli u vrijeme gospodarske krize. Domaće stanovništvo strane je radnike držalo dežurnim krivcima zbog gubitka radnih mjesta ili nemogućnosti pronaalaženja posla. Snagu antagonizma i otvorene mržnje prema strancima u znatnom dijelu nizozemskog društva najbolje potvrđuje ubojstvo »populističkog političara Pima Fortuyna u vrijeme izbora 2002. godine« (Doomernik, 2005., 35). Fortuyn i njegova stranka pobijedili su velikom većinom, odbacujući politiku multikulturalizma, dajući kritičke i diskriminirajuće izjave o islamu, homoseksualcima i ženama. Izborna pobjeda Fortuyna i njegove stranke još više je podijelila nizozemsko društvo i pridonijela radikalizaciji pojedinih skupina. Rasprava o politici multikulturalizma ponovno je zauzela središnje mjesto u javnim diskusijama. Rasprave su se uglavnom vodile o procesima integracije, odanosti imigranata Nizozemskoj i njihovoj spremnosti da više participiraju u svim segmentima društva. I dok je u prošlosti taj odnos prema nizozemskom društву, to jest integraciji, bio utemeljen na zaposlenosti i školovanju, u budućnosti bi se trebao temeljiti na »dovoljnom prihvaćanju državljanstva Nizozemske i odbacivanja dvojnog državljanstva« (Doomernik, 2005., 35). Rasprave su postale još žešće nakon što je psihički poremećen musliman marokanskog porijekla u studenom 2004. godine ubio poznatog nizozemskog filmskog redatelja.

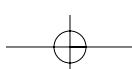
Čelnici Njemačke, Nizozemske i Engleske nedavno su izjavili da je multikulturalizam mrtav, a njemačka kancelarka Angela Merkel izjavila je da imigranti moraju naučiti njemački jezik i prihvativi vrijednosti njemačkog društva što će im omogućiti bržu i bezbolniju integraciju i brže napredovanje na društvenoj ljestvici njemačkog društva. I pored činjenice da u izjavi nije nikoga imenovala, njemačka javnost bila je svjesna da je ta izjava gospode Merkel odgovor ministru vanjskih poslova Turske, koji je u govoru prigodom službenog posjeta Njemačkoj svojim sunarodnjacima rekao kako je njihov prioritet prvo naučiti turski jezik. Općepoznata činjenica da golema većina mnogobrojne turske zajednice koja živi i djeluje u Njemačkoj slabo ili uopće ne govori njemački jezik niti se želi integrirati u njemačko društvo, zadržava svoju religiju, kulturne običaje i tradiciju, izaziva snažan antagonizam u njemačkom društву. Odbacujući optuzbe da se protive velikom broju Turaka u svojoj zemlji te da imaju nešto protiv islama kao njihove vjere, Nijemci odgovaraju da su oni za Turke koji će prakticirati europski islam. Iz straha da će Turci u Njemačkoj iskoristiti politiku multikulturalizma kako bi što bolje i čvršće zacementirali svoje vjerske, kulturne i tradicijske običaje, naročito među pripadnicima druge i treće generacije useljenika, sve više Nijemaca ima vrlo negativan stav prema politici multikulturalizma. On naročito dolazi do izražaja u vrijeme gospodarske krize kada su useljenici glavni krivci za pomanjkanje radnih mjesta ili, još gore, njihov gubitak.

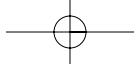

Kada govorimo o hrvatskim iseljenicima i njihovu odnosu prema politici multikulturalizma, možemo konstatirati da on varira od zemlje do zemlje. Hrvati su, posebice u Kanadi i Australiji, iskoristili politiku multikulturalizma za očuvanje svog nacionalnog i kulturnog identiteta. Najbolji primjer su mnogobrojne izgradene crkve, domovi, sportska i kulturna društva. Uz veliku podršku vlasti tih zemalja Hrvati su osnovali hrvatske škole u kojima svoju djecu uče hrvatski jezik i kulturu. Osnivanje Hrvatske katedre za jezik i kulturu na renomiranom kanadskom i australiskom sveučilištu u vrijeme kada se hrvatski jezik negirao u domovini, također potvrđuje sposobnost Hrvata da iskoriste pozitivne programe i ideje koje nudi politika multikulturalizma. Mnogobrojni radijski i televizijski programi koji se emitiraju na hrvatskom jeziku, posebice u Australiji i Kanadi, često uz obilatu materijalnu pomoć vlasti tih zemalja, još su jedan pozitivan primjer odnosa Hrvata prema politici multikulturalizma. Za razliku od života i iskustava prekoatlantskih Hrvata, Hrvati koji su živjeli i radili u zapadnoeuroropskim zemljama bili su izloženi drugim utjecajima i odnosima s vlastima u zemljama primateljicama. Zbog relativne blizine domovine i činjenice da se većinom radilo o gostujućim radnicima koji su godinama živjeli i radili na relaciji domovina — (uglavnom) Njemačka, ideja organiziranja hrvatskih zajednica poput onih u Americi, Kanadi i Australiji uopće nije postojala. Prazninu u društvenom životu nadomjestila je hrvatska Katolička crkva sa svojim misijama koje su, osim posvećenosti vjerskom i duhovnom životu, pokušavale organizirati sportske i kulturne aktivnosti. Spomenuta činjenica da zapadnoeuropske zemlje nisu prakticirale politiku multikulturalizma, uz golem pritisak i ometanja rada hrvatskih društava koje su provodile jugoslavenske vlasti i njihovi diplomati, umnogome su sprečavali ozbiljan i kvalitetan rad tih društava.

Literatura

- Bader, V. (2005.), Dilemmas of Multiculturalism: Finding or Losing Our Way? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 86-90.
- Bader, V. (2005.), Dutch Nightmare? The End of Multiculturalism? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 9-12.
- Bauback, R. (2005.), If You Say Multiculturalism Is the Wrong Answer, Then What Was the Question You Asked? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 90-95.
- Breton, R. (1987.), Multiculturalism in Canada. U: Driedger, L., *Ethnic Canada, Identities and Inequalities*, (str. 65-82), Toronto, Copp Clark Pitman Ltd.
- Driedgar, L. (1987.), *Ethnic Canada, Identities and Inequalities*, (str. 65-82), Toronto, Copp Clark Pitman Ltd.
- Doomenik, J. (2005.), The State of Multiculturalism in the Netherlands. U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 32-36.

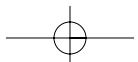

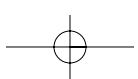
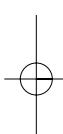
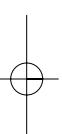
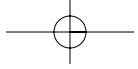

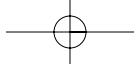
M. Sopta: *Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu*

- Elliott, J. L. i Fleras, A. (1990.), Immigration and the Canadian Ethnic Mosaic. U: Peter S. L., *Race and Ethnic Relations in Canada* (str. 51-77), Toronto, Oxford University Press.
- Jakubowicz, A. (2005.), Multiculturalism in Australia: Apogee or Nadir? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 15-19.
- Kerkyahariam, S. (2005.), Multiculturalism in Australia: Finding or Losing Our Way? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 109-121.
- Kymlicks, W. (2005.), The Uncertain Futures of Multiculturalism. U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 82-85.
- Peter, S. L. (1990.), *Race and Ethnic Relations in Canada*, Toronto, Oxford University Press.
- Sopta, M. (2012.), *Hrvati u Kanadi*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

PREGLED POLOŽAJA I INTEGRACIJSKOG ZNAČAJA HRVATSKIH ISELJENIKA U NJEMAČKOJ

Katica JURČEVIC

Povijest iseljavanja

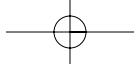
U razdoblju do Drugog svjetskog rata Hrvati su se najviše iseljavali u prekočeanske zemlje, a u Njemačku tek u manjim skupinama. Ti su malobrojni hrvatski doseljenici u Njemačkoj uglavnom radili najteže fizičke poslove kao nekvalificirana radna snaga u rudnicima, teškoj industriji, poljoprivredi itd.

O tadašnjem kulturno-društvenom položaju Hrvata u Njemačkoj ne postoji sistematična znanja i nisu se provodila sustavna znanstvena istraživanja. Primjer je jedna od istraživačkih poteškoća i to što Hrvati u Njemačkoj tada nisu bili organizirani u etnička udruženja.

Nekoliko godina uoči Drugog svjetskog rata nacistička Njemačka je s drugim državama sklapala ugovore o zapošljavanju strane radne snage. Tako je 1938. godine sklopljen i ugovor s Kraljevinom Jugoslavijom o »vrbovanju radne snage«, pa je u Njemačkom Reichu (područja današnje Njemačke, Austrije i Češke) 1939. godine bilo evidentirano približno 15 tisuća radnika iz Kraljevine Jugoslavije, među kojima se nalazio i za sada neutvrđen broj Hrvata (Holjevac, 1967., 255).

Tijekom Drugog svjetskog rata građani Nezavisne Države Hrvatske (NDH) su na različite načine u velikom broju pristizali u Njemački Reich. Uglavnom se radilo o radnoj snazi koja je — prisilnim deportacijama iz logora u NDH, nakon uhićenja te, navodno, dobrovoljnim vrbovanjem — upućivana na rad u Njemački Reich, gdje su većinom radili u ratnim logoraškim uvjetima.

Za razdoblje od 1940. do 1945. godine do sada nisu utvrđeni zbirni brojčani pokazatelji o državljanima Kraljevine Jugoslavije i NDH koji su boravili u Njemačkom Reichu, no utvrđeni su neki podaci za područje današnje Austrije, u kojoj je broj službeno registriranih civilnih radnika iz NDH u završnim godinama rata prelazio 20 tisuća (Holjevac, 1967., 250-255; Čizmić i sur., 2005., 229-260). U neposrednom predratnom i ratnom razdoblju ta vrsta radnika u Nje-

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

mačkom Reichu označavana je pojmom *Fremdarbeiter*, a radili su najteže poslove u industriji, poljoprivredi i prometnoj infrastrukturi.¹

U prvim poratnim godinama, osim navedenih iseljeničkih skupina, postoji i neutvrđen broj Hrvata koji su se zatekli u izbjegličkim logorima na području Njemačke ili su u Njemačku na različite načine pristizali iz logora u Austriji i Italiji.

Manji dio hrvatskih iseljenika u Njemačkoj, vezanih za događanja Drugog svjetskog rata (osim njemačke nacionalne manjine koju je protjerao jugoslavenski komunistički režim),² trajno se nastanio u Njemačkoj, a veći dio je repatriiran ili je postupno otišao na druge kontinente.

No daleko najveći valovi iseljavanja Hrvata u Njemačku događali su se nakon Drugog svjetskog rata, a najintenzivnije iseljavanje bilo je od sredine šezdesetih do sredine sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Tada s jedne strane dolazi do naglog razvoja Njemačke i velike potrebe za uvozom radne snage iz niza zemalja, a s druge strane bivša Jugoslavija je — zbog duboke socijalne i gospodarske krize — bila prinuđena otvoriti granice za masovan odlazak radne snage na tzv. privremeni rad u inozemstvo. Hrvati su tada bili najbrojniji iseljenici iz komunističke Jugoslavije, a daleko najviše doselilo ih se u tadašnju zapadnu, Saveznu Republiku Njemačku.

Na temelju niza čimbenika, hrvatsko iseljavanje u Njemačku nakon Drugog svjetskog rata može se podijeliti na tri razdoblja:

1. Iseljavanje u razdoblju od 1945. do sredine 1960-ih godina, koje je bilo gotovo isključivo politički motivirano i povezano sa svekolikom represijom koju je provodio jugoslavenski totalitarni komunistički režim nad svim stanovnicima, a naročito nad pripadnicima hrvatske nacije. Način iseljavanja bio je gotovo isključivo ilegalan jer je komunistički režim svaku želju za kontaktom ili odlaskom u nekomunističke države smatrao krajnje neprijateljskim djelom te ga najstrože sankcionirao, pravosudno i sustavnom društvenom marginalizacijom.
2. Iseljavanje od sredine šezdesetih do 1990. godine događalo se uglavnom legalnim putem jer je neuspješnost komunističkog načina upravljanja dove-

¹ Zapadnonjemački povjesničari se dugi niz godina nisu bavili ovom temom. Prvo temeljito istraživanje i ujedno standardno djelo priredio je Ulrich Herbert (Herbert, 1985., Neuasg. Bonn, 1999.).

² Od 500.000 folksdojčera, koliko ih je živjelo na području bivše Jugoslavije do potkraj Drugog svjetskog rata, njih oko 240 tisuća evakuirano je pred dolaskom sovjetske Crvene armije i Titovih partizana. Od 195 tisuća folksdojčera koji su ostali u Jugoslaviji, od kraja 1944. do početka 1948. godine u logorima je završilo njih 170 tisuća. Zbog ubijanja, zlostavljanja, zime, gladi, tifusa i dizenterije umrlo je otprilike 50 do 60 tisuća pripadnika njemačke manjine (Geiger, 2006.).

K. Jurčević: Pregled položaja i integracijskog značaja hrvatskih iseljenika u Njemačkoj

la bivšu Jugoslaviju u duboku socijalnu i gospodarsku krizu koju je režim pokušao ublažiti naglim otvaranjem granica, tj. masovnim odlaskom stanovnika na tzv. privremeni rad u inozemstvo. Iako je većina pojedinaca motive svojeg iseljavanja uglavnom percipirala kao ekonomске (»u potrazi za boljim životnim standardom«), a trajanje iseljenja privremenim, ipak je nedvojbeno da su dubinski razlozi bili politički, a iseljavanje se uglavnom pretvorilo u trajno.

Posebnost ove vrste iseljeništva jest i u tome što su tzv. radnici na privremenom radu u inozemstvu većinom ostavljali dijelove svoje obitelji i imovine u domovini te su je iz Njemačke (i iz drugih zapadnoeuropskih zemalja) često posjećivali i u nju na različite načine upućivali goleme količine svojih finansijskih sredstava. Na taj način su tzv. privremeni radnici u inozemstvu ostali na specifičan čvrst način vezani uz domovinu te su u njoj postupno — uglavnom spontano, bez izravne namjere — dovodili do složenih i dubokih socijalnih i političkih učinaka. S jedne su strane goleme količine deviza koje su donosili »radnici na privremenom radu u inozemstvu« produživale opstanak totalitarnog komunističkog režima, a istodobno su s druge strane postupno uvoženi pluralni gradanski odnosi, ideje i vrijednosti koji su razarali totalitarni komunistički ustroj.

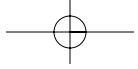
Unutar tog razdoblja posebno se izdvajaju tzv. iseljenici proljećari, koji su — nakon sloma Hrvatskog proljeća krajem 1971. godine — bili izloženi izravnim sudskim, političkim, statusnim i drugim progonima od strane režima te su pod tim pritiskom legalno i ilegalno iseljavali iz bivše Jugoslavije.

3. Iseljavanje hrvatskih prognanika od 1990. godine koji su za vrijeme srpske oružane agresije na Hrvatsku tražili utočište i u Njemačkoj. Velika većina te kategorije vratila se u domovinu, a jedan od razloga jest taj što je Njemačka, za razliku od nekih drugih država, vraćala hrvatske izbjeglice neposredno nakon što je Hrvatska oslobođala pojedina okupirana područja.

Noviji statistički podaci

Prema službenim podacima Njemačkog saveznog statističkog ureda Njemačka je 2009. godine imala 81,842.000 stanovnika. Ukupan broj stranaca iznosio je 7.146.000, a ukupan broj osoba s migracijskom pozadinom dosegnuo je čak 16.048.000.

Broj hrvatskih državljan u Njemačkoj 2009. godine iznosio je 221.222, od toga 107.464 muškaraca i 113.758 žena. Međutim, ukupan broj Hrvata u Njemačkoj — uključujući i one s hrvatskom migracijskom pozadinom — iznosi 367 tisuća, od toga 178 tisuća muškaraca i 189 tisuća žena.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Prosječna starost hrvatskih useljenika u Njemačkoj 2009. godine iznosila je 45,2 godine (muškarci 45,3, žene 45,1).

Od ukupnog broja Hrvata u Njemačkoj, njih čak 22 posto rođeno je u Njemačkoj.

Obiteljsko stanje Hrvata u toj zemlji (bez migracijske pozadine): u braku je 112 tisuća osoba, od čega njih 17.320 s njemačkim partnerom. Zatim, neoženjen/neudan je 68.771 Hrvat, 14.254 je rastavljeno, 6.512 je udovaca/udovica, a za 18.879 Hrvata bračni status u njemačkoj statistici naveden je kao nepoznat.

U razdoblju od 1995. do 2009. godine 30.042 Hrvata dobila su njemačko državljanstvo. Pritom je zanimljivo da su 2009. godine samo 542 Hrvata primljena u njemačko državljanstvo, što je upola manje nego 2008. godine kada njihov broj iznosi 1.032.

Znakovit pad broja hrvatskih državljanina koji prelaze na njemačko državljanstvo povezuje se s ulaskom Hrvatske u Europsku uniju. Naime, većina članica EU-a ima ugovor s Njemačkom koji građanima EU-a omogućuje preuzimanje njemačkog državljanstva bez odbacivanja dotadašnjeg. Za države koje nisu članice EU-a vrijedi stari zakon kojim njemačko zakonodavstvo izričito pokušava sprječiti pojavu dvojnog državljanstva. No unatoč tome, čak 9 tisuća Hrvata posjeduje dvojno, hrvatsko i njemačko, državljanstvo.

75,5 posto Hrvata u Njemačkoj, uključujući i one s migracijskom pozadom, ima završenu školu (od toga je s visokom stručnom spremom 10,1 posto muškaraca, 11,1 posto žena), a ukupno 24 posto Hrvata nema kvalifikacije.

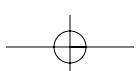
193 tisuće Hrvata ima zanimanje, 174 tisuće ih je bez zanimanja.

170 tisuća Hrvata u Njemačkoj je u radnom odnosu, 67 tisuća u mirovini. Od ukupnog broja Hrvata u Njemačkoj, zaposleno je 51,1 posto muškaraca i 41,8 posto žena.

97 tisuća Hrvata u Njemačkoj ima status člana obitelji, a 16 tisuća prima pomoć od države. (Svi navodi sažeto preuzeti iz: *Ausländerzahlen 2009*, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge; www.bamf.de; www.hercegbosna.org/kolumni/demografija/hrvati-u-njemackoj-1710.htm; www.wikipedija.hr — Hrvati u Njemačkoj.)

Integracija i identitet

Iseljeni Hrvati diljem svijeta imali su vrlo dinamičan život u sklopu organizacija svoje etničke zajednice. I u Njemačkoj su najveću ulogu u tome imale hrvatske katoličke misije. Na gotovo cijelom području Njemačke, u njezinih šest regija, djeluje ukupno 85 hrvatskih katoličkih misija koje pridonose očuvanju hrvatskoga jezičnog, kulturnog i nacionalnog identiteta. Važnu i odgovornu ulogu imaju

K. Jurčević: Pregled položaja i integracijskog značaja hrvatskih iseljenika u Njemačkoj

ju i hrvatske dopunske škole, organizirane prema dvama modelima. Prvi je u nadležnosti Republike Hrvatske čije nadležno resorno ministarstvo šalje i finančira učitelje, a njegovi korisnici su Baden-Würtenberg, Schleswig-Holstein, Berlin, Bremen i Hamburg. Drugi model nastave je u nadležnosti ostalih njemačkih saveznih zemalja i prema njemu učitelji hrvatske dopunske nastave pripadaju pod njemačko radno pravo. Proteklih nekoliko godina približno šest tisuća učenika u Njemačkoj pohađalo je oba modela hrvatske dopunske nastave.

Hrvatske etničke organizacije i misije imale su ključnu ulogu i u vrlo uspješnoj integraciji Hrvata u njemačko društvo te su činile glavnu poveznicu s njemačkim institucijama. Na taj su način hrvatske etničke organizacije sustavno štitile interese Hrvata kao etničke skupine te istodobno promicale hrvatsku identitetsku baštinu i kulturu.

U svim većim njemačkim gradovima djeluju brojne hrvatske društveno-kulturne, sportske i političke udruge. Najstarija hrvatska udruga je Matica hrvatska čiji je cilj upoznavanje svih generacija Hrvata s poviješću i kulturom matične zemlje. Hrvatski svjetski kongres za Njemačku krovna je organizacija približno 120 udruga i predstavlja najveće udruženje hrvatskih udruga i institucija u Njemačkoj.³ Značajne udruge su i Društvo hrvatskih intelektualaca iz Münchena, Hrvatska kulturna zajednica — AMAC, udruženje bivših studenata i prijatelja hrvatskih sveučilišta te Udruga hrvatskih nogometnih klubova Srednje Njemačke.

Hrvatske udruge i katoličke misije u Njemačkoj izdaju niz glasila na hrvatskom jeziku, a najznačajnija su:

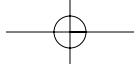
- *Glasnik* (izdavač: Almae Matris Alumni Croatie-Deutschland e.V.),
- *Riječ* (izdavač: Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden),
- *Glasnik HDZ-a* (izdavač: Koordinacija HDZ-a za Srednju Njemačku),
- *Glasnik HDZ-a* (izdavač: Koordinacija HDZ-a za Sjevernu Njemačku),
- *Živa zajednica* (izdavač: Hrvatski dušobrižnički ured u Njemačkoj),
- *Obavijesti HSK-a* (izdavač: Hrvatski svjetski kongres za Njemačku),
- *Crotime — Hrvatsko vrijeme* (izdavač: HKZ Stuttgart) i
- *Cro-info* (izdavač: hrvatske udruge iz Karlsruhe).

(izvor:www.mvpei.hr)

Velika većina hrvatskih iseljenika živi i radi u Njemačkoj već više od 40 godina, te je očito da se proces povratka i dalje odgađa, čak i kada imaju status umirovljenika.

---

³ Hrvatski svjetski kongres za Njemačku sudjelovao je na njemačkom 5. Integracijskom samitu 31. siječnja 2012. godine u uredu njemačke kancelarke, a predsjednik HSKNJA Mijo Marić i kancelarka Angela Merkel predstavili su *Nacionalni akcijski plan za integraciju* (www.cwc-hsk.de).

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Prema tome, iako su hrvatski iseljenici radeci u Njemačkoj godinama doista pripremali povratak te u domovini imaju riješeno i stambeno pitanje, velika većina ostaje u zemlji prijma. Razlozi većinom leže u vrlo dobroj integraciji Hrvata u njemačko društvo i u činjenici da imaju odraslu djecu koja ondje žive i rade te imaju vlastitu obitelj.

S druge strane, povratak prvog ili drugog i trećeg hrvatskog iseljeničkog naraštaja iz Njemačke u Hrvatsku bitno je otežan negativnim odnosom hrvatskih državnih institucija prema povratku-reintegraciji iseljenika. Znakovito je što je protupovratničko ozračje — koje se održava u općem institucionalnom javnom životu Republike Hrvatske — utemeljeno na jednakim diskriminacijskim određenjima kao i u doba jugoslavenskog komunističkog jednoumlja. To je posebno negativna znakovitost Republike Hrvatske jer je niz drugih iseljeničkih zemalja svoj uspješan suvremenih razvoj temeljio upravo na integriranju golemih finansijskih, identitetskih i ikustvenih potencijala svojeg iseljeništva.

Potencijal hrvatskih iseljenika u Njemačkoj očituje se i u činjenici da se oni u njemačkom društvu s pravom ne doživljavaju kao proleterski, nego kao razvojni građanski sloj. Istraživanja pokazuju da su Hrvati takav status u Njemačkoj stekli zbog svoje otvorenosti prema ponuđenim integracijskim modelima te vrlo usredotočenog gospodarenja obiteljskom imovinom, tradicionalne marljivosti i velikog ulaganja u obrazovanje djece — tzv. druge, a sada već i treće generacije. Stoga Hrvati u Njemačkoj služe kao primjer doseljeničke etničke skupine koja se vrlo uspješno integrirala u njemačko društvo.

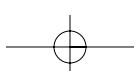
Drugi i treći iseljenički naraštaj

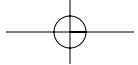
Drugi i treći iseljenički naraštaj se u stručnoj literaturi često načelno problematizira kao skupina bez korijena, tj. ona koja proživljava teške identitetske traume koje proizlaze iz osjećaja nepripadanja jednoj ili drugoj kulturi (*Kulturkonflikt*).

Novija detaljna istraživanja, uključujući i moje o položaju hrvatskih iseljenika u Njemačkoj, međutim pokazuju upravo suprotno (Ivanda, 2007.).

Pojednostavljenno, može se reći da su druga i treća generacija Hrvata u Njemačkoj dobitnici migracijskog procesa svojih roditelja. Oni su potpuno integrirani u njemačko društvo, što se naročito očituje u visokoj uspješnosti Hrvata u njemačkim školama i na fakultetima.

Najnovija istraživanja pokazuju da se drugi i treći naraštaj hrvatskih iseljenika poistovjećuje s općim svjetonazorskim i vrijednosnim sustavom Zapadne Europe, da su navikli na poslovnu odgovornost i konkurenčiju te na slobodno zastupanje vlastitih stavova bez straha od represije.

K. Jurčević: *Pregled položaja i integracijskog značaja hrvatskih iseljenika u Njemačkoj*

Međutim, istraživanja pokazuju i to da se Hrvati drugog i trećeg iseljeničkog naraštaja, unatoč dobrom statusu i uspjehu u Njemačkoj, nisu spremni odreći svojih etničkih korijena. Velika većina još uvijek govori hrvatski jezik, sudjeliće u hrvatskim etničkim udrugama i katoličkim misijama, redovito dolazi u Hrvatsku i njeguje rodbinske i prijateljske veze.⁴ Čak i ona manja skupina Hrvata u Njemačkoj — koja nije prihvatile model odrastanja s »dvije pozadine«, nego se priklonila modelu asimilacije, a koji nije dokraja realizirala — u drugi je kontekst preuzela sve pozitivno doživljene elemente iz kulture svojih roditelja.

Zbog navedenih je značajki druga i treća generacija Hrvata u Njemačkoj vrlo zanimljiva njemačkim nacionalnim interesima, koji u njima vide izuzetno potentne partnere, posebice u smislu širenja interesa njemačkog gospodarstva na hrvatski teritorij i prostor Jugoistočne Europe. Tendencija povratka ove skupine hrvatskih iseljenika već se značajno događa, ali, nažalost, bez sudjelovanja i zlaganja hrvatske države.

Na taj način institucije Republike Hrvatske same sebi nanose dvostruku štetu: odustaju od korištenja integracijskih potencijala hrvatskog iseljeništva koji zatim na hrvatski prostor dolaze kao sredstvo globalnih neokolonijalnih interesa.

Literatura i izvori

Ausländerzahlen 2009, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.

Čapo Žmegač, J. (2004.), Transnationalität, Lokalität, Geschlecht: Kroatische Transmigranten in München. U: Christoph Köck/Alois Moosmüller/Klaus Roth (Hrsg.): *Zuwanderung und Integration. Kulturwissenschaftliche Zugänge und soziale Praxis*, Münster.

Čizmić, I., Sopta, M. i Šakić, V. (2005.), *Iseljena Hrvatska*, Zagreb, Golden marketing.

Geiger, V. (2006.), *Logori za folksdojčere u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata 1945.—1947.* U: *Časopis za suvremenu povijest*, 38 (3).

Holjevac, V. (1967.), *Hrvati izvan domovine*, Zagreb, Matica hrvatska.

Ivanda, K. (2007.), *Die kroatische Zuwanderung in die Bundesrepublik Deutschland: Eine Fallstudie unter besonderer Berücksichtigung von Phänomenen und Problemen der Akkulturation und Integration*, Dissertation, Uni-Bremen, Bremen.

Herbert, U. (1985.), Neuasg. Bonn (1999.), *Fremdarbeiter. Politik und Praxis des »Asländer-Einsatzes« in der Kriegswirtschaft des Dritten Reiches*, Berlin/Bonn.

www.bamf.de

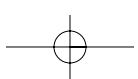
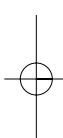
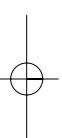
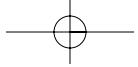
www.cwc-hsk.de

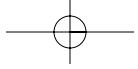
www.hercegbosna.org/kolumnne/demografija/hrvati-u-njemackoj-1710.htm

www.mvpei.hr

www.mvpei.hr - Hrvati u Njemačkoj

⁴ Osim rezultata do kojih sam došla u svojem istraživanju, slični rezultati dobiveni su istraživanjem Jasne Čapo Žmegač (Čapo Žmegač, 2004.).

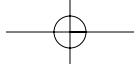

HRVATI U NJEMAČKOJ — DOMOVINSKA CRKVA I DOMOVINA: STANJE I PERSPEKTIVE

Adolf POLEGUBIĆ

Kad je u pitanju organiziranje dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, važno je istaknuti ulogu Hrvatskoga zavoda Sv. Jeronima u Rimu, koji je »postao ne samo svoje vrsti katolička karitativna središnjica za Hrvate u inozemstvu nego i središnje organizacijsko tijelo za svu inozemnu pastvu« (*Katolička Crkva*, 1980., 41), poglavito za vrijeme rektora mons. Jurja Magjerca (*Katolička Crkva*, 1980., 42). Godine 1957. Sveta Stolica priznala je pravo i hrvatskoj emigraciji da bude zastupana u tzv. *Summum Consilium de Emigratione*, osnovanom u smislu propisa Apostolske konstitucije *Exsul familia*, pa je na prijedlog blagopokojnog mons. Jurja Magjerca imenovala mons. dr. Krešimira Zorića članom Vrhovnog vijeća za emigraciju kod Svetе konzistorijalne kongregacije i predstavnikom hrvatske emigracije kod Svetе konzistorijalne kongregacije (*Katolička Crkva*, 1980., 43). Tako je 1958. godine odobrenjem spomenute Kongregacije u Rimu osnovana *Cura pastoralis pro emigrantibus Croatis* na čijem je čelu bio mons. dr. Krešimir Zorić, šibenski svećenik (*Katolička Crkva*, 1980., 43-44). Hrvati su 25. lipnja 1966. godine, 14 godina nakon objavljivanja papinskog dokumenta *Exsul familia* iz 1952., dobili prvog nacionalnog ravnatelja dr. Vladimira Vincea, svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije. Naime, spomenuti dokument je predviđao da svaka nacionalna iseljenička skupina dobije svog nacionalnog ravnatelja koji u ime Svetе Stolice koordinira pastoralni rad (*Katolička Crkva*, 1980., 45). Službu je obnašao tek nešto više od 20 mjeseci; 5. ožujka 1968. godine poginuo je u zrakoplovnoj nesreći vraćajući se iz pastoralnog posjeta Hrvatima Južne Amerike. Dr. Vince je u djelo provodio odredbe konstitucije *Exul Familia* te je u Rimu osnovao Ravnateljstvo dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu. »Bio je to vrhovni organ hrvatske inozemne pastve podložan neposredno Svetoj kongregaciji za biskupe« (*Katolička Crkva*, 1980., 53).

Osamnaest mjeseci od smrti dr. Vincea na mjesto ravnatelja došao je mons. Vladimir Stanković, svećenik Zagrebačke nadbiskupije. Mons. Stanković je službu ravnatelja obnašao od 1969. do 1999. godine. Nakon njega, godine 1999., ravnateljem je imenovan mons. dr. Pero Aračić, svećenik Đakovačke i Srijemske

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

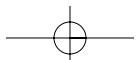

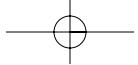
biskupije. Službu je od 2001. preuzeo mr. Pero Ivan Grgić, svećenik Banjalučke biskupije (Polegubić, 2005., 27-32). Od 1. srpnja 2005. godine na mjesto ravnatelja došao je vlč. Ante Kuteša, koji je na tom mjestu ostao do kraja 2010., a sada tu službu obnaša fra Josip Bebić, svećenik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja sa sjedištem u Splitu. U skladu s Uputom o pastoralnoj brizi za migrante, hrvatski su biskupi na sjednici 12. studenoga 1969. godine donijeli zaključke u kojima, između ostalog, stoji da se osniva Vijeće biskupske konferencije za hrvatsku migraciju. Predsjednikom Vijeća imenovan je tadašnji pomoći zagrebački biskup dr. Josip Lach, a tajnikom Vijeća postao je nacionalni ravnatelj dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu mons. Vladimir Stanković (*Katolička Crkva*, 1980., 55).

Sveta Stolica je dekretom od 15. svibnja 1993. godine osnovala Hrvatsku biskupsku konferenciju za katoličke biskupije na području države Hrvatske. Raspadom bivše države nastala je i samostalna država Bosna i Hercegovina, pa je tako 1994. godine osnovana i Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine koju čine biskupi četiriju (nad)biskupija s toga područja. Vijeće za hrvatsku inozemnu pastvu ostalo je zajedničko tijelo obiju biskupske konferencije jer se u hrvatskim katoličkim misijama okupljaju podjednako Hrvati katolici iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i drugih područja bivše države. Sada je na čelu Vijeća pomoći sarajevski biskup mons. dr. Pero Sudar, koji je na toj službi zamijenio zadarског nadbiskupa mons. dr. Želimira Puljića (Polegubić, 2005., 39-44). Danas je u svijetu više od 150 hrvatskih katoličkih misija, zajednica i župa. Najbrojnije su u Njemačkoj, potom Kanadi, SAD-u, Australiji te Švicarskoj, Austriji, Švedskoj, Sloveniji i Francuskoj, Argentini i Belgiji, potom Južnoafričkoj Republici, Luksemburgu, Nizozemskoj, Norveškoj, Novom Zelandu, Peruu i Velikoj Britaniji. U misijama djeluje više od dvjesto svećenika Hrvatske biskupske konferencije, Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine i Biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda.

Dušobrižništvo za Hrvate u Njemačkoj

Prema dostupnim podacima, u Njemačkoj je prije Drugog svjetskog rata bilo vrlo malo Hrvata. Bili su radnici u rудarstvu i industriji. U to vrijeme Hrvati su se ponajviše iseljavali u prekoceanske zemlje. U tijeku Drugog svjetskog rata u Njemačkoj se susreću Hrvati tzv. fremdarbajteri, a nakon sloma nacizma nastavili su živjeti u Njemačkoj. Uz njih se susreću i oni Hrvati koji su se neposredno nakon rata našli u izbjegličkim logorima u Njemačkoj, a poslije su pronašli zaposlenje u rudnicima i drugim privrednim djelatnostima. I Hrvati iz izbjegličkih logora Austrije i Italije sve su više pronalazili egzistenciju u Njemačkoj. Najveći

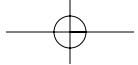

A. Polegubić: *Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina: stanje i perspektive*

ih je broj ipak pristigao na »privremeni rad« u Njemačku šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Prema podacima hrvatskih katoličkih misija za 2001. godinu, Hrvata je u Njemačkoj bilo 308.337, dok se podaci njemačkih (nad)biskupija neznatno razlikuju. Naime, oni govore o 306.816 hrvatskih katalika (Klarić, 2002., 16). Neki izvori govore o još manjem broju. On obuhvaća sve one koji se izjašnjavaju Hrvatima iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Vojvodine, Boke kotorske... Ipak, za pretpostaviti je da bi u Njemačkoj sveukupno moglo biti između 350 i 400 tisuća Hrvata (Klarić, 2003., 15). U tome se slaže i njemački Savezni ured za statistiku. Prema njegovim rezultatima u Njemačkoj je koncem 2009. godine živjelo 367 tisuća osoba s hrvatskim korijenima. Od toga njih 249 tisuća ima iskustvo seljenja, a 118 tisuća nema toga iskustva, dakle rođeni su u Njemačkoj. Nasuprot tome, broj hrvatskih državljana s hrvatskom putovnicom iste je godine iznosio 221.222 osobe (Herceg, 2011., 25). Poznato je također da priličan broj Hrvata u Njemačkoj radi »na crno«, a kao takvi se ne vode ni u kakvim statistikama. Pretpostavlja se da ih je od 50 do 100 tisuća. Problem je također što od 2000. godine sva djeca koja se rode u Njemačkoj automatski dobivaju njemačko državljanstvo i potom se vode u statistikama njemačkih zajednica. Nakon što nestanu prva i druga hrvatska generacija, treće, statistički gledano, neće ni biti. Danas, uz pripadnike prve generacije, u Njemačkoj žive i pripadnici druge i treće generacije koji su se već sasvim integrirali u njemačko društvo.

Po završetku Drugog svjetskog rata u Njemačkoj nije bilo organizirane hrvatske pastve, a zbog rata zatekao se i ostao malen broj hrvatskih katoličkih svećenika. Među njima je bio i Andrija Kordić, koji je naslijedio Vilima Nuka na mjestu delegata hrvatskog episkopata. Na toj je dužnosti ostao do 1951. godine. Inozemna pastva se počinje organizirati prema apostolskoj konstituciji *Exsul familia*, koja je izišla 1952. godine kad je pastoralnu skrb za Hrvate u Münchenu vodio Stjepan Kukolja. No potrebe su tražile još jednog svećenika, pa je Franjevačka generalna kurija u Rimu odredila dr. o. Dominika Šušnjaru za pomoćnika u Münchenu. Godine 1951. Apostolska nuncijatura o. Šušnjaru imenuje nadušobrižnikom za hrvatsku pastvu u Njemačkoj i na toj je dužnosti ostao do kraja 1971. godine. Sveta kongregacija za biskupe u Rimu izdala je 1969. godine novi dokument o seliteljima *Instructio de pastorali migratorum cura* prema kojem se uređuje inozemna pastva. Tako je 1971. godine prema instrukciji, a na osnovi sporazuma domovinske i Njemačke biskupske konferencije, delegatom za hrvatske svećenike u Njemačkoj imenovan fra Bernard Dukić, koji je na toj dužnosti ostao do 1997. godine. Sjedište ureda je iz Münchenra preneseno u Frankfurt, najprije u Schreyerstr. 1, a potom u ulicu An den Drei Steinen 42d, u kojoj se nalazi i danas. Od 1997. do 2003. godine delegat za hrvatsku pastvu u Njemačkoj bio je fra Josip Klarić, a od 1. lipnja 2003. do kraja 2010. godine služ-

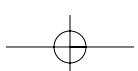
bu delegata obnašao je fra Josip Bebić. Svi su oni članovi Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja sa sjedištem u Splitu, a najveći broj svećenika u hrvatskom dušobrižništvu u Njemačkoj su članovi spomenute Franjevačke provincije. Fra Josipa Bebića je početkom 2011. godine na mjestu delegata naslijedio svećenik Mostarsko-duvanjske biskupije vlč. Ivica Komadina.

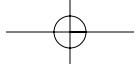
U početku su hrvatski svećenici djelovali u većim gradovima i industrijskim centrima, a potom, poglavito šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća, osnivane su hrvatske katoličke misije u svim mjestima u kojima se našlo više Hrvata katolika zahvaljujući velikoj potpori Katoličke crkve u Njemačkoj, koja je nosila finansijski teret, a domovinska se Crkva brinula za pastoral i pastoralno osoblje.

Danas u Njemačkoj djeluje 98 hrvatskih katoličkih misija i zajednica (Teološko..., 2010., 112). Nalaze se na gotovo cijelom području, od njemačkog juga do sjevera. Misije su podijeljene u šest regija: Bavarska regija, Baden-Württemberg I, Baden-Württemberg II, Rajnsko-majnska regija, Regija Sjeverna Rajna i Vestfalija i Sjeverna regija. U misijama prema aktualnim podacima djeluje 90 svećenika, 5 stalnih đakona, 59 pastoralnih suradnika i suradnika, redovnica i laikinja i laika i 39 tajnica. Uz važno pastoralno djelovanje, misije imaju značajnu ulogu i u očuvanju hrvatskoga nacionalnog i kulturnog identiteta. Uz redovite pastoralne aktivnosti, vjernike se nastoji okupljati i na društvenoj i kulturnoj razini. Organiziraju se predavanja, proslave, hodočašća, izleti, razni susreti. Posebna briga vodi se o djeci i mladima.

Pastoralne i druge misijske aktivnosti

Hrvatske katoličke misije i zajednice u Njemačkoj i u svijetu djeluju na puno širem području nego župe u domovini. One su svojevrsne oaze cjelokupnog i duhovno-pastoralnog, ali i općeg društvenog, kulturnog, sportskog i svakog drugog djelovanja i okupljanja Hrvata u inozemstvu. U redovite pastoralne aktivnosti pripada slavljenje misnih slavlja, djelovanje s raznim skupinama unutar zajednica, u čemu uz pastoralno osoblje veliku ulogu imaju i aktivni članovi zajednice, posebno okupljeni u misijskim vijećima. Tu su i razne misijske proslave, hodočašća, pobožnosti, rad s djecom i mladima, ministrantima, vjeronauk za sve uzraste, priprava za sakramente, vođenje mješovitih odraslih i dječjih zborova, folklornih skupina, rad s lektorima-čitačima, posjet bolesnicima i sl. Također se organiziraju i sportska natjecanja, prigodna predavanja, predstavljanja knjiga, otvorenja izložbi, razni tečajevi i radionice bilo samostalno ili zajedno s drugim hrvatskim kulturnim, sportskim i sličnim udrušgama iz domovine i inozemstva. Pritom je i velika pomoć Hrvatske matice iseljenika. Uspostavom samostalne države Hrvatske i njezinih diplomatsko-konzularnih predstavništava

A. Plegubić: Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina: stanje i perspektive

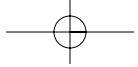
bilo je za očekivati da će se državne institucije učinkovitije baviti djelatnostima koje su u vrijeme dok nije bilo samostalne države preuzele misije, a što se nije odnosilo na njihovo čisto pastoralno djelovanje, primjerice očuvanje folklorne, kulturne i nacionalne baštine. No, to ne samo što se nije dogodilo, već država često ne prepoznaće takvo djelovanje misija i financijski ga ne podupire. Primjerice, Hrvatski dušobrižnički ured iz Frankfurta dosad je organizirao i uz pomoć Njemačke biskupske konferencije financirao dvadeset hrvatskih folklornih festivala. Misije izdvajaju novac za hrvatske narodne nošnje i uvježbavanje folklora. Nije li vrijeme da se i na tom području otvore perspektive novih odnosa?

Katolička crkva u Njemačkoj pred novim izazovima

Katolička crkva u Njemačkoj se sve više suočava s problemom pomanjkanja svećenika, gospodarsko-socijalnom i demografskom krizom, a negativan trend gospodarstva ugrožava dosadašnje stabilno financijsko stanje. Sve to prisiljava odgovorne u Crkvi na radikalne promjene na svim područjima života i djelovanja, napisao je delegat fra Josip Bebić, dodavši kako se u prvom redu ističu mjere štednje koje bi danas trebale osigurati uvjete normalnog djelovanja Crkve sutra (Bebić, 2006., 13). Težinu predstojećih promjena, posebno u pogledu štednje, dobro je formulirao tadašnji pomoćni biskup Kölna mons. Norbert Trelle: »Mjere štednje bit će šokantne, bolne i djelovat će poput osrednjeg potresa« (Bebić, 2006., 13). Stoga se traže novi putovi. U mnogim biskupijama u Njemačkoj došlo je do prestrukturiranja pastoralna i stvaranja novih pastoralnih jedinica, a u više biskupija smanjuje se i broj pastoralnog osoblja te dolazi i do ukidanja misija. Zadaća hrvatske pastve u Njemačkoj je dijeliti poteškoće trenutka Crkve u Njemačkoj te zajedno s njom tražiti i otkrivati svoje mjesto i ulogu u procesima koji su u tijeku. To sve nije lako jer ni hrvatsko pastoralno osoblje nije pripremljeno za moguće preuzimanje višejezičnih župnih zajednica, a i starosna je dob svećenika i pastoralnih djelatnika vrlo visoka (Klarić, 2003., 15). Za Hrvate u Njemačkoj važnu ulogu imaju i hrvatski socijalni djelatnici.

Važnost Hrvatskoga dušobrižničkog ureda

Ustanova koja koordinira djelovanje hrvatskih misija, zajednica i župa u Njemačkoj je Hrvatski dušobrižnički ured sa sjedištem u Frankfurtu na Majni. Danas je na čelu Ureda delegat vlč. Ivica Komadina. U Uredu su još: glavni urednik Žive zajednice i pastoralni referent dr. Adolf Plegubić te djelatnice Ljubica Markovica-Baban, Romana Kašaj i Antonia Tomljanović Brkić. Hrvatski dušobrižnički ured u Njemačkoj je ured triju biskupske konferencije (Njemačke biskupske konferencije, Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine) i odgovoran je za njihovu međusobnu komunikaciju, upravne

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

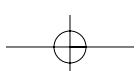

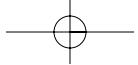
poslove i koordiniranje pastoralnim radom u hrvatskim katoličkim misijama u Njemačkoj. Ured je ujedno i sjedište delegata za hrvatsku pastvu u Njemačkoj. Ured, između ostalog, organizira pastoralne skupove, sastanke i seminare na regionalnoj i saveznoj razini. U to spadaju: hodočašća, duhovne vježbe za svećenike i đakone, seminari daljnje izobrazbe za pastoralne suradnice/suradnike, regionalni pastoralni sastanci, pastoralni godišnji skupovi, susreti mladeži, biblijske olimpijade (Kutleša, 1997.), folklorni festivali, susreti crkvenih zborova djece i mlađih i odraslih. Svake godine početkom listopada Ured organizira godišnji pastoralni skup za hrvatske svećenike, pastoralne suradnike i suradnice iz Zapadne Europe u Njemačkoj ili u domovini. Od početka 2001. godine ima i svoje mrežne stranice, koje se mogu čitati na adresama: www.kroatenseelsorge.de ili www.zivazajednica.de. Na stranicama se mogu doznati najvažniji podaci o Uredu, njegovim godišnjim aktivnostima, kao i, u cijelosti ili djelomice, aktualni i prethodni brojevi *Žive zajednice*. Ured uspješno objavljuje dvojezične ili jednojezične zbornike radova s pastoralnih skupova hrvatskih pastoralnih djelatnika iz Zapadne Europe.

Tu je i knjiga fra Ante Batinića *Dijasporske godine* te knjiga intervjeta koje je glavni urednik *Žive zajednice* dr. Polegubić od 2002. do 2005. godine vodio s istaknutim osobama iz crkvenog i društvenog života, a koji su prethodno objavljeni u *Živoj zajednici*. Ured je ranije objavio vrlo važno pomagalo u pastoralnom radu: *Hrvatski katolički molitvenik* i pjesmaricu *Slavimo Boga te*, zajedno s Vijećem Biskupske konferencije za hrvatsku migraciju i Kršćanskom sadašnjosti, kantual *Slavimo Boga s orguljskom pratnjom*. Ured također redovito objavljuje i *Vodič-adresar hrvatskih katoličkih misija u svijetu*, ali i svih važnijih crkvenih i državnih ustanova u domovini i svijetu. Vodič se također nalazi na spomenutoj mrežnoj stranici. Svake se godine objavljuje i jednolisni zidni kalendar. I mnoge hrvatske katoličke misije već dugi niz godina objavljaju svoje listove i »listice«. Odavno se uvidjelo koliko je važan takav kontakt s vjernicima. U njima se nalaze važne obavijesti o misijskim aktivnostima ili se pak donose vesti koje se odnose na važne događaje u misiji: razne proslave, organiziranje priredaba i sl. Često se radi o jednostavnim listovima, tiskanim fotokopirnim strojem, a uglavnom izlaze tjedno i mogu se uzeti pri ulazu u crkvu. Pojedine misije povremeno objavljaju i svoje misijske listove, nekad većega, a nekad manjeg opsega. Tu su i hvalevrijedne monografije koje je objavilo više misija.

Mjesečnik *Živa zajednica*

Hrvatski dušobrižnički ured iz Frankfurta već 33 godine objavljuje mjesečnik hrvatskih katoličkih misija i zajednica u Njemačkoj *Živa zajednica*, »a ova publika-

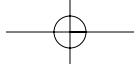
A. Plegubić: Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina: stanje i perspektive

cija izgleda svojim sadržajima i svojom opremom kao nešto najbolje što Hrvati tiskaju u inozemstvu» (Borić, 2001., 143). Prvi je broj objavljen u rujnu 1978. godine, a dobio je naziv po živoj vjerskoj zajednici Hrvata katolika u dijaspori. Taj naziv također označava živu hrvatsku nacionalnu zajednicu. List je u početku bio biltenskog karaktera, u njemu su objavljivani važniji crkveni dokumenti, vesti iz Crkve u domovini i svijetu, događanja u hrvatskim katoličkim zajednicama u Njemačkoj, imena krštenih, vjenčanih, umrlih. Također su objavljivani i članci o hrvatskoj povijesti i kulturnoj baštini. Taj trend list je slijedio i kasnije, ali su se iz godine u godinu uvodile i nove rubrike te se nastojalo oko poboljšanja grafičkoga izgleda lista. Riječju: tematika lista bila je posvećena vjersko-crkvenim, ali i općedruštvenim temama. Tijekom godina list je pokušao stvarati javno mnjenje među Hrvatima u Njemačkoj, ali i šire. U njemu se također vođi računa o čistocí hrvatskog jezika, a stranice na njemačkom jeziku uvedene su za delegata fra Josipa Klarića, od br. 3/1998. u zasebnom *Prilogu na njemačkom jeziku*. Urednici Žive zajednice bili su fra Bernardo Dukić, fra Ignacije Vugdelić, don Živko Kustić i fra Anto Batinić. Od kraja 2002. mjesecnik uređuje dr. Adolf Plegubić.

Perspektive novih odnosa

Veseli me da je organiziran ovogodišnji skup Annales Pilar 2011. — Međunarodni skup »Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive«. No ipak sa stanovašnjim zakašnjenjem. Hrvatski dušobrižnički ured sa sjedištem u Frankfurtu na Majni prije više od deset godina upozoravao je na određene probleme te se ta tematika obradivala na godišnjim pastoralnim skupovima hrvatskih pastoralnih djelatnika iz Zapadne Europe u Njemačkoj i domovini. Na skupove su pozivani istaknuti teolozi i znanstvenici iz domovine i inozemstva, koji su u svojim predavanjima ukazivali na probleme, diagnosticirali situaciju i upućivali na mogući izlaz iz takvog stanja. Sve je to objavljeno u zbornicima s tih skupova koje spomenuti ured objavljuje od 1999. godine. Tako je sa skupa u Opatiji 2002. godine upućeno priopćenje u kojem стојi: »Mi, svećenici, pastoralne suradnice i suradnici iz hrvatskih katoličkih misija u Zapadnoj Europi, sa svoga godišnjega pastoralnog skupa održanog od 30. rujna do 4. listopada 2002. u Opatiji, s temom 'Hrvatska dijaspora u Crkvi i domovini', u organizaciji Hrvatskoga dušobrižničkog ureda u Frankfurtu, upućujemo hrvatskoj javnosti sljedeće priopćenje:

Mi, hrvatski pastoralni djelatnici, koji djelujemo u okviru hrvatskih katoličkih misija u Zapadnoj Europi imamo kontakt s više od 500 tisuća hrvatskih radnika i iseljenih katolika. Već više desetljeća gotovo jedini organizirano skrbimo za njihov vjerski te nacionalni i kulturni identitet. Živimo u svijetu u kojem migracija nije samo fenomen prošlosti nego je popratna pojava današnjeg svijeta

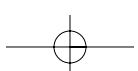

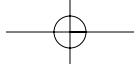
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

koji se sve više globalizira. Ni hrvatska migracija nije, nažalost, stvar prošlosti, nego se, naprotiv, sve više povećava, i to posebice sve većim brojem mladih stručnjaka i intelektualaca. Iako su mjesni biskupi ponajprije odgovorni za pastoralnu skrb vjernika u svojim biskupijama, ipak su i crkve iseljenja, prema crkvenim dokumentima, suodgovorne za pastoral svojih iseljenih vjernika. Model pastoralnog djelovanja s migrantima prve generacije je na izmaku, a druga i treća generacija migranata stavljaju pred nas potpuno nove pastoralne izazove. Od Crkve u Hrvata očekujemo: koncepciju za hrvatsko dušobrižništvo u inozemstvu; odgovarajuće (pastoralno i jezično) ospozobljavanje svećenika i pastoralnih djelatnika za djelovanje u inozemstvu; suradnju domovinske Crkve s mjesnim crkvama u zemljama useljenja (npr. izrada statuta i smjernica biskupskih konferencija o pastoralnoj suradnji); da pastoralna skrb za hrvatsku inozemnu pastvu mora biti među pastoralnim prioritetima HBK i BK BiH, a ne samo briga pojedinaca; da se Vijeće za hrvatsku inozemnu pastvu promakne na razinu komisije; da se institucija Ravnateljstva za hrvatsku inozemnu pastvu materijalno osigura i personalno ojača.

Posljednjih nekoliko godina osjeća se ne samo manjak zanimanja nego i izrazito ignoriranje hrvatske dijaspore od strane hrvatske vlasti. Stoga od hrvatske vlasti očekujemo: pozitivniji odnos prema hrvatskoj dijaspori i njezino uvažavanje; konkretne programe za zaustavljanje daljnog iseljavanja i poboljšavanje katastrofalne demografske slike; profesionalniji rad hrvatskih veleposlanstava i konzularnih predstavništava te djelotvorniju brigu za iseljenike; omogućavanje dopisnog glasovanja ili glasovanja u hrvatskim predstavništвима за Hrvate u dijaspori te pronalaženje načina predstavljanja dijaspore u Hrvatskom saboru i ponovnu uspostavu Ministarstva povratka i useljeništva; uklanjanje birokratskih zapreka potencijalnim ulagačima u domovinu te stvaranje strategije povratka konkretnim programima; sustavan rad na vraćanju povjerenja koje je prokockano gubitkom milijuna eura hrvatskih iseljenika uloženih u hrvatske banke. Podupiremo nastojanja svih onih koji brane nedvojbene interese i dostojanstvo hrvatskog naroda pred međunarodnim kaznenim sudom u Den Haagu. Suočeni s odlukom velikog broja hrvatskih iseljenika da trajno ostanu živjeti u dijaspori, uzimajući pritom državljanstva zemalja u kojima žive, te sve izraženijim težnjama domaćina za njihovom asimilacijom, organizirali smo ovaj skup upravo u domovini da bismo s tim upoznali svekoliku crkvenu i društvenu javnost. Nadamo se pozitivnijim impulsima u pristupu dijaspori te razmatranju i ostvarivanju navedenih očekivanja» (*Hrvatska dijaspora*, 2003., 10-11). Sa skupa u Freisingu 2005. godine upućeno je priopćenje Hrvatskoj biskupskoj konferenciji i Biskupskoj konferenciji Bosne i Hercegovine o budućnosti hrvatskih katoličkih misija u Evropi (*Budućnost*, 2006.). Što se od svega ovoga ostvarilo? Rekao bih da su pro-

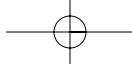

A. Plegubić: *Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina: stanje i perspektive*

blemi ostali isti, a prošlo je više od deset godina mogućnosti da se sustavno počnu rješavati. Volio bih vjerovati da će se stvari iz korijena mijenjati, ako nije prekasno. Naime, velik broj Hrvata ne samo da se nije vratio u domovinu već su i u zadnjoj fazi svoga života odlučili ostati u Njemačkoj, ili su prihvatali život malo u domovini malo u Njemačkoj. Mali ih se broj vratio za stalno. Nećemo nabrajati sve promašaje hrvatskih državnih institucija tijekom tog vremena. Na predstavljanju deset zbornika objavljenih u izdanju ureda u Frankfurtu u svibnju 2010. u Hrvatskoj matici iseljenika skrenuo sam pozornost javnosti na potrebu žurne izrade znanstvene i reprezentativne studije o Hrvatima u Njemačkoj, kao što su to već učinile turske državne institucije o Turcima u Njemačkoj, a i domovine drugih useljenika u tu zemlju. Mislim da malo znamo o nama samima u Njemačkoj, a i u svijetu, a ono što mislimo da znamo, često nije pouzданo i znanstveno utemeljeno. Spomenuta studija dala bi kvalitetnu podlogu za pokušaj realnijeg pristupa hrvatskom izvandomovinstvu u Njemačkoj, a aktualni podaci koji bi se dobili bili bi od neprocjenjive važnosti kako za domovinu tako i za Njemačku, a prije svega za jedan učinkovitiji pristup Hrvaticama i Hrvatima kako prve tako i kasnijih generacija. Slične studije mogle bi se izraditi i u drugim zemljama u kojima Hrvati žive (Teološko..., 2010., 128-129).

Na kraju: od domovinske Crkve i domovine se još uvijek očekuje sve ono što je proteklih godina istaknuto u spomenutim priopćenjima s pastoralnih skupova u Opatiji i Freisingu.

Kad je u pitanju otvaranje novih perspektiva, valja posebno istaknuti mlađe Hrvatice i Hrvate u Njemačkoj druge i treće generacije koji su se uspješno integrirali u sredinu u kojoj žive i djeluju. O integraciji se često govori i u njemačkom društvu i u Crkvi, i to u raznim vidovima. No jedan od učinkovitijih pristupa integraciji je svakako djelovanje kroz izobrazbu. To su posebno shvatili mladi Hrvati i Hrvatice u Njemačkoj, koji se školju na prestižnim učilištima, postižu izuzetne rezultate te svojom zauzetošću u literaturi, glumi, glazbi, umjetnosti i drugim važnim granama pokazuju primjer kako se uspješno živi integracija u njemačkom životnom i stvaralačkom ozračju, a koji uz hrvatski izvrsno govore njemački i druge svjetske jezike. To je prigoda da hrvatsko okružje u Njemačkoj preko svojih mlađih članova postane poveznica između hrvatske i njemačke kulture, a onda i prema svijetu. Tako ono izvorno hrvatsko neće izgubiti svoju vrijednost, a bit će usmjereno puno šire, prepoznatljivije u njemačkom društvu i Crkvi. Oni za Hrvatsku neće biti izgubljeni, dapače, pripremaju put hrvatskom priključenju europskim tijekovima, iz kojih je Hrvatska nepravedno više desetljeća bila uklonjena. Njihova imena i prezimena svjedoče o njihovim hrvatskim korijenima. A ima li išta jače od korijena? Oni uvijek pronađu put do života. Od velike je važnosti da domovina i domovinska Crkva pronađu

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

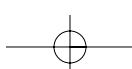
učinkovitiji način kako u novim okolnostima, koje već uvelike postoje, djelovati u odnosu prema Hrvatima izvan domovine. Do domovine je i domovinske Crkve da pronađu ključ djelovanja s tim novim generacijama, a onda će se sigurno otvoriti i nove perspektive (Polegubić, 2011.).

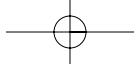
Umjesto zaključka

Nakon više od dvadeset godina hrvatske samostalnosti, mogu odgovorno istaknuti kako je u tom vremenu hrvatsko iseljeništvo sačuvalo čist obraz pred cje-lokupnom hrvatskom javnošću. S obzirom na to da hrvatsko iseljeništvo svojim umnim i materijalnim potencijalom i životnim iskustvom dosad nije bilo dobrodošlo u hrvatskoj političkoj javnosti, za nadati se da će ubuduće biti drukčije, što upućuje na perspektivu novih odnosa. U tom smislu posebnu nadu polažem u mlade naraštaje hrvatskih iseljenika. Nadu za drukčiji odnos prema hrvatskom iseljeništvu otvara i zadnja sjednica Vijeća Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine za hrvatsku inozemnu pastvu održana u Zagrebu 27. travnja 2011.: »S obzirom na skori prijam Hrvatske u EU i aktualnu problematiku hrvatskih katoličkih misija diljem svijeta, svi su članovi Vijeća složni u ocjeni da se o potrebama naših vjernika u inozemstvu treba sustavnije i konstruktivnije raspravljati, ne samo na sjednicama objiju biskupskih konferencija nego i u pojačanoj suradnji s ovlaštenim državnim tijelima. Vijeće, među ostalim, smatra da je odsad nužno sastajati se dvaput godišnje, na polugodišnjoj razini, kako bi rješavanje problema postalo dinamičnijim i učinkovitijim; što prije izvijestiti sve pastoralne djelatnike u pojedinim zemljama o rezultatima sjednice te zajedničkim snagama tražiti nove puteve zdrave i konstruktivne integracije u mjesne Crkve i župe« (Komadina, 2011., 2). Predsjednik Vijeća, pomoćni sarajevski biskup mons. Pero Sudar, izvijestio je o zaključcima sa zajedničke sjednice objiju biskupskih konferencija održane početkom 2011. godine u Zagrebu, ističući kako se sve više uvida potreba za još jačom potporom misijama i župama izvandomovinske Hrvatske i BiH.

Literatura

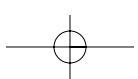
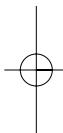
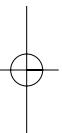
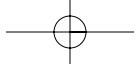
- Batinic, A. (2002.), *Dijasporske godine*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt na Majni.
- Bebić, J. (2006.), *Budućnost hrvatskih katoličkih misija u Njemačkoj*. U: *Budućnost hrvatskih katoličkih misija u Europi*, zbornik, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt na Majni.
- Borić, G. (2001.), *Hrvati u Njemačkoj*. U: *Hrvatski iseljenički zbornik*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb.
- Budućnost (2006.) — *Budućnost hrvatskih katoličkih misija u Europi*, zbornik, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt na Majni.

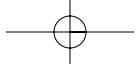

A. Polegubić: *Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina: stanje i perspektive*

- Herceg, S. (2011.), Briga o starijima i nemoćnima. U: *Živa zajednica*, 4/2011.
- Hrvatska dijaspora (2003.), *Hrvatska dijaspora u Crkvi i domovini*, zbornik, (ur. Josip Klarić), Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt na Majni.
- Katolička Crkva (1980.), *Katolička Crkva i Hrvati izvan domovine*, (ur. mons. Vladimir Stanković), Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- Klarić, J. (2002.), *Hrvatsko iseljeništvo u Njemačkoj na pragu asimilacije*, Biblioteka »Ravnotatarski Cvit«, Lepuri.
- Klarić, J. (2003), Sadašnji trenutak hrvatske dijaspore. U: *Hrvatska dijaspora u Crkvi i domovini*, (ur. Josip Klarić), zbornik, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt na Majni.
- Komadina, I. (2011.), Sjednica Vijeća HBK i BK BiH za dušobrižništvo hrvatskih iseljenika. U: *Živa zajednica*, 5/2011.
- Kutleša, A. (1997.), *Hrvatske vjeronaučne olimpijade u Njemačkoj (1975.—1996.)*, diplomski rad, Vrhbosanska visoka teološka škola u Sarajevu, manuskript, Braunschweig.
- Polegubić, A. (2005.), *Povratak, integracija ili asimilacija. Razgovori o hrvatskoj dijaspori*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt na Majni.
- Polegubić, A. (2011.), Življena integracija. U: *Živa zajednica*, 3/2011.
- Teološko promišljanje o pastoralu samaca*, zbornik, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2010.

MЛАДИ HRVATI U NJЕМАЧКОЈ

Jadranka GVOZDANOVIĆ

Hrvati u Njemačkoj

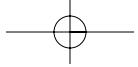
Njemačka je od 1968. godine bila glavno odredište za privremeni rad Hrvata u inozemstvu (osobito nakon sklapanja Sporazuma o primanju radne snage iz Jugoslavije na privremeni rad u Njemačkoj te godine¹). Procjenjuje se da su Hrvati sačinjavali oko trećine građana Jugoslavije u Njemačkoj. Prema popisu stanovništva u Njemačkoj je 1971. godine bilo 790.500 radnika iz Jugoslavije, od toga 308.295 (38,3%) Hrvata. Najveći broj doseljenika došao je iz Imotskog (18,6%) i Ozlja (17,7%); doseljenici su bili dobrim dijelom ruralnog podrijetla i imali su pretežno nižu naobrazbu.

Prema popisu iz 1981. godine bilo je u Njemačkoj 189.000 Hrvata, tj. 23,19% svih tadašnjih građana Jugoslavije u Njemačkoj, što upućuje na znatan pad odnosno učestalu naturalizaciju. Sredinom osamdesetih godina međutim broj građana Jugoslavije, među njima i Hrvata, naglo raste: 1984. godine u Njemačku je iz Jugoslavije došlo 19.969 osoba, 1985. godine 23.012, 1986. godine 26.734, 1987. godine 34.626, 1988. godine 56.478, 1989. godine 63.438, 1990. godine 66.484, a 1991., tijekom rata, čak 222.642 (*Statistisches Bundesamt*, Wiesbaden 2006.). Taj nagli porast objašnjava se najavljivanjem rata osobito u srpskim međijima od sredine osamdesetih godina.

Od 1992. godine evidentiraju se migranti iz bivše Jugoslavije po narodnostima.² Kod Hrvata nalazimo sljedeće brojke službeno registriranih: 1992. godine 38.839, 1993. godine 26.177, 1994. godine 16.831, 1995. godine 15.127, 1996. godine 12.486, 1997. godine 10.219, 1998. godine 10.036, 1999. godine 12.552, 2000. godine 14.365, 2001. godine 14.100, 2002. godine 12.990, 2003. godine

¹ Broj migranata iz Jugoslavije rastao je od 1954. (kada je u Njemačku došlo 10.723 osobe) do 1968. (96.180). Nakon sklapanja ugovora o slanju radnika na privremeni rad u Njemačku naglo je skočio na 221.510 1969. i potom 1970. godine na 239.519 (*Statistisches Bundesamt*, Wiesbaden, 2006.).

² Broj migranata iz Makedonije raste (sa 1369 1993. godine na 2620 2005.), a broj migranata iz ostalih dijelova bivše Jugoslavije pada.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

11.497, 2004. godine 10.352 i 2005. godine 9.208 (*Statistisches Bundesamt*, Wiesbaden 2006.; Rossig, 2008.: 18). Bitno je pokazati statističke podatke jer su baš podaci o migraciji u Njemačku bili jasan indikator političke situacije u zemlji. Možemo zaključiti da su — za razliku od ranijih migracija, koje su bile uglavnom ekonomski prirode (a politički uvjetovanih bilo je malo) — migracije od sredine devedesetih godina bile većinom političke prirode.

Prema aktualnim podacima registrirano je 221.222 Hrvata na radu u Njemačkoj, no prema podacima hrvatskih katoličkih misija i njemačkih (nad)biskupija, broj Hrvata kreće se oko 310.000 ili 350.000 (uključujući one koji rade »na crno«). Ne treba zaboraviti ni da se dijete roditelja (barem jednog) koji više od osam godina živi u Njemačkoj rađa kao Nijemac prema zakonu o njemačkom državljanstvu u sklopu tzv. opcijskog modela (§ 4 Abs. 3 StAG), a između 18. i 23. godine mora se definitivno odlučiti koje će državljanstvo zadržati.³ Hrvati su u Njemačkoj nastanjeni većinom u bogatim pokrajinama na jugu (Baden-Württemberg i Bayern) i to pretežno u velikim gradovima, gdje postoji mogućnost zaposlenja. Ovo su podaci o njihovu broju u saveznim pokrajinama (2009.):

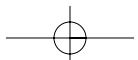
• Baden-Württemberg:	72.986
• Bayern (Bavarska):	50.594
• Berlin (grad — država):	9.131
• Brandenburg:	335
• Bremen:	907
• Niedersachsen:	6.153
• Hamburg:	4.823
• Hessen:	29.806
• Mecklenburg-Vorpommern:	136
• Rheinland-Pfalz:	7.045
• Saarland:	670
• Sachsen:	331
• Sachsen-Anhalt:	168
• Schleswig-Holstein:	1.691
• Nordrhein-Westfalen:	36.324
• Thüringen:	122

Broj Hrvata u većim gradovima bio je 2005. godine sljedeći:

• München	24.866
• Stuttgart	13.386
• Frankfurt	12.013

---

³ Boravišni zakon koji je od 1. siječnja 2005. na snazi u SR Njemačkoj, razlikuje ograničenu dozvolu boravka (*Aufenthaltserlaubnis*) i stalnu dozvolu nastanjenja (*Niederlassungserlaubnis*). Stalnu dozvolu nastanjenja ima gotovo 78% Hrvata u SR Njemačkoj.

• Berlin	11.517
• Hamburg	4.585
• Düsseldorf	3.550
• Hannover	3.102
• Köln	2.854
• Mannheim	2.852
• Karlsruhe	2.423
• Offenbach	1.999
• Essen	1.944
• Pforzheim	1.481
• Wiesbaden	1.263
• Wuppertal	1.115
• Ulm	1.060
• Darmstadt	751
• Heidelberg	326

Krajem 2005. godine vrijeme boravka Hrvata u Njemačkoj bilo je sljedeće:

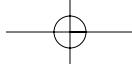
Tablica 1. — Broj hrvatskih državljanina u tisućama prema broju godina provedenih u Njemačkoj.
Stanje 31. prosinca 2005. Izvor: *Ausländerzentralregister* (Središnji registar stranaca).

Broj godina	< 1	1-4	4-6	6-8	8-10	10-15	15-20	20-25	25-30	>30
1000	2,0	7,6	5,5	6,5	6,6	41,3	18,3	14,8	22,8	103,7
%	0,87	3,32	2,40	2,84	2,89	18,00	8,00	6,46	9,96	45,30

Migracijska kretanja u 21. stoljeću obostrana su: Hrvati dolaze u Njemačku i vraćaju se u Hrvatsku. U razdoblju od 1992. do 2004. godine (dakle, tijekom 12 godina od Domovinskog rata) u Njemačku se doselilo 205.599 Hrvata, a iz Njemačke u Hrvatsku odselilo se njih 240.501. Vraćali su se uglavnom umirovljenici iz prve migracijske generacije, a ostajala su njihova djeca i drugi mladi Hrvati.⁴

30.042 mlađih Hrvata prihvatio je između 1995. i 2009. njemačko državljanstvo (a njih oko 9 tisuća zadržalo je dvojno državljanstvo). Broj naturalizacija porastao je 2000. i 2001. i otada se polako smanjivao (1995. godine 2479, 1996. godine 2268, 1997. godine 1789, 1998. godine 2198, 1999. godine 1536, 2000. godine 3316, 2001. godine 3931, 2002. godine 2974, 2003. godine 2048, 2004. godine 1689, 2005. godine 1287, 2006. godine 1729, 2007. godine 1224, 2008. godine 1032 i 2009. godine 542). Vidimo da se i taj razvoj poklapa s političkom situacijom u zemljbi.

⁴ Hrvati iz Bosne nisu posebno obuhvaćeni ovim pregledom. Oni imaju hrvatsku putovnicu i možemo pretpostaviti da su u priličnom broju slučajeva preko Hrvatske odlazili u daljnje migracije. Od 1991. do 2001. godine u Hrvatsku se doselilo 189.039 osoba iz Bosne i Hercegovine, a 94% njih bili su Hrvati.

Osnovnu ulogu u očuvanju hrvatskog identiteta igraju hrvatska katolička misija i hrvatska dopunska nastava. Pored vjerskog rada, katolička misija organizira folklorne festivale, seminare, duhovne vježbe, susrete mladeži, biblijske olimpijade i susrete crkvenih zborova. Godine 2005. u Njemačkoj je postojala 81 katolička zajednica. Osim veleposlanstva i konzulata, u Njemačkoj djeluju brojne hrvatske kulturne, sportske i umjetničke udruge, dijelom pod pokroviteljstvom Hrvatskoga svjetskog kongresa u Njemačkoj. Dopunsku nastavu na hrvatskom jeziku organizira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta u saveznim pokrajinama s najvećim brojem Hrvata (Baden-Württemberg, Berlin, Hamburg i Saarland, gdje prema podacima iz 2006. nastavu izvodi 40 učitelja na 125 nastavnih mjeseta za 2641 učenika). U drugim saveznim pokrajinama nadležne su pokrajinske vlasti i nastava je integrirana.

Mladi Hrvati u Njemačkoj

Prema podacima njemačkog Ministarstva znanosti i obrazovanja (*Bundesministerium für Bildung und Forschung*, BMBF) iz 1994. godine, raspodjela hrvatskih učenika po raznim tipovima srednjih škola bila je u Njemačkoj u postocima sljedeća:

- 49% pohađa tzv. realnu školu opće srednje naobrazbe (realka),
- 42,7% gimnaziju i
- 8,3% opću srednju školu.

Godine 2007. (dakle, 13 godine poslije), BMBF daje sljedeće podatke:

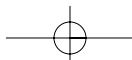
- 49,5% pohađa realku,
- 42,2% gimnaziju i
- 7,3% srednju strukovnu školu.

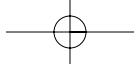
Vidimo dosljednu raspodjelu po kojoj velika većina hrvatske djece poslije osnovne škole ide u više tipove srednjih škola, očito s namjerom da završe studij.

Kako pokazuju podaci istog ministarstva, stanovnici SR Njemačke manje idu u gimnaziju i realku. Odnos je između 1995. i 2005. godine bio ovakav:

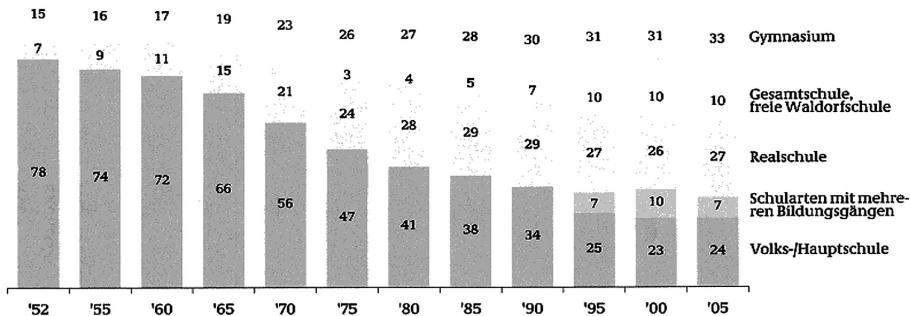
Tablica 2. — Udjeli zastupljenosti srednjih škola prema vrsti u ukupnoj populaciji Njemačke

Godina	Gimnazija	Waldorfska škola	Realka	Srednja škola	Srednja strukovna škola
1995.	31%	10%	27%	7%	25%
2000.	31%	10%	26%	10%	23%
2005.	33%	10%	27%	7%	24%

J. Gvozdanović: *Mladi Hrvati u Njemačkoj*

Grafikon 1. — Udjeli učenika po školama u Njemačkoj od 1952. do 2005.

(Izvor: BMBF, Bundesministerium für Bildung und Forschung)

Vidimo da su mladi Hrvati bolji od njemačkog prosjeka. Treba napomenuti da se radi većinski o Nijemcima, kako pokazuju statistike od 1952. godine (kada u Njemačkoj jedva da je bilo stranaca). Gornji grafikon BMBF-a daje podatke o udjelima učenika po školama u Njemačkoj od 1952.

Vidimo da se u Njemačkoj od 1952. udio gimnazijalaca uđovostručio, udio u realkama učetverostručio, a u školama srednje strukovne naobrazbe sveo na trećinu. Tom općenitom trendu prethodila su hrvatska djeca i ona su još uvijek daleko iznad prosjeka.⁵

Na studiju je po podacima Statističkog ureda iz Wiesbadena u zimskom semestru 2004./5. bilo 4556 hrvatskih studenata (1,99% svih Hrvata prijavljenih u Njemačkoj). Raspodjela po studijskim predmetima bila je sljedeća:

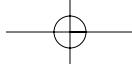
- humanističke i društvene znanosti 869 studenata,
- pravo, ekonomija i sociologija 1709 studenata,
- prirodoslovno-matematičke znanosti 647 studenata,
- tehničke znanosti 905 studenata,
- medicina 155 studenata,
- likovne umjetnosti 175 studenata.

Poslije studija ti stručnjaci većinom ostaju u Njemačkoj, i to kao kapital znanja koji Hrvatska gubi.

Identitet i jezik

Mladi Hrvati u Njemačkoj uglavnom vladaju hrvatskim i njemačkim jezikom. To vrijedi u prvom redu za Hrvate druge i treće generacije, koji su ondje rođeni i pohađali su dopunsku nastavu, osobito poslije Domovinskog rata, na hrvatskom

⁵ Činjenica da su Hrvati iznad prosjeka u školskom uspjehu nije njemačka iznimka; slične odnose nalazimo recimo u Nizozemskoj, iako se prije Domovinskog rata podaci odnose na sve građane bivše Jugoslavije (usp. Amkersmit et al., 1989.; Gvozdanović, 2003.: 178).

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

jeziku. Prije rata postojale su samo tzv. jugoslavenske škole s predavačima iz jugoslavenskih republika i njihova je raspodjela dobrim dijelom bila slučajna. Dječaci su u te škole dolazila dijelom s dijalektalnom osnovicom, pa je jezik dopunske nastave, pored njemačkog, za njih bio zapravo treći i njihovi su školski rezultati redovito bili slabiji (slične rezultate je pokazalo moje istraživanje dopunske nastave u Nizozemskoj 2002. godine; v. Gvozdanović, 1993.). Ta se situacija od postojanja samostalne hrvatske države bitno promijenila. Hrvatska manjina u Njemačkoj otada ima jasan identifikacijski cilj i može se očekivati da postiže višu razinu vladanja jezikom.

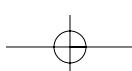
Bitna osobina djece koja idu na dopunsku nastavu jeste njihov bilingvizam. Oni govore i hrvatski i njemački i imaju dva identiteta. Čuvanje prvobitnog identiteta znatno je izraženije kod djece čiji su roditelji bili iste narodnosti nego kod one iz mješovitih brakova. Neobraćanje pažnje na tu razliku predstavlja problem kod njemačkih istraživača, npr. Rossiga (2008.), koji je većinom intervjuirao tzv. »Jugoviće« bez jasnih identifikacijskih korijena.

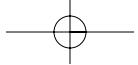
Prije 1991. godine istraživanje jezika i drugih karakteristika odnosilo se na građane bivše Jugoslavije u Njemačkoj i tek se u diskusiji ispitanika doznavalo nekoliko detalja o njihovu podrijetlu i narodnosti. Zapadni slavisti su tada (a dijelom i poslije) službenim jezikom Jugoslavije zvali srpskohrvatski u dvije varijante, ekavskoj i ijkavskoj. U obradi pogrešaka u jeziku pokazalo se međutim da jezične i dijalektalne osobine podrijetla ispitanika igraju bitnu ulogu. Neobrađena je uglavnom ostajala i razlika između prvobitnog jezika školarca i jezika nastavnika u dodatnoj nastavi (za hrvatsko dijete je i riječ srpskog nastavnika bila strana, kao i za srpsko dijete riječ nastavnika Hrvata). Iako iz današnje perspektive možemo izreći tu kritiku na rad npr. Stöttinga (1980.), treba svakako naglasiti da je taj rad pridonio razumijevanju kompleksnog položaja učenika iz bivše Jugoslavije u njemačkim školama. Spomenimo jednu zanimljivu činjenicu iz Stöttingova rada (1980.: 96). Kada je upitao učenike da procijene svoje vladanje srpskohrvatskim i njemačkim jezikom, procjena da netko vlada puno bolje jednim od tih jezika bila je rijetka (svega 12,3%).⁶ Potpuno neovisno o tom istraživanju, Ranić-Podunajec (1987.) je na temelju iskustava u dopunskoj nastavi u Nizozemskoj zaključila da učenici obično postižu istu razinu u oba jezika.

Istraživanje Stöttinga (1980.: 98) pokazalo je i da interes igra odlučujuću ulogu (iako je tu broj ispitanika bio relativno malen, 12/13). Zainteresirani uče-

---

⁶ Od 49 ispitanika njih 17 je izjavilo da vlada srpskohrvatskim dobro, a njemačkim prilično dobro; njih 20 izjavilo je da vlada dobro i jednim i drugim jezikom, a 5 ih je izjavilo da prilično dobro vlada srpskohrvatskim i dobro njemačkim jezikom. To znači da je 87,7% izjavilo da s gradacijskim razlikama podjednako vlada srpskohrvatskim i njemačkim jezikom.

J. Gvozdanović: *Mladi Hrvati u Njemačkoj*

nici u pravilu dobro vladaju i jednim i drugim jezikom, a nezainteresirani su učenici znatno slabiji. Osim toga, istraživanje je pokazalo korelaciju s očekivanjem roditelja u odnosu na očekivani povratak, hoće li kratko ili dugo ostati u Njemačkoj. Ondje gdje nije bilo perspektive skorog povratka, roditelji su se vrlo trudili da djeca prijeđu na njemački jezik.

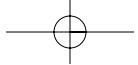
○ jeziku djece u hrvatskoj školi u sadašnje vrijeme

Istraživanje hrvatskog identiteta i usmjerenosti mladih migranata druge (i treće) generacije u Njemačkoj još predstoji, ali o jeziku — koji je usko povezan s identitetom — možemo konkretnije dati nešto podataka. U okviru lektorata za hrvatski jezik koje plaća i organizira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, razraditi će tu temu na primjeru hrvatske škole u Offenburgu (na jugu Baden-Württemberga, na jugozapadu Njemačke) gdje predaje zagrebačka kroatologinja Ana Valjan. Na uvid sam dobila anonimne pisane radove učenika u kojima govore o svojem životu i o podrijetlu roditelja te o kontaktima s Hrvatskom ili Bosnom i Hercegovinom. Kulturološki je zanimljivo da sva djeca na hrvatskoj dopunskoj nastavi navode da su Hrvati — nitko se ne smatra Nijemcem. Svi oni imaju i ciljnu pokrajину u Hrvatskoj u kojoj provode ljeto i za koju se isključivo zanimaju (uz mjesto podrijetla roditelja). No, svi oni izvan hrvatske nastave isključivo govore njemački i po tome su potpuno asimilirani i neupadljivi u njemačkoj sredini.

Razina vladanja hrvatskim jezikom usko je vezana za uključenost u aktivnosti hrvatske manjine, pa je znatno viša u gradovima u kojima postoji hrvatska zajednica nego u pokrajinama gdje hrvatske zajednice nema. Taj čimbenik opстојi pored izvornog učenja jezika kod kuće, koje je također učinkovitije kad su oba roditelja Hrvati nego kada se radi o mješovitom braku.

Djeca Hrvata u hrvatskoj školi u Njemačkoj sva su rođena u Njemačkoj i sva ona grijše u hrvatskom jeziku. Njihove pogreške se međutim bitno razlikuju od pogrešaka njemačke djece koja uče hrvatski jezik. U prvom redu je tu glagolski vid. Nijemci koji uče hrvatski kao drugi jezik imaju bitne i dugotrajne potешkoće s glagolskim vidom kojim ni u naprednim stadijima učenja jezika ne vladaju potpuno, hrvatska djeca s time nemaju teškoća. Od dvanaest pisanih tekstova koje su napisali učenici hrvatske škole u Offenburgu samo je jedna učenica iz mješovitog braka (otac joj je Nijemac, mati Hrvatica) u samo jednom slučaju pogriješila u glagolskom vidu i napisala:

- (1) Za jednu godini završim školu, ali još ne znam, šta će poslije raditi.
(Jessica, 17 godina)

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Njena dvije godine mlađa sestra (10. razred, 15 godina), interesantno, ne grijšeš u glagolskom vidu (što je stvar primarnog vladanja jezikom, ne učenja; baš je mlađa kći napisala da je škola ne zanima). Ona točno upotrebljava svršeni glagolski vid u glavnim rečenicama gdje se on može upotrijebiti da bi se označilo neredovito ponavljanje radnje kao u sljedećem primjeru:

- (2) I moja susjeda je isto moja prijateljica. Zajedno doživimo jako puno.
 (Bettina, 15 godina)

Iako uglavnom ne grijšeš u glagolskom vidu (osim iznimke u primjeru 1), interferencija s njemačkim jezikom prisutna je i u morfosintaksi i u leksiku. U morfosintaksi su glavne pogreške:

- Redoslijed riječi po njemačkom modelu koji je i pored relativne slobode reda riječi u hrvatskom jeziku neprihvatljiv (ne uzimajući u obzir nedostatak morfologije u oznaci mjesta), npr.:

(3) Ja sam u Lörrach rođena ← njem. Ich bin in Lörrach geboren

- Redovita upotreba lične zamjenice za izražaj subjekta uz glagolski predikat, iako je lice kodirano u glagolskom nastavku, npr.

(4) Ja se zovem J.-K. H. Ja sam rođen u Offenburgu ← njem. Ich heiße J.-K.H. Ich bin in Ofenburg geboren.

- Miješanje oznake mjesta i cilja (koje njemački ne razlikuje, ali niti istočniji štokavski dijalekti ga ne razlikuju), npr.

(5) Moj Tata živi u Hrvatsku (uz to, imenica velikim slovom, po njemačkoj ortografiji)

(6) Uvijek idemo u praznicima u Zadar.

- Oznake vremena po analogiji za mjesto (s njemačkim modelom, kao u primjeru 6, ili bez njemačkog modela, kao u 7), npr.

(7) Ja sam u 4. Juliju rođena. Rodila sam se u četvrtku.

- Doslovno prenošenje njemačke posvojne konstrukcije, npr.

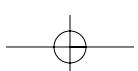
(8) Rođeno ime od nje je... ← Der Geburtsname von ihr ist...

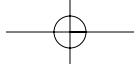
- Prenošenje njemačke idiomatike, npr.

(9) Ja sam 9 godina ← Ich bin 9 Jahre (alt)

(10) Moj tata dolazi iz Varaždina ← Mein Vater kommt aus Varaždin (u smislu: potječe iz Varaždina).

Ovi primjeri pokazuju da je jezična osnovica hrvatske djece rođene u Njemačkoj njemačka, jer je njemački jezični sustav polazište za interferenciju, pa time i osnovni sustav. Dijelom se u pojednostavljenju jezika opažaju promjene

J. Gvozdanović: *Mladi Hrvati u Njemačkoj*

kakvih ima i u istočnijim štokavskim dijalektima (npr. nerazlikovanje mjesta i cijela).

Jasno se razlikuje jezični centar (kamo kognitivno spada konceptualizacija s pomoću glagolskog vida) od periferije, na kojoj su procesi pojednostavljenja i interferencije češći.

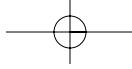
Transkulturnalizam

Mladi Hrvati su govornici dvaju jezika (kako kaže 17-ogodišnja J. F., »odrasla sam sa dva jezika«), iako im je njemački osnovni. U kontekstu Njemačke, po naturalizaciji i s njemačkom putovnicom, oni ipak nisu Nijemci. Smatraju se više Hrvatima nego Nijemcima. Govoreći s Jasnom Čapo Žmegač (2003. itd.), oni daju primjer transnacionalizma u tom smislu da pripadaju i Hrvatskoj i Njemačkoj. Uz to, dodala bih, mladi Hrvati druge (ili treće) generacije u Njemačkoj predstavljaju transkulturnalizam kakva kod njihovih roditelja, iz prve migracijske generacije, barem one ekonomske, nema. Naime, ekonomski migranti iz prve generacije u Njemačkoj živjeli su duduše transnacionalno radeći u Njemačkoj s ciljem povratka u Hrvatsku, ali u smislu kulture orientirali su se isključivo na Hrvatsku i nisu sudjelovali u njemačkoj kulturi. U tom smislu ekonomski migranti prve generacije ne odgovaraju definiciji transnacionalnog kulturnalizma kojom je Hannerz (1996: 106) karakterizirao intelektualce koji žive istovremeno u više kultura. Hannerzova definicija je zaista primjenjiva na intelektualce, hrvatske ili iz drugih zemalja, koji sudjeluju u kulturnim zbivanjima rodne zemlje i zemlje prebivanja. Ona je primjenjiva i na mlade Hrvate u Njemačkoj i drugdje po svijetu koji su sudionici dviju kultura i nositelji dvaju identiteta. Kao takvi, oni su Europljani u punom smislu, s potencijalom koji je za Hrvatsku neiskorišteno blago.

Pored dodatne nastave Hrvatska bi trebala organizirati internetska sredstva za učenje jezika koja bi mladim Hrvatima približila Hrvatsku, njegovu kulturu i njezinu društveno uređenje i tako otvorila vrata lakšoj efektivizaciji tog kapitala znanja i poznavanja obiju kultura koja bi Hrvatskoj mogla znatno olakšati afirmaciju u Europskoj zajednici.

Literatura

- Ankersmit, T., Th. Roelandt & J. Veenman (1989.), *Statistisch Vademeucum 1989*, Minderheden in Nederland. Den Haag: SDU.
- BMBF (2003.), *Berufsausbildung sichtbar gemacht*, Berlin.
- Čapo Žmegač, Jasna (2003.), »Dva lokaliteta, dvije države, dva doma: transmigracija hrvatskih ekonomskih migranata u Münchenu«, *Narodna umjetnost* 40/2, 117-131.

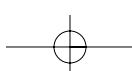

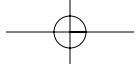

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

- Čapo Žmegač, Jasna (2005.), »Trajna privremenost u Njemačkoj i povratak hrvatskih ekonomskih migranata«, Živić, D. — Pokos, N. — Mišetić, A. (ur.), *Stanovništvo Hrvatske — dosadašnji razvoj i perspektive*, 255-273. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pištar.
- Đurovič, Žubomir (ur.) (1983.), *Lingua in diaspora*, Lund: Lunds Universitet.
- Đurovič, Žubomir (ur.) (1987.), *Child language in diaspora*. Lund: Lunds Universitet.
- Gvozdanović, Jadranka (1993.), »Serbian and Croatian«, u: Extra, Guus — Ludo Verhoeven (ur.), *Community Languages in the Netherlands*, 175-192. Amsterdam: Swets & Zeitlinger.
- Hannerz, Ulf (1996.), »Cosmopolitans and locals in world culture«, Hannerz, U. (ur.), *Transnational Connections: Culture, People, Places*, 102-111. London: Routledge.
- Pandžić, Marinko (1992.), *Interferenzen im Deutschen und im Serbokroatischen der Kinder jugoslawischer Arbeitnehmer in der Bundesrepublik Deutschland*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophie an der Ludwig-maximilian-Universität zu München.
- Ranić-Podunajec, Ljiljana (1987.), »Pristup jeziku i kulturi u nastavnoj praksi u Nizozemskoj«, *Migracijske teme* 3, 3/4, 353-360.
- Rossig, Rüdiger (2008.), *Junge MigrantInnen aus Jugoslawien und seinen Nachfolgestaaten in Deutschland*. Berlin: Archiv der Jugendkulturen Verlag KG.
- Stötting, Wilfried (1980.), *Die Zweisprachigkeit jugoslawischer Schüler in der Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- http://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvati_u_Njema%C4%8Dkoj

FENOMEN PREKOCEANSKE LANČANE MIGRACIJE I LOKALNI/REGIONALNI IDENTITETI

Rebeka MESARIĆ ŽABČIĆ

Uvod

Pojam migracija označava svaku promjenu mjesta boravka pojedinca ili manjih i većih grupa/skupina ljudi, a lančane migracije su jedan od njezinih značajnijih podtipova.

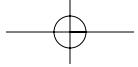
Nacionalno geografsko društvo definira lančanu/e migraciju/e kao migracije obitelji ili definirane skupine ljudi. Prema spoznajama nacionalnog geografskog društva, lančana migracija počinje obično tako da jedan član obitelji šalje financijska sredstva ostalim članovima obitelji kako bi i oni emigrirali u novu sredinu. Istodobno dolazi do grupiranja ljudi iz određenog kraja, malih gradova, lokalnih ili regionalnih područja, koji se lančanom migracijom iseljavaju u novo područje koje su prije naselili njihovi rođaci, susjedi, sugrađani, sumještani i sl.

Lančana migracija je proces koji u početku ovisi o malom broju pionira, osoba koje su učinile prvi korak u osnivanju »novog doma u novom mjestu« te su o njemu na različite načine slali pozitivne informacije u područje podrijetla, što posljedično potiče daljnju emigraciju stanovništva s područja podrijetla u »novo mjesto«.

U ovom će se radu lančana migracija promatrati u okviru pojedinih migracijskih sistema kao osnova za razumijevanje njihovih tokova, veličine i smjera. Pristup proučavanja i pažnja usmjereni su na lančanu migraciju hrvatskih iseljnika u kontekstu njezina utjecaja na očuvanje lokalnog/regionalnog identiteta te na izdvojene primjere lančane migracije karakteristične za Sjedinjene Američke Države s obzirom na to da ondje postoje brojne etničke grupe/skupine doseljene lančanom migracijom tijekom određenih razdoblja iseljavanja, a koje su u velikom broju ovisile upravo o mnogim zakonskim odredbama, aktima i sl. i koji se velikim dijelom spominju poslije i u radu.

Primjeri lančanih migracija u Sjedinjenim Američkim Državama

Lančane migracije postaju masovniji pokret pokretanjem malih društvenih mreža migracija čemu svjedoči i niz primjera iz prakse. Lančana je migracija sve-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

obuhvatna tema mnogih imigracijskih iskustava u američkoj povijesti. Mnoge su etničke grupe tijekom povijesti lančanom migracijom emigrirale u Sjedinjene Američke Države. Tijekom 19. i 20. stoljeća najbrojniji su bili Talijani, Grci, Poljaci, Hrvati, a u kasnijoj fazi Kinezi, Meksikanci itd. Dolaskom na novi kontinent te etničke skupine stvaraju društvene mreže migracija. Zbog različitih *push* i *pull* faktora na Starom kontinentu tijekom 19. i 20. stoljeća, migranti iz mnogih zemalja kreću prema Sjedinjenim Američkim Državama u potrazi za poslom. Nakon nekog vremena i uštedjene određene svote novca, novopridošli useljenici zbog velike udaljenosti od matične zemlje počinju tražiti načine da dovedu svoje obitelji, rodbinu, prijatelje, poznanike, zemljake što za posljedicu ima stvaranje lančane/ih migracije/a.

Talijanski slučaj

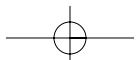
U kriznim godinama 19. i 20. stoljeća Talijani su lančanom migracijom stigli u Sjedinjene Američke Države i ondje pronašli posao. Mreže informacija i novcem stvarane u domovini poticale su stalne lančane migracije iz Italije prema Sjedinjenim Američkim Državama. Lančana migracija Talijana razlikuje se od one drugih etničkih grupa/skupina jer su u početku emigrirali isključivo muškarci, i to radi posla. Namjera im je bila vratiti se u Italiju nakon određenog vremena, no zbog udaljenosti domovine obitelji su se postupno spojile te su, u koначnici, i žene lančanom migracijom došle u Sjedinjene Američke Države. Posrednici u spajanju obitelji u nekim su slučajevima bile specijalizirane tvrtke ili etnički posrednici (za talijanske migrante tzv. *padroni*).

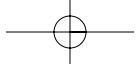
Meksički slučaj

Zanimljiv je i slučaj lančane migracije meksičkih radnika u Sjedinjene Američke Države. Program *Bracero* niz je zakona, diplomatskih ugovora i diplomatskih nota Sjedinjenih Američkih Država i Meksika iz kolovoza 1942. godine vezanih uz ugovorni uvoz radnika iz Meksika na privremeni rad u SAD. (Više informacija dostupno je na: <http://www.farmworkers.org/bracerop.html>.)

Zakonodavstvo i lančane migracije u Sjedinjenim Američkim Državama

Kvote useljavanja utjecale su na lančane migracije. Politika spajanja migrantskih obitelji u SAD-u pravno je poslužila lančanoj migraciji kroz postojanje različitih vrsta viza. Ako je useljenik postao američki državljanin, *on* ili *ona* mogao je dobiti »vizu bez kvote« za više članova obitelji. Zakon o imigraciji iz 1924. godine »otvara vrata« lančanim migracijama iz cijele zapadne hemisfere, no istodobno ograničava broj useljenika određujući kvote za svaki narod na temelju njegove

R. Mesarić Žabčić: Fenomen prekoceanske lančane migracije...

zastupljenosti u prethodnom popisu stanovništva SAD-a. Svake je godine State Department dijelio ograničen broj viza. Hart-Cellerovim zakonom iz 1965. godine potiče se spajanje obitelji i određuje da 74 posto viza mora biti izdano u tu svrhu. Navedene mogućnosti potaknule su nove lančane migracije i useljavanje u Sjedinjene Američke Države. (Više informacija dostupno je na: <http://www.uscis.gov/portal/site/uscis>.)

Kao posljedica lančane/ih migracije/a diljem Sjedinjenih Američkih Država stvorene su etničke enklave — primjerice Kleindeutschland, Little Italy, China Town itd.

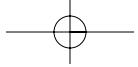
Primjeri hrvatskog fenomena lančanih migracija

U središtu je analize ovoga rada prekoceanska lančana migracija Hrvata, tj. iseljavanje osoba iz istog područja i njihovo skupno doseljavanje u drugo područje. Migranti pioniri nakon određenog vremena omogućuju migraciju obitelji, rođaka, prijatelja, poznanika, zemljaka, bilo slanjem finansijskih sredstava ili osiguravanjem smještaja i sl., jer uviđaju da je ekonomski isplativije dovesti cijelu obitelj nego ih redovito posjećivati što, s obzirom na veliku udaljenost domovine, iziskuje i puno slobodnog vremena, godišnjeg odmora i sl. Primjeri iz prakse pokazuju sljedeće: što je mjesto iseljavanja dalje od domovine, to se migranti prije i lakše odlučuju dovesti obitelj. Osim toga, potaknuti pozitivnim vijestima i dojmovima rođaka iz nove domovine, daljnji rođaci, prijatelji i zemljaci pokušavaju se uz pomoć osoba koje su se već afirmirale u novoj domovini i sami doseliti k njima ne bi li napredovali na društvenoj ljestvici. Novi migranti odlučuju se za sredinu u kojoj već žive migranti koje poznaju iz dvaju razloga — zbog dobrih vijesti o novoj domovini koje od njih dobivaju, ali i zato što je novi život jednostavnije početi i bezbolnije je uklopiti se u sredinu u kojoj već imaju »nekog svoga«.

Uloga tradicije u suvremenom kontekstu: oblikovanje regionalnog i lokalnog identiteta potomaka iseljenika

Iako je službeni jezik u istraživanim zemljama engleski, hrvatski iseljenici veliku pažnju posvećuju očuvanju hrvatskog jezika i tradicionalnih regionalnih i lokalnih običaja. Hrvatski se jezik njeguje na više razina u kojima je »vlastito ja« sastavljeno od višestrukih identiteta i uloga — obiteljskih, lokalnih, regionalnih itd. Za taj model višestrukih identiteta karakteristično je i pozivanje na narodne običaje, tradiciju, hrvatske pjesme i sl.

Obilježja i oblici organizacija/e hrvatske zajednice u prvom su redu vidljivi u nazivima društava i klubova u kojima se, uz hrvatsko, ističe i dodaje i zavičajno (regionalno)/lokalno ime. Hrvatske zajednice karakterizira i poštovanje lo-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

kalnih i regionalnih običaja, štovanje svetaca, pripremanje hrane na tradicionalan hrvatski način, obilježavanje svih važnijih događaja, bilo nacionalnih, regionalnih ili pak lokalnih.

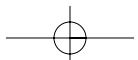
Naglašavanje i pojačano isticanje »lokalnog« (primjerice Suščani, Podgorani) i »regionalnog« (Dalmacija, Kvarner) govori o nastojanju svih iseljenih Hrvata da se u iseljeništvu očuva hrvatski (nacionalni), ali i regionalni i lokalni identitet.

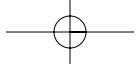
Sjedinjene Američke Države

Lančana migracija nastala je krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a percepcija tog pojma i procesa većim se djelom veže uz Sjedinjene Američke Države, u koje su useljavale stotine tisuća imigranata. Desetljećima analizirajući useljenike, vlasti Sjedinjenih Američkih Država zaključile su kako na njihov priljev značajno utječu pisma otprije doseljenih osoba rođacima, prijateljima i sumještanima u domovinu. I posjeti rođaka, prijatelja i sumještana migrantima u novim mjestima života u velikoj mjeri utječu na odluku o migraciji upravo na područja koja su posjetili i gdje imaju »nekog svoga«. Razgovori, tisak/novine i dokazi (slike, predmeti, darovi i sl.) o relativno brzom usponu na društvenoj ljestvici djeluju ohrađujuće na potencijalne migrante, čak snažnije od pisama. Banović (1998.) navodi kako je prema evidenciji imigracijskih vlasti, vođenoj u razdoblju od 1908. do 1910. godine u američkim lukama, 79 posto useljenika prigodom ulaska u zemlju izjavilo da dolaze pridružiti se rođacima, 15 posto da su ih pozvali prijatelji, a samo 6 posto izjavilo je da su se doselili na drugi način. Uzevši u obzir navedene činjenice, može se zaključiti kako se lančanom migracijom u Sjedinjene Američke Države uselilo čak 94 posto ukupnog broja imigranata. U radu se analiziraju dva primjera lančane migracije u Sjedinjene Američke Države, jedan s područja Dalmacije, s Korčule, iz Blata, i jedan s područja Kvarnera, sa Suska.

Analiza iskaza mlađe Blačanke iz New Yorka (preuzet izvorni zapis)

... Rodena sam u New Yorku, druga sam generacija u Americi, ali odmah cu reci nema mi lipseg mista na svitu od Blata. Otac i mati se doselili u New York kod rođaka koji su ovdi od prije Drugoga svjetskog rata, dosli su radi posla, nisu imali za jesti u ono doba na Korculi, pozvali oni kasnije moje da se im pridruze u biznis kao netko njihov, nemaju dicu, znate kako je u stranom svitu pod stare dane, ima se sad posla i soldi a nima dice, e morali su pak otici moji iz ekonomskih razloga, tugovito i oni i moji. Dosa je i babin prvi susjed, treći sin po redu da nesto zaradi, a osta je do danas, a i on je pozva svoje dvi rodice na par miseci, a one ostale do danas, zavrsile skole, udale sa za nase ljude. To mi

R. Mesarić Žabčić: Fenomen prekoceanske lančane migracije...

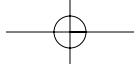
recemo ovdi »chain migration«, ima je puno u Kineza i Meksikanaca, a i u Talijanaca. Eto i meni je momak porijeklom iz Blata, dovela ga ja iz Blata u New York, ljubav je to bila na prvi pogled, upoznali se jedno lito na Korculi, sad je on vec tri godine ima u New Yorku, radi ovdi dobar posa, nasli mu ga nasi ljudi. Rado bi dovuka on i svoju mater i prvog rodjaka, ali ni lako sad oko papira. Imamo mi i vec nesto zajednicke ustredjevine, htjeli bismo ulagat doli u Blatu, pomoc nasem svitu doli i zaposlit koga od njih. Bila sam proslo lito kod njegovih, sreli se i s nacelnikom Ivetom pa mi pricali kako bismo otvorili nesto (ne mogu sada reci o cem se radi), ali bilo bi to dobro za obe strane za obu korist. Treba jos razmislit i postavit sve u isplative okvire. A, da, identity, trudim se oko toga, vazno mi to, ja sam ti i Blačanka, i Korculanka i Hrvatica s americkom putovnicom, ali i Amerikanka, sve je u meni od toga u mom srcu, u glavi mojoj, govorim najvise engleski jezik, radi posla, okoline, ali pricam i hrvatski jezik, 'blacanski', družim se sa puno Hrvata ovdi u New Yorku i kuham puno hrvatske hrane... pripremam i ribu na tradicijski Blatski nacin. To ti je popara koja se radi od bile ribe, s dodatkom pomidora, ali i jedan posebni slatki specijalitet, to su lumblije, slatki kruh s rozinam i puno zacina, babin recept iz Blata. (Lumblije se rade za Dan mrtvih, a govoridu stari da su recept u Blato donijeli Napoleonovi vojnici, te da lumblija dolazi od francuskog 'ne l' oubliez pas' tj. ne zaboravi mene), tako da ti ja ne morem kad to pripremam zaboravit Blato i Korculu...

Iz iskaza mlađe Blačanke, čiji su se roditelji, poslije i partner, lančanom migracijom doselili u Sjedinjene Američke Države i koja od rođenja živi u New Yorku, a povremeno posjećuje Hrvatsku, Korčulu i Blato, može se zaključiti kako je tradicija koja se njegovala u obitelji i u krugu prijatelja hrvatskog podrijetla, imala i još uvijek ima veliku ulogu i utjecaj na njezin svakodnevni život u Sjedinjenim Američkim Državama. Iz njezinih se riječi jasno iščitava kako se, usprkos životu u New Yorku, svim njegovim »svjetlima« i prednostima u najširem mogućem smislu, ne odriče svojeg nacionalnog, regionalnog ni lokalnog identiteta, štoviše, posvećuje mu veliku pažnju, trudi se njegovati ga i održati u svom domu, bilo putem jezika, običaja, pripreme hrane i sl.

New Jersey: Suščani

Suščani koji danas žive u New Jerseyu poprilično su zatvorena, ali vrlo kompaktna skupina hrvatskih iseljenika. Pomorska tradicija Cresa i Malog Lošinja, kao i neimaština otočana, odigrale su značajnu ulogu u lančanom iseljavanju s otoka Suska (Sokolić, 2008.).

Lančano iseljavanje sa Suska u Sjedinjene Američke Države zbivalo se u tri faze: prva je masovno poslijeratno iseljavanje, druga lančano iseljavanje koje je

ilegalno nastavljeno 1950-ih, a treća faza počinje 1960-ih godina kada je pojednostavljen postupak dobivanja putovnica, pa se Suščani masovno sele u New Jersey. Tijekom posljednjeg razdoblja iseljavanja otok je gotovo »ostao bez žitelja«. Razlog je bio visok porez na vino, glavni susački proizvod, uveden 1964. godine. O tome svjedoče i podaci dvaju popisa stanovništva — prema popisu iz 1961. godine na Susku je živjelo 1199 osoba, a prema onom 1971. godine tek 323 osobe, i to starije životne dobi.

95 posto svih iseljenih Suščana danas živi u New Jerseyju, koji je bio daleko jeftiniji za život od Manhattana, Brooklyna i ostalih dijelova New Yorka. Postoji podatak o 520 obitelji koje su se nakon Drugoga svjetskoga rata iselile u New Jersey, a najčešća zabilježena prezimena su: Morin, Picinić, Tarabokia, Matetić, Busanić, Skrivanić, Hrončić.

Specifičnost otoka Suska jest otočki govor, dijalekt koji se danas, osim na Susku, aktivno koristi i u zajednici susačkih iseljenika u New Jerseyju. Posebnost svojeg govora Suščani u New Jerseyju »čuvaju« kroz međusobna druženja, zabave i okupljanja koja uglavnom organiziraju Klapa Susak, Društvo sv. Nikole ili Nogometni klub Susak, ali i u svakodnevnoj međusobnoj komunikaciji.

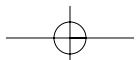
Koliko su Suščani specifična iseljenička skupina Hrvata u Sjedinjenim Američkim Državama i koliko su međusobno povezani, zorno dokazuje primjer supružnika koji za cijelog boravka u Americi nisu naučili engleski jezik. Njihova djeca danas, uz engleski koji su naučili tijekom školovanja, zbog upornosti roditelja znaju i »susački jezik«.

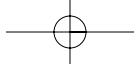
*Iskaz gospode i gospodina rodom sa Suska
koji žive u New Jerseyu*

Gospodin: ... u Americi kad smo svi mi zajedno, uvijek susački. Zato ja nisam naučio engleski, nisam želio...

Nažalost, susački jezik se sve rijede prenosi na mlađe generacije, pa tako treća generacija potomaka Suščana koji žive u New Jerseyju uglavnom govoriti samo engleski jezik.

Gospođa: ... Po mojoj sestri ja znam. Moja sestra je bila, ona je došla s 13 godina kad je imala, u Ameriku, mi smo tu već bili nekoliko godina. Pa je bodila u školu, ona je znala engleski. Eto, ona ima četvero djece. Njena djeca ne znaju ništa hrvatski nit susački. Sve na engleski ona s njima razgovara. Tako kad bi se ja bila naučila engleski oni bi bili sve engleski samo govorili. Onda sam ja rekla dobro, onda ja sada neću naučiti engleski iz inata. Da, ja čuvam moj susački jezik, da materinski jezik ne zaboravim...

R. Mesarić Žabčić: Fenomen prekoceanske lančane migracije...

Iz isječka iskaza supružnika rođenih na Susku uočavaju se dvije činjenice: prvo, potvrđuje se lančana migracija gospodine sestre koja je, kao prije nje i ostali Suščani, stigla u Sjedinjene Američke Države, točnije u New Jersey, lančanom migracijom. Drugo, roditelji su najvažniji čimbenik u prenošenju tradicije na potomstvo, i to u mlađoj dobi, tj. ne nauče li roditelji djecu susački dijalekt, mala je vjerojatnost da će ona svoje potomke moći naučiti susački, te će postupno taj specifični jezik nestati iz susačke iseljeničke skupine. Suščani su u Americi osnovali i pjevačke grupe kako bi pjesmom očuvali specifični govor, npr. Ansambl Susak je još 1969. godine izdao gramofonske ploče *Susak lijepo selo, Mala moja, Drage oči tvoje i Zbogom dragi*. S ciljem očuvanja susačkog govora, Suščani su pokrenuli i svoju grupu na Facebooku pod nazivom *Sušački govor*. U opisu grupe стоји *deškurijmo po susački neća bi smo to zobili.*¹

Novi Zeland: Podgorani

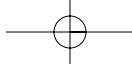
Proces lančane migracije obično počinje kada iseljenik pronađe novo mjesto prebivališta i počne sebe smatrati uspješnim u novom svijetu. U pravilu, taj se doseljenik u novom svijetu počinje osjećati usamljeno, a popratna pojava takvog psihičkog stanja jest sjećanje na siromašne rođake i prijatelje s kojima je proveo određeno razdoblje života te čežnja za domovinom, običajima, jezikom i sl. Posljedično, u pismima obitelji, prijateljima ili sugrađanima predlaže da mu se u novoj domovini pridruži netko od braće, prijatelja ili sugrađana, kojem će pošiljatelj pisma platiti putne troškove, osigurati smještaj i naći posao.

S godinama, broj mlađih ljudi iz mjesta prvog doseljenika može narasti do relativno velike iseljeničke grupe ili skupine jer svaki od njih ne samo što po-većava postojeću grupu ili skupinu nego obično i sam otvara i potiče novi migracijski lanac.

Novi Zeland je geografski najudaljenije odredište hrvatskih iseljenika od domovine na koje su se Hrvati iseljavali lančanom migracijom. Krajem 19. stoljeća počinje značajnije iseljavanje Hrvata na Novi Zeland, gdje se na sjeveru Sjevernog otoka kopala smola drveta kauri za proizvodnju gume.

Postojala je specifična varijanta lančane migracije na Novi Zeland, tzv. Lochoreov način lančanog migriranja (zasnovan, između ostalog, na primjerima ranog doseljavanja Dalmatinaca na Novi Zeland), ustaljenim rutama kojima se migranti konstantno kreću tijekom dužeg razdoblja iz pojedinih europskih seoskih zajednica prema modificiranim seoskim zajednicama u zemlji useljenja (Lochore, 1951.).

¹ Više informacija vidjeti na: <http://www.facebook.com/group.php?gid=113289555354939>.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

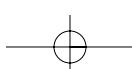
U pionirskom razdoblju naseljavanja, gotovo svi doseljeni Hrvati bili su iz Dalmacije. Otprilike 98 posto ukupnog broja doseljenih podrijetlom je iz Makarske i okolice (Podgora, Tučepi, Igrane, Drvenik, Živogošće), Zabiokovlja (Kozica i mjesta oko Vrgorca) te otoka Korčule, Hvara i Brača (Jelicich, 2008.).

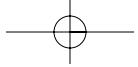
Kao razlozi i motivi iseljavanja Hrvata na Novi Zeland navode se razvoj ta-mošnje poljoprivrede, osobito ovčarstva, gospodarski razvoj, politička stabilnost i povoljni prirodno-geografski uvjeti, slični onima »kod kuće« i sl. (Čizmić, 1981.).

J. S. MacDonald i L. D. MacDonald doseljavanje Hrvata na Novi Zeland u svim razdobljima, osim znatnih odstupanja u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, definiraju kao proces lančane migracije koju shvaćaju kao: »kretanje tijekom kojeg budući migranti saznaju za mogućnosti i osiguravaju si prijevoz, privremeni smještaj i zaposlenje, prvenstveno posredstvom društvenih mreža i veza s prethodnim migrantima...« (Banović, 1998.). Zbog jasnoće navedenog, može se reći kako društvene veze imaju svoje najjače uporište u rodbinskoj povezanosti potencijalnih i stvarnih migranata.

Lančana migracija Hrvata, Dalmatinaca (Podgorana), na Novi Zeland nije specifičan »dalmatinski« način doseljavanja u tu zemlju. Njezin neposredan i dugotrajan utjecaj na formiranje i razvoj nekih kvantitativnih i kvalitativnih obilježja (demografska struktura i sl.) naših doseljenika više je nego očit. Tako je upravo lančana migracija u pionirskoj fazi doseljavanja, i neposredno nakon nje, utjecala na dobnu strukturu jer se doselio relativno velik broj imigranata u naj-vitalnijoj dobi, dok u kasnijoj fazi (nakon Drugoga svjetskog rata), zbog smanjeno-g doseljavanja mlađih ljudi iz domovine, postaje jedan od uzroka ubrzanih procesa starenja hrvatske etničke zajednice na Novom Zelandu. Banović (1998.) ističe kako je i bračno stanje dugo na Novom Zelandu nosilo pečat lančane mi-gracije što se ogledalo u općenito malom broju bračnih zajednica, posebice onih u kojima su oba partnera iz zemlje podrijetla (teritorij, regija, naselje).

Zanimljivo je istaknuti i to da je lančana migracija utjecala i na strukturu zanimanja naših doseljenika, odnosno na poslove koje su obavljali. Pred kraj Drugoga svjetskog rata hrvatsku iseljeničku zajednicu na Novom Zelandu činili su većinom zemljoradnici iz Dalmacije, točnije iz Podgore u Makarskom primorju. Poslovi koje su obavljali bili su tradicionalno vezani uz kraj iz kojeg su potekli, dakle uglavnom uz zemlju (kopači smole drveta kauri, vinogradari, voćari i sl.) i nisu zahtijevali znanje engleskog jezika ili visoku naobrazbu. Za vrstu posla novoprdošlih useljenika na Novi Zeland odlučujuću ulogu imalo je zanimanje, tj. posao prvih imigranata, rođaka, prijatelja koji su započeli lančanu migraciju. Tako Banović (1998.) navodi da je u razdoblju od 1900. do 1935. godine u ko-

R. Mesarić Žabčić: Fenomen prekoceanske lančane migracije...

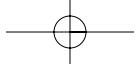
njunkturama smole drveta kauri bilo zaposleno 50-60 posto svih radno aktivnih hrvatskih doseljenika.

Trlin (1978.) pak izdvaja Paola Lupisa kao najočitiji primjer početne faze lančane migracije u pionirskom stadiju naseljavanja Hrvata na Novom Zelandu — za njega kaže da je bio inicijator lančane migracije iz srednje Dalmacije. Zahvaljujući ponajprije zlatu, ali i smoli drveta kauri, lančanom se migracijom povećavao broj Hrvata oko Aucklanda, i kasnije Wellingtona, doseljenih s područja Dalmacije i povezanih rodbinskim, prijateljskim ili teritorijalnim vezama. U širem smislu, regionalno podrijetlo Hrvata/Dalmatinaca na Novom Zelandu potvrđuje i izvještaj Kraljevske komisije u kojem se zaključuje kako su doseljeni ko-paći smole mahom Dalmatinci (Banović, 1998.).

Smatra se da Hrvati, nakon Iraca, predstavljaju brojčano najveću useljeničku skupinu na Novom Zelandu. Otprilike 5 tisuća Podgorana i njihovih potomaka, doseljenih lančanom migracijom tijekom 19. i početkom 20. stoljeća, naselili su Sjeverni otok Novog Zelanda, Auckland i Wellington. Potomci starih iseljenika, druga, treća i četvrta generacija, integrirani su u novozelandsko društvo te ističu kako nedovoljno/premalo govore hrvatski jezik, ali pokušavaju sačuvati hrvatsku tradiciju i dalmatinske običaje zbog čega često i rado posjećuju zemlju predaka, sve više uređuju naslijedene kuće u Podgori i na području Makarske rivijere te u velikom broju dolaze svakog ljeta. Upravo zbog bojazni od potpune asimilacije, pri Dalmatinskom kulturnom društvu već se duži niz godina održava tečaj hrvatskog jezika. Aktivne su i mnoge druge hrvatske udruge i društva, od kojih se izdvajaju: Hrvatsko kulturno društvo u Aucklandu (HKD), u čijem sastavu se nalazi i Hrvatska liga žena (HLŽ), Dalmatinsko kulturno društvo u Aucklandu (DKD), Hrvatsko kulturno društvo u Wellingtonu, Dalmatinsko kulturno društvo u Kaitaiji, a u Aucklandu su osobito aktivne dvije klape, *Dalmat* i *Dalmatina*.

Sve navedeno upućuje na zaključak kako je lančano iseljavanje, u ovom slučaju Podgorana, pomoglo migrantima u formiranju kompaktne skupine u novoj sredini, a ujedno je utjecalo na jednu od bitnih odrednica regionalnog i lokalnog podrijetla doseljenika iz Hrvatske na Novi Zeland. Iseljenici iz istog područja doseljeni lančanom migracijom od početaka do danas međusobno se povezuju na mnogim razinama, od obiteljskih, kulturnih, poslovnih, profesionalnih itd. o čemu svjedoče, između ostalog, aktivnosti mnogih klubova, ali i priče poduzetnika, uzgajivača maslina, riba, rasnih konja, stočara, voćara itd.²

² Više informacija na: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Split-županija/tabid/76/articleType/ArticleView/articleId/14398/Default.aspx>

Zaključak

Analiza hrvatske i anglosaksonske literature upućuje na zaključak da je lančana migracija iseljavanje ljudi iz istog područja, mjesta ili regije i njihovo skupno do seljavanje i naseljavanje u drugo područje, mjesto ili regiju. Lančana iseljavanja dovodila su do stvaranja kompaktnih grupa/skupina iseljenika povezanih obiteljskim vezama, mjestom iseljavanja, regijom i sl.

Migranti pioniri nakon određenog vremena omogućuju migraciju obitelji, rođaka, prijatelja, poznanika, zemljaka, bilo slanjem finansijskih sredstava ili osiguravanjem smještaja i sl.

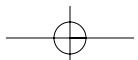
Istodobno, zajedno s migrantima »migriraju« njihove kulturne osobine i specifičnosti, identitetska obilježja lokalne i regionalne sredine, ali i matične zemlje, različite ideje te dolazi do stvaranja novih i izmjena postojećih kulturnih krajolika u zemlji primateljici itd.

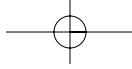
Posljedice lančane migracije primjećuju se i u okolini (i u matičnoj i u zemlji primateljici) i na migrantskoj skupini. Područje podrijetla gubi vitalno stanovništvo, dok ga područje primitka dobiva, što se, zbog velikog broja useljenika, u posljednjih stotinjak godina odrazilo i na porast stanovništva pojedinih zemalja primateljica.

Navedene činjenice upućuju na zaključak kako su lančane migracije u istraživanim prekoceanskim zemljama, Sjedinjenim Američkim Državama i Novom Zelandu, dovele do formiranja i povezivanja kompaktnih manjih grupa ili većih skupina iseljenika iz istog mesta ili regije, koje imaju važnu ulogu u očuvanju lokalnog i regionalnog identiteta i tradicije te hrvatskog jezika i običaja.

Literatura i izvori

- Banović, B. (1998.), *Regionalno porijeklo i načini doseljavanja Hrvata na Novi Zeland*, IMIN, Zagreb.
- Boyd, M. (1989.), Family and personal networks in international migration: recent developments and new agendas, *International Migration Review*, 23 (3): 638-670.
- Čizmić, I., Šopta, M., Šakić, V. (2005.), Iseljena Hrvatska, Golden marketing, Zagreb.
- Jelicich, S. A. (2008.), *From Distant Villages: The Lives and Times of Croatian Settlers in New Zealand 1858—1958*, Pharos Publications, N. Zealand.
- Lee, E. S. (1966.), A Theory of Migration, *Demography*, 3 (1): 47-57.
- Lochore, R. A. (1951.), *From European to New Zealand: An Account of Our Continental European Settlers*, Wellington.
- Mesarić Žabčić, R., Perić Kaselj, M., Vrbanec, M. (2010.), Transnacionalno iskustvo: priča iz New Yorka/Transnational Experience: A New York Story, *Etnološka istraživanja*, 15: 247-283.

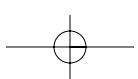
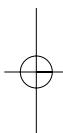
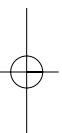
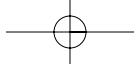

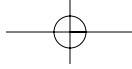

R. Mesarić Žabčić: Fenomen prekoceanske lančane migracije...

- Mesarić Žabčić, R. (2010.), Opći pregled iseljavanja Hrvata u Sjedinjene Američke Države od 1880. do danas. U: Mesarić Žabčić, R. (ur.), Migrantske zajednice, udruženja i društvene aktivnosti u Sjevernoj i Južnoj Americi: komparativni prikaz Hrvatska-Slovenija (str. 29-44), Institut za migracije i narodnosti, Zagreb.
- Papademetriou, D. G. (1988.), International migration in a changing world. U: Stahl, C. W. (ur.), *International Migration Today, Vol. 2: Emerging Issue*, Paris, UNESCO.
- Ravenstein, F. G. (1885.), The Laws of Migration, *Journal of the Royal Statistical Society*, 48: 167-227.
- Rogić, I., Čizmić, I. (2011.), *Modernizacija u Hrvatskoj i hrvatska odselidba*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
- Sokolić, J. (2008.), Pomorska orientacija Lošinja kao slobodna odrednica gospodarskog opstojanja, *Župa Mali Lošinj i zasluzni crkveni pastiri 20. stoljeća*, 79-86.
- Trlin, A. D. (1978.), Jugoslaveni na Novom Zelandu, *Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije*, Zbornik, ZAMIN, Zagreb.
- <http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/inc/print.asp?url=/20030711/more02.asp>, od 10. prosinca 2011.
- <http://www.farmworkers.org/bracerop.html>, od 11. prosinca 2011.
- <http://www.jstor.org/pss/3348581>, od 12. prosinca 2011.
- <http://numbersusa.com/content/issues/chain-migration.html>, od 17. prosinca 2011.
- http://library.uwb.edu/guides/usimmigration/1965_immigration_and_nationality_act.html, od 18. prosinca 2011.
- <http://immigration.procon.org/view.answers.php?questionID=000765>, od 18. prosinca 2011.
- <http://2010.census.gov/news/releases/operations/cb11-cn15.html>, od 28. prosinca 2011.
- <http://www.uscis.gov/portal/site/uscis>, od 3. siječnja 2012.

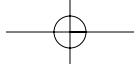
SAMOBORSKO ISELJENIŠTVO U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA: POGLED IZ DOMOVINE

Danijel VOJAK

Iseljavanje stanovništva s hrvatskih područja u prekoceanske zemlje, poput Sjedinjenih Američkih Država od kraja XIX. st., opravdano se smatra značajnim događajem u hrvatskoj povijesti. Jedan odsječak ovog vala iseljavanja odvijao se na samoborskom području, gdje se stanovništvo iseljavalo od početka 1880-ih. Val iseljavanja Samoboraca u SAD bio je znatan sve do početka Prvog svjetskog rata, a nastavio se u manjoj mjeri i u međuratnom razdoblju. U radu će se analizirati uzroci iseljavanja, život i odnos iseljenih Samoboraca prema »starom krajcu«. Koristit će se arhivska građa Hrvatskog državnog arhiva o iseljenicima, građa Samoborskog muzeja, službeni statistički podaci, periodička građa i relevantna literatura.

Iseljavanje stanovništva iz Hrvatske u SAD u razdoblju od 1880. do 1941.

Mala i rascjepkana seljačka gospodarstva, nastala ukidanjem kmetstva i postupnim raspadanjem kućnih zadruga, bila su neracionalna, tehnološki zastarjela i neproduktivna. Dodatne negativne okolnosti za seljaštvo bile su širenje agrarne krize, česte prirodne nepogode te znatna porezna opterećenja. Zbog ovih prilika seljaštvo je često bilo na rubu gladi, te je na to odgovorilo seljenjem u okolina gradska i trgovačka središta, no zbog nedovoljno razvijene industrije u tim središtima, dio seljaštva odlučuje se za iseljavanje u inozemstvo (Gross i Szabo, 1992., 300-314; Szabo, 1992., 181; Antić, 1992., 75-84; Dizdar i Leček, 2003., 46, 308; Čizmić, 1974.—1975., 27, 32-37). Iseljavanje se može smatrati svojevrsnom »slamkom spasa« za brojno i izglađnjelo seosko stanovništvo hrvatskih područja. Prvi val iseljavanja započeo je 1860-ih, kada se stanovništvo s područja Dalmacije i Hrvatskog primorja iseljavalo u prekomorske zemlje, ponajviše u SAD (Kaliforniju) (Nejašmić, 1990., 514-515; Čizmić, 1998., 127-130). Tek od 1880-ih zabilježeno je masovnije iseljavanje, koje je trajalo do početka Prvog svjetskog rata. Procjenjuje se da se u razdoblju od 1890. do 1910. s prostora banske Hrvatske iselilo više od 200.000 osoba, a zajedno s prostorom Dalmacije i Istre više

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

od 350.000 osoba. Istodobno se godišnje iseljavalo otprilike čak do 100.000 stanovnika austrijskog dijela Monarhije. Iseljavanje s hrvatskog područja u Ameriku dio je europske (svjetske) migracijske struje kojom se dio (viška) europskog poljoprivrednog stanovništva iselio na područje Amerike (Szabo, 1992., 181-183, 186, 188-189; Nejašmić, 1990., 512-515).

Hrvatske vlasti nisu se posebno bavile iseljeničkom problematikom, već su početkom XX. st. donijele određene odredbe kojima su nastojale ograničiti, a kasnije i sprječiti masovno iseljavanje svoga stanovništva. U tom kontekstu može se promatrati odredba o reguliranju »otpremanja« stanovništva u prekomorske zemlje i osnivanju Iseljeničkog fonda. No, ni tada nije bio donesen poseban (sveobuhvatan) zakon o iseljavanju (Čizmić, 1974.—1975., 41-46; Čizmić, 1998., 132, 135). Sličan loš odnos prema iseljenicima bio je primjetan kod jugoslavenskih vlasti u međuratnom razdoblju. One se nisu sustavno bavile ovom problematikom, već su je nastojale regulirati određenim zakonodavnim odredbama i institucionalnim organiziranjem (Đikanović, 2009., 7-16). Istodobno, američke vlasti su u razdoblju nakon 1918. zakonski nametnule brojna ograničenja potencijalnim imigrantima. Tako se zakonima iz 1921. i 1931. kvota za useljavanje Jugoslavena smanjila na nešto manje od 700 osoba na godinu (*Izvješća iseljeničkog komesarijata*, 1998., 10).

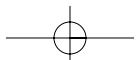
Iseljavanje stanovništva samoborskog kotara u Ameriku, 1880.—1914.

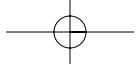
Ukratko je potrebno navesti kako je u ovom razdoblju samoborski kotar činilo trgovište Samobor s upravnim općinama: Stupnik, Podvrh, Sveta Nedelja, Sveti Martin pod Okićem. Na području kotara broj stanovnika 1880. bio je 17.904, a u idućih pola stoljeća povećao se za samo malo više od 8.600 stanovnika.

Upravna općina	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.
Podvrh	8.454	9.650	9.848	10.918	10.392	11.903
Samobor	2.966	3.160	2.844	2.722	2.785	2.913
Sv. Nedelja	2.532	3.236	3.714	4.390	4.223	5.198
Sv. Martin pod Okićem	3.952	4.604	4.982	5.623	5.958	6.584
Kotar Samobor	17.904	20.650	21.388	23.653	23.358	26.598

Tablica 1. — Broj stanovnika samoborskog kotara u razdoblju od 1880. do 1931.

Izvor: Milan Kresar, *Gustoča žiteljstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije*. Zagreb, 1917., str. 17-18; *Definitivni rezultati popisa stanovništva u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 31. januara 1921. godine*. Sarajevo, 1932., str. 268; *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine u Kraljevini Jugoslaviji*, knj. I. Beograd, 1937., str. 92.

D. Vojak: *Samoborsko iseljeništvu u Sjedinjenim Američkim Državama...*

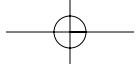
Stanovništvo samoborskog kotara ponajviše se bavilo poljoprivredom, a u samom trgovištu tradicionalno se razvijao obrt i trgovina. Izgradnja željezničke pruge Zidani most — Sisak 1862. negativno se odrazila na gospodarski razvoj ovoga područja jer je znatan dio robnog i putničkog prometa preusmjeren izvan Samobora (na područje Zaprešića i Podsuseda). To se promijenilo tek otvaranjem željezničke pruge Samobor — Podsused početkom XX. stoljeća čime je potaknut i razvoj samoborskoga gospodarstva. Zatim je potrebno istaknuti kako je jedan od važnijih čimbenika u gospodarskom razvoju ovog područja činila Samoborska štedionica, osnovana 1861. Između ostalog, ona je financirala izgradnju Hidropskog kupališta (1888.) i željezničku prugu od Samobora do Podsuseda (Sudnik, 1975., 5-30).

Brojni su razlozi iseljavanja stanovništva samoborskoga kotara u ovom razdoblju. Na ovome se području u drugoj polovini XIX. st. zbivao proces raspadanja kućnih zadruga; pritom je prevladavao sitni i rascjepkani posjed. No, najvažniji uzrok iseljavanja stanovništva bila je pojava filoksere (trsne uši) 1883., koja je idućih desetak godina potpuno uništila vinograde na ovom području. Potrebno je istaknuti kako je dotad vinova loza bila jedna od najunosnijih poljoprivrednih kultura za seljaka, jer je u prosjeku seljak imao dvostruko veći prihod od oranica (Dizdar i Leček, 2003., 44; Sudnik, 1998., 61). Milan Lang zablijedio je kako »... mnogim Samoborcima bilo je vinogradarstvo glavno vrelo prihoda. A kad su vinogradi — poslije 1883. — počeli propadati i potom propali zbog trsne uši, trebalo se ogledati za drugim priradom. Kod kuće ga nije bilo, jer je i obrt slabo radio, a još gore je bilo za one, koji ga nijesu izučili ili su ga davno već napustili podavši se samo vinogradu. Pritisnuti nuždom odluče se krenuti u svjet i potražiti rada. I započe seoba u Ameriku...« (Lang, 2004., 240).

Većina Samoboraca slijedila je primjer drugih stanovnika tadašnje banske Hrvatske u izboru SAD-a kao zemlje iseljenja. SAD ih je privukao zbog ubrzanog gospodarskog razvitka, zbog kojega im je bila potrebna jeftina radna snaga (Čizmić, 1974.—1975., 35-36). Hinko Sirovatka naveo je 1907. kako se europsko stanovništvo iseljava u Ameriku zbog veće vrijednosti američkog dolara od austro-ugarske krune te zato što se u njoj može lakše zaposliti (Sirovatka, 1907., 16-17).

Statistički podaci o iseljavanju stanovništva samoborskoga kotara u SAD

Sustavna statistička analiza iseljavanja Samoboraca nije moguća jer se tek od kraja XIX. st. počelo podrobno statistički pratiti demografsko kretanje iseljenika na području Hrvatske i Slavonije. U radu su kao statistički izvori korištena *Izvješća*

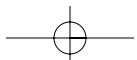

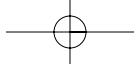
o stanju javne uprave u Županiji zagrebačkoj (dalje *Izvješća*, op. a.), *Statistički godišnjak Kraljevine Hrvatske i Slavonije* (svezak I. i II.) te neobjavljeni statistički izvori u fondu Grupe VIII Emigracija, koji se čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu. Primjetan je izostanak službenih podataka za iseljeništvo samoborskoga kotara u međuratnom razdoblju, što dodatno otežava sagledavanje cjelokupnog njihovog demografskog kretanja. U publikaciji *Izvješća* potrebni podaci navedeni su do 1909. u rubrici »Polazak žiteljstva u Ameriku«, a od tada do 1914. u rubrici »Iseljavanje i useljavanje. Zarada u Americi i u inim prekomorskim zemljama, te u inozemstvu«. U dvama svescima Statističkoga godišnjaka bilježeni su podaci o iseljavanju i povratku iseljenika te o izdanim putovnicama.

Prema *Izvješćima* u razdoblju od 1896. do 1914. u SAD se iselio 6781 stanovnik samoborskog kotara, i to u godišnjem prosjeku od 357 stanovnika. Najviše se iselilo 1909. i 1906. ili približno trećina ukupnog iseljenog stanovništva ovog kotara u navedenom razdoblju. Najmanje su se Samoborci iseljavali u SAD 1896., 1900. i 1914., kada se ukupno iselilo njih 172.¹ Usporede li se ti podaci s iseljenicima Zagrebačke županije, oni se mogu kontekstualizirati. U istom razdoblju u toj se županiji iselilo 198.325 stanovnika, i to u godišnjem prosjeku od 10.465 stanovnika. Najviše ih se iselilo 1906. i 1904. — ukupno 51.753 stanovnika. Istodobno se najmanje iseljavalo s područja te županije 1914. i 1911., kada se iselilo oko 2% ukupnog broja iseljenog stanovništva u analiziranom razdoblju. Uočljivo je kako se najviše stanovništva ovih područja iseljavalo 1906., a najmanje 1914., što se može objasniti početkom Prvog svjetskog rata. Zatim je potrebno istaknuti kako su samoborski iseljenici činili oko 3,41% ukupnog broja iseljenika Zagrebačke županije u ovom razdoblju (*Izvješća*, 1896.—1914.).

Službeni podaci o iseljavanju iz *Izvješća* ne odgovaraju službenim podacima iz dvaju svezaka *Statističkih godišnjaka*. U tim statističkim publikacijama navedeni su samo ukupni podaci za samoborski kotar, pa se iz njih ne mogu vidjeti podaci na razini upravnih općina. Potrebno je napomenuti kako se ti podaci odnose na ukupno iseljavanje, ne samo na iseljavanje u SAD. Prema njima, u razdoblju od 1901. do 1910. s područja samoborskog kotara iselilo se 2.419 stanovnika ili oko 242 stanovnika u godišnjem prosjeku. U istom razdoblju s po-

¹ Potrebno je istaknuti kako je u *Izvješću za godinu 1909.* netočno prikazan ukupan broj iseljenih osoba u kotaru Samobor. Naime u njemu je pogrešno navedena (izračunana) brojka 1366 kao broj iseljenih osoba jer se pomnim izračunom dobiva brojka od 1203 osobe. Slična je pogreška vidljiva u ukupnom broju iseljenika 1911., gdje je navedena brojka od 133 stanovnika, no zbrajanjem se dobiva brojka od 129 stanovnika. Jedan od razloga netočnog izračuna može se naći u tome što se od godine 1909. u *Izvješćima* bilježilo praćenje iseljavanja i u druge prekomorske zemlje osim Amerike. Također, neprecizno i nesustavno su se zbrajala djeca iseljenika. Takva nepodudarnost upozorava na potrebu opreznog korištenja tih brojki.

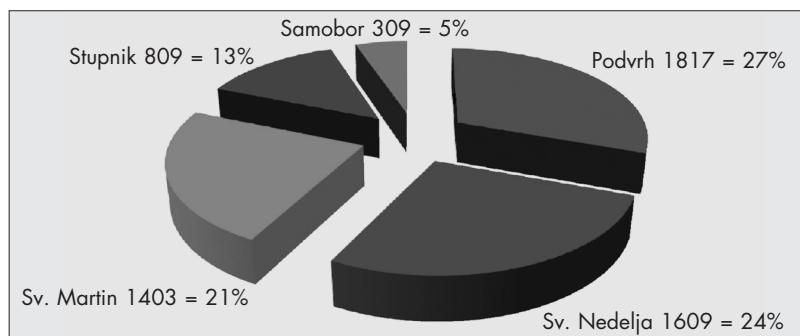
D. Vojak: *Samoborsko iseljeništvu u Sjedinjenim Američkim Državama...*

dručja Zagrebačke županije iselilo se 41.112 stanovnika ili 4111 stanovnika godišnje. Prema tim podacima samoborski iseljenici činili su oko 6% ukupnog broja iseljenika Zagrebačke županije (*Statistički godišnjak*, 1913., 248; *Statistički godišnjak*, 1917., 204). [Vidi tablice 2. i 3.]

Vidljive razlike u broju iseljenika s područja samoborskog kotara između Izvješća i *Statističkih godišnjaka* mogu se objasniti nesustavnim statističkim vodenjem migracijskog kretanja stanovništva.

Logično je pretpostaviti kako su lokalne (županijske) vlasti mogle sustavnije pratiti iseljavanje stanovništva nego državne vlasti. Potrebno je istaknuti kako se u *Statističkim godišnjacima* bilježilo ukupno iseljavanje stanovništva, ne samo dijela koji se iseljavao u SAD. Osim toga, ni u kojem od tih izvora nije navedena metodologija prikupljanja i obrade tih podataka i stoga ih se mora koristiti oprezno.

Unutar kotara Samobor u razdoblju od 1896. do 1914. najviše se stanovništva iselilo s područja upravnih općina Podvrh, Sveta Nedelja i Sveti Martin pod Okićem. Najmanje se iselilo na području upravne općine Stupnik i trgovišta Samobor (Izvješća, 1896.—1914.). Nameće se pitanje zašto su se stanovnici u kotarevima Podvrh, Sv. Nedelja i Sv. Martin iseljavali više nego iz drugih područja kotara. Mogući razlog iseljavanja može se pronaći u tome što su to bila vinogradarska područja. Tako je, prema popisu gospodarstava iz 1895., u samoborskom kotaru zabilježeno kako je vinogradarstvo najraširenije u općinama Podvrh (887 jutara), Sv. Martin (793 jutra) i Sv. Nedelja (263 jutra), a najmanje u trgovištu Samobor (162 jutra) i općini Stupnik (nije zabilježeno niti jedno jutro) (*Popis gospodarstva i stoke...*, 1898., 32-33). Može se primjetiti kako se stanovništvo najviše iseljavalo iz onih općina samoborskog kotara u kojima se uzgajala vinova loza jer su ta područja najviše pogodena filokserom, koja je i bila jedan od uzroka iseljavanja stanovništva.

Grafikon 1. — Iseljavanje stanovništva samoborskog kotara, 1896.—1914. Izvor: *Izvješća o stanju javne uprave u Županiji zagrebačkoj* (za godine od 1896. do 1914.; Zagreb 1897.—1915.).

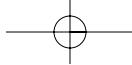
Tablica 2. — Iseljavanje stanovništva samoborskog kotara i Zagrebačke županije u razdoblju od 1896. do 1914.
Izvor: Izvješće o stanju javne uprave u Županiji zagrebačkoj za godine od 1896. do 1914.; Zagreb 1897.—1915.).

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.	1905.
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Općina										
PODVRH	10	5	60	15	65	17	66	17	21	5
SAMOBOR	9	3	9	3	9	3			18	6
STUPNIK	2	1	1	1	1	1	14	6	37	6
SV. MARTIN	16	4	17	4	17	4	15	3	6	5
SV. NEDELJA	2		2						300	50
Ukupno	39	13	88	23	92	25	81	20	41	16
Ukupno Miž	52		111		117		101		57	
Ukupno Zagrebačka županija	3.997	630	4.013	726	4.084	782	6.119	971	8.990	1.604
Ukupno Zagrebačka županija Miž	4.627		4.739		4.866		7.090		10.594	
Općina										
PODVRH	184	20	74	8	267	49	34	13	82	22
SAMOBOR	20	4	22	7	28	9	700	64	3	4
STUPNIK	155	4	28	7	48	16	99	5	4	4
SV. MARTIN	280	20	56	13	170	16	21		90	18
SV. NEDELJA	273	14	40	2	46	2	259	8	17	3
Ukupno	912	62	220	37	559	92	1.113	90	196	51
Ukupno Miž	974		257		651		1.203		247	
Ukupno Zagrebačka županija	27.367	4.309	4.810	806	8.678	1.703	9.658	1.894	6.033	742
Ukupno Zagrebačka županija Miž	31.676		5.616		10.381		11.552		6.775	
Upravni kotar Samobor										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										
STUPNIK										
SV. MARTIN										
SV. NEDELJA										
Ukupno										
Ukupno Miž										
Ukupno Zagrebačka županija										
Ukupno Zagrebačka županija Miž										
Upravni kotar Samobor 1896.-1914.										
Općina										
PODVRH										
SAMOBOR										

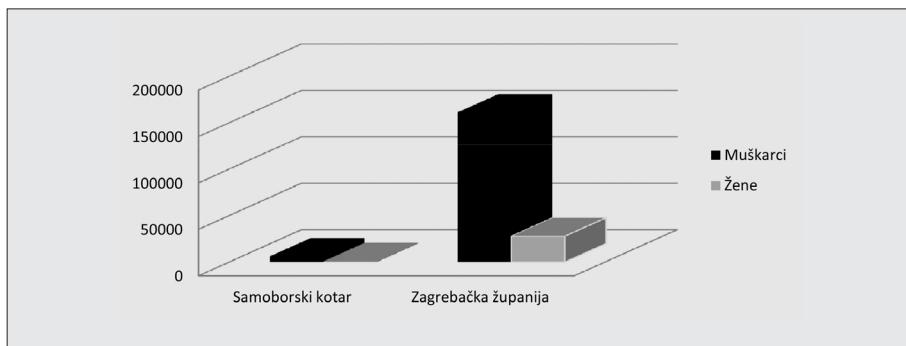
D. Vojak: Samoborsko iseljeništvu u Sjedinjenim Američkim Državama...

Tablica 3.— Iseljavanje stanovništva na području Zagrebačke županije u razdoblju od 1901. do 1910.
 Izvor: Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, I.: 1905. Zagreb, 1913., sv. 59, str. 248;
 Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, II.: 1906.—1910. Zagreb, 1917., sv. 72, str. 204.

Zagrebačka županija	1901.	1902.	1903.	1904.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Ukupno 1900.-1910.
K. Dugo Selo	4	12	161	16	78	99	144	3	38	75	630
K. Dvor		23	337	42	196	524	592	5	205	335	2.259
K. Glinia	346	650	909	185	1040	954	507	16	385	345	5.337
K. Velika Gorica	306	618	395	60	723	550	398	4	117	231	3.402
K. Jastrebarsko	728	711	809	321	1287	868	648	76	511	667	6.626
K. Karlovac	398	368	201	105	1254	904	571	92	551	398	4.842
K. Kostajnica	11	7	196	106	473	414	370	26	63	109	1.775
K. Petrinja	131	339	556	142	565	521	548	11	117	223	3.153
K. Pisarovina	336	529	450	61	692	390	264	6	237	139	3.104
K. Samobor	110	222	286	32	445	574	257	14	296	255	2.491
K. Sisak	32	88	190	29	297	324	372	9	71	219	1.631
K. Stubica	1	1	21	12	105	204	278	1	81	147	851
K. Sv. Ivan Želina	1	3	15		8	28	56		8	15	134
K. Topusko					395	303	16	214	142	1.070	
K. Vrginmost	421	448	572	89	828						2.358
K. Zagreb	3	4	9	5	101	134	207	15	85	65	628
G. Karlovac	17	14	49	49	128	127	39	18	47	58	546
G. Petrinja	4	14	18	4	22	8	32	3	8	5	118
G. Sisak	1				32	47	30	8	22	17	157
Ukupno Zagrebačka županija	2.850	4.051	5.174	1.258	8.274	7.065	5.616	323	3.056	3.445	41.112
Ukupno Hrvatska i Slavonija	6.898	9.999	12.191	3.596	2.2246	21.851	22.841	2.863	11.456	14.024	127.965

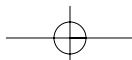
Analizom podataka iz *Izvješća* vidljiva je spolna struktura samoborskih iseljenika. Tako su se u razdoblju od 1896. do 1914. iselila 5.924 muškarca (ili 87% ukupnog broja samoborskih iseljenika) i 648 žena (ili 13% ukupnog broja samoborskih iseljenika). Slična spolna struktura bila je i na području Zagrebačke županije, kada se iselilo 161.045 muškaraca (85% ukupno zabilježenih iseljenih osoba) i 27.670 žena (15% ukupno zabilježenih iseljenih osoba) (*Izvješće*, 1896.—1914.).

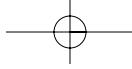

Grafikon 2. — Spolna struktura iseljenika samoborskog kotara i Zagrebačke županije
Izvor: *Izvješće o stanju javne uprave u Županiji zagrebačkoj* (za godine od 1896. do 1914.; Zagreb 1897.—1915.).

Na temelju dostupnih podataka ne može se točno utvrditi socijalna struktura Samoboraca koji su se iseljavali u SAD. Prema nekim najviše su se iseljavali seljaci, poljski radnici i nadničari, a »neznatn« je bio broj iseljenika obrtnika i inteligencije (Szabo, 1992., 183-185; Lakatoš, 1914., 65). Milan Lang zabilježio je 1914. kako je većinom siromašno stanovništvo odlazilo u Ameriku u potrazi za srećom te pritom navodi da »... od imućnijih nijedan još nije putovao u Ameriku, već samo siromašniji, koje vuče onamo želja, da si velikom zaslužbom steku što imutka, kako će poslije lakše živjeti...« (Lang, 1992., 407-408). Tome u prilog idu i statistički podaci o zanimanjima iseljenika, koji su se s područja Zagrebačke županije iselili 1905. i 1910. u prekomorske zemlje. Oko 8.035 ili 97% iseljenika je 1905. prema zanimanju bilo vezano uz poljoprivredu, a ostatak su činili obrtnici, trgovci i drugi. Sličan omjer zanimanja pokazuju podaci iz 1910. kada je većina iseljenika iz Zagrebačke županije bila vezana za poljoprivredu (3.257 osoba ili 93,78% od ukupnog broja iseljenika), a ostatak zanimanja bio je slično raspoređen kao u podacima iz 1905. (*Statistički godišnjak*, 1913., 247; *Statistički godišnjak*, 1917., 203).

Za razdoblje između dva svjetska rata nisu pronađeni relevantni podaci o iseljeničkom kretanju stanovništva samoborskoga kotara prema SAD-u. Unutar

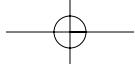
D. Vojak: *Samoborsko iseljeništvu u Sjedinjenim Američkim Državama...*

fonda nalazi se »Iskaz vrhu izdanih iseljeničkih i tuzemnih putovnica u godini 1926.« Redarstvenog odjela pri Velikom županu zagrebačke oblasti. U dokumentu je prikazano brojčano iseljavanje stanovništva zagrebačke oblasti u zemlje »Evropske, Canada, Argentina, Urugvay, Francuske, S. D. Amerike, Brazilija, Cuba«. Od ukupno iseljenih 79 osoba za 1926. za područje samoborskog kotara navedeno je kako se sedam osoba iselilo u SAD, a najviše ih se iselilo u europske zemlje, i to njih 66 (HDA, Grupa VIII, br. 554.). Primjetno je smanjenje broja iseljenika u SAD i povećanje broja iseljenika u europske zemlje, što je vjerojatno bila posljedica restriktivne američke migracijske politike.

Samoborski iseljenici u SAD-u

Na temelju analize navedenih statističkih izvora primjetno je kako se znatan dio stanovništva samoborskog kotara iselio u SAD. Najgušće su naselili područje Chicaga, na kojem je živio veći broj njihovih sunarodnjaka. O tome piše *Samoborski list* 1926., navodeći kako u Chicagu »...ima mnogo naših ljudi, Samoboraca, te su zaposleni u raznim zvanjima. Neki borave тамо već i desetke godina, тамо су se već okućili i posve privikli...« (*Samoborski list*, 15. ožujka 1926., br. 6, 2). Zanimljivo je kako je Ante Tresić Pavičić 1907. opisao Chicago kao centar američke trgovine, obrta i industrije, zbog čega je i privukao znatan dio hrvatskih (samoborskih) iseljenika (Tresić Pavičić, 1907., 142).

Upravo je u tom gradu počelo organizirano djelovanje Samoboraca. Petnaest iseljenih Samoboraca je 22. ožujka 1919. u Chicagu osnovalo Hrvatski prosvjetni klub »Samobor«. Za predsjednika izabran je Mijo Knafl, a iz klupske pravila se može vidjeti kako je naglašeno njegovo humanitarno djelovanje u korist samoborskih ratnih udovica i siročadi (*Samoborski list*, 15. svibnja 1920., br. 10, 1; *Samoborski list*, 1. lipnja 1920., br. 11, 1). Krajem srpnja iste godine organizirana je prva humanitarna zabava, na kojoj su prikupljena prva sredstva. Nekoliko godina poslije humanitarno djelovanje kluba »Samobor« prošireno je na pomaganje siromašnjim i potrebitim slojevima samoborskog društva, poput učenika i starijih osoba (*Samoborski list*, 1. lipnja 1929., br. 11, 1). Prema nekim, to je društvo u dvadeset godina rada imalo između dvadesetak i četrdesetak članova i pritom je ukupno izdvojilo nešto više od 84.000 dinara u humanitarne svrhe (*Samoborski list*, 1. ožujka 1929., br. 5, 1; *Samoborski list*, 15. travnja 1939., br. 8, 1; *Samoborski list*, 1. ožujka 1929., br. 5, 1; *Samoborski list*, 15. travnja 1939., br. 8, 1). Zatim je sredinom veljače 1926. u Chicagu osnovan Hrvatski prosvjetni klub Sv. Martin pod Okićem sa svrhom podupiranja »školske i siromašne djece« na području istoimene općine samoborskoga kotara. Kako bi se njihova pomoć mogla bolje organizirati, u Sv. Martinu osnovano je posebno

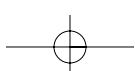
povjerenstvo s po jednim predstavnikom svakog sela te općine. Otprilike tridesetak članova sudjelovalo je u radu Kluba Sv. Martin, među kojima se isticao Vinko Rudar kao njezin tajnik (*Samoborski list*, 15. srpnja 1930., br. 14, 3; *Samoborski list*, 15. travnja 1931., br. 8, 3). Osim tih društava, samoborski iseljenici osnovali su još Hrvatski prosvjetni klub »Sv. Nedelja« i Hrvatski prosvjetni klub »Okić«. No, o njihovu djelovanju malo je poznato, a potrebno je istaknuti kako im je cilj bio podupiranje stanovništva određenih dijelova samoborskog kotara (*Samoborski list*, 15. svibnja 1937., br. 10, 3).

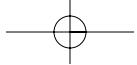
Malo je podataka o životu samoborskih iseljenika u SAD-u, posebice u razdoblju do Prvog svjetskog rata kada nisu bili organizirani. U arhivskom materijalu Samoborskog muzeja postoje podaci o iseljenim Samoborcima koji su radi li u SAD-u kao rudari i krojači (Samoborski muzej, bez god.). Život iseljenih Samoboraca bio je obilježen stalnim traženjem posla, a neki su se uključili u organiziranje pomoći svojim sunarodnjacima u »starom kraju«. O tome je u prosincu 1913. pisao Ivan Rogović u *Samoborskom listu*, navodeći kako »... upravo sada neka si nitko ne želi na zaradu u Ameriku jer će prisjetiti u zlo doba, u zao čas, t.j. sebi na nesreću, a možda i drugome na teret i nepriliku. Razlog je ovo me: Radnje su vrlo pale, ponajviše radi političkih uzroka i trzavica, koje se tako brzo ondje ne smiruju. Premladi i nedorasli ljudi neka se nikamo ne šalju onamo, ako nemaju već ondje sigurnih savjetnika ili bolje čuvara (...) svak će, ako već mora da odlazi s rodjene si grude na zaradu u Ameriku, bolje učini, da se smiri dok se ovdje prilike poprave i čuju bolji glasovi, što bi moglo biti otprilike za 6 mjeseci...« (*Samoborski list*, 7. prosinca 1913., br. 49, 3). Ignac Vapner sredinom 1924. u *Samoborskom listu* navodi kako »... ovdje u Americi sad je slabija zarada u cijeloj Sjevernoj Americi. To se tiče željezne industrije i ugljenokopa, cijene životnih namirnica su strašno visoke, a uzrok je što nema dovoljno rada...« (15. lipnja 1924., br. 12, 3).

Povratnici

U početnim godinama iseljavanja većina samoborskih iseljenika namjeravala je ostati u SAD-u određeno (kraće) vrijeme. Razlozi iseljavanja bili su većinom ekonomski, poput visoke zaduženosti, nemogućnosti zapošljavanja i sl. Ondje je dio njih uspio osigurati materijalnu egzistenciju te su ostali trajno. Jedan dio iseljenika morao se međutim zbog nemogućnosti pronalaska odgovarajućeg posla vratiti u Samobor.

Statistički podaci iz *Izvješća za razdoblje od 1896. do 1903.* pokazuju kako se u tom razdoblju iz samoborskoga kotara iselilo 1736 stanovnika, a istodobno su se vratila 174 iseljenika, tj. u tom je razdoblju broj povratnika u odnosu

D. Vojak: *Samoborsko iseljeništvu u Sjedinjenim Američkim Državama...*

na broj iseljenika činio oko 10%. Sličan omjer između iseljenika i povratnika bio je primjetan u Zagrebačkoj županiji, gdje se u ovom razdoblju iselilo 76.980, a vratilo 5876 osoba (7,6% u odnosu na broj iseljenika) (*Izvješća*, 1896.—1903.). U *Statističkim godišnjacima* naveden je broj povratnika za razdoblje od 1901. do 1910. Prema njemu, na područje samoborskoga kotara vratile su se 804 osobe ili 5,9% ukupnog broja povratnika u Zagrebačkoj županiji te 32,27% ukupnog broja samoborskih iseljenika (*Statistički godišnjak*, 1913., 250; *Statistički godišnjak*, 1917., 206). Prema analiziranim izvorima može se zaključiti kako se velik dio Samoboraca zadržao na („privremenom“) radu u SAD-u, a tek manji dio vratio se u Samobor. Većina iseljenika odlučila se za ostanak u SAD-u, koji im je nudio bolje životne uvjete u usporedbi s povratkom kući.

Zaključak

Iseljenički val hrvatskog stanovništva od kraja XIX. st. prema SAD-u zahvatio je i samoborsko područje. Prema dostupnim statističkim podacima u razdoblju od 1896. do 1914. u SAD se iselilo između 2.419 i 6.781 stanovnika samoborskoga kotara. Većinom se iseljavalo muško stanovništvo s ruralnih područja kotara (Sv. Nedelja, Sv. Martin i Podvrh), gdje je bio izraženiji uzgoj vinove loze. Dio iseljenih Samoboraca organizirao se u društva putem kojih su aktivnije i organizirani prikupljali pomoć za najpotrebitije (socijalno najugroženije) stanovnike »staroga kraja«. Veći dio iseljenih Samoboraca ostao je u SAD-u trajno, a tek manji dio se vratio. Znatan broj iseljenika i njihova veza sa »stariom krajem« postali su sastavni dio povijesti (»memorije«) ovoga mjesta od kraja XIX. st. do danas. Pred znanstvenicima i dalje ostaje izazov istraživanju tog dijela samoborske povijesti, posebice u razdoblju nakon 1945. kada se iseljavanje nastavilo.

Izvori

Hrvatski državni arhiv, Grupa VIII Emigracija (1920.—1941.), sign. HR HDA 1355.

Iseljeništvu — Omot 1., Samoborski muzej, bez sign.

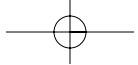
Samoborski list, Samobor, god. 1920.—1939.

(1897.—1915.), *Izvješća o stanju javne uprave u Županiji zagrebačkoj*, Zagreb, Zagrebačka županija.

(1898.), *Popis gospodarstva i stoke od 31. prosinca 1895.* Zagreb, Kraljevski zemaljski statistički ured u Zagrebu.

(1913.), *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije*, sv. I.: 1905. Zagreb, sv. LIX., Kraljevski zemaljski statistički ured u Zagrebu.

(1917.), *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije*, sv. II.: 1906.—1910. Zagreb, sv. LXXII., Kraljevski zemaljski statistički ured u Zagrebu.

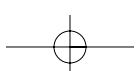
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

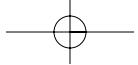

- (1932.), *Definitivni rezultati popisa stanovništva u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 31. januara 1921. godine*. Sarajevo, Direkcija državne statistike.
- (1937.), *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine u Kraljevini Jugoslaviji*, knj. I. Beograd, Direkcija državne statistike.
- (1998.), *Izvješća iseljeničkog komesarijata u Zagrebu 1922.—1939*. Prir. Pavao Jonjić, Ante Laušić, Zagreb, Institut za migracije i narodnosti.
- Kresar, Milan (1917.), *Gustoča žiteljstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije*. Zagreb, Knjižara Jugoslavenske akademije L. Hartmana (St. Kugli).

Literatura

- Antić, Lj. (1992.), *Hrvati i Amerika*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za primijenjena društvena istraživanja Sveučilišta.
- Čizmić, I. (1974.—1975.), O iseljavanju iz Hrvatske u razdoblju 1880.—1914., *Historijski zbornik*, 17-18 (27-28): 27-47.
- Čizmić, I. (1998.), Iseljavanje iz Hrvatske u Ameriku kao dio europskih migracijskih tijekova, *Društvena istraživanja*, 7 (1-2/ 33-34): 127-146.
- Dizdar, Z. i Leček, S. (2003.), *Zagrebačka županija*, Zagreb, Gipa.
- Dikanović, V. (2009.), Iseljeničko pitanje kao predmet od javnog interesa u Kraljevini Jugoslaviji, *Tokovi istorije* 17 (1-2): 7-20.
- Gross, M. i Szabo, A. (1992.), Prema hrvatskom gradanskom društvu: *društveni razvoj u cijelnoj Hrvatskoj i Slavoniji šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća*, Zagreb, Globus.
- Lakatoš, J. (1914.), *Narodna statistika*, Zagreb, Vlastita naklada.
- Lang, M. (1992.), *Samobor: Narodni život i običaji*, Samobor, Zagreb.
- Lang, M. (2004.), Samoborc u tuđini. U: *Samobor: u povodu 762. obljetnice grada Samobora*, Meridijani, Gradsko poglavarstvo grada Samobora, Gradska knjižnica Samobor, str. 240-241.
- Nejašmić, I. (1990.), Iseljavanje iz Hrvatske u evropske i prekomorske zemlje od sredine 19. stoljeća do 1981. godine — pokušaj kvantifikacije, *Migracijske teme*, 6 (4): 511-526.
- Sirovatka, H. (1907.), *Kako je u Americi i kome se isplati onamo putovati. S posebnim prilogom: povjesni pregled Amerike naročitim obzirom na Sjedinjene države*, Zagreb.
- Sudnik, I. (1975.), Samoborska štedionica. U: I. Sudnik (ur.), *Samobor 100 godina bankarstva* (str. 5-30), Samobor, Kreditna banka Zagreb — filijala Samobor.
- Sudnik, I. (1998.), *Stoljeće samoborskog vinogorja*, Samobor, Bratovština sv. Jurja.
- Szabo, A. (1992.), Iseljavanje pučanstva iz banske Hrvatske u Sjevernu Ameriku i druge prekomorske zemlje između 1901. i 1910. godine. U: Z. Sančević (ur.), *Susret svjetova* (1492. — 1992.): *Hrvati i Amerike* (str. 181-189), Zagreb, Institut za razvoj i međunarodne odnose.
- Tresić Pavičić, A. (1907.), *Preko Atlantika do Pacifika: Život Hrvata u Sjevernoj Americi*. Zagreb, Tisak dioničke tiskare.

ISTAKNUTI HRVATI U GOSPODARSKOM RAZVOJU NOVOG ZELANDA DO DRUGOGA SVJETSKOG RATA

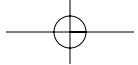
Ana JURA

Uvod

Osamdesetih i devedesetih godina 19. stoljeća počinje masovnije iseljavanje Hrvata u prekomorske zemlje uzrokovano nizom gospodarsko-političkih i društvenih čimbenika. Tako se od sredine 19. stoljeća do Prvoga svjetskog rata s područja današnje Hrvatske trajno iselilo oko 350 tisuća osoba, odnosno 11 posto ukupnog broja stanovnika, a između dva svjetska rata iselilo se još 125 tisuća, iz čega proizlazi da je za promatrano razdoblje nepovratni prekomorski kontingenat iznosio oko 14,6 posto prosječne populacije (Nejašmić, 1990., 515).

Siromaštvo, nezadovoljstvo dugim razdobljem strane vladavine i eksploracije koja je kočila gospodarski razvoj, slabe ljetine, filoksera, gubitak tržišta vi na zbog uvođenja tzv. vinske klauzule kojom je uništena konkurentska sposobnost dalmatinskog vina na internom tržištu zbog uvoza jeftinog talijanskog vina, samo su neki od razloga koji su prisiljavali ljude da napuštaju domove u nadi da će u prekomorskim zemljama osigurati bolji život za sebe i obitelj. To je posebice došlo do izražaja na području Dalmacije, koja je, uz Liku, bila najsiromašniji i gospodarski najnerazvijeniji dio Hrvatske (Banović, 1987., 315-316).

Najveći dio agrarne sirotinje uputio se u prekomorske zemlje radi brze zarade, nipošto da se tamо trajno nastani. Nakon Prvog svjetskog rata mnogi su faktori — teška gospodarska situacija, velika udaljenost od domovine, blijeđenje uspomena i slabljenje veza s domovinom, politička situacija u Jugoslaviji, u kojoj su dominirali Srbi te je vladao svojevrstan nacionalni sukob — utjecali na to da je većina emigracije s vremenom prerasla u kategoriju trajnog iseljeništva (Trlin, 1978., 445). Tako se primjerice, prema izvještaju Iseljeničkog komesarijata — državne institucije osnovane 1921. godine i zadužene za problematiku vanjskih migracija — objavljenom u splitskom *Novom dobu* 4. lipnja 1924. godine, u prvom tromjesečju te godine iz Kraljevine Jugoslavije iselilo ukupno 5686 osoba, od kojih 629 ili 11,5 posto s područja Dalmacije (514 muškaraca i 115 žena). Na razini cijele Kraljevine u Novi Zeland se iselilo 37 osoba ili 0,7 posto (Bezić Filipović, 2006., 49-50). Vladislav Antunović u novinama *Iseljenič-*

ki muzej (1. srpnja 1938.) iznosi da je u Novom Zelandu 1934. godine živjelo više od 5 tisuća Hrvata, radnika, ribara i farmera, gotovo svi podrijetlom iz Dalmacije (Bezić Filipović, 2006., 94).

Hrvati u Novom Zelandu

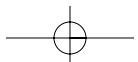
Jedna od prekomorskih zemalja u koju su emigrirali Hrvati bio je i Novi Zeland. Ta otočna zemlja, koja se sastoji od dva velika otoka i nekoliko manjih ukupne površine 271.548 četvornih kilometara, s glavnim gradom Wellingtonom, otkrivena je tek 1642. godine zahvaljujući nizozemskom istraživaču Abelu Tasmanu, a engleski istraživač James Cook ju je 1769. godine preciznije istražio i načinio prve pouzdane karte te zemlje (Gol, 1975., 8).

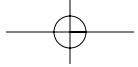
Iseljenici koji su se doselili u Novi Zeland uglavnom su bili s područja Dalmacije, posebice iz Makarskog primorja. Prvi pisani trag o njima nalazimo već 1857. godine u izvještaju o ekspediciji austrijskog znanstvenika i istraživača Ferdinand von Hochstellera na čijoj je fregati »Novara« bilo i nekoliko Dalmatinaca, od kojih su neki najvjerojatnije dezertirali i trajno se nastanili u toj zemlji (Čizmić, 1981., 14). Nakon toga počinje individualno doseljavanje većih ili manjih grupa, što je trajalo sve do početka 20. stoljeća, kada nastupa proces lančane migracije. Po strukturi i kvalifikaciji iseljenika radilo se uglavnom o seljačkoj, nekvalificiranoj radnoj snazi (preko 85 posto ukupnog broja), mahom muškarcima samcima, životne dobi između 20 i 40 godina, dakle najproduktivnijoj radnoj snazi (Laušić, 1985., 66). Područje koje su naselili nalazilo se sjeverno od Aucklanda, Dargavillea i North Avanua, gdje su se ujedno nalazila poznata nalazišta smole drveta kauri. Manji broj naselio se u Wellingtonu i Hamiltonu, kao i u Ngatei, New Plymouthu i drugdje (Jugoslaven, 1955., 152-153).

Nakon doseljavanja pretežito muške populacije, u Novi Zeland počinju pristizati i žene. Tako u izvještaju iseljeničkog dopisnika iz Aucklanda Miroslava Crkvenca iz 1930. godine stoji da onamo godišnje dođe oko 150 iseljenika, i to većinom žene i djeca ovdašnjih iseljenika ili pak mlade žene koje će se udati za naše iseljenike.¹ Tu je potrebno spomenuti i izglasavanje *Immigration Restriction Amendment Acta*, zakona o ograničavanju useljavanja koji je usvojen 1920. godine, koji je predstavljao prvi korak u ozbiljnjoj kontroli imigracije. U praksi to je značilo da su osobe nebritanskog podrijetla prije ulaska u zemlju trebale dobiti dopuštenje novozelandske vlade. Od 1926. godine Zakon se dodatno postrožio odlukom vlade Novog Zelanda da se Jugoslavenima dopusti

---

¹ Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (dalje: HDA), fond Savez organizacija iseljenika (dalje: SOD), kutija br. 55, svezak 208, Dopis Miroslava Crkvenca o prilikama hrvatskih iseljenika na Novom Zelandu, Auckland, Novi Zeland, 30. travnja 1939., 3.

A. Jura: *Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda...*

ulazak samo dok njihov broj ne dosegne 3500, nakon čega će se ulaz dopušta-
ti samo ženama, zaručnicama ili pak maloljetnoj djeci ljudi koji već imaju stalan
boravak u Novom Zelandu. Ta je odluka donesena jer se držalo da Hrvati, od-
nosno Jugoslaveni, nisu asimilirani u društvo Novog Zelanda, da stvaraju vlasti-
ta naselja te da su kao takvi nepoželjni stanovnici (Trlin, 1978., 449). Nakon do-
nošenja tog zakona broj useljenih Hrvata u Novom Zelandu počeo je padati.

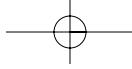
Gospodarsko-socijalne prilike i uvjeti života hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu

Prilike s kojima su se Hrvati suočili u Novom Zelandu bile su nezavidne. Budu-
ći da nisu poznavali jezik te da su mahom bili siromašni, prvi poslovi koje su
obavljali bili su fizički najzahtjevniji. Tu se u prvom redu radilo o industriji isko-
pavanja fosilizirane smole drveta kauri, koja je imala široku primjenu u industriji
te se koristila za proizvodnju lakova, linoleuma i slično, te je sve do tridesetih
godina 20. stoljeća predstavljala jedan od osnovnih izvora zarade za većinu sta-
novnika. Iseljenik Bartul Šoljan u pismu gosp. Fedoru Aranickomu, voditelju Ise-
ljeničkog komesarijata, o prilikama zaposlenja u Novom Zelandu piše: »(...) praz-
nih ruku ne može se nikakav samostalni rad poduzeti, a zaposlenje nije osigura-
no, početci imaju svakakih poteškoća, pa prema tome nebi nitkome dirao savie-
tom i idi i neidi, ovdi su mnogi naši koji sebe smatraju nesretnim jer su ovdi.²

Posao iskopavanja smole drveta kauri bio je izrazito težak jer se obavljao u
lošim uvjetima, najčešće u močvarnim i vlažnim područjima, te je iziskivao stal-
no seljenje u potrazi za novim nalazištima. O tome nam svjedoči i pismo iselje-
nika Josipa Franića, objavljeno u *Pučkom listu* 15. rujna 1895. godine, u kojem
navodi: »Kuće naše jesu od maža, a kuhinje od zemlje. Kada pada kiša, sve je
mokro sa svih strana i kuće i kuhinje, a kada vjetar puha, sva se kuća trese....
O nama se može reći, da smo ni s kućom, ni bez kuće, ni goli, ni obučeni. Ra-
dimo uvijek ljeti i zimi u mokrini do koljena. Naše je stanje jadno i nevoljno«
(Urlić, 2005., 54).

Ono što je dodatno otežavalo položaj naših smolokopača jest i zakonodav-
ni akt *Kaury Gum Industry Act* izglasан 5. rujna 1898. godine kojim je regulira-
na proizvodnja smole drveta kauri. U praksi je to značilo da je posao ekstrakci-
je smole s drveta kauri postao rezerviran isključivo za britanske kopače, a akt
je bio ponajprije uperen protiv useljenika iz Dalmacije (Trlin, 1978., 448). Glav-
ne odredbe toga zakona sastojale su se u tome da se smola drveta kauri nije
smjela iskopavati na mjestima koja su naznačena za ljude nastanjene na tome

² HDA, SOI, kut. 55, sv. 208, Prijepis pisma Bartula Šoljana Fedoru Arnickom, Henderson,
Novi Zeland, 24. veljače 1927.

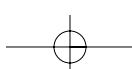

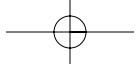
području te da svatko tko se bavi kopanjem gume mora za to imati dopuštenje i platiti 5 sterlinga na godinu. Također, neće biti dopušteno kopati gumu onome tko nije engleski podanik te, napisljetu, ne smije se iskopavati guma ako se u Novom Zelandu ne namjerava boraviti minimalno tri mjeseca (Urlić, 2005., 59-60). Zaoštrena situacija oko iskopavanja smole drveta kauri, koja je prethodila donošenju spomenutog zakona, rezultirala je prvim pokušajem društvenog okupljanja doseljenika iz Hrvatske na Novom Zelandu i stvaranjem Komiteta za zaštitu prava dalmatinskih kopača smole drveta kauri 1894. godine. Budući da je Komitet bio sastavljen pretežito od neobrazovanih dalmatinskih seljaka te da nije naišao na potporu austrougarske vlasti u domovini, nije mogao parirati zakonskim propisima i interesima zemlje useljenja, pa nije iznenađujuće što je ubrzo nakon donošenja *Kaury Gum Industry Acta* prestao postojati. Ipak, to ne umanjuje njegovo značenje i činjenicu da se po prvi put u Novom Zelandu pokusalo stvoriti svrhovitu organizaciju ne samo hrvatske već imigracije općenito (Banović, 1988., 198-199).

Posljedice zakona bile su više nego pogubne za naše iseljeništvo. Mnogi su ostali bez posla i sredstava za život, te su bili prisiljeni prodrijeti i u druge primarne djelatnosti, gdje su se posebno istaknuli u vinogradarstvu, ribarstvu i stočarstvu, a kasnije i u svim drugim gospodarskim granama. Ukratko, gotovo svi imigranti koji su se doselili u Novi Zeland započeli su svoj put kao smolokopaci, da bi kasnije, zahvaljujući uštedevini, pokrenuli vlastiti posao. Mnogi naši iseljenici istaknuli su se u tom zahtjevnom fizičkom poslu, no tu navodimo samo neke od njih: Mate Franić iz Vina kod Vrgorca, za kojeg se smatra da je bio jedan od glavnih organizatora vađenja smole drveta kauri te ga je, zahvaljujući tome, odlikovala britanska kraljica (Stanković, 1980., 147); Luka Jurković iz Dubrovnika; Petar Šulenta i Đuro Radaj iz Makarske; Nikola Soić iz Rijeke (Crkvenčić, 1959., 200-201); Petar Jelavić (1896.—1899.) iz Ravče, koji je ujedno bio poznat fotograf, politički aktivist i pisac; grupa iz Žrnova s otoka Korčule, kojoj su pripadali Donko Tasovac-Mokular, Jakov Batistić-Surkić, Jerko Didović-Rade, Andrija Šegetin-Repak, Nikola Grbin-Subić, Nikola Šegetin-Kukumica, Jakov Cebalo-Babulić, Ivan Didović-Zule, Mihovil Dominik Vitali iz Sućurja na Hvaru te mnogi drugi (Jelicich, 2008.).

S vremenom su se prilike života i životni standard naših iseljenika znatno popravili. Miroslav Crkvenac svjedoči da ih je većina stekla udobne domove, no ističe i negativne posljedice koje se očituju na djeci iseljenika, koja su — za razliku od svojih roditelja — školovana, te su se otuđila od svojih zemljaka i jezika, bilo zbog odgoja ili engleskog načina života.³ Iz navedenih razloga došlo je

³ HDA, SOI, kut. 55, sv. 208, Dopis Miroslava Crkvenca o prilikama hrvatskih iseljenika na Novom Zelandu, Auckland, Novi Zeland, 30. travnja 1939., 3.

A. Jura: *Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda...*

do gubitka nacionalnog identiteta, što je jedan od najvećih problema hrvatskog iseljeništva u Novom Zelandu. O poboljšanju gospodarsko-socijalnih prilika i uvjeta svjedoči i svećenik Milan Pavlinović, bivši župnik u Podgori kod Makarske, u svome pismu Ministarstvu socijalne politike 1937. godine.⁴

Pregled istaknutih djelatnika u raznim granama gospodarstva

Pregled istaknutih gospodarstvenika u Novom Zelandu započet ćemo s Markom Šimićem (1885.—1971.) koji je rođen u Tučepima kod Makarske, a u Novi Zeland se doselio već 1902. godine. On je također započeo kao smolokopač, no između 1906. i 1910. godine se, zajedno s Josipom Kraljevićem i Ivanom Lukešinom, upustio u trgovinu smolom drveta kauri. S vremenom u Aucklandu osniva svoju tvrtku *M. Simich & Co.* koja se prvo bavila trgovinom smole. S vremenom je prerasla u trgovinu za uvoz i izvoz raznoraznih namirnica, da bi na posljeku primat preuzeila trgovina duhanom (Jelicich, 2008., 155-157). Bio je kandidat za počasnog konzula, što je navedeno u izvještaju Iseljeničkog komesarijata iz 1938. godine. Također je navedeno i da posjeduje vlastitu trgovačku zgradu vrijednu 20 tisuća funti sterlinga.⁵ Nakon što mu se 1924. godine pridružuje i brat Marin Šimić, poslovanje tvrtke, uz povremene krize, kreće uzlaznom putanjom. Osim što je bio uspješan gospodarstvenik, bio je aktivan i u društvenom životu naših iseljenika, o čemu svjedoči i činjenica da je obnašao dužnost predsjednika Jugoslavenskog kluba u Aucklandu.⁶

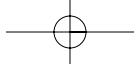
Još jedan od gospodarstvenika koji je postigao uspjeh zahvaljujući smoli kaurija bio je i Kleme Jurlina (1889.—1973.) iz Živogošća kraj Makarske, koji je zajedno s bratom Nikolom 1909. godine osnovao trgovinu kauri-gumom i otvorio biljarski salon u Sweetwateru u blizini grada Awanua. 1928. godine započinje s izvozom vlastite gume. Zahvaljujući njemu i njegovoj potpori na Novi Zeland su se doselili mnogi Živogošćani, te je na taj način Sweetwater postao snažna zajednica hrvatskih obitelji (Jelicich, 2008., 207-209). Potrebno je spomenuti i Iliju Mandića, još jednog poznatog industrijalca, uglednog iseljenika i vlasnika tvrtke *Mitre & Co.* koja se bavila izvozom kauri-gume.⁷ Možemo pretpostaviti da

⁴ HDA, SOI, kut. 55, sv. 211; Dopis iseljeničkog dopisnika Milana Pavlinovića Ministarstvu socijalne politike, odsjek zaštite iseljenika, 5. siječnja 1937., 1.

⁵ HDA, SOI, kut. 55, sv. 216, Dopis o Jugoslavenskoj koloniji u Aucklandu, Novi Zeland, 15. listopada 1938.

⁶ HDA, Iseljenički komesarijat (dalje: IK), kutija 564, svežak 105, Dopis iseljeničkog dopisnika Milana Pavlinovića o radu Jugoslavenskih klubova u Novom Zelandu, Auckland, 9. kolovoza 1938.

⁷ HDA, SOI, kut. 55, sv. 214, Članak o smrti Ilije Mandića.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

se njegovo poduzeće bavilo i uvozom i izvozom začina i maslinova ulja, jer je ta informacija naznačena na memorandumu pisma koje je gosp. Mandić poslao gosp. Bartulici.⁸ Također, u izvještaju Kr. povjereničtva za socijalnu skrb iz 1921. godine spominje se i izvjesni Ivan Ujdur iz Dalmacije kao najbogatiji trgovac kauri-gume u Aucklandu, no, nažalost, to je jedini podatak o njemu kojim u ovom trenutku raspolažemo.⁹

Došavši u Novi Zeland 1904. godine iz Selca na otoku Hvaru, Antun Petrić (1882.—1969.) priključio se bratu Fabijanu (1878.—1965.), koji je stigao nešto prije. Nije se samo bavio trgovinom kauri-gumom, zaslužan je i za izum posebnih strojeva koji su olakšavali posao eksploracije smole (Jelicich, 2008., 205.-206). Također, osnovao je posebno društvo za eksploraciju kauri-gumom.¹⁰ Jedan od inovatora koji je svojim izumima također unaprijedio načine eksploracije smole kaurija bio je Nikola Čović (1887.—1963.) iz Tučepa kod Makarske, koji se 1905. doselio u Ahipara Hill (Jelicich, 2008., 58).

Mnogi su doseljenici, nakon što su stekli ušteđevinu iskopavanjem smole kaurija, investirali u svratišta, tzv. *Boarding-houses*. Na taj način postali su poznati ugostitelji, a zahvaljujući tome važni za razvoj ugostiteljstva i hotelijerstva u Novom Zelandu. Marko Marinović o našim gostioničarima na Novom Zelandu u listu *Napredak* piše: »Ne zna se tačno tko je započeo ovu vrstu rada u N. Z. Stalno je ipak da je Ivan Kurte bio jedan od prvih u New Plymouth još kroz vrijeme prvog svjetskog rata. Poznat kao ‘kralj pržaća’, on je naputio neke druge naše na taj rad. Počeli su se pojavljati u grupi ili pojedinci najprije u manjim gradovima Wanganui, Stratford, Hawera, Taumarunu, Te Kuiti itd... U sredini Aucklanda danas postoji oko 20 takovih poduzeća.«¹¹

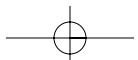
Jedan od poznatih hrvatskih ugostitelja u Novom Zelandu bio je i Josip Frančić (1867.—1921.) koji se u Auckland doselio 1905. godine iz Vrgorca u Dalmatinskoj zagori. Nakon što je godine 1897. otvorio svratište *Sydney House* te ga iduće godine prodao Ivanu Biliću, odmah je potom otvorio novo svratište *SVAK K SVOMU* koje je opstalo do 1903. godine (Jelicich, 2008., 68-70). Koliko su ta svratišta bila korisna našim iseljenicima koji su pristizali u Novi Zeland svjedoči i pismo N. Matutinovića objavljeno u *Pučkom listu* 1. lipnja 1897. godine u ko-

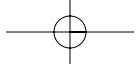
⁸ HDA, SOI, kut. 55, sv. 211, Pismo Ilije Mandića gosp. Bartulici, 10. srpnja 1934.

⁹ HDA, IK, kut. 564, sv. 105, Dopis Kr. Povjereničtva za socijalnu skrb o Novom Zelandu, 14. travnja 1921., 2.

¹⁰ HDA, SOI, kut. 55, sv. 211, Članak o uspješnosti poduzetnika Antuna Petrića, *Jutarnji list*, 3. veljače 1934.

¹¹ HDA, SOI, kut. 55, sv. 211, Članak Marka Marinovića o životu gostioničara u Novom Zelandu, *Napredak*, 29. ožujka 1947.

A. Jura: *Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda...*

jem piše: »Ali sada fala Bogu, unaprijed ne treba da naš svjet tako vrluda po ulicama i da stavlja u nepriliku svoj život. Svima na znanje neka je da su naša braća domoroci Joze Franić i Ivo Segetin otvorili gostionu u Aucklandu, koja će biti mnogo korisna za naš narod« (Bezić Filipović, 2006., 11). Od poznatih ugostitelja potrebno je spomenuti P. Stanića, vlasnika restauracije *Still going strong*, zatim George Mihaljevića i njegov restoran *Tiffin* te M. Dragičevića.¹²

Osim trgovine smolom, prvo zanimanje kojim su se naši iseljenici počeli baviti bilo je vinogradarstvo. U knjizi *Winemakers of New Zealand* Dicka Scotta spominju se i hrvatski iseljenici te se navodi da se naši vinogradari u Novom Zelandu prvi put javljaju u izvještaju *Agricultural Departmenta* iz 1896. godine (Čizmić, 1981., 53-54). Bavljenje vinogradarstvom nije bio lagan posao — smatralo se da klima nije dobra za rast loze; budući da je tamošnje stanovništvo prednost davalo pivu, nije postojala kultura ispijanja vina; broj tzv. krčmi bio je malen; a prednost se davala uvoznom vinu.¹³ Ipak, nakon što je ustanovljeno da loza dobro uspijeva te da su grozdovi veliki, mnogi su se počeli baviti tom granom poljoprivrede.¹⁴

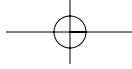
Najbrojniji vinogradi naših iseljenika nalazili su se na području Hendersona kraj Aucklanda. Tu se posebno ističe mjesto Oratia, koje su uglavnom naseleli iseljenici iz Podgore kraj Makarske, pa je taj kraj među iseljenicima poznat i pod nazivom *Mala Podgora* ili *Dalmatinsko selo* (Holjevac, 1967., 232). Jedan od prvih naših vinogradara bio je Stipan Jelaš (1874.—1946.) iz Drvenika kraj Makarske. Dosevio se u Novi Zeland u srpnju 1896. godine te je, nakon što je stekao ušteđevinu, kupio zemlju u blizini Hendersona u Valley Roadu, gdje sadи prve vinograde. Od 1902. godine, usprkos poteškoćama, posao s vinom krenuo je uzlaznom putanjom, a *Pleasant Valley Wines*, utemeljen 1902. godine, postaje prvi vinograd jednog Hrvata na području Novog Zelanda. Posao s vinom preuzima poslije njegov sin Moscow, koji je unaprijedio i modernizirao način proizvodnje vina (Jelicich, 2008., 104-105).

Jedan od istaknutijih vinogradara bio je i Šimun Mijo Ujdur (1882.—1953.) iz Gradaca kraj Makarske. Trajno se naselio u Novom Zelandu 1903. godine te je od novca zarađenog kopanjem smole u Swanson-Hendersonu kupio zemlju i zasadio vinograd. Njegov *Birdwood Vineyard*, osnovan 1914. godine, postao

¹² HDA, SOI, kut. 55, sv. 216, Dopis Iseljeničkog komesarijata o Jugoslavenima u Aucklandu, 15. listopada 1938.

¹³ HDA, SOI, kut. 55, sv. 211, Članak Marka Marinovića o hrvatskim vinogradarima u Novom Zelandu.

¹⁴ HDA, SOI, kut. 55, sv. 211, Dopis Milana Pavlinovića uredništvu lista *Pučka prosvjeta*, Split, 1. kolovoza 1931.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

je nadaleko poznat, a Ujdura zahvaljujući tome čak zovu ocem vinogradarstva u Hendersonu.¹⁵ Nakon osnutka udruženja novozelandskih vinogradara 1926. godine pod nazivom *Viticultural Association of New Zealand*, Ujdur je izabran za njegova prvog predsjednika i na toj je funkciji bio sve do 1946. godine. Osim navedenog, istaknuo se kao fotograf i društveni aktivist (Gol, 1984., 26-27).

Prema navodima Stephana A. Jelicicha, među uspješnijim vinogradarima bili su i braća Franković, Ivan Vela (1863.—1935.) iz Podgore, zatim Josip Babić (1985.—1983.) iz Runovića kraj Imotskog, Bogoslav Sokolić (1896.—1986.) iz Novog Vinodolskog te Mijo Brajković (1888.—1949). Osim vinogradarstva, dio naših iseljenika okušao se u stočarstvu, odnosno uzgoju ovaca i goveda te posebice u mlječnoj industriji i proizvodnji mlijeka.¹⁶

Grana gospodarstva u kojoj su se naši iseljenici posebno istaknuli svakako je ribarstvo. Jedni od pionira u ribarstvu su braća Janković, Mate i Ivan, koji su 1923. godine prvi započeli s organiziranim ribolovom, a njihov je *Busy Bee* bio najveći ribarski brod u Aucklandu (Čizmić, 1981., 114). Zahvaljujući njima počinje razvitak ribarstva u Novom Zelandu. Navodim samo neke od njih: Visko Gilić (1899.—1989) iz Sumartina na otoku Braču; Marijan Devčić (1879.—1953.) iz Podgore kraj Makarske, koji je ujedno osnivač *Waitemata Fisheries* 1935. godine; Mihovil Marinović (1907.—2002.), također iz Podgore, osnivač poduzeća *Pearl Fisheries Ltd.* koje je s vremenom izraslo u vrlo cijenjeno i uspješno poduzeće; zatim poduzeće *Ocean Fisheries*, koji je vlasništvo G. Jurakovića, te mnogi drugi.¹⁷ O uspješnosti naših ribara svjedoče i brojna udruženja koje su osnovali, među kojima je najpoznatije *Auckland Seine Boat Association Ltd.*, utemeljeno 1934. godine, koje je bilo među najvećim ribarskim trgovačkim zajednicama naših iseljenika; predsjednik mu je bio Filip Vela.¹⁸ Ta je udruga posjedovala 1937. godine 16 ribarskih brodova, na kojima je bilo zaposleno 40 ribara, a u trgovinama i hladionicama bilo je zaposleno još 25 ljudi. Njihov je kapital za navedenu godinu iznosio 60 tisuća sterlinga, odnosno oko 13,5 milijuna dolara.¹⁹ Prema mišljenju Miroslava Crkvenca, iseljeničkog dopisnika iz Aucklanda, napredak naših iseljenika u ribolovu bio bi i znatno veći da vlada Novog Zelan-

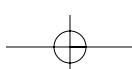
¹⁵ HDA, SOI, kut. 55, sv. 211, Članak Marka Marinovića o hrvatskim vinogradarima u Novom Zelandu.

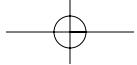
¹⁶ IK, kut. 564, sv. 105, Članak J. Kosovića o životu i radu hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu.

¹⁷ HDA, IK, kut. 564, sv. 105, Dopis o udruženjima hrvatskih ribara u Novom Zelandu.

¹⁸ HDA, SOI, kut. 55, sv. 216, Dopis Iseljeničkog komesarijata o Jugoslavenima u Aucklandu, 15. listopada 1938.

¹⁹ HDA, IK, kut. 564, sv. 105, Dopis o udruženjima hrvatskih ribara na Novom Zelandu.

A. Jura: *Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda...*

da nije uvela restrikcije za gradnju novih ribarskih brodova i dobivanje novih ribarskih koncesija.²⁰

Malo-pomalo hrvatski iseljenici prodiru i u urbana, industrijska zanimanja, gdje su također ostavili traga. Spomenut će samo neke od njih, za početak Luka Paruna pseudonima Peter Louis (1908.—1995.), koji se doselio u Novi Zeland 1926. godine iz Igrana, malog sela kraj Makarske. Po dolasku zainteresirao se za proizvodnju ženskih cipela. Nakon što je izučio tehniku proizvodnje cipela na *Wellington Technical Institute*, otvorio je u Wellingtonu trgovinu. Postupno je širio posao, u kojem mu se pridružio i brat Ivan (1909.—1995.), pa je do 1935. godine već imao više od 300 zaposlenika i 35 trgovina. Ono što je počelo kao mali obiteljski posao preraslo je u veliku tvrtku *De Luxe Shoes Ltd.* te je do današnjih dana Luka Parun ostao zapamćen kao »Novozelandski Bata« (Jelicich, 2008., 269-270). O njegovim uspjesima svjedoči i izvještaj upućen Iseljeničkom komesarijatu.²¹

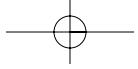
Nedovoljno istražen u historiografiji bio je izumitelj Mate Marin Kuluz (1888.—1932.) iz Sućurja s otoka Hvara, koji se bavio kinematografijom i fotografijom. Njegovo najveće dostignuće jest izum stroja za automatsku reprodukciju fotografija 1919. godine, no spletom okolnosti, dok je usavršavao izum, poznata fotografска tvrtka iz SAD-a *Eastman-Kodak* patentirala je gotovo identičan. Ubrzo nakon tog događaja, 1930. godine, Kuluz je umro u New Yorku, razočaran i zaboravljen (Jelicich, 2008., 160-161). Ovaj kratak pregled zaključit ćemo poznatim industrijalcima Nikolom Mandićem, koji je posjedovao tvornicu konzervi i koji je 1936. godine osnovao akcionarsko društvo s kapitalom od 20 tisuća funti (Čizmić, 1981., 119) te Ivanom Barbarićem (1880.—1947.) iz Zaostroga kraj Makarske, koji je bio vlasnik kamenoloma *Bluestone Quarry* (Trlin, 1978., 460).

Zaključak

U našoj historiografiji relativno malo prostora posvećeno je Hrvatima u Novom Zelandu. Osim Ivana Čizmića, koji je jedini detaljno obradio tu temu, sve ostalo se svodi na pokušaje. Razlog je svakako i manjkavost izvora o navedenoj problematici. Tu bih željela istaknuti knjigu *From the distant villages — the lives and times of Croatian settlers in New Zealand, 1858—1958.* hrvatskog iseljenika Stephena Andrewa Jelicicha, koja je objavljena 2008. godine u Aucklandu te donosi mnogo nepoznatih detalja o životu naših iseljenika u Novom Zelandu. Na-

²⁰ HDA, SOI, kut. 55, sv. 208, Dopis Miroslava Crkvenca o prilikama hrvatskih iseljenika na Novom Zelandu, Auckland, Novi Zeland, 30. travnja 1939., 2.

²¹ HDA, IK, kut. 564, sv. 105, Izvještaj o životu hrvatskih iseljenika na Novom Zelandu.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

dajmo se da će doživjeti i svoje hrvatsko izdanje i na taj način probuditi interes za daljnje istraživanje ove teme.

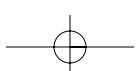
Iz svega navedenog u ovom kratkom prikazu istaknutih gospodarstvenika u Novom Zelandu možemo zaključiti da su se naši iseljenici uspješno integrirali u novozelandsko društvo te da su se mukotrpnim radom i upornošću izdigнуli od običnih radnika do cijenjenih i uglednih građana novozelandske zajednice. Također, iako su napuštali svoje domove zbog egzistencijalnih pitanja, pri dolasku u novu domovinu trudili su se ne izgubiti identitet, te su organizirali razne oblike društvenog, kulturnog, vjerskog, pa i političkog života, o čemu svjedoče brojne udruge, novine koje su izdavali i sl. Međutim, većina nikada nije posjetila domovinu koju je napustila. Razlog tome možemo pronaći u prvom redu u teškom imovinskom statusu, kao i velikoj zemljopisnoj udaljenosti. Izravna posljedica toga jest činjenica da je većina njih postala naturaliziranim Novozelandanima, te da su u idućim generacijama pomalo počeli gubiti identitet, kao i svijest o hrvatskom podrijetlu.

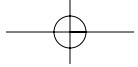
Izvori

- Savez organizacija iseljenika (HR-HDA 967), Hrvatski državni arhiv
 Iseljenički komesarijat (HR-HDA 107), Hrvatski državni arhiv
 Zbirka fotografija Instituta za migracije i narodnosti: Novi Zeland (HR-HDA-1610-1-26), Hrvatski državni arhiv
 Bezić Filipović, B. (2006.), *Susret svjetova: Hrvatska — Novi Zeland*, Split, Naklada Bošković.
 Uralić, V. (2005.), *Makarski primorci u Novom Zelandu do 1914.*, Makarska, Gradski muzej.

Literatura

- Banović, B. (1987.), Emigracijska politika Austro-Ugarske i iseljavanje iz Hrvatske u razdoblju 1867.—1914., *Migracijske teme*, Zagreb, 3 (3-4): 313-323.
 Banović, B. (1988.), Prvi pokušaj društvenog okupljanja doseljenika iz Hrvatske na Novom Zelandu, *Migracijske teme*, Zagreb, 4 (1-2), 195-200.
 Crkvenić, I. (1959.), Iseljavanje naših ljudi u New Zealand koncem prošloga i početkom ovoga stoljeća, *Matičin Iseljenički kalendar*, Zagreb, 5 (1): 198-205.
 Čizmić, I. (1981.), *Iz Dalmacije u Novi Zeland*, Zagreb, Globus, Matica iseljenika Hrvatske.
 Gol, N. (1975.), New Zealand i naši iseljenici, *Matica*, Zagreb, 25 (4): 8-9.
 Gol, N. (1984.), Iseljenički fotograf Šimun Ujdur, *Matica*, Zagreb, 34 (2), 26-27.
 Holjevac, V. (1967.), *Hrvati izvan domovine*, Zagreb, Matica hrvatska.
 Jelicich, S. A. (2008.), *From the distant villages — the lives and times of Croatian settlers in New Zealand, 1858.-1958.*, Auckland, Pharos Publications.
 Jugoslaven (1955.), Jugoslaveni u New Zealandu, *Matičin Iseljenički kalendar*, Zagreb, 1 (1): 152-155.

A. Jura: *Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda...*

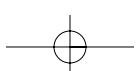

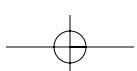
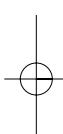
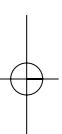
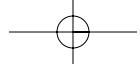
Laušić, A. (1985.), Osvrt na neke dosadašnje rezultate istraživanja o iseljavanju iz priobalnoga i otočnog dijela Hrvatske od sredine 19. stoljeća do svršetka Prvoga svjetskog rata, *Migracijske teme*, Zagreb, 2 (1): 57-68.

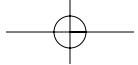
Nejašmić, I. (1990.), Iseljavanje iz Hrvatske u evropske i prekomorske zemlje od sredine 19. stoljeća do 1981. godine — Pokušaj kvantifikacije, *Migracijske teme*, Zagreb, 6 (4): 511-526.

Stanković, P. (1980.), Novi Zeland. U: Stanković, P. (ur.), *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

Trlin, A. D. (1978.), Jugoslaveni na Novom Zelandu. U: Čizmić, I., Jončić, K., Klemenčić, V., Rotković, R., Telišman, T. (ur.), *Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije*, Zagreb, Zavod za migracije i narodnosti.

HRVATSKE MIGRANTSKE VIRTUALNE ZAJEDNICE (HMVZ) U ARGENTINI: KONSTRUIRANJE IDENTITETA U KIBERPROSTORU (NA PRIMJERU ARGENTINE)

Marina PERIĆ KASELJ

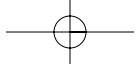
Uvod

Migrantske virtualne zajednice su nov oblik društvenosti koji na specifičan način postavlja pitanje, definiranje i odnos prostora, zajednice i identiteta. Pridjev »hrvatske« (uz migrantske virtualne zajednice) određuje podrijetlo, pripadnost kao bitnu karakteristiku zajednice, a pridjevi »migrantske virtualne« ukazuju na migracije i kiberprostor ili izmještene pojedince izvan fizičkih (nacionalnih) granica. Argentina, kao stvaran društveni prostor u kojem hrvatski migranti žive i djeluju, zbog specifičnosti odnosa i rastakanja emocija i pripadnosti između dviju domovina poprima drugačije značenje kao prostor hibridnosti kultura i identiteta.

Hrvatski migranti, pod čime razumijevam hrvatske iseljenike i njihove potomke, pod utjecajem elektroničkih medija/interneta izgrađuju nove odnose prema Hrvatskoj jer ona je virtualno blizu, može se svakodnevno »osjećati« i gledati. Članovi HMVZ-ova mogu u svakom trenutku diskutirati i participirati međusobno te s članovima drugih HMVZ-ova u svijetu i Hrvatskoj. Oni postaju »zajednica osjećaja, grupa koja zajednički zamišlja i osjeća« (Appadurai, 2011.).

U današnjem postmodernističkom dobu, koje karakteriziraju dinamizam i brzina promjena, »otvaranje« prostora i vremena, masovna proizvodnja, potrošnja i mobilnost, dolazi do procesa transformacija subjektivnosti, fragmentacije i lomljjenja identiteta. Upravo zbog toga, a na primjeru HMVZ-ova u Argentini (analiza društvene mreže *Facebook*), želim dobiti odgovor na pitanje: koliko je važan nacionalni/etnički identitet (u mnoštvu drugih identiteta/društvenih uloga) u životu pojedinca i kao uvjet postojanja i opstanka zajednice?

Prema procjenama Ministarstva vanjskih poslova danas u Argentini živi oko 250 tisuća Argentinaca hrvatskog podrijetla. Vrlo malen broj njih rođen je u Hrvatskoj, i to su uglavnom pojedinci koji su došli u trećem razdoblju iseljavanja, neposredno nakon Drugog svjetskog rata, kao politički emigranti. Prva dva razdoblja iseljavanja Hrvata u Argentinu bila su krajem 19. i početkom 20. stoljeća te nakon Prvog svjetskog rata. Iseljavanja su bila uzrokovanu ekonomskim prilikama iako su politički i ekonomski faktori bili isprepleteni i često jedan s

drugim u uzročno-posljedičnoj vezi. Upravo su te činjenice bitne pri analizi HMVZ-ova zbog toga što ti »prošli svjetovi« i generacije Hrvata koji su se odseili u drugačijim okolnostima, iz različitih društveno-političkih razdoblja, uselili se pod drugačijim uvjetima i u novoj domovini živjeli različitim životima, daju određene konstrukte, obrise zajednici. Postavljaju se pitanja — što to preživljava i odolijeva vremenu, koliko je važan takozvani mitološko-simbolički kompleks i na koji način se tradicija prenosi, revidira, transformira?

U ovom istraživanju započela sam upoznavanje i analizu hrvatskih migrantskih virtualnih zajednica u Argentini pristupajući internetu iz prostorne perspektive. Izabrala sam popularnu društvenu mrežu *Facebook*, putem tražilice pronašla grupe koje se svrstavaju u Hrvate u Argentini i radi pobližeg upoznavanja i interakcije poslala im zahtjev za primanjem u članstvo. Na taj sam način u beskonačnom kiberprostoru pronašla zajednice s konkretnim lokalitetima i vlastitim granicama.

Kiber(netički) prostor:

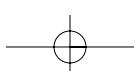
HVMZ u Argentini na društvenoj mreži Facebook

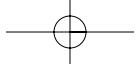
Kiber(netički) prostor razvio se iz jednostavnog, tekstualno utemeljenog komunikacijskog medija s ograničenim pristupom u multimediji fenomen s masovnom publikom monološke web-prezentacije, internetske stranice (Oblak, 2002., 66). Internet predstavlja podlogu na kojoj nastaje kibernetički prostor — tehnologija koja simulira prostore unutar kojih se odvija interakcija među ljudima.

Kiberprostor je pod utjecajem interneta dobio značenje javnog prostora, a na taj način nastanak i formiranje zajednice/a. Za razliku od zajednica koje osnivamo u stvarnom svijetu, u tom novom mediju možemo konstruirati nove vrste zajednica, povezane zajedničkim interesima i sklonostima, a ne slučajnostima prostornog smještaja (Robins, 2003., 221). Virtualne zajednice »kao društvene agregacije izrastaju iz mreža kada dovoljno ljudi vodi javne rasprave s dostatno ljudskih osjećaja za stvaranje mreže osobnih odnosa u kibernetičkom prostoru« (Rhingold, 1993., 5).

Kibernetički prostor pojedinci koriste za nov način izgradnje identiteta i istodobno sami osmišljavaju taj prostor (Praprotnik, 2004.). Pojedinci u kibernetički prostor ne ulaze s već unaprijed izgrađenim identitetom, već ga konstruiraju u mreži (Cavanagh, 2007.).

Facebook, društvena mreža unutar beskrajnog kiberprostora, jedna je od lokacija na kojima se mogu pronaći HMVZ-ovi iz Argentine. Te su zajednice fizički osnovane (računalom i internetskom vezom) u Argentini, u navođenju imena koriste španjolski jezik, primjerice *Croatas en Argentina*, a španjolski je većinom i jezik komunikacije u predstavljanju i interakciji članova. Usporedimo

---

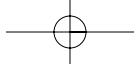
M. Perić Kaselj: *Hrvatske migrantske virtualne zajednice (HMVZ) u Argentini...*

---

li ih s ostalim Hrvatima u Južnoj Americi na *Facebooku*, Hrvati u Argentini predstavljaju najaktivnije, najbrojnije i najorganizirane članove (slijede Hrvati u Čileu). Pod HMVZ-ovima u Argentini razumijevam sve vrste virtualnog on-line okupljanja hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka u kontekstu etničko-nacionalnog unutar registrirane grupe/zajednice/skupine radi zajedničkih kulturnih, sportskih, ekonomskih i inih interesa.

Prema mojoj evidenciji na *Facebooku* danas ima više od tridesetak različitih aktivnih HMVZ-ova iz Argentine. Iako je svima zajedničko etničko/nacionalno porijeklo, koje je ujedno pokretač njihova nastanka, grupe se međusobno razlikuju prema: statusu (otvorene/zatvorene), veličini, interesnim preferencijama, aktivnosti članova, unutarnje i vanjske povezanosti s drugim grupama i dr. Informacije o otvorenim grupama su javno dostupne, a zatvorene postavljaju uvjet za članstvo, brane pristup nečlanovima i s njima ne dijele informacije. Pri pretraživanju dijele se na grupe i zajednice. Razlika je u načinu umrežavanja. U grupama se s ostalim članovima može sudjelovati u nepreglednim raspravama (konverzaciju članova grupe dobivate i putem e-maila). Može se aktivno uključiti u razgovor grupe, razmijeniti stavove, mišljenja i ideje te raspravljati o određenom problemu. Zajednice su stvorene po modelu *Facebook*-stranice. Komunikacija se događa na »zidu« profila zajednice, a njezini članovi, osim komunikacije na zidu, mogu drugim članovima zajednice uputiti privatne poruke putem e-maila. Grupama i zajednicama otvorenog tipa može se pristupiti kao vanjski posjetitelj koji samo pretražuje i čita sadržaj zajednice; potom, može se biti aktivan (aktivno sudjeluje u raspravama i stvara sadržaj zajednice) ili pasivan (registriran, ali ne sudjeluje i ne stvara sadržaj zajednice) član zajednice.

Većina HMVZ-ova registrirani su kao zajednice otvorenog tipa. Čine ih uglavnom aktivni članovi hrvatskog podrijetla s područja Argentine koji se poznaju i u fizičkom *off-line* svijetu, ali ima i članova hrvatskog podrijetla iz ostalih zemalja Južne i Sjeverne Amerike, Australije, Novog Zelanda, Europe kao i Hrvata iz Hrvatske (bitan uvjet je biti Hrvat ili hrvatski potomak, bez obzira na to gdje se u svijetu nalazio). U nazivima/imenima zajednica mogu se prepoznati određena socio-demografska obilježja. Neke se nazivaju općim imenom Hrvati u Argentini (*Croatas en Argentina*) ili Hrvati u Argentini i Južnoj Americi (*Croatas en Argentina y Sud America*), druge naglašavaju regionalno porijeklo, kao Hrvati u Argentini istarskih korijena (*Asociacion Croata Raices Istrianas*) ili Hrvati u Mendozi (*Colectividad Croata de Mendoza*), a ima i onih koje ističu iseljeničku generaciju, pa se pojavljuju pod imenom Potomci hrvatskih iseljenika ili Mladi Argentinci — potomci hrvatskih imigranata (*Descendientes de Croatas en Argentina, Juventud Argentina Descendientes de Inmigrantes Croatas*). Zajednice upisuju i datum svojeg rođenja ili osnutka. Većina je osnovana 25. lip-

nja 1991. godine (dan kad je Hrvatski sabor donio ustavnu odluku o samostalnosti i suverenosti Hrvatske, Dan državnosti), ima i onih koje su osnovane petdesetih, šezdesetih godina prošlog stoljeća (i koje su još uvijek aktivne), ali i onih koji datumom svojeg rođenja smatraju 10. travnja 1941. godine (dan osnutka NDH). U nazivima je, osim socio-demografskih obilježja, moguće prepoznati i specifičan interes zajednica: sport (*Rugbies Criatas en Argentina*), glazba (*Canzoni Corata, Vocal Femino Valovi*), narodni/etnoplesovi (*Conjunto Croata Jorgovan, Danzas tradicionales Croatas*), časopis i radio (*Studia Croatica, Croacias Totales* — radijski sat povijesti [Historia Inmigration Croatal]); te područja iseljavanja — potomci hrvatskih iseljenika iz Bosne i Hercegovine (koju imenuju Hrvatska Herceg Bosna), dalmatinskih otoka, Splita, Dubrovnika, Karlovca i dr.

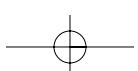
Istraživači danas uglavnom postavljaju pitanje koliko je virtualne zajednice moguće nazivati zajednicama u pravom smislu te riječi. Koliko su one doista stvarne i daje li virtualno samo privid zajedništva?

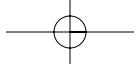
Distinkтивne karakteristike virtualnih zajednica, u odnosu na društvene zajednice, jesu tekstualna (zbivanja s pomoću teksta) i interaktivna priroda (određeni tekst postaje dio određenog mišljenja, diskursa) (Džouns, 2001., 79). Kada govorimo općenito o zajednici, a ona podrazumijeva širok koncept ideja i teorija, možemo jednostavno citirati Delantyja, koji kaže kako je ideja zajednice »izraz pripadanja koje se ne može svesti ni na kakav društveni ili politički aranžman« (Delanty, 2006., 11).

Odnosi u zajednici temelje se na prirodnoj volji, emocijama, tradiciji i zajedničkim vezama (Tonnies, 2002.). Pojam zajednice odnosi se na zajedništvo, povezanost među članovima, kao i različitost od drugih nečlanova zajednice. Ono »zajedničko« postaje s jedne strane kohezivan faktor zajednice koji je ujedno distinkтивan element naprama drugim nečlanovima zajednice. Postoje, kako ih imenuje Anderson (1990.), i zamišljene zajednice, gdje se pripadnost zajednici očituje kroz »zamišljanje« pripadnosti i zajedništva s drugim članovima zajednice s kojima se ne živi niti se ima neposredna komunikacija.

HMVZ-ovi imaju obilježja i etničkih zajednica. Smith (1988.) smatra kako etničku skupinu/zajednicu čini populacija koju subjektivno i objektivno vežu: zajedničko ime, mit o zajedničkom podrijetlu, elementi zajedničke povijesti, grupna odanost imenu, identitetu, teritoriju. Pojam etničke skupine podrazumijeva kontakt i odnos (Eriksen, 2004., 28). Sviest ili pripadnost pojedinca određenoj etničkoj skupini određuje njegov etnički identitet.

Kako je vidljivo u određivanju pojma zajednice, fizička blizina (isti dijeljeni prostor) ili zajednički teritorij uvjet je postojanja/formiranja zajednice.

Fizički prostor kao bitan element postojanja zajednice (stvarne, *off-line*) u virtualnom svijetu ima sasvim drugačije značenje. Za hrvatske iseljenike — fizička izmjestašnost iz Hrvatske, ili za njihove potomke — fizički udaljena zamišljena domovina, u virtualnom svijetu predstavlja temelj interakcije. Oni se nalaze, prepoznaju, djeluju u virtualnom svijetu unoseći Hrvatsku u svakodnevni život. Njihovi etnički/nacionalni sentimenti imaju puno jači naboј nego što je to slučaj s Hrvatima u Hrvatskoj. Oni fizički nisu u Hrvatskoj, ali putem interneta imaju mogućnost gledati hrvatsku televiziju, slušati hrvatski radio/pjesme, virtualno posjetiti i boraviti u hrvatskim krajevima i dr. Fizičko nebivanje u Hrvatskoj, ali zajednička imaginacija i povezanost s Hrvatskom, jedna je od bitnih karakteristika HMVZ-ova. S druge strane, potraga za identitetom i pripadnosti etničkoj/nacionalnoj zajednici uvjet je stvaranja ovih zajednica. HMVZ-ovi u Argentini međusobno su povezani, ali u svoja članstva primaju i druge HMVZ-ove iz Južne Amerike, Hrvatske i svijeta. U virtualnom svijetu oni stvaraju drugačiju Hrvatsku u kojoj mjesto imaju i argentinski Hrvati, i oni koji su ondje rođeni, i oni koji je nikada fizički nisu posjetili, ali i oni koji nemaju hrvatske korijene ali su je zajedno s njima (članstvom u društвima, ženidbom) upoznali i zavoljeli. HMVZ-ovi mogu utjecati na nacionalni imidž Hrvatske u Argentini i šire. Pokazuju kako su, unatoč tomu što su Argentinci, isto tako Hrvati. Etnička pripadnost ovdje je predmet slobodnog izbora, ali ujedno dokaz kako nije moguće zanemariti prve, iskonske, primordijalne osjećaje, pripadnost korijenima, etnosu/naciji.

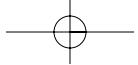
Virtualne zajednice su zajednice »po sebi«, ali su uvijek i potencijalno zajednice »za sebe«, koje su u mogućnosti preskočiti granicu kolektivne imaginacije i prijeći na kolektivnu akciju i stvaranje mogućnosti translokalne društvene akcije (Appadurai, 2011., 22).

Konstrukcija identiteta: pojedinačni/grupni identiteti oblikovani posredovanom komunikacijom (internetom)

Konstrukcija identiteta uključuje prožetost osobnog i društvenog, odnos sličnosti i različitosti. Ona je ujedno zamišljanje pojedinca o drugima, kao i zamišljanje drugih o pojedinцу.

Konstrukciju identiteta karakteriziraju tri temeljna pitanja: tko sam ja u svijetu, tko sam ja u društvu, tko sam ja spram sebe (Rogić, 2003., 20-21). Kolektivni identitet je društveno konstruiran. Temeljna razlika kolektivnog identiteta je mi — drugi.

Identiteti nastaju kao posljedica promišljanja pojedinca o vlastitoj poziciji u svijetu koji ga okružuje, kroz njegovo simboličko predstavljanje ili predstavljanje samog sebe u svakodnevnom životu (Goffmann). Prema teoriji socijalnog

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

identiteta (Tajfel, Turner, 1986.) neki elementi u samopredstavljanju pojedinca posljedica su njegovog sudjelovanja u članstvu pojedinih socijalnih grupa. Ljudi se u većini slučajeva definiraju na osnovu svoje grupne pripadnosti. U određenim društvenim situacijama socijalni identitet pojedinca postaje važniji od osobnog.

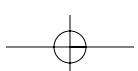
Identitete HMVZ-ova analiziram s pozicije teorija interakcionalizma (Mead, Goffman i dr.) koji podrazumijeva oblikovanje identiteta kroz komunikaciju i djelovanje, iako prvenstveno mislim na posredovanu (internetsku) komunikaciju i interakciju.

Modernost, pucanje granica između globalnog i lokalnog, dovodi do preispitivanja, potrage za »vlastitim identitetom«. Među mnoštvom identiteta/identifikacije pojedinaca, etnički/nacionalni identitet iseljeničkih zajednica zauzima pri-marno mjesto. HMVZ-ovi u Argentini postmoderne su zajednice koje unutar glo-balnosti revidiraju i nanovo interpretiraju lokalnost stvarajući vlastite društvene i socijalne odnose među svojim članovima. Glede vizualnog identiteta, one se na društvenoj mreži *Facebook* predstavljaju nacionalnim simbolima: hrvatski grb, hrvatska zastava, šahovnica. Neke od njih kombiniraju hrvatske nacionalne simbole s argentinskim (većinom argentinska zastava). Među osnivačima virtualnih zajednica, ali i u članstvu, najveći je broj mlađih članova (većinom treća, četvrta iseljenička generacija). Iščitavajući vizualni identitet kroz fotografije zajednica na kojima se pokazuju isječci iz života zajednice u *off-line* svijetu, zajednička okupljanja iseljenika/potomaka kroz zajedničke svečanosti u hrvatskim domovi-ma, imigrantske svečanosti u Argentini i dr., uočavam kako je nositelj hrvatskog etničkog/nacionalnog identiteta mlađa iseljenička generacija, potomci iseljenika, no vidljiva je uključenost i najmlađeg naraštaja (djeca od 3 do 7 godina).

Na fotografijama oni su obično u narodnim nošnjama, sportskim dresovi-ma hrvatske reprezentacije, odjeći s naznačenim nacionalnim hrvatskim simbo-lima. Manifestacije etničkog/nacionalnog nalazim u različitim segmentima sva-kodnevnog života (ukrašavanje kuća, automobila, hrvatskih društava slikama, predmetima iz hrvatske nacionalne prošlosti, odjeća s hrvatskim nacionalnim simbolima, privjesci, čaše, tanjuri, pića iz Hrvatske — likeri, vina, hrvatske knji-ge i dr.).

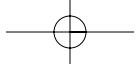
Fotografije koje članovi zajednice pregledavaju i postavljaju na stranicama zajednice označavaju događaje/slike iz stvarnog života. Stoga se virtualni i stvarni svijet prožimaju, što im daje dodatnu čvrstinu i osjećaj pripadnosti. Članovi pojedinih zajednica (uglavnom osnivači i oni koji čine jezgru zajednice) osobno se poznaju i druže u fizičkom (*off-line*) svijetu.

Osim fotografija koje označavaju stvarne, svakodnevne događaje iz života zajednice, mnoge predstavljaju i pravu riznicu kolektivnog pamćenja: niz starih

fotografija hrvatskih društava, hrvatskih iseljenika u lukama pri prvom kontaktu s Argentinom, slike djedova, baka i očeva koje se prenose generacijama. Potomci ponovno oživljavaju »slike prošlosti« postavljajući fotografije pomoću kojih pričaju drugima jedinstvene životne priče svojih očeva i djedova — hrvatskih iseljenika, često ih stavljajući u kontekst svog suvremenog života, odnosno nagašavajući utjecaj i prožimanje prošlosti predaka na svoj život danas. Povijest hrvatskog naroda/iseljenika na taj način postaje svakodnevni diskurs, temelj grupnog zajedništva. Ona se iznova propituje, definira, otkriva, o njoj se raspravlja i donose sudovi, mišljenja. Uključuju se i drugi sudionici HMVZ-ova iz Hrvatske, Australije, Europe: netko traži djeda, prijatelja, susjeda, nekog tko je na posredan/neposredan način obilježio njihov život. Ovdje se, usuđujem se reći, stvaraju i isprepleću čudesni socijalni/mrežni svjetovi prepuni emocija gdje pojedinac stalno uči o sebi, svojoj zajednici stječući nove spoznaje u definiranju vlastitog identiteta i o važnosti pripadanja zajednici (etničkoj/nacionalnoj). Virtualna zajednica sastoji se od članova koji se međusobno poznaju i održavaju kontakte u *off-line* svijetu, članova koji u *off-line* svijetu dijele isti fizički prostor, ali se međusobno ne poznaju, članova iz Hrvatske koji su rodbinski ili prijateljski vezani uz zajednicu i međusobno se poznaju, članova iz Hrvatske s kojima dijele zajedničke interese, ali se samo virtualno poznaju i Hrvate i hrvatske potomke širom svijeta koji se poznaju, ali većina ih se ne poznaje u *off-line* svijetu. Kao istraživač i neposredan sudionik/član (moj zahtjev za članstvom su prihvatali svi) njihovih zajednica doživljavam i upoznajem drugačiju Hrvatsku, onaku kakvom mi je predstavljaju potomci iseljenika diljem svijeta (vidljiva je aktivna interakcija članova HVMZ-ova u Argentini s drugim HVMZ-ovima u svijetu — poglavito u Hrvatskoj). To je Hrvatska koja se svakodnevno voli i koja se imenuje domovinom i majkom. Kulturni, politički, ekonomski događaji iz neke lokalne zajednice, sela, grada u Hrvatskoj premještaju se u virtualni prostor i postaju svakodnevni događaji koji se dijele među Hrvatima u Argentini i šire. Iako je komunikacija na španjolskom jeziku, a članovi po nacionalnosti Argentinci, pripadnost hrvatskoj zajednici značajan je pokazatelj u definiranju njihova identiteta. Signifikantne su i poruke na profilu zajednice ili njihovo samopredstavljanje — »Još Hrvatska ni propala dok mi živimo«, »Krv nije voda« — napisane na hrvatskom jeziku (ali i prevedene na španjolski) kako bi imale jaču konotaciju.

Najbrojnije zajednice (kao što je *Bar Croata*, *Studio Croatica*, *Conjunto Croata Jorgovan*, *Red Croata Argentina*) oblikuju i političke društvene prostore ili tzv. nacionalizam na daljinu. Kako predmet ovog istraživanja nisu sadržaji poruka/razgovora među članovima, već analiza osnovnih informacija i fotografija

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

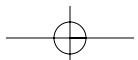
s profila zajednica, tako će moći naznačiti samo oblike, raznovrsnost ili mnogo-brojnost oblikovanja društvenih i mrežnih svjetova.

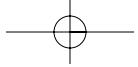
Na fotografijama, ispod kojih su često i komentari, uočljiva je politička ar-tikulacija članova zajednice pod utjecajem aktualnih političkih događaja iz Hrvatske (suđenje hrvatskim generalima, parlamentarni izbori, referendum o ulasku Hrvatske u EU, ekonomski mjere nove vlasti i dr.). Politički prostori stvara-ju se i izvlačenjem određenih događaja iz političke prošlosti Hrvatske i aktualiziranjem mitološkog u oblikovanju nacionalnog (Bleiburg, Oluja, rat u Hrvat-skoj, pad Vukovara).

Uočljiva je i naklonost zajednica prema virtualnim zajednicama iz Hrvatske koje pripadaju desnoj političkoj struci (HSP, HČSP, Hrvatski domoljubi, Hrvatski branitelj, Hrvatski vojnik, Hrvatski Mladen i dr.). One imaju utjecaj u oblikova-nju njihova etničkog/nacionalnog identiteta. Često se isprepleću poslijeratni do-gađaji nakon Drugoga svjetskoga rata i Domovinskog rata. To objašnjavam znati-jnjim utjecajem hrvatskih političkih emigranata čija izmjena nije bila dobro-voljna, već prisilna, a njihova cjeloživotna borba za »slobodnu Hrvatsku« utjelo-vila se u hrvatskom nacionalnom pokretu devedesetih godina prošlog stoljeća i Domovinskom ratu. Taj nacionalni naboј prenesen je i na dio potomaka, što je također moguće (buduća istraživanja) analizirati kroz virtualne zajednice.

Drugi oblik predstavljanja vidljiv je primjerice kod hrvatske zajednice iz Pa-tagonije, *Asociacion Cultural Croata* »Majka Domovina«, koja se predstavlja rije-čima »... okuplja potomke Hrvata i ostalih Slavena. U našoj zajednici nema mjes-ta temama poput rata koji je donijeo mržnju i razdor među našim ljudima...« Kod te zajednice, koja inače obitava u najnepristupačnijim i hladnim dijelovima Ar-gentine, gdje je život hrvatskih migranata bio težak i izoliran, mogu iščitati ka-ko se radi o potomcima ekonomskih iseljenika koji su međusobno živjeli s pri-padnicima drugih slavenskih naroda (Srbi, Crnogorci, Slovaci, Rusi i dr.) s kojima su razvili dobre i prijateljske odnose (najvjerojatnije u nekadašnjim jugosla-venskim društvima) te utjecaj čileanskih Hrvata iz čileanske Patagonije.

Kod HMVZ-ova koji u svom predstavljanju naglašavaju iseljeničku genera-ciju — potomci hrvatskih iseljenika (*Zajednica Juvenes Croates, Descendientes de Croatas en Argentina, Yo soy descendiente de Croata*), vidljiv je bipolarizam pripadanja i hibridan identitet. Istodobno su, pišu, ponosni na svoju hrvatsku krv/porijeklo i činjenicu da su djeca prelijepe i velike Argentine. Oni se opisu-ju kao potomci hrvatskih ekonomskih iseljenika naseljenih na području provin-cija Buenos Aires i Santa Fe, područjima plodnih ravnica i zemlje pogodne za stočarstvo i ratarstvo. Njihovi preci međusobno su se udruživali u društva i na taj način očuvali nacionalni identitet, a njihova djeca su prvo naučila materinji, a tek potom španjolski jezik. Zajednica JADIC (*Juventud Argentina Descienden-*

M. Perić Kaselj: *Hrvatske migrantske virtualne zajednice (HMVZ) u Argentini...*

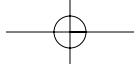
te de *Immigrantes Croatas*) zatvorena je grupa koja u svoje članstvo prima samo Hrvate i njihove potomke koji žive na području Argentine, naglašavajući svoje etničko podrijetlo, ali i pripadnost argentinskoj naciji i državi.

Osim etničkog/nacionalnog kod HMVZ-ova naglašen je i religijski element. Nacionalni/etnički sentiment ovih zajednica vezan je i uz katoličanstvo i poistovjećivanje etničke/nacionalne i religijske komponente. Na fotografijama se uočava važnost slavljenja katoličkih blagdana u Argentine uz ritual pripravljanja tradicionalnih hrvatskih jela i reprezentaciju hrvatskih običaja. Oni djeluju i transnacionalno, prateći iz svojih domova mise iz Hrvatske i raspravljujući o porukama hrvatskih biskupa, ali i hrvatskih svećenika u BiH. Prakticiraju vjeru utiskujući kroz nju svetost i važnost etničkog/nacionalnog (odlazak na hodočašće u Argentine uz kip Majke Božje Bistričke, odlazak iz Argentine na hodočašće u Međugorje i dr.). Zajednica *Juventud Croata en Buenos Aires* / D.H.K.S.S. ili *Društvo katoličkih sveučilištaraca i srednjoškolaca*, fizički smješteni u Hrvatskom katoličkom centru »Nikola Tavelić«, predstavljaju se kao djeca i potomci hrvatskih političkih emigranata pristiglih u Argentinu neposredno nakon Drugog svjetskog rata.

Na fotografijama je uočljivo kako se događaji iz prošlosti — koji su obilježili život političkih emigranata — prenose na generacije koje im ponovno pridaju značenja, i tu je vidljiva mobilizacija etničkog/nacionalnog i religijskog (slavljenje mise za žrtve Bleiburga, misa povodom 10. travnja).

Zaključna razmatranja

HMVZ su etničke i transnacionalne zajednice, one su zajednice »za sebe«, ali i zajednice »po sebi«. Njih karakterizira fizička izmjena hrvatskih iseljenika ili zamišljena fizička pripadnost hrvatskom teritoriju potomaka iseljenika. Ona uključuje dobnu, rodnu, fizičku, vremensku, profesionalnu i inu granicu postajući pokretač etničkog/nacionalnog pozicioniranja i pripadnosti zajednici. Zamjećujem stalno isprepletanje stvarnog i virtualnog (*off-line* i *on-line* života), imaginacije i zbiljnosti (zamišljanje pripadnosti i zbiljske pripadnosti), prožimanje i miješanje prošlosti i sadašnjosti (života različitih iseljeničkih generacija). Te zajednice, kojima je zajednička etnička/nacionalna pripadnost, međusobno se razlikuju, a razlike se zamjećuju u načinima samopredstavljanja (od potomaka političkih emigranata do potomaka Hrvata i ostalih Slavena) i manifestiranja etničkog/nacionalnog (od kulturne do političke participacije). HMVZ-ovi u Argentine rezultat su sjećanja, pamćenja i načina življenja prvih iseljenika i onog što su ostavili u nasljeđe novim naraštajima koji ta sjećanja iznova interpretiraju, udahnjući pritom snagu mitološkog u oblikovanju nacije.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

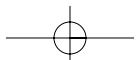
Ono što je preživjelo na ovim prostorima, bilo u obliku mita ili generacijskog nasljeđa, ponovno se stavlja u funkciju oživljavanja i rekonstrukcije. Pri-mordijalni sentiment prema domovini kakav su imali iseljenici, a koji ih je »otrgnuo« prošlosti na ovim prostorima, pojavljuje se u sličnom arhaičnom obliku kod njihovih potomaka. Utjecaj hrvatskih političkih emigranata uočava se kod najaktivnijih i najbrojnijih HMVZ-ova koji su u pravilu povezani s članovima HMVZ desne političke orientacije iz Hrvatske.

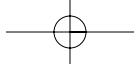
Globalno informacijsko umreženo društvo i internet kao sredstvo komunikacije i interakcije doveli su do potrage za lokalnim, bliskim, srodnim, pa bih mogla konstatirati kako globalno proizvodi lokalno, a lokalno je dio globalnog, što najbolje uočavam kod HMVZ-ova. Iako čovjek tijekom svog života može istodobno imati jedan ili više identiteta (Maalouf, 2000.), analizom HMVZ-ova zaključujem kako njihovim članovima etnički/nacionalni identitet ima primat među drugim identitetima te kako etnički/nacionalni sentiment (stupanj prisnosti) ima važnu ulogu za opstanak i postojanje zajednice.

Virtualni prostori HMVZ-ova postali su javni prostori dostupni i drugim Hrvatima (nije bitno jesu li iz Hrvatske ili drugih dijelova svijeta) koji stvaraju različite društvene i mrežne svjetove grupnog zajedništva i pripadanja. Njihovo zajedničko virtualno grupno iskustvo »življenja« za Hrvatsku i s Hrvatskom permanentno redefinira njihov etnički identitet u sadašnjosti. Zaključujem kako potomci hrvatskih iseljenika okupljeni u HMVZ-ove koji su aktivni i brojni mogu utjecati na nacionalni imidž Hrvatske, a ujedno predstavljaju najjači socijalni kapital u diplomatskim odnosima između Hrvatske i Argentine.

Literatura

- Appadurai/Apaduraj, A. (2011.), *Kultura i globalizacija*, Beograd, Biblioteka XX vek.
- Armstrong, J. (1982.), *Nations Before Nationalism*, Chapel Hill, N. C. University of North Carolina Press.
- Benedict, A. (1990.), *Nacija — zamišljena zajednica: razmatranja o porijeklu i širenju nacionalizma*, Zagreb, Školska knjiga.
- Cavanagh, A. (2007.), *Sociology in the Age of the Internet*, New York, Open University Press.
- Delanty, G. (2006.), *Community*, London & New York, Routledge.
- Eriksen H, T. (2004.), *Etnicitet i nacionalizam*, Beograd, Biblioteka XX vek.
- Goffman, E. (2000.), *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu*, Beograd, Geopolitika.
- Jones/Džouns, S. (ur.) (2001.), *Virtuelna kultura: Identitet i komunikacija u kiber društvu*, Beograd, Biblioteka XX vek.
- Maalouf, A. (2000.), *Mörderische Identitäten*, Frankfurt, Suhrkamp.

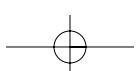
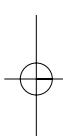
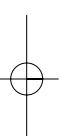
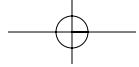

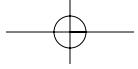

M. Perić Kaselj: *Hrvatske migrantske virtualne zajednice (HMVZ) u Argentini...*

- Oblak, T. (2002.), Internet kao medij i normalizacija kibernetiskog prostora, *Medijska istraživanja*, 8 (1): 211-230.
- Poster, M. (1998.), Virtual Ethnicity: Tribal Identity in an Age of Global Communications. U: S. Jones (ur.), *Cybersociety 2.0.* (str. 184-212), London, Sage.
- Prapotnik, T. (2004.), How to Understand Identity in Anonymous Computer-Mediated Communication?, *Revija za sociologiju*, 35 (1-2): 61-76.
- Rheingold, H. (1993.), *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*, Reading, Addison Wesley.
- Robbins, B. (ur.) (1993.), *The Phantom Public Sphere*, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Rogić, I. (2003.), Hrvatski nacionalni identitet i društvene elite. U: S. Baloban (ur.), *Hrvatski identitet u EU* (str. 13-51), Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Glas Koncila.
- Smith, A. D. (1988.), *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford, Basil Blackwell.
- Stubbs P. (2004.), Zamišljanje Hrvatske: Istraživanje računalno posredovanih javnih sfera dijasporе. U: *Etnografije interneta* (str. 195-218), Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, Ibis grafika.
- Tajfel, H. i Turner, J. C. (1986.), The Social Identity Theory of Inter-group Behavior. U: S. Worchel i L. W. Austin (ur.), *Psychology of Intergroup Relations*, Chicago, Nelson-Hall.
- Tonnies, F. (2002.), *Community and Society*, Mineola, New York, Dover Publications, Inc.
- Verlichak, C. (2004.), *Los Croatas de la Argentina*, Buenos Aires, Krivodol Press.
- Zeman Geiger, M. i Zeman, Z. (2010.), *Uvod u sociologiju (održivih zajednica)*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Hrvati u Brazilu

Marina DEUR

Broj Hrvata i njihovih potomaka u Brazilu procjenjuje se danas na 20.000. U Brazilu živi sve manji broj Hrvata rođenih u Hrvatskoj, a stasala je već četvrta generacija njihovih potomaka.

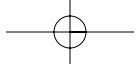
Hrvatsko iseljeništvo u Brazilu pristiglo je u dva vala. Prvi val useljavanja zbio se tijekom 19. stoljeća, kada je Brazil trebao poljoprivrednike, pa je brazilска vlada finansijski pomagala useljavanje. Već 1825. počele su stizati brojne skupine doseljenika s područja Austro-Ugarske između kojih je bila i mala skupina Hrvata, koji su se s vremenom »utopili« u njemačku odnosno austrijsku većinu.

U nekim brazilskim naseljima nailazimo na mnoštvo hrvatskih potomaka koji više i ne znaju da su se njihovi preci prije stotinjak godina doselili iz hrvatskih krajeva. Takav je slučaj s gradom Guarapuavom u saveznoj državi Parani, gdje još uvijek postoji niz hrvatskih prezimena i hrvatskih imena ulica. Hrvatsku zajednicu u tom gradu danas čine uspješni poduzetnici koji se bave agrobiznisom.

U razdoblju između dva svjetska rata Brazil uvodi novu, izrazito useljeničku politiku. Tako 1924. godine Vlada pokreće snažnu promidžbu za sustavno useljavanje poljoprivrednika za rad na plantažama kave. U tom su se razdoblju najviše doseljavali Velolučani i Blaćani.

Kad govorimo o društvenom položaju Hrvata u prvom valu iseljavanja, prvenstveno mislimo na one koji su završili u unutrašnjosti države i ondje radili kao poljoprivrednici. Njihov je položaj bio gotovo jednak ili čak teži od položaja robova, pa su mnogi pronalazili način da napuste posao na plantažama i presele se u grad. Neki su pak tražili način da se vrate u domovinu.

Hrvati koji su živjeli u gradskim područjima snašli su se bolje. Dio se uspješno bavio trgovачkim poslovima, a drugi su bili činovnici i ostale slobodne profesije. Počeli su se i organizirati, pa je u to vrijeme djelovalo društvo Spolek Slavia, koje je organiziralo domoljubna predavanja koja su utjecala na oblikova-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

nje nacionalne svijesti brazilskih Hrvata. Velik doprinos dala su tome i braća Sejan za boravku u São Paulu.

Drugi val useljavanja u Brazil bilježimo poslije Drugog svjetskog rata, a razlozi su bili poglavito ekonomski i politički. To su skupine iz svih hrvatskih krajeva, a većina je ostala u gradu São Paulu. Mnogi intelektualci, vojne osobe, svećenici, pripadnici slobodnih zanimača, kvalificirani stručnjaci i poduzetnici čine sada hrvatsku dijasporu u Brazilu.

Tolika raznolikost zanimača omogućila je veću sposobnost organiziranja, pa je tako osnovano društvo *Croatia Sacra Paulistana*, koje je izdavalо i istoimeni mјesečnik. Godine 1951. u listu *Croatia Sacra Paulistana* izišao je članak pod naslovom »Što znači hrvatski dom u São Paulu?« iz kojeg se vidi kako su se osjećali Hrvati »beskućnici«, dok nisu imali vlastiti dom.

Za izgradnju svojega doma, koji nosi ime kardinala Alojzija Stepinca, počeli su prikupljati sredstva iz donacija. Dom je otvoren 1957. godine, a mnogi smatraju da je taj događaj bio najvažniji čimbenik očuvanja hrvatske nacionalne svijesti.

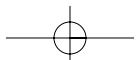
U Brazilu djeluje još nekoliko društava: Društvo prijatelja Dalmacija, Društvo Brazil-Hrvatska i Hrvatski svjetski kongres — podružnica Brazil, čije je djelovanje mnogo pridonijelo razvoju hrvatsko-brazilskih odnosa.

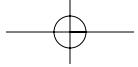
I naposljetku, tu je institucionaliziranje hrvatskih diplomatsko-konzularnih odnosa otvaranjem konzulata u São Paulu (1991.) i hrvatskog veleposlanstva u Braziliji (1997.).

Danas je sve manje naših ljudi rođenih u Hrvatskoj. Treće, četvrte generacije naših iseljenika asimilirane su, no i među njima se često budi zanimanje za »korijene« (osobito u trećem naraštaju).

Prošavši mnoge teškoće, Hrvati u Brazilu dobro su se snašli i pripadaju srednjoj klasi, a nadamo se da će i dalje biti povezani sa zemljom svojih preduka. Naravno, pitanje je kako u vrijeme sve snažnijih integracijskih i globalizacijskih procesa očuvati hrvatsku nacionalnu svijest u tuđoj državi. Najbolji način jest promicanje kulturne, znanstvene i ekonomске suradnje hrvatskog iseljeništva i domovine. Potrebno je učvrstiti odnose između hrvatske zajednice u Brazilu i državnih institucija.

Kao dobar primjer želim istaknuti program učenja hrvatskog jezika u Hrvatskoj. Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija naime daje godišnju stipendiju za pripadnike hrvatskog naroda izvan Hrvatske i tu mogućnost koriste i mladi iz Brazila (Andreas Horn u akademskoj godini 2008./2009. i Victoria Izzo Radoš u akademskoj godini 2010./2011.).

M. Deur: *Hrvati u Brazilu*

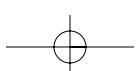
Valjalo bi poraditi na mogućnosti organiziranja nastave hrvatskog jezika u Brazilu i to bi trebala učiniti nadležna institucija. Danas nastavu drže Hrvati koji godinama žive u Brazilu i koji su možda izgubili doticaj sa živim jezikom.

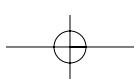
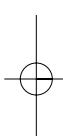
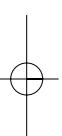
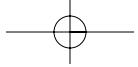
Osim povezivanja državnih institucija s iseljeništvom, moramo također dati potporu postojećim udrugama i internetskim društvenim mrežama, koje se sve više razvijaju, kako bi se hrvatsko iseljeništvo i domovina još više povezali.

Literatura i izvori

Talan, N. (1998.), *Hrvatska — Brazil. Kulturno-povijesne veze*, Zagreb: Društvo hrvatskih književnika.

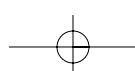
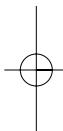
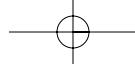
www.mvpei.hr/lmiu/tekst.asp?q=02hi-hi05 (Hrvatsko iseljeništvo u Brazilu)

HRVATSKI JEZIK I KULTURA U ISEJENIŠTVU

HRVATSKA KULTURNΑ PROMIDŽBA KAO JEDAN OD PREDUVJETA OČUVANJA NACIONALNOG IDENTITETA HRVATA U INOZEMSTVU

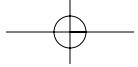
Zdenka WEBER

*Samo zajednički duh europskog čovjeka
koji prepoznaje svoje vlastite korijene i
koji je otvoren svim novim obogaćenjima i izazovima
može omogućiti stabilnost i dugovječnost ujedinjene Europe.*
(Tanjić, 2004., 11)

Iseljavanje Hrvata iz matične zemlje povijesna je činjenica koja se u različitim razdobljima europske i svjetske povijesti događala različitim intenzitetom. Jednako je tako činjenica da su u razdobljima ekonomskih problema i otežanih uvjeta zbrinjavanja svakodnevne egzistencije »trbuhom za kruhom« odlazile mnoge generacije Hrvata, pretežno iz tzv. pasivnih krajeva s manjim ekonomsko-razvojnim potencijalima, dok su u razdobljima političkih lomova, osobito vezanih uz vihore Prvog te napose Drugog svjetskog rata, podjednako emigrirali ljudi iz svih krajeva Hrvatske. U svakom slučaju, trajno se »u svijet« najviše odlazilo s područja u kojima ni poljoprivreda, a kamoli industrija nisu bile razvijene, a osiguravanje »kruha svagdašnjega« bilo je teško i mukotrpno. Ideja o dalekom svijetu kao »zemaljskome raju« u kojemu će biti ispunjena žudnja za boljim životom u osnovi je svakog, pa tako i hrvatskog iseljavanja. Pri tome je, sve do Drugog svjetskog rata, daleka Sjeverna Amerika bila jedan od ciljeva za kojim se najčešće žudilo, a sličnim se intenzitetom odlazilo i u Australiju kao »obećani Eldorado«. Novovjeku su emigracijski procesi u većoj mjeri usmjereni na europske države, među kojima Savezna Republika Njemačka, svojom veličinom i ekonomskim boomom nakon Drugog svjetskog rata, predstavlja najpoželjniji cilj useljavanja, ne samo za Hrvate.¹ Bilo kako bilo, današnja je situacija takva da ne postoji nijedna ekonomski razvijenija europska ni svjetska država u kojoj nema Hrvata sada već druge, treće, pa i mnogo starije generacije.

Osamostaljenje hrvatske države na početku devedesetih godina 20. stoljeća, ostvarenje dugoga sna o vlastitoj neovisnoj državi s demokratskim ustrojem

¹ Naseljavanje SR Njemačke primjerice turskom populacijom otvara potpuno nove kulturno-loške obzore, o kojima njemačke i turske znanosti zacijelo vode računa i imaju što istraživati.

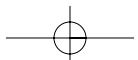

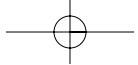
i uvjetima za slobodan gospodarski razvitak, današnja realnost u čijem su ostvarivanju iseljeni Hrvati svojim prilozima itekako zdušno sudjelovali, u žarište interesa postavilo je na nove načine osmišljenu brigu o Hrvatima u inozemstvu. Na ovome mjestu neće biti riječi o svim institucionalnim pokušajima ustanovljivanja brige o hrvatskim iseljenicima. Kako je ovo tekst u prvom redu posvećen problematici hrvatske kulturne promidžbe u svijetu, namijenjene nacionalnom osvješćivanju i očuvanju nacionalnog identiteta Hrvata izvan Hrvatske, na ovome je mjestu dovoljno tek ustvrditi da je žar hrvatskoga domoljublja, iniciran razarajućom srpskom agresijom na hrvatske krajeve, koja je prouzročila tragična uništenja dobara, ljudske žrtve i razaranja brojnih spomenika hrvatske kulture, danas, 20 godina nakon početka Domovinskoga rata, nedvojbeno ohlađen. Nамјерно koristim pridjev »ohlađen«, a ne »ugašen«, jer bi zacijelo bilo pogubno kada ne bi bilo vatrene želje za izgradnjom trajnih mostova s iseljenim Hrvatima i u Hrvatskoj kao domovini njihova podrijetla ni inicijativa i akcija za kontinuirano ostvarivanje težnje da se i kod novih, mladih generacija Hrvata u inozemstvu sačuva i nadograđuje svijest o kulturi naroda iz kojega su potekli. Upravo su u tom smjeru, s ciljem promicanja hrvatskih kulturnih sadržaja, usmjerene akcije i projekti koje danas provodi Hrvatska matica iseljenika, Uprava za međunarodnu kulturnu suradnju Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Samostalna služba za Hrvate u inozemstvu i kulturu Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske, a ne znatno manje i Hrvatska turistička zajednica te druge državne, regionalne i lokalne institucije kojima je zadatak, a ne samo vruća želja, u inozemnim sredinama u kojima žive Hrvati, prvenstveno njima, ali i njihovim sugrađanima, svim građanima države primateljice, predstaviti vrijedne hrvatske kulturne i umjetničke sadržaje.

Već je desetljećima, još duboko iz vremena bivše Jugoslavije, uvriježena praksa udruživanja Hrvata u inozemstvu u kulturna društva. I djelovanje Katoličke crkve, osnivanjem hrvatskih katoličkih misija u svijetu, odigralo je važnu ulogu u okupljanju hrvatskih građana i njihovom povezivanju s matičnom zemljom (Lipovčan, 1998., 149-151). U tim su društvima, osobito nakon hrvatskog osamostaljenja, organizirana brojna gostovanja umjetnika i predavača koji su iseljenicima približavali hrvatske kulturne, a u znatnoj mjeri, kroz predavanja, i političke sadržaje. Osobno sam se, tijekom deset godina provedenih na radu u Berlinu, do 2001. godine imala priliku i aktivno, kao dopredsjednica Hrvatskog kulturnog društva »Vladimir Fran Mažuranić« (Weber, 2011.),² upoznati

---

² Uz objavljeni tekst, u kojemu sam opisala proslavu održanu 23. studenog 2010. godine, kao i lik Vladimira Fran Mažuranića (1859.—1928.), izdanka legendarne hrvatske obitelji Mažuranić, književnika koji je od 1913. godine do smrti živio u Berlinu, gdje je i pokopan,

Z. Weber: *Hrvatska kulturna promidžba kao jedan od preduvjeta očuvanja...*

i sudjelovati u djelovanju Hrvata u Saveznoj Republici Njemačkoj. Doista, velika je žed naših iseljenika za napajanjem na izvorima hrvatske kulture i svim programima koje im se predstavi, velika je njihova glad za spoznajama do kojih u domovini prije odlaska nisu mogli doći, jer su uglavnom niže obrazovne razine ili su već rođeni u inozemstvu, a velika je i njihova zahvalnost kada im se na primjeren način ponudi sudjelovanje u takvim kulturnim događanjima. Također, veliko je njihovo zalaganje oko organiziranja gostovanja hrvatskih umjetnika i predavača u njihovim sredinama te oko zdušnih priprema tih događanja, popratenih, dakako, kulinarskim poslasticama.

Kako sam nakon petogodišnjeg rada u *Deutsche Oper Berlin* (Njemačka opera u Berlinu), dakle s pozicije hrvatske iseljenice na privremenom radu u Njemačkoj,³ preuzela diplomatsko zvanje prve tajnice za kulturu u hrvatskom diplomatskom predstavništvu,⁴ mogla sam »iz prve ruke« doživljavati, pratiti, pa čak i usmjeravati hrvatsku kulturnu promidžbu u Berlinu. Iz tog bih iskustvima bogatog razdoblja navela samo dva projekta koje sam provodila, a koje su Hrvati u Berlinu primili s osobitom zahvalnošću, a njemačka sredina prihvatile kao važne kulturne događaje. Na prvom je mjestu koncertni nastup Zbora, Orkestra i solista Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu u najljepšoj berlinskoj koncertnoj dvorani *Konzerthaus am Gendarmenmarkt* u listopadu 1998.,⁵ a na dru-

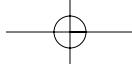

želim i ovom prigodom zahvaliti berlinskim Hrvatima što su me proglašili njihovom počasnom članicom. Doista, poput mnogih sličnih kulturnih društava u svijetu, i berlinsko se uspjelo održati još od nekadašnjih »željeznih vremena«, kada nije bilo lako nositi hrvatsko ime, pa sve do danas, kada se i Hrvatska priprema za ulazak u Europsku uniju.

³ O pojmu »privremenoga rada«, toj lukavoj smišljenoj sintagmi koja je živote hrvatskih radnika, koji su osobito u šezdesetim godinama 20. stoljeća odlazili na rad u druge države, a taj se radni životni period pretvorio u trajni život »vani«, jer došla su djeca, pa i unuci, a povracci su sve dalji, trebat će zacijselo, ne samo sociološki nego u znatnoj mjeri i psihološki, još promišljati i istraživati. Tek smo u novije vrijeme svjedoci da se hrvatski, sada već umirovljeni, radnici vraćaju u domovinu kako bi konačno uživali u kućama koje su desetljećima gradili. Uopće, to je tematika kojoj valja posvetiti primjerenu pozornost jer znatno obuhvaća i pitanja živosti hrvatskog nacionalnog identiteta u iseljeništvu. Naime, vođeni stalnom težnjom povratka u domovinu, većina Hrvata se nikada nije asimilirala u države primateljice i tu je svoju živu nacionalnu svijest zdušno prenosila i na svoju djecu.

⁴ Prvo sam s diplomatskim zvanjem prve tajnice obavljala zadatke vezane uz kulturu, obrazovanje, znanost i šport u Generalnom konzulatu RH u Berlinu, a od 1999. godine, nakon preseljenja veleposlanstva iz Bonna u Berlin, do kraja mandata radila sam u istom zvanju i u Veleposlanstvu RH u SR Njemačkoj. Naime, nakon njemačkog ujedinjenja, Berlin je ponovno preuzeo funkciju njemačkog glavnog grada, što je značilo i sjedište veleposlanstava stranih država u staroj/novoj njemačkoj metropoli. Želim samo reći da su to bile iznimno zanimljive, radno i životno obogaćujuće godine jer sam imala mogućnost sudjelovati u doista »pionirskim« godinama rada u hrvatskom veleposlanstvu u Berlinu.

⁵ Zbor i Orkestar Hrvatskoga narodnog kazališta iz Zagreba održali su 19. listopada 1998. godine u Berlinu dobrovorni koncert u korist Humanitarne zaklade za djecu Hrvatske. Osim

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

gom postavljanje spomenika Marku Maruliću, rad akademskog kipara Slavomira Drinkovića⁶ na berlinskom trgu uz vijećnicu *Wilmersdorf* u svibnju 2000. godine.

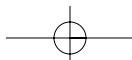
Zacijelo najugledniji Hrvat koji je točno četrdeset godina radio, bolje rečeno pjevao kao solist u Njemačkoj operi u Berlinu je bas Tomislav Neralić.⁷ Još sam radila u toj uglednoj kući, kada se 1997. godine od nje oprostio i kada mu je na pozornici, na kojoj je, kao i u zadnjoj ulozi pjevao, u Puccinijevim *Bohemima*, bio priređen veličanstven oproštaj. Dakle, bilo je itekako vrijedno Neralića ponovno dovesti u Berlin. Za to mi se pružila prilika upravo nakon prelas-

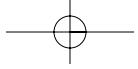
---

njih, u dvorani berlinskog *Konzertehausa* na trgu Gendarmenmarkt nastupili su solisti Ivanka Boljkovac, Ruža Pospiš-Baldani, Janez Lotrič, Tomislav Neralić i Neven Belamarčić pod ravnateljem direktora Zagrebačke opere Vladimira Kranjčevića. Berlinskoj publici predstavljeni su, među ostalima, hrvatski skladatelji Vatroslav Lisinski i Jakov Gotovac, a hrvatski bas Tomislav Neralić, koji je u Njemačkoj operi u Berlinu čak četiri desetljeća utjelovljavao glavne vagnerijanske basovske uloge, kao i mnoge likove cijelokupnog repertoara, ponovno je zapjevao u njemačkom glavnom gradu. Stoga i ne čudi golemo zanimanje njegove nekada vjernе publike da ga ponovno čuje, sada u koncertnoj izvedbi. Na koncertu su, uz gradane Berlina i mnoge Hrvate koji žive u tom gradu, bile i predsjednica Humanitarne zaklade Ankica Tuđman i supruga gradonačelnika Berlina Monika Diebgente.

⁶ Kip visok 3,20 m, izrađen u bronci u Ljevaonici Umjetničke akademije u Zagrebu pod nadzorom Željka Mačešića, predstavlja Marka Marulića s knjigom u ruci, što je bila jasna poruka o stoljetnoj književnoj tradiciji Hrvata i važnosti »oca hrvatske književnosti« na njenom začetku još u 16. stoljeću.

⁷ Tomislav Neralić (Karlovac, 9. prosinca 1917.) fascinantnu je šezdesetogodišnju karijeru s oko 4 tisuće nastupa u više od 150 uloga i pedesetak koncertnih djela dijelio između Zagreba i Berlina, u čijoj je Njemačkoj (ranije Gradskoj) operi u angažmanu proveo četrdeset godina i dobio naslov komornog pjevača. Debitirao je još kao student Muzičke akademije 1939. u Zagrebu kao Redovnik u *Don Carlosu*. U svojem se drugom angažmanu u Zagrebu, od 1948. do 1955. godine, razvio u snažnu glazbenoscensku osobnost. Nastup na premijeri *Uklerog Holandeza* 1953. godine odredio je njegovu budućnost jednog od najistaknutijih vagnerijanskih pjevača svojega vremena. Holandez ga je 1955. odveo u berlinski angažman i u svijet, uključujući i milansku *Scalu* u kojoj ga je pjevao s Birgit Nilsson. Zahvaljujući svojemu bas-baritonskom glasu velika opsega i golema volumena uz vrhunsku muzikalnost, blistavu memoriju, izvrsnu pjevačku tehniku i impresivan scenski izraz gradio je jednakov uvjerenjivo dramatske i komične likove. Među njima ističu se Wagnerov Hans Sachs, kojega je tumačio i na antologiskoj zagrebačkoj premijeri *Majstora pjevača* 1969. godine, te Verdijev Falstaff. U Zagrebu su nezaboravni i njegovi Jago u *Otelli*, Scarpia u *Tosci*, Mozartov *Don Juan* (opera se tada izvodila na hrvatskom), Niko Marinović na praizvedbi Brkanovićeva *Ekvinočija* 1950., barun Ochs u *Kavaliru s ružom* u Rijeci, Don Basilio u *Seviljskom brijaču* i Mefistofele u *Faustu* na Splitskome ljetu, Lindorf/Coppelius/Dapertutto/Dr. Miracle u *Hoffmannovim pričama* u Bečkoj državnoj operi (u kojoj je bio angažiran od 1943. do 1947.), Holandez i Wotan u *Prstenu Nibelunga* u Berlinu i u svijetu kojim je prokrstario. Njegov posljednji intendant u Berlinu Götz Friedrich smatrao ga je pjevačem s najbogatijom karijerom u ansamblu, isticao je njegov siguran, pouzdan, savjestan i predan odnos prema radu i smatrao ga nekom vrstom patrijarha s nevjerojatnim pozitivnim utjecajem, autoritetom čija se riječ poštuje.

Z. Weber: *Hrvatska kulturna promidžba kao jedan od preduvjeta očuvanja...*

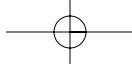
ka u hrvatski Generalni konzulat kada sam, uz svesrdnu podršku tadašnjeg generalnog konzula g. Ilije Lukanovića, imala mogućnost organizirati gostovanje Opere HNK iz Zagreba. Koncertna izvedba opernih arija, u kojoj su sudjelovali hrvatski operni pjevači sopranistica Ivanka Boljkovac, altistica Ruža Pospiš-Baldani i bariton Neven Belamarić te slovenski tenor Janez Lotrič, održana je u sklopu humanitarne akcije »Za djecu Hrvatske«, na čijem je čelu bila gđa Ankića Tuđman, a u dvorani koja ima 1300 mjesta okupilo se više od 500 Hrvata. Bio je to u glazbenom, dakle umjetničkom, kao i kulturološkom, pa i političkom pogledu izuzetno važan događaj, a nazočni su Hrvati doživjeli vrhunske operne umjetnike u svojoj »drugoj«, njemačkoj domovini.

Spomenik Marku Maruliću⁸ postavljen je 27. svibnja 2000. godine u sklopu proslave 30. obljetnice partnerstva između Splita i berlinske općine Wilmersdorf, u kojoj je spomenik i postavljen.⁹ U povodu 10. obljetnice postavljanja Marulićeva spomenika 2010. godine u Berlinu objavljeno je više napisa u kojima su obnovljene uspomene na taj događaj, a berlinski Hrvati još i danas ponosno posjećuju spomenik, zadovoljni i njegovim izgledom i porukom hrvatske kulturološke opredijeljenosti koja je njegovim postavljanjem odaslana njemačkoj javnosti.¹⁰

⁸ Marko Marulić (lat. Marcus Marulus Spalatensis) (Split, 18. kolovoza 1450. — Split, 5. siječnja 1524.) hrvatski je književnik i kršćanski humanist, otac hrvatske književnosti. Često mu se dodjeljuje pridjev Spiličanin. Maruliću se pripisuje prva uporaba riječi psihologija.

⁹ Kao anegdotu želim ukratko opisati prvi susret s gradonačelnikom općine Wilmersdorf, kada sam mu bila došla predočiti našu želju. Naime, tadašnji zamjenik ministra vanjskih poslova RH dr. Ivo Sanader, i sam Spiličanin, žarko je želio da Marulić u Berlinu dobije ili ulicu ili spomenik. Dakle, u prvom sam razgovoru prenijela tu želju. Gradonačelnik mi je odgovorio da je riječ o staroj općini u kojoj nema novih ulica, a preimenovanje ne bi dočaralo u obzir. Tada me pitao tko je Marko Marulić. Rekla sam mu da je on hrvatski pjesnik i europski humanist. Uzeo je legendarni *Meyer Lexicon* i pod slovom »M« doista našao zapis: *Marulić Marko, kroatischer Dichter und europäischer Humanist*. Više ništa nije stajalo na putu ostvarivanju težnje da našem »ocu književnosti« bude postavljen spomenik, iako su se Nijemci začudili kada smo došli sa spomenikom većim od tri metra. Ali nisu negodovali i svečanost otkrivanja spomenika, na čelu s tadašnjim veleposlanikom RH u Berlinu prof. dr. Zoranom Jašićem, protekla je u vrlo dostojanstvenoj atmosferi. Nazočili su joj i dr. Ivo Sanader te predstavnici grada Splita na čelu s gradonačelnikom Ivanom Škariceom.

¹⁰ Navodim jedno od sumarnih sjećanja, objavljeno na internetu: *Marulićev put i dolazak u Berlin* — Iz zagrebačke Ljevaonice umjetnina put Berlina krenula je odlivena skulptura Marka Marulića, rad renomiranoga kipara Slavomira Drinkovića, spomenik kojim se željela obilježiti 550. obljetnica rođenja hrvatskoga pjesnika i europskog humanista. Spomenik je svečano otkriven 27. svibnja 2000. godine u berlinskoj središnjoj općini Wilmersdorf. Na ovaj način proslavljen je i 30. godišnjica suradnje gradova prijatelja Splita i berlinske općine danas proširenog imena Wilmersdorf/Charlottenburg. Tim činom je u Berlinu u biti obilježena 550. obljetnica rođenja hrvatskoga pjesnika i europskoga humanista Marka Marulića, što je i uklесano u mramorni postament (Marko Marulić 1450.—1524. *Kroatischer Dichter und Europäischer Humanist*). Postavljanje spomenika rezultat je inicijative dr. Ive Sanadera koji je još u prosincu 1998. godine taj prijedlog iznio u razgovorima s nekim članovima Bun-

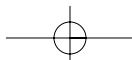
Zaključne napomene

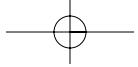
Hrvatska kulturna promidžba u inozemstvu jedna je od osnovnih djelatnosti Odjela za kulturu Samostalne službe za Hrvate u inozemstvu i kulturu Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske, čiji sam djelatnik, danas sa zvanjem ministra savjetnika. U ovom sam tekstu navela dva primjera iznimno uspjelih projekata kojima je Odjel za kulturu ostvario razloge svoga postojanja i djelovanja. Od 2000. godine do danas u hrvatskim diplomatskim predstavništvima diljem svijeta provedeno je na stotine projekata, bilo da je riječ o koncertima, izložbama, predavanjima, predstavljanjima knjiga, filmskim tjednima ili drugim vidovima predstavljanja hrvatske kulture i umjetnosti u inozemstvu. Dakako, Hrvati su važna, ali ne i jedina ciljna skupina kojima su ti projekti namijenjeni, budući da se hrvatsku kulturu općenito želi predstaviti građanima u zemljama primateljicama.

Od početaka hrvatske kulturne diplomacije jedan od važnih zadataka bilo je izdvajanje hrvatskih umjetnika iz bivše »jugoslavenske« nomenklature i na tom je planu već mnogo učinjeno. Informiranje inozemne javnosti, a za nas u konkretnom slučaju osobito važnog diferenciranja potrebnog za osvješćivanje nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu, što treba upućivati na činjenicu da je u pojedinačnim umjetničkim doprinosima doista riječ o izvornim hrvatskim proizvodima, nedvojbeno pridonosi podizanju razine ukupnog prepoznavanja hrvatske kulture i umjetnosti prošlosti i sadašnjosti kod inozemnih primatelja, kao i važnog formiranja hrvatske nacionalne svijesti. S time je povezano i jačanje ponosa da su upravo hrvatske kulturne osobnosti i umjetnici u svim razdobljima povijesnoga razvoja doprinosili cjelokupnom razvoju europske kulture. Određenosti mediteranske i srednjoeuropske pripadnosti u tome ne bi više trebale biti sporne. Učinjeni su veliki pomaci primjerice u izdavanju CD-ova s hrvatskom glaz-

---

destaga, a koji je rezultirao suradnjom s berlinskom općinom Wilmersdorf/Charlottenburg, pobratimom rodnoga Marulićeva Splita. Gradonačelnik Berlin-Wilmersdorfa Michael Wrasemann to je oduševljeno prihvatio jer se upravo 2000. godine obilježavala i 30. obljetnica partnerstva Splita i Wilmersdorfa/Charlottenburga. U tu akciju stoga je ponajprije uključen Split te zajednica Hrvata u Berlinu, a potom i Ministarstvo kulture, koji su trebali zajednički financirati projekt. Odbor za podizanje spomenika u Berlinu-Wilmersdorfu/Charlottenburgu radio je u sastavu: dr. Ivo Sanader (predsjednik), prof. dr. Mirko Tomasović, akademik Nikola Batušić, mr. Božo Biškupić, prof. dr. Nenad Cambi, prof. dr. Ante Stamać (kojeg je po izboru za predsjednika DHK-a zamijenio akademik Slavko Mihalić), dipl. ing. Marina Matulović-Dropulić, dr. Zdenka Weber, dipl. ing. Josip Pavešić, dipl. ing. Venceslav Lončarić, Vladimir Maleković te splitski gradonačelnik Ivan Škaric i njegov zamjenik Miroslav Bulić. Oni su odabrali rad akademskog kipara Slavomira Drinkovića. Osim Drinkovića, tada (1999. godine) u Odbor ulazi i arh. Ljubomir Cota, koji radi rješenje postava spomenika, te Srećko Lipovčan čija će nakladnička kuća *Erasmus naklada* izdati prigodnu knjižicu o Marku Maruliću. Bila je to prva knjižica (na 48 stranica s tridesetak slikovnih priloga) na njemačkom jeziku sa svim relevantnim podacima o Marku Maruliću.

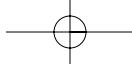
Z. Weber: *Hrvatska kulturna promidžba kao jedan od preduvjeta očuvanja...*

bom, prevođenju brojnih djela hrvatskog pjesništva i književnosti na strane jezike, uključivanju hrvatske filmske produkcije na inozemne festivale i druge manifestacije, afirmiranju hrvatske tradicijske kulture na različitim audio- i videozapisima,¹¹ postavljenim izložbama bilo muzejskoga ili individualnoga tipa, koje se nikada ne može dovoljno vrednovati. Doista, učinjeno je mnogo. Ali, je li dovoljno? Zasigurno nije. Možemo li biti posve zadovoljni? Sasvim sigurno ne. Željela bih izbjegći floskule. Logično je, naime, da u inozemstvu uvijek treba predstavljati ono najbolje. A to najbolje je nedvojbeno i finansijski najzahtjevnije.

I na kraju, posebice na području glazbe, umjetnosti koja je po definiciji kozmopolitska, a to mi je područje kao muzikologinji najpoznatije, ostvarene su važne afirmacije hrvatskih glazbenika u svijetu (primjerice hornist Radovan Vlatković, pijanisti Ivo Pogorelić i u novije vrijeme Maksim Mrvica, opera umjetnica Renata Pokupić, violončelistica Monika Leskovar).¹² U smislu hrvatske kulturne promidžbe i njihovi su doprinosi iznimno važni. Afirmira se i hrvatsko klapsko pjevanje, a i to je izvorni hrvatski glazbeni unikum koji bi trebalo još više podržavati. Riječju, proteklih je dvadeset godina učinjeno mnogo, treba raditi još i više. Tada neće biti upitno očuvanje nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu, posebice mlađih generacija. U velikom svjetskom orkestru hrvatsku će dijinicu rado zasvirati svi koji su podrijetlom vezani uz krajeve Lijepe Naše. A potrebe za bogatstvima skladno zvučeciga »svjetskog instrumentarija« već su zatrucane u svim programima, memorandumima, ugovorima, strategijama i inim teoretskim i kulturno-političkim spisima kojima je stalo do očuvanja kulturne raznolikosti i usklađenih odnosa među svim narodima svijeta. Željeni pluralizam kultura i doista »mirnodopska koegzistencija« nacionalnih kultura u ujedinjenoj Evropi bit će stvarnost u kojoj svaki narod nalazi svoje vrijedno i pripadajuće mjesto. O mogućnostima koje u tom smislu mogu savjetodavno i akcijski pružati upravo Hrvati u inozemstvu, s obzirom na to da već imaju realna iskustva sa životom u, za Hrvatsku danas osobito važnoj, Europskoj uniji, čiji ćemo uskoro i sami postati članovi, treba dakako posebno voditi računa. To su sve teme za daljnja, itekako bitna promišljanja, istraživanja i postupanja.

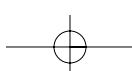
¹¹ U ovom napisu nije posebno bilo riječi o folkloru, ali neophodno ga je trajno imati na umu, jednako u izravnom djelovanju hrvatskih kulturnih društava u svijetu koja uključuju i folklorne sekcije kao i u hvalevrijednim mogućnostima istupa na inozemne podije naše najuglednije institucije — Ansambla narodnih pjesama i plesova iz Hrvatske »Lado« iz Zagreba.

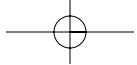
¹² Riječ je uglavnom o glazbenicima koji žive i rade u inozemstvu. Odlazak iz Hrvatske otvara bolje mogućnosti za afirmiranje jer se živi u inozemstvu i ima inozemne menadžere. To pak ulazi u tematiku ukupnoga »odljeva mozgova«, činjenice zbog koje Hrvatska nepotично trajno gubi svoje ponajbolje predstavnike, bilo da je riječ o umjetnostima, znanostima ili drugim područjima rada. Tema je to za neko drugo istraživanje.

Literatura

- Lipovčan, S. (1998.), Kulturni rad Hrvata u Berlinu (1974.—1990.), *Društvena istraživanja*, 7 (33-34): 149-151.
- Tanjić, Ž. (2004.), Kulturalni korijeni europskih integracija. U: *Hrvatski iseljenički zbornik 2005.* (str. 11), Hrvatska matica iseljenika.
- Weber, Z. (2011.), S domovinom uvijek u srcu, 30 godina Hrvatskog kulturnog društva „Vladimir Fran Mažuranić“, *Matica*, 60 (1-2).

INSTITUT ZA HRVATSKI JEZIK U MELBOURNEU I PRIZNANJE HRVATSKOG JEZIKA U AUSTRALIJI

Ivan HRSTIĆ, Artur NALIS

Hrvati u Australiji

Različite povjesne okolnosti uzrokovale su iseljavanje stanovništva iz Hrvatske. Taj je proces počeo još u petnaestom stoljeću i s većim ili manjim intenzitetom nastavio se do današnjih dana. O pravom egzodusu stanovništva iz Hrvatske može se govoriti od sredine devetnaestog stoljeća. Od tada do Prvog svjetskog rata s područja današnje Republike Hrvatske trajno se iselilo oko 350.000 osoba, a u razdoblju između dva svjetska rata još oko 125.000 (Nejašmić, 1990.).

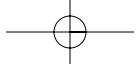
Vec tijekom druge polovice devetnaestog stoljeća Australija je postala jedna od atraktivnijih useljeničkih zemalja za brojne europske iseljenike, uključujući i Hrvate, pa ih je prije Drugog svjetskog rata u Australiji bilo, prema nekim procjenama, 4000-5000 (Lovoković, 2010.). Veliki val useljavanja nakon Drugog svjetskog rata znatno je povećao njihov broj, tako da se, uz kasnije useljenike, na popisu stanovništva Australije 2006. godine 118.046 osoba izjasnilo kao Hrvati, od kojih je 50.993 rođenih u Hrvatskoj i 3870 rođenih u Bosni i Hercegovini. Prema istom popisu 63.611 osoba izjasnilo se kako govori hrvatskim jezikom (Šutalo, 2010.). No, pretpostavlja se da je stvarni broj Hrvata u Australiji mnogo veći i prema nekim procjenama iznosi između 150.000 i 300.000 (Lovoković, 2010.).

Osnutak Instituta za hrvatski jezik

Velikim povećanjem broja hrvatskih iseljenika u Australiji nakon Drugog svjetskog rata došlo je i do inicijative da australske vlasti priznaju posebnost hrvatskoga jezika. Većina useljenika bili su protivnici novonastale socijalističke Jugoslavije, pa time i stajališta kako su hrvatski i srpski jezik jedno. No, australske vlasti dugo su diskriminirale hrvatski jezik priznajući samo tzv. srpsko-hrvatski kao službeni jezik u SFRJ i jezik svih useljenika s područja te države.¹ Iako su

---

¹ Hrvatski državni arhiv u Zagreb (dalje: HDA), fond: Hrvatski iseljenici (dalje: HI), kutija br. 8, svežak: 1, Poziv Središnjeg Odbora Hrvatskih Etničkih Škola u N. S. W. na peticiju za priznanjem posebnosti hrvatskog jezika u Australiji, 2.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

već sredinom 1970-ih neke institucije počele prevoditi knjige i brošure na hrvatski i organizirati tečajeve hrvatskoga jezika, a etnički radioprogram emitirao se odvojeno na hrvatskom i na srpskom jeziku, prvi službeni korak prema tom cilju dogodio se tek 22. srpnja 1978., kada je ministar školstva savezne države New South Wales, Eric Bedford, obećao da će umjesto srpsko-hrvatskog u toj saveznoj državi priznati posebnost hrvatskog i srpskog jezika.² Taj je uspjeh potaknuo djelatnike Hrvatske etničke škole Melbourne, u saveznoj državi Viktoriji, koji su u kolovozu 1978. počeli lobirati za priznanje hrvatskoga jezika kod parlamentarnih zastupnika Viktorije.³ Ubrzo su od njih dobili više pozitivnih odgovora i odlučili da je za ostvarenje cilja, a to je u konačnici bilo priznanje posebnosti hrvatskoga jezika u cijeloj Australiji, potrebno osnovati instituciju koja bi se samo tome posvetila. Tako je pokrenuto osnivanje Instituta za hrvatski jezik u Melbourneu, što se i ostvarilo 15. veljače 1979. u Hrvatskom islamskom centru u Maidstonu, predgrađu Melbournea. Osnivačkom sastanku nazočili su Nenad Zakarija, Ivan Čorić, Jozo Ćuk, Jozo Pavlović i Artur Nalis.⁴

Institut za hrvatski jezik u Melbourneu jedna je od hrvatskih iseljeničkih organizacija i institucija koja je dio arhive (u ovom slučaju fotokopije) dostavila na čuvanje Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu i tako znanstvenicima u domovini i svima zainteresiranim za njihov rad i rad hrvatskog iseljeništva u Australiji u borbi za priznanje hrvatskog jezika omogućila istraživanje njihova djelovanja. Originalni dokumenti i potpuna dokumentacija nalaze se u Hrvatskom arhivu Australije, koji djeluje u prostorijama Australsko-hrvatskog društva Sydney u Punchbowlu. Fotokopije u Zagrebu podijeljene su u tri arhivske kutije, odnosno šest svežnjeva, a dokumentacija se uglavnom sastoji od korespondencije predstavnika Instituta s brojnim adresatima o temi priznanja posebnosti hrvatskoga jezika.

Priznanje hrvatskoga jezika u saveznoj državi Viktoriji

Odmah nakon osnutka Instituta njegovi predstavnici poslali su prvo okružno pismo svim članovima parlamenta savezne države Viktorije sa zahtjevom da Vlada Viktorije prizna posebnost hrvatskog jezika na svim razinama i da hrvatskom jeziku osigura jednak položaj kao svim drugim etničkim jezicima.⁵ U odgovori-

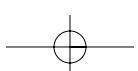

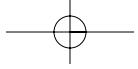
² HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Priznanje hrvatskog jezika, 5.

³ HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Pisma Artura Nalisa i Helene Češek, zamjenika ravnateljice i ravnateljice Hrvatske etničke škole u Melbourneu, članovima parlamenta savezne države Viktorije, 13-14, 20-21, 24, 27-30.

⁴ HDA, HI, kut. 8., sv. 1, Zapisnik osnivačke sjednice Instituta za hrvatski jezik, 33-35.

⁵ HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Pismo Artura Nalisa upućeno svim članovima parlamenta savezne države Viktorije 20. veljače 1979., 45.

I. Hršić, A. Nalis: *Institut za hrvatski jezik u Melbourneu i priznanje hrvatskog jezika...*

ma je dio članova parlamenta samo potvrdio primitak pisma, no velik se broj njih odmah i složio sa zahtjevom Instituta o potrebi priznanja hrvatskoga jezika te se za to obećao založiti kod mjerodavnih institucija.⁶ Da bi izbjegli optužbe o politizaciji i započinjanju sukoba s drugim etničkim skupinama s prostora SFRJ, članovi Instituta isticali su kako su razlozi za priznanje hrvatskoga jezika ponajprije lingvističke naravi a ne političke jer je hrvatski jezik i prema ustavu SR Hrvatske i onome SFRJ bio službeni jezik u Hrvatskoj.⁷

Vlada savezne države Viktorije ipak je ustrajala u nepriznavanju posebnosti hrvatskoga jezika i u tome se pozivala na publikaciju *Statesman's Year Book 1978—79* u kojoj je bilo navedeno kako su službeni jezici u Jugoslaviji slovenski, makedonski i »srpsko hrvatski«, koji se sastoji od dviju varijanti, srpske i hrvatske, a koje se smatraju jednim jezikom. Pritom je Walter Jona, ministar za useljavanje i etničke poslove savezne države Viktorije, naglasio kako u Viktoriji ne postoji diskriminacija nijednog jezika te da je iz tehničkih i praktičnih razloga nemoguće prevoditi na jezike svih etničkih skupina u Australiji, već se prevedi samo na *one s najvećom potražnjom*.⁸ Potom su članovi Instituta odlučili iskoristiti predstojeće izbore te su izborili javno obećanje laburističkog, oporbenog ministra školstva u sjeni, Roberta Fordhama, kako će njegova stranka priznati posebnost hrvatskoga jezika ako pobijedi na izborima.⁹ Zatim je i Liberalna stranka, odnosno Vlada Viktorije, u borbi za glasače hrvatskoga podrijetla požurila priznati hrvatski jezik; to se dogodilo 27. travnja 1979.¹⁰ Tom je odlukom omogućeno da se od 1980. hrvatski jezik počne predavati u Viktoriji u sklopu nastave subotnjih škola modernih jezika, no jedino od sedmog do dvanaestog razreda, no na maturi se hrvatski jezik nije mogao polagati, jedino »srpsko-hrvatski«.¹¹

⁶ HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Veći broj pisama predstavnika Instituta i odgovora članova parlamenta savezne države Viktorije po pitanju priznanja posebnosti hrvatskog jezika u saveznoj državi Viktoriji.

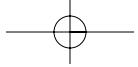
⁷ HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Pismo Helene Češek upućeno Walteru Joni, ministru za useljavanje i etničke poslove savezne države Viktorije i svim članovima Liberalne stranke u Parlamentu Viktorije 1. travnja 1979., 87, 89, 89a.

⁸ HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Pismo Waltera Jone upućeno članovima Parlamenta Viktorije iz Liberalne stranke 16. ožujka 1979., 62-63.

⁹ HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Pismo Roberta Fordhama, laburističkog ministra školstva u sjeni, upućeno Arturu Nalisu 20. travnja 1979., 101.

¹⁰ HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Pismo L. H. S. Thompsona, ministra školstva savezne države Viktorije, upućeno Arturu Nalisu 27. travnja 1979., 111.

¹¹ HDA, HI, kut. 8, sv. 1, Vlada u Viktoriji uvodi hrvatski jezik u više škole, 117; Hrvatski jezik u gimnazijama Viktorije, 129; Važna obavijest, 131.

Priznanje hrvatskoga jezika kao maturalnog predmeta

Uvjet za mogućnost polaganja hrvatskog jezika na maturi bio je nastavni plan odobren od viktorijskog instituta za srednje školstvo — *Victorian Institute of Secondary Education* (VISE), koji je negirao postojanje hrvatskog jezika i pritom se pozivao na mišljenje Jirijsa Marvana, profesora sa Sveučilišta Monash u Melbournu.¹² U obrazloženjima neprihvaćanja hrvatskog jezika kao maturalnog predmeta predstavnici VISE-a pozivali su se i na tezu kako će podjelom »srpsko-hrvatskog« na zasebne jezike (hrvatski i srpski) broj učenika naveliko opasti. Predstavnici Instituta nisu se ni s tim složili te su naveli podatak kako samo pedeset učenika pohađa »srpsko-hrvatski jezik«, u uzrastu od sedmog do jedanaestog razreda, dok u istom uzrastu i u isto vrijeme 250 učenika pohađa satove hrvatskog jezika.¹³ Članovi Instituta su se za pomoć u pobijanju Marvanovih teza obratili i hrvatskim jezikoslovциma u iseljeništvu, dr. sc. Branku Franoliću i Krsti Spalatinu, no predstavnici VISE-a nisu bili spremni odmah potpuno popustiti zahtjevu za priznanjem posebnosti hrvatskog jezika.¹⁴ Najprije su ponudili Institutu samo promjenu naziva predmeta »srpsko-hrvatski« u »srpsko-hrvatski (srpska i hrvatska varijanta)«, što je Institut odmah odbio.¹⁵ Zatim je VISE ponudio umjesto »srpsko-hrvatskog« predmet nazvati: »srpsko-hrvatski, hrvatski i srpski«, no predstavnici Instituta i ovaj su prijedlog odbili.¹⁶ Nakon svih navedenih pokušaja konačno je VISE dopustio predstavnicima Instituta pripremu nastavnog plana za hrvatske maturante, koji je konačno akreditiran krajem 1981., nakon više od godinu dana od priznanja u Viktoriji te nebrojenih pisama predstavnika Instituta i više od godinu dana nakon službenog priznanja posebnosti hrvatskog jezika na razini cijele Australije.¹⁷ Ipak, to još uvijek nije značilo potpuno pri-

¹² HDA, HI, kut. 8, sv. 3, Pismo Helene Češek upućeno A. R. Woodu, ministru za useljavanje i etničke poslove savezne države Viktorije, 6. listopada 1980., 21-22; Pismo Helene Češek upućeno A. R. Woodu 6. studenog 1980., 25-26; Statement by prof. Marvan on Croatian language, 56.

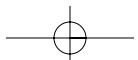
¹³ HDA, HI, kut. 8, sv. 3, Pismo Helene Češek upućeno P. N. Thwaitesu, izvršnom tajniku VISE-a, 31. ožujka 1980., 9-10.

¹⁴ HDA, HI, kut. 8, sv. 3, Pisma Helene Češek upućena članovima VISE-a 5. siječnja 1981. i 15. lipnja 1981., 183-190.

¹⁵ HDA, HI, kut. 8, sv. 3, Pismo Lindsaya Mackaya, izvršnog tajnika VISE-a, upućeno Heleni Češek 20. svibnja 1980., 28-29; Pismo Helene Češek upućeno Lindsay Mackay 6. lipnja 1980., 30-31.

¹⁶ HDA, HI, kut. 8, sv. 3, Pismo Lindsay Mackaya upućeno Heleni Češek 30. lipnja 1980., 33; HDA, HI, kut. 8, sv. 3, Pismo Helene Češek upućeno Lindsay Mackay 13. rujna 1980., 37-39.

¹⁷ HDA, HI, kut. 8, sv. 3, Pismo Win Mcdonell, predsjednice Odbora za nastavne planove, upućeno Heleni Češek 3. ožujka 1982., 209.

I. Hršić, A. Nalis: Institut za hrvatski jezik u Melbourneu i priznanje hrvatskog jezika...

znanje posebnosti hrvatskog jezika, jer još uvijek nije bio akreditiran u prvoj kategoriji, što je bilo izrazito nepovoljno za maturante koji su htjeli nastaviti s daljnjim školovanjem.

U vrijeme članovi Instituta za hrvatski jezik bili su toliko ogorčeni djelovanjem VISE-a da su razmatrali i mogućnost pokretanja sudskog postupka protiv ove institucije poradi diskriminacije.¹⁸ Ipak, predsjedavatelj VISE-a, Kwong Lee Dow, zatražio je cjelokupnu reviziju pitanja priznanja hrvatskog jezika kao maturalnog predmeta u saveznoj državi Viktoriji i time je nagovijestio rješavanje slučaja, do čega je došlo tek u lipnju 1983., kada je hrvatski jezik akreditiran kao maturalni predmet u prvoj kategoriji, pod nazivom *Croatian Language and Culture*.¹⁹ No, ni to nije bio kraj problemima oko organizacije hrvatskog jezika kao maturalnog predmeta u Viktoriji. Bilo je potrebno prvo osnovati jezični odbor za njegovu organizaciju, a na prvoj odborskoj sjednici, početkom 1984., pojavilo se, osim sedmorice ljudi koje su imenovali Institut za hrvatski jezik, Udruga hrvatskih učitelja i Vijeće hrvatskih roditelja, više osoba koje nisu bile članovi hrvatske zajednice. Među njima je bilo i onih koji su se prije zalagali za »srpsko-hrvatski« jezik te bili protiv priznanja posebnosti hrvatskog jezika.²⁰ Ipak, i unatoč svemu, za prvog predsjednika Odbora bio je izabran predstavnik Instituta za hrvatski jezik, i to je konačno značilo da će učenici moći polagati hrvatski jezik na maturi u saveznoj državi Viktoriji.

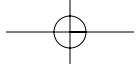
Koliki otpori su se pružali priznanju hrvatskoga jezika može se zaključiti i iz činjenice da je Ministarstvo useljavanja i etničkih poslova Viktorije prevodilo na hrvatski jezik samo nekoliko mjeseci nakon službenog priznanja hrvatskog jezika u toj saveznoj državi, u travnju 1979., a zatim je ponovno počelo s prijevodima na »srpsko-hrvatski«, suprotno odluci vlastite Vlade. Iz Ministarstva su tvrdili da Hrvati ne govore samo hrvatski već i suvremeniji »srpsko-hrvatski«, pa dokle god postoji barem jedna osoba koja tvrdi da govori srpsko-hrvatski, oni će prevoditi na »srpsko-hrvatski«.²¹ Ipak, nakon što je i savezna Vlada 1980. priznala posebnost hrvatskoga jezika, Ministarstvo u Viktoriji moralo je prestati s tim prijevodima.

¹⁸ HDA, HI, kut. 8, sv. 3, Pismo Artura Nalisa upućeno Lorni Lippman, ravnateljici institucije zadužene za odnose u zajednici (*Community Relations*), 23. ožujka 1981., 244-248.

¹⁹ HDA, HI, kut. 9, sv. 3, Pismo Win McDonell upućeno Mariji Pavlović, predstavnici Instituta za hrvatski jezik, 30. lipnja 1983., 381; Pismo Briana Fostera, vršitelja dužnosti predsjednika Odbora za nastavni program, upućeno Mariji Pavlović 15. lipnja 1983., 382.

²⁰ HDA, HI, kut. 9, sv. 3, Pismo Helene Češek upućeno Lindsayu Mackayu 23. travnja 1984., 400-402.

²¹ HDA, HI, kut. 10, sv. 3, Pismo J. G. Kennetta, ministra za useljavanje i etničke poslove, upućeno A. B. Raki 4. studenog 1981., 258.

Priznanje hrvatskoga jezika na saveznoj razini

Usporedno s nastojanjima za priznanje hrvatskoga jezika kao maturalnog predmeta u saveznoj državi Viktoriji predstavnici Instituta nastojali su izboriti i priznanje na razini cijele Australije. S tim ciljem su se krajem svibnja 1979. obratili članovima saveznog parlamenta u Canberri.²² U tom zahtjevu Institut je još jedanput dobio potporu cijele hrvatske zajednice, na čelu s hrvatskim svećenicima, hrvatskim školama i drugim brojnim organizacijama te pojedincima.²³ Velik broj članova saveznog parlamenta odmah je pozdravio njihova nastojanja, ali savezno Ministarstvo useljavanja i etničkih poslova odlučilo je prvo osnovati komisiju koja će proučiti cijelo pitanje te dodatno zatražilo mišljenje Vijeća za etničke poslove (*Ethnic Affairs Council*), koje se brinulo o potrebama i pravima etničkih skupina u Australiji.²⁴

Priznanje hrvatskoga jezika postalo je ubrzo važno političko pitanje. Predsjednik australskih demokrata, Don Chipp, postavio je 30. kolovoza 1979. u Sejmu australskog parlamenta pitanje zašto Vlada Australije ne priznaje posebnost hrvatskoga jezika, a predstavnik Laburističke stranke te ministar u sjeni za useljavanje i etničke poslove, Moss Cass, osobno je došao 12. listopada 1979. u kuću gđe Helene Češek, ravnateljice Instituta, gdje je obećao da će njegova stranka, dodele li na vlast, priznati hrvatski jezik.²⁵ Pritisak hrvatske zajednice i sklopnih joj političara rezultirao je priznanjem posebnosti hrvatskoga jezika u Australiji 7. listopada 1980.²⁶

Stajalište NAATI-ja prema hrvatskome jeziku

Unatoč službenom priznanju hrvatskog jezika od savezne vlade, ustanova *National Accreditation Authority for Translators and Interpreters* (NAATI) nastavila je pripremati ispite za buduće tumače i prevoditelje na »srpsko-hrvatskom« sve do kolovoza 1981., a potom su se odlučili pripremati četiri vrste ispita: na srp-

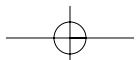
²² HDA, HI, kut. 8, sv. 2, Pismo Helene Češek upućeno svim članovima Saveznog parlamenta Australije u Canberri 22. svibnja 1979., 9.

²³ HDA, HI, kut. 8, sv. 2, Pisma predstavnika hrvatske zajednice u kojima traže priznanje posebnosti hrvatskog jezika i odgovori na njih, 266-317.

²⁴ HDA, HI, kut. 8, sv. 2, Pismo Helene Češek upućeno prof. J. Zubrzyckom, predsjedniku Vijeća za etničke poslove 10. kolovoza 1979., 195-196.

²⁵ HDA, HI, kut. 8, sv. 2, Senatorsko pitanje postavljeno 30. kolovoza 1979., 73-74; HDA, HI, kut. 8, sv. 2, Pismo Mossa Cassa, ministra za useljavanje i etničke poslove Australije u sjeni, upućeno Heleni Češek 16. listopada 1979., 28.

²⁶ HDA, HI, kut. 8, sv. 2, Brzojav Barryja Jonesa, člana Saveznog parlamenta Australije, upućen Heleni Češek 19. svibnja 1980., 193; Pismo Iana Macpheeja, ministra za useljavanje i etnička pitanja Australije, upućeno Heleni Češek 7. listopada 1980., 220-221, 233.

I. Hršić, A. Nalis: *Institut za hrvatski jezik u Melbourneu i priznanje hrvatskog jezika...*

skom, na hrvatskom, uglavnom na srpskom s hrvatskom opcijom i uglavnom na hrvatskom jeziku sa srpskom opcijom.²⁷ Posljednje dvije kategorije predstavlja-le su kombinirani test koji je »pokriva« oba jezika.²⁸ Diskriminatorski odnos te institucije prema hrvatskom jeziku potvrđen je i na proslavi tridesete obljetnice postojanja te ustanove 2007. godine kada je tadašnja predsjedavateljica, Susan Bures, kazala kako je NAATI priznao posebnost hrvatskoga i srpskog jezika po-najprije zbog kulturnoških, a ne lingvističkih razloga (*Hrvatski vjesnik*, 22. 6. 2007., br. 1165, 16). Na tu izjavu reagirao je Artur Nalis i zatražio ispriku te u tom zahtjevu ubrzo dobio potporu desetak hrvatskih udruga i pojedinaca, koji su zajedno uspjeli listopada 2008. dobiti pisanu ispriku NAATI-ja hrvatskoj za-jednici za nepravde i uvrede koje joj je ta ustanova nanijela (*Hrvatski vjesnik*, 3. 10. 2008., br. 1229, 2).

Sveučilišta u Melbourneu i priznanje hrvatskoga jezika

Potpuno priznanje posebnosti hrvatskoga jezika u Australiji, ipak i unatoč sve-mu, još uvjek nije bilo gotovo. U veljači 1984. sva četiri sveučilišta u Viktoriji (La Trobe, Monash, Deakin i Melbourne) odbila su priznati maturalne ocjene iz hrvatskoga za upis na sveučilišta.²⁹ Predstavnici Instituta zatražili su poništenje te odluke od ustanove *Victorian Vice-Chancellors' Committee* i u tome dobili potporu subotnjih škola za moderne jezike, VISE-a, mnogih političara i, naravno, hrvatske zajednice u Australiji.³⁰ Novonastala situacija bila je posebno teška i zabrinjavajuća za sedamdesetak maturanata koji bi u slučaju nepriznavanja ma-turalnih ocjena iz hrvatskog morali polagati maturalni ispit iz »srpsko-hrvatskog jezika«. Ipak, ubrzo su sveučilišta La Trobe i Deakin pod pritiskom hrvatske za-jednice te njih sklonih institucija i političara prihvatile maturalne ocjene iz hrvat-skog jezika za upis na fakultete sljedeće akademske godine; sveučilišta Mel-bourne i Monash još su neko vrijeme okljevala, no također su ubrzo odustala od prvotne namjere.³¹ Sveučilište Monash čak se ispričalo hrvatskoj zajednici 20. rujna 2010. zbog diskriminacije hrvatskoga jezika u prošlosti (*Hrvatski vjesnik*, 30. 9. 2010., br. 1326, 17).

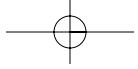
²⁷ HDA, HI, kut. 10, sv. 6, Dopis NAATI-ja od 20. kolovoza 1980., 14a.

²⁸ HDA, HI, kut. 10, sv. 6, Newsletter NAATI, 23-28.

²⁹ HDA, HI, kut. 9, sv. 4, University entrance requirements, 411.

³⁰ HDA, HI, kut. 9, sv. 4, Veliki broj pisama o pitanju priznanja posebnosti hrvatskog jezi-ka od strane VISE-a, 415-435; 13-69, 184-227.

³¹ HDA, HI, kut. 9, sv. 4, Pismo Sveučilišta La Trobe upućeno Institutu za hrvatski jezik 16. kolovoza 1984., 131; Pismo Sveučilišta Deakin upućeno Institutu za hrvatski jezik 13. rujna 1984., 138; Pismo Sveučilišta Monash upućeno Institutu za hrvatski jezik 31. kolovoza 1984., 144; Pisma T. D. L. Shorta upućena Arturu Nalisu i Heleni Češek 4. rujna 1984., 157-158.

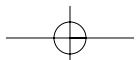
Zaključak

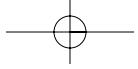
Izraz »srpsko-hrvatski« još su nastavile koristiti mnoge državne ustanove, agencije, službe, pojedinci, pa čak i ministarstva, pa su predstavnici Instituta za hrvatski jezik u Melbourneu još dugo morali prosvjedovati i tražiti da se takva praksa prekine i da se počne upotrebljavati izraz »hrvatski jezik«. Uz već spomenute Artura Nalisa i Helenu Češek, od članova Instituta potrebno je još istaknuti barem Jozu Pavlovića, vlč. Josipa Kasića, Mariju Pavlović i Anu Stipanović. Institut za hrvatski jezik u Melbourneu prestao je s djelovanjem nakon osamostaljenja Republike Hrvatske 1991. godine.

Bitno je napomenuti da nije samo Institut djelovao na priznaju posebnosti hrvatskoga jezika u Viktoriji i Australiji i da članovi Instituta nisu jedini zasluzni za taj uspjeh. Tu je i niz drugih organizacija, društava i pojedinaca iz hrvatske iseljeničke zajednice u Australiji te njihovih prijatelja, no u ovom radu obrađeno je njegovo djelovanje na temelju dostupne izvorne građe i literature. Značenje priznanja posebnosti hrvatskog jezika nemjerljivo je za identitet hrvatskih iseljenika u Australiji i, kako se može vidjeti iz teksta, nije ga bilo lako izboriti u situaciji kakva je vladala prije osamostaljenja Republike Hrvatske, pa je stoga to još značajnije postignuće.

Literatura i izvori

- Hrvatski iseljenici (HR-HDA-1950), Hrvatski državni arhiv u Zagrebu.
- Hrvatski vjesnik/Croatian Herald*, 2007.—2010., Clifton Hill, Croatian Community Association.
- Lovoković F. (2010.), Hrvatske zajednice u Australiji: nastojanja i postignuća, Kingsgrove, N.S.W.: Central Council of Croatian Associations in Australia.
- Nejašmić, I. (1990.), Iseljavanje iz Hrvatske u evropske i prekomorske zemlje od sredine 19. stoljeća do 1981. godine — Pokušaj kvantifikacije, *Migracijske teme*, Zagreb, 6 (4), 511-526.
- Šutalo I. (2010.), The future of the Croatian community and identity in Australia, *Croatian Studies Review/Časopis za hrvatske studije*, 6, 7-30.

SVEUČILIŠNA NASTAVA HRVATSKOGA JEZIKA, KULTURE I KNJIŽEVNOSTI U SAD-u I KANADI

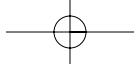
Marica ČUNČIĆ

Osamdesetih godina 20. stoljeća postojala su četiri službena jezika u bivšoj Jugoslaviji: hrvatskosrpski (HS), srpskohrvatski (SH), slovenski i makedonski (Ustav 1974.). Službeni jezik u tadašnjoj Jugoslavenskoj narodnoj armiji i vanjskoj politici bio je SH. U inozemstvu se predavao SH. Ako je lektor bio Hrvat, predavao bi hrvatski, ali se predmet zvao SH, a hrvatski su lektori bili smatrani potencijalnim državnim neprijateljima, pa su bili pod prizmotrom. Naziv jezika bio je politički uvjetovan.

Na Prvom međunarodnom seminaru za razvoj učitelja 7.-15. srpnja 1984. HIŠAK (Hrvatske izvandomovinske škole Amerike-Australije-Kanade) je sastavio i poslao »Deklaraciju o imenu i statusu hrvatskoga jezika... svim sveučilištima u Americi i Kanadi, Australiji i Europi na kojima se predavao ‘srpskohrvatski’ ili koja imaju slavistički odsjek, stotinama sveučilišnih knjižnica, ministarstvima i uredima vlada na koje se to pitanje može odnositi« i tražio priznavanje hrvatskoga jezika i naziva (Krasić, 1991.), ali bez većeg uspjeha.

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske (RH) naziv se u domovini promjenio u hrvatski jezik i počelo se sustavno voditi računa o hrvatskim lektora-tima. Za njih se od 1994. brine Uprava za međunarodnu suradnju i europske integracije MZOŠ-a. Osnovan je Centar za hrvatski kao drugi i strani jezik, Croaticum; pokrenut je *Lahor*, časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, a za strance je organizirana Sveučilišna škola hrvatskoga jezika i kulture, za koju se može dobiti i stipendija (Čunčić, 1992.; Ivić i Ivić, 1993.). Sada »Ministarstvo skrbi o 36 službenih razmjenskih lektorata hrvatskoga jezika i književnosti te dva Centra za hrvatske studije u Australiji i Kanadi, koje sufinancira. Osim navedenih lektorata i centara koji u 21 zemlji obuhvaćaju više od 2000 studenata, Ministarstvo u cijelosti ili djelomično podupire još 30-ak samostalnih lektorata koji nisu u njegovoj nadležnosti.¹ Međutim, stanje se nije bitno promjenilo s obzirom na naziv — a ponegdje ni na sadržaj — nastave. Osim ekonomskog čim-

¹ <http://www.mvpei.hr/hmiu/tekst.asp?q=05oi-oi10> (14. prosinca 2011.)

benika (ne isplati se imati dva predmeta i dva profesora kad to jedan može odraditi) još je uvijek prisutan i onaj politički. Uz naziv *Serbo-Croat(ian)* (*SC*) uveden je i naziv bosanski-hrvatski-srpski, *Bosnian-Croatian-Serbian* (*BCS*).

Suradnja između SAD-a i bivše Jugoslavije preko Fulbrightove stipendije doživjela je velike uspjehe u razdoblju 1964.—1984. Lektorati u SAD-u ostvarivali su se također kroz tu stipendiju. Prema broju stručnjaka ta je razmjena bila najveća u svijetu.² Sjedište Fulbrightove komisije³ bilo je samo u Beogradu. Tek od 1992. sjedište je i u Zagrebu.

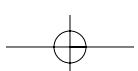
Kao dobitnik Fulbrightove stipendije 1985. godine sklopila sam ugovor da će predavati *Croatoserbian* (*CS*), ali jezika pod tim nazivom nije bilo na Indiana University u Bloomingtonu, a ni na drugim sveučilištima u SAD-u. Prvi dan u Washingtonu u svojem prvom susretu s administracijom Fulbrightova programa dobila sam upute da se ne družim s osobama koje žele nezavisnost Hrvatske. Lingvist i pročelnik Slavističkoga odsjeka IU-a dočekao me s definicijom srpskohrvatskoga kao lingvistički jednoga jezika, od slovenske do makedonske granice. Dobila sam u ruke udžbenik (Javarek i Sudjic, 1983.) koji je studentima bio jedini dostupan, pisan na engleskom sa srpskim (i nekim hrvatskim) primjerima na latinici. Ijekavski »dijalekt« zvao bi se varijantom srpskohrvatskoga jezika i riječi bi se navodile ovako: sv(ij)et, p(j)ešice, pos(j)etiti, pr(ij)e. Leksik je u knjizi bio srpski, a u rječniku na kraju knjige stajalo je: hrvatskosrpski — Serbocroatian, srpskohrvatski — Serbocroatian.

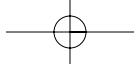
Knjiga *Croatian through Conversation*, koja je tada doživjela četvrto izdanje (Engelsfeld, 1985.) i mogla se naručiti za 5 USD kod Hrvatske bratske zajednice (HBZ) u Pittsburghu, nije bila ni spomenuta. Knjiga *Učimo hrvatski* (Barac Kos-trenić i sur., 1982.) za početnike bila je ondje nedostupna. Za knjigu *Croatian Grammar* (Vidov, 1975.), objavljenu u Torontu, nisam tada znala. Bez obzira na udžbenik, predavala sam hrvatski na latinici i nitko mi nije prigovorio. Drugi semestar nastavu je preuzeo profesor iz Sarajeva.

Sada se svake godine (od 2002.) preko natječaja Uprave za međunarodnu suradnju i europske integracije Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH (MZOŠ) šalju profesori hrvatskoga jezika na IU. To je tzv. razmjenski lektorat. Predmet se zove *Croatian*, IU ga financira godišnje s 15.000 USD, a MZOŠ doda-

² Fulbrightovu je stipendiju ustanovio William James Fulbright (1905.—1995.), senator države Arkansas, SAD. Bio je prisutan 9. studenoga 1964. u Beogradu kada se potpisivalo sporazum o suradnji između Jugoslavije i SAD-a. Do 1984. godine Amerika je uložila više od 7.500.000 USD za razmjenu oko 2000 znanstvenika.

³ »Komisija za razmenu na polju obrazovanja između SAD-a i SFRJ« sastojala se od osam članova: četvero iz SAD-a i četvero iz Jugoslavije. Svake se godine natjecalo 400-500 stručnjaka za 60-70 mjesta. Kandidati su morali imati diplomu, a oni bez doktorata morali su biti mlađi od 35 godina.

M. Čunčić: Sveučilišna nastava hrvatskoga jezika, kulture i književnosti...

je 700 USD na mjesec, povratnu kartu i troškove administracije.⁴ Unatoč tome, podrobniji opis za 2008.—2010. nudio je početni, srednji i napredni srpski i hrvatski jezik i kulturu (u jednini!), koji pokriva bosansko-hrvatsko-srpsko govorno područje⁵ te intenzivni osnovni, srednji i napredni hrvatski/srpski.⁶

Drugi, također razmjenjski lektorat MZOŠ-a u SAD-u jest na University of Iowa (UI).⁷ Oni nude *First Year Croatian (Bosnian, Serbian)*, a osnova predmeta jest hrvatski jezik i kultura. Zbunjuje dio gdje na webu oglašavaju kako bosanski i srpski jezik i kultura »neće također biti **zastupljeni**« (*will not be also covered*). Negacija je čini se naknadno dodana (vjerojatno je pisalo: *will be also covered*).⁸ Za drugi stupanj učenja piše: *Bosnian and Serbian language and culture will not be neglected*.⁹

Iowa State University, Ames, IA, nema razmjenjski lektorat s RH i pretraživanjem se dobije prilično zbumujuće nazivlje: *Elementary i Intermediate Croatian (Bosnian/Serbian), Serbo-Croatian (SerbC): Serbc 101. Elementary Serbo-Croatian I, Introduction Serbo-Croatian Serbc 102. Elementary Serbo-Croatian II*.¹⁰

⁴ Sada ondje predaje Jagoda Malbaša, prof., a za lektorat se brine prof. Steve Franks. Zahvaljujem za te podatke g. Saši Skenžiću, MZOŠ.

⁵ **S101-S102 Elementary Serbian and Croatian I-II (5-5 cr.)** No previous knowledge of Serbian or Croatian required. Introduction to basic structure of contemporary Serbian and Croatian language and culture (u jednini!). **S201-S202 Intermediate Serbian and Croatian I-II.** S301-S302 Advanced Intermediate Serbian and Croatian I-II. **Reading of literary** texts from a variety of periods and locations in the Bosnian-Croatian-Serbian speech area. <http://www.indiana.edu/~bulletin/iub/college/2008-2010/slavic.shtml#fac> (12. prosinca 2011., isticanja M. Č.).

⁶ **S311 Croatian/Serbian I. S312 Croatian/Serbian II. S313 Croatian/Serbian I. S314 Croatian/Serbian II.** <http://www.indiana.edu/~bulletin/iub/college/2008-2010/slavic.shtml#fac> (12. prosinca 2011., isticanja M. Č.).

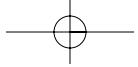
⁷ Zahvaljujem Saši Skenžiću iz MZOS-a za te podatke.

⁸ General Catalog: Croatian; Additional Description: Croatian/Bosnian/Serbian language study for students with no previous knowledge of these languages. It is designed to establish a foundation in... the Croatian/Bosnian/Serbian language. The basis for the course is Croatian language and culture; nevertheless, both Bosnian and Serbian language and culture will not be also covered in the course. Instructor: Frane Karabatić.

041:181 First-Year Croatian I, 041:182 First-Year Croatian II, 041:183 Second-Year Croatian I, Croatian (Bosnian, Serbian). 041:184 Second-Year Croatian II, Croatian (Bosnian, Serbian). <http://www.registrar.uiowa.edu/registrar/catalog/liberalartsandsciences/asianandslaviclanguagesandliteratures> (12. travnja 2011.).

⁹ This course is a continuation of First Year Croatian (Bosnian, Serbian) I. It continues to build a foundation in Croatian/Bosnian/Serbian language. The basis for this course is Croatian language and culture; nevertheless, Bosnian and Serbian language and culture will not be neglected... aspects of Croatian/Bosnian/Serbian cultural heritage... with support from the Croatian Ministry of Science and Technology.

¹⁰ <http://www.registrar.iastate.edu/catalog/2009-11/courses/serbc.html#100> (14. prosinca 2011.).

The REES consortium (College of Liberal Arts & Sciences) nudio je Serbo-Croatian-Bosnian.¹¹

Na Sveučilištu u Pittsburghu (UP) profesorica iz Makedonije predavala je SC i fakultet me pozvao da dođem iz Bloomingtona predavati hrvatski. Ostala sam pod pokroviteljstvom Fulbrighta bez stipendije, te su župnici hrvatskih župa¹² fakultetu osigurali dio sredstava za plaću lektoru, a drugi su dio namirili dajući fakultetu besplatan stan za lektora.¹³ Bila sam slobodna predavati po knjizi koju sam izabrala. Bio je to spomenuti udžbenik *Učimo hrvatski* (Barac Kostrenić, 1982.), ali predmet se zvao SC. Fakultet je dobio potporu *Steinsapir Family Foundation* preko mojega osobnog znanca (Swan, 1987.). Pročelnik Slavističkog odsjeka napravio je na računalu *Macintosh* program *Lektorek* za učenje slavenskih jezika, za koji sam izradila hrvatski dio prema knjizi *Učimo hrvatski*, tako da su studenti na *Lektoreku* učili *Croatian*.¹⁴ Jedan od mojih starijih studenata hrvatskoga, inače podrijetlom Hrvat, kirurg,¹⁵ inicirao je osnutak zaklade za katedru hrvatskoga jezika na UP-ju, ponudivši dvjesto tisuća USD ako HBZ uloži jednako toliko, ali nije bilo razumijevanja. Prije moga odlaska 1988. godine pročelnik me obavijestio da će hrvatski, koji se zvao SC, propasti kad odem i da bi trebalo namaknuti najmanje 10.000 USD za nastavak. Skupila sam tu svotu i ostavila je Odsjeku.¹⁶ Bio je to jedinstven primjer u povijesti hrvatskih lektorata da lektor skuplja sredstva za nasljednika.¹⁷ Koristeći trenutak te skromne prednosti pred pročelnikom, pitala sam ga kada će naziv SC promijeniti u *Croatian*. — A kada će se Jugoslavija raspasti? — Za dvije godine. — Kad se to dogodi, mi ćemo odvojiti hrvatski od srpskoga — odgovorio je. Godine 1993. učinili su što i Jugoslavija: odvojili su hrvatski od srpskoga i odmah je uspostavljen srpski jezik sredstvima izvan Sveučilišta. Tadašnja pročelnica Odsjeka izrazila je spremnost da ponudi istu šansu za hrvatski (Goscilo, 1993.), ali se nitko nije zauzeo za to. Sada se predmet zove *Bosnian/Croatian/Serbian* (B/CS) jer ga navodno američka Vlada tako zove, ali ne znaju u kojem dokumentu to piše. Predmet

¹¹ <http://www.las.iastate.edu/news/reees0110.shtml> (14. prosinca 2011.).

¹² Fra Gabrijel Badurina u McKeesportu, fra Grgo Sikirić i dr. sc. fra Romildo Hrboka (1921.—2007.) u Pittsburghu.

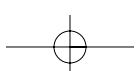
¹³ „This year, three Croatian Catholic parishes are helping sponsor Marica Čunčić, a Croatian language instructor...“. Malo dalje kažu da se predaje Serbo-Croatian. Pitt 1986.

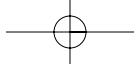
¹⁴ Sada postoji *Lektorek* Oscara Swana za poljski i slovački: <http://polish.slavic.pitt.edu/lektorek.html>

¹⁵ Joseph Anthony Cipcic, M. D.

¹⁶ Dr. Ćipčić dao je pola iznosa, a Ivica Zdunić iz Kanade drugu polovicu.

¹⁷ Prof. Michael Vezilich predavao je 1988./89.—1992./93.

M. Čunčić: *Sveučilišna nastava hrvatskoga jezika, kulture i književnosti...*

B/CS predaje profesorica iz Crne Gore. To je najveći kolegij u SAD-u, odmah iza ruskoga na Odsjeku i većina studenata zainteresirana je za srpski. U 2010./11. bilo je u sva četiri stupnja 79-ero upisanih, od toga ih je samo sedmero tražilo hrvatski, za koji inače postoji skromna stipendija i zaklada.¹⁸

U Kanadi je 1990-ih bilo registrirano oko 15.000 izvornih hrvatskih govornika u Torontu i široj okolici (Čunčić, 1993.a, 10.). Tisuće učenika završavalo je program hrvatskoga jezika, od vrtića do 13. razreda srednje škole, pod okriljem hrvatskih župa i HŠAK-a, ali na sveučilištima nije bilo nastavka studija hrvatskoga jezika. Stoga je 1986. počelo prikupljanje novca za prvu katedru hrvatskoga jezika, koja je trebala biti otvorena na Sveučilištu York u Torontu, sa zakladom od pola milijuna CAD. Predsjednik Zaklade bio je Gojko Šušak. Zbog pitanja jednoga člana sveučilišnoga pregovaračkoga tima: *Što ako bi jugoslavenska ambasada tražila da se jezik zove srpsko-hrvatski?*, odustalo se od Yorka i dalje se tajno pregovaralo kako se Udba ne bi umiješala. Ugovor o uspostavi Katedre hrvatskoga jezika i kulture na Sveučilištu Waterloo (UW) potpisana je 21. travnja 1988. (Krašić, 1991.) i katedra je ujesen 1988. počela s radom u Germanističko-slavističkom odsjeku (Grubišić, 1993.), pod vodstvom prof. dr. Vinka Grubišića koji je napisao knjige po kojima je predavao i snimio ih kao slušni materijal¹⁹ za učenje na daljinu. MZOŠ je 1998. počeo financirati Zakladu za hrvatski jezik pri UW-u sa 60.000 CAD na godinu i onamo slati predavače. Sada se hrvatski nudi i online,²⁰ no broj studenata nije velik.

Na poziv župnika hrvatske Župe Sv. križa u Hamiltonu, Ontario, Kanada,²¹ predavala sam 1990. *Ranu hrvatsku književnost* na Sveučilištu McMaster u Hamiltonu. Župa je inicirala i financirala taj program jedan semestar. Predavala sam na hrvatskom jeziku jer su svi studenti govorili i hrvatski. Ni tada nije bilo hrvatskoga jezika na McMasteru, a nema ga ni sada. Umirovljeni profesor Walter Smyrniew 2011. je spomenuo da se svojedobno predavao početni izborni srpsko-hrvatski (1Z06), ali hrvatski nikada.²² Iz tog se primjera vidi da bi se — ako se ne može uvesti hrvatski jezik — mogla predstaviti hrvatska književnost na engleskom (ili hrvatskom) da poraste svijest o posebnosti hrvatske kulture i povi-

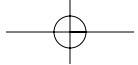
¹⁸ Zahvaljujem prof. Oscaru Swanu za ove podatke.

¹⁹ Pozvao me da govorim ženske glasove za njegove slušne vrpce uz udžbenike na UW-u.

²⁰ CROAT 100s — CROAT 101 LAB, LEC 0.50, Course ID: 004344. Elementary Croatian 1 Also offered Online. CROAT 200s — CROAT 201 LAB, LEC 0.50, Course ID: 004347. Intermediate Croatian I.

²¹ Župa s oko 1500 obitelji osnovana je 1958. godine. Bio je to vlč. Franjo Šprajc, sada župnik Župe sv. Patrika, u Cambridgeu, Ontario.

²² Gđa Amelia, e-pošta od 15. travnja 2011.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

jesti. Tako bi Hrvati doprli na ona sveučilišta na kojima nikad nije, i ne bi bilo, interesa za predavanje hrvatskoga jezika.

Kako se mogao bolje iskoristiti potencijal za promoviranje hrvatskoga jezika u Zlatnoj potkovi u Kanadi, vidi se iz primjera kada nije trebalo ni lobirati ni financirati da bi se uveo hrvatski jezik u permanentno obrazovanje na Sheridan Collegeu u Bramptonu. Odlučila sam pitati nude li hrvatski jezik ne bih li ih potaknula da o tome razmisle, i gospođa na »šalteru« odmah me upitala hoću li ga predavati iako me tada prvi put vidjela. Rekla sam da hoću, dala mi je da ispunim formular i u nekoliko sam dana ugovorila²³ da ču predavati *Croatian language and culture*. Odziv studenata bio je relativno velik: 20 na prvom stupnju. Tijekom drugog semestra prešli smo u matični grad, Oakville, a za šestog semestra otvorio se isti predmet u istoj ustanovi i u Mississaugi. Počela sam radići na tome da se taj večernji program u cjeloživotnom obrazovanju (Continuing Education) pretvori u dnevni program za redovite studente, ali sam se 1997. vratio u Hrvatsku; pretpostavljam da je program u Mississaugi još neko vrijeme postojao. Sada nema ničega,²⁴ ali pretraživanje mrežne stranice Sheridan Collegea moguće je i na hrvatskom.²⁵

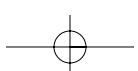
U jednoj su anketi studenti hrvatskoga podrijetla odgovorili da neće upisati *Serbo-Croatian*,²⁶ ali da bi upisali *Croatian* kad bi se nudio. Na University of Toronto (UT) profesor Ralph Bogert predavao je *Serbo-Croatian*, koji je na karti Jugoslavije na ulazu u zgradu sezao od slovenske do makedonske granice. Predavao je književnost tako da bi kronološki obrađivao razdoblje po razdoblje i uzimao primjere iz hrvatske književnosti kada za neko razdoblje ne bi bilo srpske. Nakon Domovinskoga rata u suradnji s Hrvatsko-kanadskim kongresom unaprijedio je učenje hrvatskoga i 1997. sklopljen je sporazum između Sveučilišta u Torontu i Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje u Zagrebu, pa su hrvatski lektori pozivani u Toronto; bilo je prilično studenata, hrvatski je imao velik odziv, tako da je dodan nov napredni stupanj u ak. godini 1998./99., čak se prošrio na drugi kampus, u Erindaleu. Koristili su se prvaklasi tiskani i audiovi-

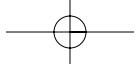
²³ Moja molba od 5. svibnja 1993. upućena Judy Travis u Bramptonu da me prime kao predavača i svi moji dokumenti. Odgovor Jo-Ann Shaw od 15. lipnja 1993. — da je prekasno za kalendar jesenskoga semestra, ali me poziva na razgovor za zimski semester, koji počinje u siječnju 1994. Jo-Ann Shaw ipak je odlučila kako je najbolje u travnju početi proljetni semestar; do tada mi je završila kemoterapija i zračenje.

²⁴ <http://www.sheridancollege.ca/programs%20and%20courses/continuing%20education/distance%20learning%20and%20online%20courses/course%20outlines/course%20outline%20listing.aspx> (14. prosinca 2011.).

²⁵ <http://www.sheridancollege.ca/Admissions/Apply/Continuing%20Education.aspx> (14. prosinca 2011.).

²⁶ BV Sajko, 1993.

M. Čunčić: *Sveučilišna nastava hrvatskoga jezika, kulture i književnosti...*

zualni materijali objavljeni u Hrvatskoj. Postojao je velik interes stručnjaka, hrvatske zajednice i kanadskoga društva u cjelini. Književnost — drama, proza i poezija, čitala se na hrvatskom i engleskom. Prof. Bogert je poticao Hrvate da organiziraju predavanja hrvatskoga jezika, književnosti i kulture na svakom važnom sveučilištu jer imaju što svijetu pokazati, jer *priznat znači biti kulturno prepoznatljiv*: »Hrvati su zasigurno stekli političko priznanje, ali to je bilo uglavnom u diplomatskom smislu. Druga važna faza priznanja, koja se tek treba postići, kulturni je duh na međunarodnoj razini. Nedavno sam u časopisu *New Yorker* pročitao članak o Hrvatskoj, u kojem se službeni jezik zove srpsko-hrvatski. Zar to ne pokazuje kako Hrvatska i Hrvati posvuda trebaju odustati od opravdano herojske i svečane faze nacionalnoga samopotvrđivanja koja pripada prošlosti te danas poduprijeti inteligentno podučavanje svoje svjetske kulture posvuda?«²⁷

Sada na UT-u predaje prof. dr. sc. Dragana Obradović iz Engleske, podrijetlom iz Sarajeva. Studij je trenutačno »u tranziciji«.²⁸ Pod opisom predmeta na Odsjeku za slavističke jezike i književnosti na dodiplomskom i poslijediplomskom studiju za magisterij i doktorat stoji *Croatian*.²⁹ Predviđen je hrvatski kao glavni i sporedni studij, no u opisu dodatnih predmeta spominje se hrvatski i srpski. Srbistika se predviđa također kao glavni i sporedni, u opisu se spominje hrvatski. Svi su predmeti na kroatistici i srbistici isti, osim naprednoga hrvatskoga i naprednoga srpskoga. Plan nije ostvariv zbog maloga broja studenata koji su upisali BCS, jer se od njega počinje. Na dodiplomskom su tri predmeta: BCS (SLA107Y1) dva puta tjedno; Južnoslavenska kultura (SLA217H1) jednom tjedno; Pregled dva milenija (!) srpske i hrvatske kulture i literature, znanosti, filozofije i umjetnosti i napredni hrvatski (SLA317H1) dva puta tjedno. Poslijediplomskoga u praksi nema. Predmet Jezična standardizacija i politika identiteta u jugoistočnoj Europi obuhvaća srpski, hrvatski i bosanski od 19. st. Znači, početni i napredni (novi predmet) jest BCS.³⁰

Iz svega se može zaključiti da se sadašnje stanje ne razlikuje bitno od onoga prije osamostaljenja RH. Buduće ministarstvo RH³¹ koje će se brinuti o lek-

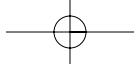
²⁷ Bogert, 1998. Ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje bio je tada prof. dr. sc. Miro Kačić.

²⁸ »History and social science courses related to Croatian and Serbian studies«.

²⁹ *Programs in Croatian, Czech, Polish, Russian, Serbian and Ukrainian*.

³⁰ *Bosnian, Croatian and Serbian Courses: SLA107Y1 Elementary Bosnian, Croatian, and Serbian [96P]. SLA257Y1 Intermediate Bosnian, Croatian, and Serbian [96P] Systematic study of morphology and syntax. Intermediate composition and oral practice. Reading and translation of contemporary and more complex texts in BCS.* http://www.artsandscience.utoronto.ca/ofr/calendar/crs_sla.htm#SLA257Y1 (14. prosinca 2011.).

³¹ Vlada RH je sada (14. prosinca 2011.) u primopredaji.

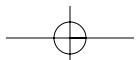
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

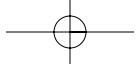
---

toratima, hrvatski kulturni atašei u SAD-u i Kanadi te profesori hrvatskoga jezika, kulture i književnosti imaju posla kako bi sveučilišna nastava hrvatskoga jezika, kulture i književnosti postala samostalna, popularna i prepoznatljiva u inozemstvu.

Literatura

- Barac-Kostrenčić, V., Kovačićek M., Lovasić, S. i Vignjević, D. (1982.), *Učimo hrvatski. Prvi stupanj*, Zagreb, Centar za učenje stranih jezika, Matica iseljenika Hrvatske (Udžbenik, Priručnik za studente i Priručnik za nastavnike).
- Bogert, R. (1998.), The Importance of Teaching Croatian Today, *Gaudeamus*, 16-17: 11-13.
- Čunčić, M. (1992.), Summer Courses of Croatian Language, Literature and Culture, *Gaudeamus*, 5-6: 16.
- Čunčić, M. (1993.a), 14,140 Speak Croatian As Their Mother Tongue In Toronto Census Metropolitan Area, *Gaudeamus*, 9-10: 10.
- Čunčić, M. (1993.b), How Can One Speak and Remain Croatian? A story of my languages, *Gaudeamus*, 9-10: 13-14.
- Engelsfeld, M. (1985.), *Croatian through Conversation. Hrvatski u razgovoru*, Zagreb, Matica iseljenika Hrvatske.
- Ivić, C. i Ivić, S. (1993.), Summer School at the University of Zagreb, *Gaudeamus*, 7-8, 1992/93: 25.
- Goscilo, H. (1993.), Croatian Language at University of Pittsburgh, *Gaudeamus*, 9-10: 14.
- Grubišić, V. (1993.), First Chair for Croatian Language and Culture, *Gaudeamus*, 9-10: 10.
- Javarek, J. i Sudjic, M. (1983.), *Teach Yourself Serbo-Croat*. New York, Suffolk, Hodder and Stoughton 1963¹, 1972², Seventh impression.
- Krasić, Lj. (ur.) (1991.), Hrvati u Kanadi, *Hrvatska — Kanada, Croatia — Canada*, XVII Hrvatsko — kanadski folklorni festival, Croatian-Canadian Folklore Festival 18.-19. svibnja 1991. — Kanada, 12.-14. srpnja 1991. — Hrvatska, Norval, Hrvatski centar, 76-78.
- Magner, T. F. (1956.), *Introduction to the Serbo-Croatian Language*. Minneapolis: University of Minnesota, XII + 205 pp. lithographed.
- Pitt (1986.), Drawing on Pittsburgh's ethnic mosaic for clearer picture, *Pitt Magazine*, 1 (4): 18.
- Sajko, J. (1993.), Students Missing Croatian Language at University of Toronto. *Gaudeamus*, 7-8, 1992/93: 24.
- Swan, O. (1987.), Letter to Mr. Albert C. Shapira, Julius L. and Libbie B. Steinsapir Family Foundation, July 8, 1987. (Arhiva M. Č.).
- Ustav Socijalističke Republike Hrvatske (1974.).
- Vidov, B. (1975.), *Croatian Grammar, For upper Level Secondary Schools in emigration /Hrvatska slovница za više razrede pučkih škola u iseljeništvu*, Toronto, Spring of Life.

E-UČENJE HRVATSKOGA KAO NASLJEDNOGA JEZIKA: TRENUTAČNO STANJE I RAZVOJNE PERSPEKTIVE

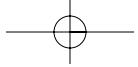
Lada KANAJET ŠIMIĆ, Lidija CVIKIĆ

Uvod

Jezik, jedna od najvažnijih sastavnica identiteta, ima posebno važnu ulogu u iseljeničkim zajednicama. Iako brojnim potomcima hrvatskih iseljenika hrvatski jezik nije primarno sredstvo javne komunikacije, za cijelu zajednicu i dalje ima presudnu ulogu jer služi kao njezino integracijsko i identifikacijsko sredstvo. Članove zajednice veže s njihovom baštinom, odnosno naslijedjem, te se stoga i naziva *nasljednim jezikom* (*heritage language*), a njegovi su govornici *nasljedni govornici*. Nasljedni jezik određuje samo postojanje veće ili manje zajednice koja se njime služi, iako sam jezik ne mora imati posebno definiran društveni status za razliku od npr. manjinskih ili regionalnih jezika (Valdes, 2000.; Fishman, 2001.; Van Deusen-Scholl, 2003.). Temeljno mu je obilježje da govornici njime najčešće samo djelomično vladaju, no unatoč tome osjećaju snažnu pripadnost jezičnoj, kulturnoj i etničkoj zajednici. Taj osjećaj pripadnosti može biti snažna motivacija za ovladavanje nasljednim jezikom, a takvu vrstu motivacije Jelaska i Hržica (2005.) nazivaju *identitetskom motivacijom*. Djelomična ovlađanost jezikom, ali visok stupanj poznавanja kulture vezane uz jezik te snažna identitetska motivacija čine govornike nasljednoga jezika posebnom vrstom jezičnih učenika.

Nasljedni govornici kao učenici hrvatskoga jezika

Nasljedni se govornici po mnogim obilježjima izdvajaju od svih ostalih tipova učenika nekoga jezika. Prednost je nasljednih govornika pred ostalim učenicima njihovo poznавanje kulture i tradicije. Naime, u ovladavanju inim jezikom, uz jezično-komunikacijsku, iznimno je važna i međukulturalna kompetencija, koja se određuje kao sposobnost uspješnoga i odgovarajućega ponašanja s pripadnicima drugoga jezika i kulture pod njihovim uvjetima (Fantini, 1991.). Novak Milić i Gulešić Machata (2006., 70) navode da »čak i niska jezična sposobnost podrazumijeva postojanje određene razine međukulturalne sposobnosti«, odnosno da je »učenicima hrvatskoga kao drugoga jezika u prvome dodiru s

---

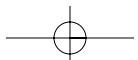
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

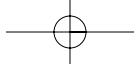
---

drugom kulturom često potreban viši stupanj međukulturalne nego jezične sposobnosti» (Novak Milić i Gulešić Machata, 2006., 73). Stoga za nasljedne govornike poznavanje hrvatske kulture može biti prednost u ovladavanju hrvatskim jezikom. S druge strane, nasljedni govornici koji do nekoga stupnja već vladaju jezikom, njime vladaju na poseban način. Njihovo jezično znanje obilježava relativno visok stupanj tečnosti govora i komunikativnosti, ali nizak stupanj gramatičke točnosti (Polinsky i Kagan, 2007.; Valdes, 2000.; Cvikić i Bergovec, 2008.; Jelaska, Cvikić i Udier, 2008.). Iskustvo u poučavanju hrvatskoga pokazalo je da ta djelomična ovladanost jezikom (u literaturi se još naziva i nepotpunom ovladanošću) te nesrazmjer između jezične točnosti i tečnosti na učenice nasljedne govornike može djelovati frustrirajuće te usporavati napredak u ovladavanju jezikom.

S obzirom na navedene posebnosti, razvidno je da bi za nasljedne govornike trebalo izraditi posebne *syllabuse* te odabrati nastavne pristupe, metode i materijale. Premda za sada ne postoje precizni podaci o strukturi učenika hrvatskoga kao inoga jezika na tečajevima u zemlji i inozemstvu te na lektoratima, opći je dojam da nasljedni govornici hrvatskoga čine znatan postotak te populacije. No unatoč tome, s obzirom na ograničenost mogućnosti učenja hrvatskoga u pojedinim sredinama (Skenžić, 2011.) te brojne druge praktične razloge (relativno malen ukupan broj učenika, heterogenost nastavnih skupina itd.), vrlo često nije moguće organizirati posebnu nastavu za nasljedne govornike.

S ciljem ispitivanja suvremenih potreba učenja hrvatskoga jezika, ponajprije među nasljednim govornicima, Hrvatska matica iseljenika je 2009. godine provela istraživanje u kojemu je sudjelovalo 737 ispitanika, uglavnom mlađe dobi. Najviše je ispitanika bilo iz područja u kojima su mogućnosti učenja hrvatskoga najograničenije — čak 44 posto ispitanika iz Južne Amerike. Istraživanje je potvrdilo da brojni iseljenici nisu obuhvaćeni postojećim tečajevima te da želja i potreba za učenjem hrvatskoga postoji ponajviše ondje gdje mogućnosti za učenje hrvatskoga jezika ne postoje. U analizi potreba za učenjem hrvatskoga na temelju provedenoga istraživanja Cvikić, Jelaska i Kanajet-Šimić (2010.) zaključuju da se za 55 posto ispitanika sa sigurnošću može ustvrditi da su nasljedni govornici (hrvatski su jezik učili u obitelji) te da 58 posto ispitanika ima identitetsku motivaciju za učenje jezika (žele učiti hrvatski jer su Hrvati i žele znati jezik). Iz navedenoga je vidljivo da postojeći nesklad u ponudi i potražnji za učenjem hrvatskoga jezika te uvažavanje svih posebnosti nasljednih govornika nije moguće pomiriti na način na koji se trenutačno organizira nastava hrvatskoga jezika, te je rješenje potrebno tražiti u novim, drugaćajnim pristupima koje pruža e-učenje. U ovome će se radu pokazati mogućnosti i perspektive uporabe e-učenja u ovladavanju hrvatskim kao nasljednim jezikom.

L. Kanajet Šimić, L. Cvikić: *E-učenje hrvatskoga kao naslijednoga jezika...*

E-učenje hrvatskoga kao inoga jezika

E-učenje u užem smislu određuje se kao proces učenja i poučavanja »uz uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije koja doprinosi unaprjeđenju kvalitete toga procesa i kvalitete ishoda obrazovanja« (Anketa o e-učenju, 2011.). Uporaba informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) danas je sastavni dio suvremene nastave te je gotovo nemoguće zamisliti učenje i poučavanje bez računala, CD-a, DVD-a, video- i audioopreme i sl. Prema stupnju i načinu uporabe IKT-a u nastavi razlikuje se nekoliko oblika e-učenja (www.srce.hr). To su: klasična nastava, nastava uz pomoć IKT-a, mješovita ili hibridna nastava te *on-line* nastava. Svaki je od navedenih oblika e-učenja u uporabi i za hrvatski kao inji jezik (J2).

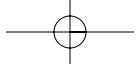
Klasična nastava hrvatskoga kao J2

O klasičnoj je nastavi hrvatskoga kao J2 do sada objavljen niz radova u kojima se raspravlja o različitim didaktičkim i metodičkim temama.¹ Unatoč tome, za sada ne postoji nijedan cjelovit metodički priručnik o poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika, iako potreba za njim postoji. U njemu bi poučavanju naslijednih govornika trebalo posvetiti posebno poglavlje.

Nastava hrvatskoga kao J2 uz pomoć IKT-a

Nastava uz pomoć IKT-a oblik je klasične nastave (nastave licem u lice) u kojoj se tehnologijom služi radi poboljšanja nastave. Uporaba IKT-a u nastavi ponajprije ovisi o tehničkoj opremljenosti prostora u kojem se nastava provodi, a zatim i o informatičkoj pismenosti učitelja i učenika. Teme pojedinih izlaganja na znanstvenim i stručnim skupovima pokazuju zastupljenost IKT-a i u nastavi hrvatskoga kao J2. Primjerice: pjesme u nastavi (Bošnjak, 2005.; Buršić 2010.), video i film (Hofman, 2010.), uporaba bloga (Ciglar, 2010.; Barkijević, 2010.), elektroničke knjige (Baričević i Bašić, 2010.) i ostale nove tehnologije (Bošnjak, 2010.; Bošnjak i Cvikić, 2010.; Korljan i Buljubašić, 2010.). Osim uporabe IKT-a u provedbi nastave i samostalnoj pripremi nastavnih materijala, nastavnici i učenici hrvatskoga kao J2 mogu se poslužiti i jezičnim sadržajima koji su dostupni na internetu. Primjerice, prijevodnim njemačko-hrvatskim rječničkim zadatcima

¹ S obzirom na to da je tema rada e-učenje, o klasičnoj nastavi neće se detaljnije raspravljati. Više o tome u: Bergovec, 2007.; Bošnjak i Filipović, 2009.; Cvikić, 2005.a, 2005.b, 2007.; Cvikić i Bošnjak, 2008.; Cvikić i Udier, 2009.; Grgić i Kolaković, 2010.; Jelaska, 2005., 2008.; Jelaska i Cvikić, 2005., 2007.; Jelaska i Novak Milić, 2002., 2005.; Kanajet Šimić, 2011.; Korljan, 2010.a; Pasini, 2008.; Samardžija, 2008.; Skenžić, 2010., 2011.; Škvorc, 2008.; Udier i Čilaš-Mikulić, 2008.; Udier i Jelaska, 2008.; Udier, Gulešić Machata, Čilaš Mikulić, 2006.; Zubčić, 2008.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Goethe Verлага (<http://www.goethe-verlag.com/tests/DK/DKTA004.htm>), interaktivnim nastavnim materijalima za učenje hrvatskoga jezika (<http://gloss.dli-flc.edu>; <http://www.digitaldialects.com/Croatian.htm>), videozapisa komunikacijskih situacija (<http://langmedia.fivecolleges.edu>) i slično. Pri tome ponuđene aktivnosti treba unaprijed dobro proučiti i vidjeti jesu li tematski i jezično prikladne određenim učenicima.

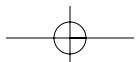
Veća zastupljenost IKT-a u nastavi može premostiti manjkavosti udžbenika i nastavnih materijala koje često navode upravo profesori koji poučavaju nasljedne govornike hrvatskoga. Primjerice, IKT može pomoći u ravnomjernoj zastupljenosti svih jezičnih djelatnosti u nastavi (npr. veća zastupljenost slušanja u nastavi), razvoju interkulturnalne kompetencije (uporabom vizualnih sadržaja: slike, filmova, kraćih videozapisa i sl.), odgovoru na jezične i sadržajne potrebe svakoga učenika (individualni zadatci ili teme koje zanimaju pojedinca) i slično. Osim obogaćivanja nastave i jezičnoga unosa, na taj se način mijenja i pristup poučavanju te nastava postaje potpuno usmjeren na učeniku (više u: Bošnjak i Cvikić, 2010.).

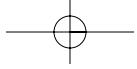
Mješovita ili hibridna nastava hrvatskoga kao J2

Ova je vrsta e-učenja kombinacija nastave u učionici i nastave uz pomoć tehnologija, a najčešće se ostvaruje pomoću sustava za e-učenje (eng. *learning management system* ili LMS). Sustav za e-učenje »programski je (softverski) sustav koji omogućuje upravljanje i isporuku elektroničkih (*on-line*) sadržaja studentima ili učenicima« (Anketa o e-učenju, 2011.). Jedan od najraširenijih sustava za e-učenje je *Moodle* koji se rabi i u hrvatskim obrazovnim ustanovama (npr. *Merlin* i *MOD* u SRCE-u, *Omega* na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, sustav za e-učenje na Sveučilištu u Splitu, *Carnet Moodle* itd.).

Podataka i potvrde mješovite nastave hrvatskoga kao J2 za sada je iznimno malo. Korljan (2010.) navodi da se ona provodi u Centru za hrvatske studije u svijetu Sveučilišta u Splitu, i to na višoj razini učenja, te pokazuje primjere uporabe sustava *Moodle*. Zaključuje se da je to jedan od dobrih načina poboljšanja nastave malih jezika, ali da njome ne treba u potpunosti zamijeniti nastavu »u živo«. Mješovitom se nastavom služila jedna od autorica teksta na ljetnoj školi hrvatskoga jezika na Sveučilištu Indiani u Bloomingtonu u SAD-u. Sustav za e-učenje navedenoga sveučilišta rabljen je za izradu zbirke korisnih poveznica za polaznike, komunikaciju sudionika nastavnoga procesa i pohranjivanje svih važnih podataka o nastavi, uključujući i nastavne materijale, studentske zadaće i rade dove te informacije lektora o napretku studenata.

Iz navedenoga se može zaključiti da je za hrvatski kao J2 mješovita nastava nedovoljno iskorišten oblik e-učenja. S obzirom na to da su lektorati i nastava

L. Kanajet Šimić, L. Cvikić: *E-učenje hrvatskoga kao naslijednoga jezika...*

hrvatskoga jezika u inozemstvu u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te da sustav potpore e-učenju u obrazovnome sustavu pružaju SRCE i Carnet, međuinstitucijskom bi suradnjom ovaj oblik nastave u bližoj budućnosti trebalo znatno više upotrebljavati.

On-line nastava hrvatskoga kao J2

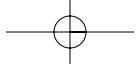
Za razliku od mješovite nastave, u kojoj se izmjenjuju ili nadopunjavaju razdoblja nastave licem u lice i nastave pomoću sustava za e-učenje, *on-line* nastava »oblik je obrazovnoga procesa u kojem zahvaljujući uporabi informacijsko-komunikacijskih tehnologija student može proći pojedine ili sve segmente obrazovnoga programa bez klasičnoga kontakta s nastavnikom u učionici, odnosno koristeći mogućnost udaljenoga pristupa elektroničkim obrazovnim materijalima i mogućnost vremenski sinkronog ili asinkronog kontakta na daljinu s nastavnikom i drugim studentima putem mrežnih komunikacijskih alata (npr. *mail* ili *forum*)« (Anketa o e-učenju, 2011.). S obzirom na to da je nastava u potpunosti organizirana na daljinu, njezino održavanje nije ni vremenski ni prostorno ograničeno, pa omogućuje sudjelovanje u nastavi onih učenika koji nemaju mogućnost učenja jezika licem u lice. No moguća su ograničenja tehničke prirode (računalna oprema, internetska veza, informatička pismenost učenika). Autorima teksta poznata su dva takva cjelovita tečaja.

1. Tečaj Croatian Online

Tečaj hrvatskoga jezika *Croatian Online* već se nekoliko godina provodi na Sveučilištu Waterloo u Kanadi. Namijenjen je studentima upisanim na Sveučilište, a izrađen u *ANGEL-u*, sustavu za e-učenje Sveučilišta Waterloo. Njegov autor je Vinko Grubišić, dugogodišnji profesor na tome Sveučilištu. Grubišić (2007.) navodi da se tečaj sastoji od 15 lekcija, pripadajućeg tonskoga zapisa teksta, dijaloga, rječnika, gramatičkih bilježaka, vježbi i zadaće. Zadaće i ispiti dijelom se ocjenjuju automatski neposredno nakon predaje zadatka, a dijelom ih nastavnik ocjenjuje naknadno. Izrada ovoga tečaja bila je velik iskorak u poučavanju hrvatskoga jezika, no njegovo je osnovno ograničenje u tome što je namijenjen samo studentima Sveučilišta Waterloo te je nedostupan široj populaciji (više o tečaju u: Burić, Grubišić, 2009./10.).

2. Tečaj HiT-1

Dostupnost *on-line* tečaja hrvatskoga širokoj populaciji bila je jedna od temeljnih ideja Hrvatske matice iseljenika, Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišnog računskoga centra (SRCE) prilikom pokretanja projekta hrvatskoga internetskog tečaja *HiT-1* kojemu je snažnu podršku pružilo resorno minis-

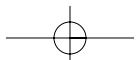

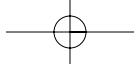
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

tarstvo. Kako sličnoga tečaja u Hrvatskoj nije bilo, trebalo je obaviti niz predradnji, od analize potreba, prilagodbe sustava za e-učenje učenju jezika, do ospozobljavanja suradnika na projektu za izradu i provedbu e-tečaja. Na temelju provedene analize potreba (više u: Cvikić, Jelaska, Kanajet Šimić, 2010.) odlučeno je da tečaj obuhvati početnu razinu znanja jezika, usporedivu sa stupnjem A1 ZEROJ-a. Nakon toga izrađeni su silab i nastavni materijali, definirani načini praćenja rada i napretka polaznika, a napravljena je i pilot-provedba. Po načinu organizacije (Kelbl, 2007.) tečaj *HiT-1* je *on-line* tečaj s kombinacijom asinkrone i sinkrone komunikacije i interakcije. Nai- me, ni jedan se njegov dio ne provodi u tradicionalnoj učionici licem u lice, a glavnina tečaja odvija se samostalnom uporabom nastavnih materijala u sustavu za e-učenje *MoD* (inačica *Moodla*). Uporaba sustava nadopunjena je sinkronom komunikacijom, kontaktom učenika i nastavnika u trajanju od jednoga nastavnoga sata dva puta tjedno tijekom 12 tjedana koliko tečaj traje.

S obzirom na metode učenja (Klebl, 2007.), riječ je o interaktivnim predavanjima (tijekom sinkrone komunikacije) i individualnome učenju. Za individualno učenje polaznicima tečaja na raspolaganju su nastavni materijali podijeljeni u sedam cjelina, od kojih svaka sadrži: pisani i govoreni tekst, leksičke i gramatičke vježbe, aktivnosti za uvježbavanje izgovora, (samo)procjenjivanje zna- nja, interaktivne jezične aktivnosti, domaće zadaće, rječnik, kulturološke infor- macije o Hrvatskoj te test kojim se provjeravaju jezični i komunikacijski obrasci određene cjeline. Tekstovi su usmjereni na razvijanje komunikacijskih sposob- nosti, s naglaskom na temeljne jezične strukture, a sva su važna objašnjenja i upute navedeni na hrvatskome, engleskome i španjolskome jeziku. U okviru jedne nastavne cjeline gradivom se ovlađava brzinom koju sam za sebe određuje svaki pojedini učenik. Nastavnim materijalima i aktivnostima može se pris- stupiti neograničen broj puta te onim redoslijedom kojim učenik želi. Tako svatko odabire onaj put i način učenja koji je za njega najučinkovitiji, a bogatstvo poticaja i unosa doprinosi razvoju svih jezičnih djelatnosti. S obzirom na to da je riječ o *on-line* tečaju za početnu razinu učenja, prilikom njegove izrade posebna je pozornost usmjerena na razvoj govorne i razgovorne djelatnosti. Stoga je odlučeno da će sinkroni dio tečaja sačinjavati kombinacija virtualne učionice putem *Webinara* i pojedinačne nastave putem *Skypea*. Virtualna učionica omo- gućuje videokonferenciju te govornu interakciju učitelja s učenicima i učenicima međusobno. Na taj je način moguće simulirati svakodnevne razgovorne si- tuacije, a u svakome je trenutku moguća i potpora pisanim jezikom uporabom tzv. bijele ploče. Pojedinačni se sati odvijaju putem *Skypea* i namijenjeni su

L. Kanajet Šimić, L. Cvikić: *E-učenje hrvatskoga kao naslijednoga jezika...*

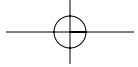
uglavnom individualnim potrebama učenika (dodatnim objašnjenjima, uvježbavanju izgovora, samostalnom govoru), a govornu komunikaciju također može pratiti pisana, što predstavlja dodatan poticaj i obogaćuje jezični unos.

Prednosti on-line učenja jezika

Opisani je tečaj do sada proveden u dvije nastavne skupine te je pokazao brojne prednosti e-učenja u ovladavanju jezikom. Učenje jezika nije prostorno ni vremenski ograničeno, može se učiti bilo kada i bilo gdje, brzinom i intenzitetom koji odgovara polazniku. Za razliku od klasičnoga tečaja određenoga trajanja i ograničenoga broja sati, polaznik e-tečaja nastavnim materijalima može pristupiti onoliko koliko mu je potrebno da bi gradivom ovladavao ili koliko želi. Na klasičnome tečaju sadržaj i brzinu tečaja određuje skupina te je individualan pristup katkada teško ostvariti, dok e-učenje pruža visok stupanj individualizacije, a rad i napredak učenika moguće je svakodnevno pratiti. Jedna je od najvećih prednosti *on-line* tečaja uporaba multimedije. Istodobni slušni i vizualni podražaji zasigurno podupiru ovladavanje jezikom. Uporaba multimedije i mogućnost uporabe sadržaja izvan samoga tečaja putem poveznica ima veliko značenje i za razvoj međukulturalne kompetencije (poveznice na pjesme, slike, videoisječke, recepte, karte gradova, različite ustanove i slično). *On-line* tečaj omogućuje i uporabu različitih načina provjere znanja (razne vrste zadataka i načini procjenjivanja znanja) koji pridonose objektivnosti te uključenosti različitih elemenata u procjenjivanje jezičnoga znanja (sve jezične djelatnosti, međukulturalna sposobnost, pragmatična sposobnost itd.). Navedene prednosti pokazuju da je *on-line* tečajevima moguće zadovoljiti i glavninu potreba učenja hrvatskoga kao naslijednoga jezika.

Zaključak

Navedeni podaci pokazuju brojne prednosti e-učenja u poučavanju hrvatskoga kao naslijednoga jezika jer se njime premošćuju do sada teško savladive prepreke. Putem e-učenja tečaj hrvatskoga moguće je provesti u svim dijelovima svijeta; u visokome ga je stupnju moguće prilagoditi svakom pojedincu: njegovoj razini znanja, interesima i sklonostima, najučinkovitijim načinima učenja, a u pristupu poučavanju i učenju te sadržaju tečaj može biti usklađen s potrebama naslijednih govornika kao posebnoga tipa učenika. Ne treba zanemariti ni finansijske činjenice, jedanput izrađeni nastavni materijali mogu se rabiti neograničeno mnogo puta te, uz veće ili manje preinake, prilagoditi pojedinim skupinama učenika.

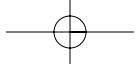
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Ovakav je vid učenja posebice blizak mladima, pripadnicima treće i četvrte generacije iseljenika u kojoj je teško održati osjećaj pripadnosti hrvatskome kulturnome krugu i naslijedu, pa time pomaže očuvanju hrvatskoga nacionalnoga i kulturnoga identiteta. S druge strane, e-učenje hrvatski jezik stavlja na istu razinu sa znatno većim jezicima i time pridonosi promicanju hrvatskoga jezika i kulture u inozemstvu. Stoga se možemo nadati da će prednosti e-učenja hrvatskoga jezika biti prepoznate i obilato iskorištene.

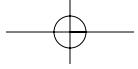
Literatura

- Anketa o e-učenju (2011.), Centar za e-učenje, Sveučilište u Zagrebu.
- Barkijević, I. (2010.), Mogućnost uporabe blogova u poučavanju hrvatskoga kao stranoga jezika, *3. HIDIS*, Zagreb.
- Bašić, M. i Baričević, S. (2010.a), Besplatni programi i programski alati i njihova primjena u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika, *3. HIDIS*, Zagreb.
- Bašić, M. i Baričević, S. (2010.b), Primjena besplatnih elektroničkih knjiga u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika, *3. HIDIS*, Zagreb.
- Bergovec, M. (2007.), Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski, *Lahor*, 2/3: 53-66.
- Bošnjak, M. (2005.), *Kako je dobro učiti hrvatski pjevajući*, 1. znanstveni skup Hrvatski kao drugi i strani jezik, Zagreb.
- Bošnjak, M. (2010.), Primjenjivost webinara u nastavi jezika, *3. HIDIS*, Zagreb.
- Bošnjak, M. i Cvikić, L. (2010.), Kako nedostatke pretvoriti u prednosti?, *3. Savjetovanje lektora inojezičnog hrvatskog*, Zagreb.
- Bošnjak, M. i Filipović, D. (2009.), Medudjelovanje učitelja i učenika hrvatskoga kao stranoga jezika na nastavi, *Lahor*, 4/8: 195-218.
- Burić, H. i Grubišić, V. (2010.), Online učenje hrvatskoga jezika na Sveučilištu Waterloo u Kanadi, *Croatian Studies Review*, 6: 201-209.
- Bursić, B. (2010.), Glazba (vokalna) u učenju hrvatskog jezika kao drugog i stranog. *3. savjetovanje lektora inojezičnog hrvatskog*, Zagreb.
- Ciglar, Ž. (2010.), Kako uz pomoć bloga i portala smanjiti strah od jezika i pisma — iskustva u nastavi hrvatskoga jezika u Republici Makedoniji, *3. HIDIS*, Zagreb.
- Cvikić, L. (2005.a), Hrvatski kao drugi i strani jezik: trenutačno stanje i potrebe. U: Jelaska, Z. i sur. (ur.), *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (str. 311-329), Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Cvikić, L. (2005.b), Pregled priručnika hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika. U: Jelaska, Z. i sur. (ur.), *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (str. 196-206), Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Cvikić, L. (2007.), Učenje i poučavanje riječi. U: Cvikić, L. (ur.), *Drugi jezik hrvatski* (str. 140-145), Zagreb, Profil.
- Cvikić, L. i Bergovec, M. (2008.), CEFRL between L2 language learning and acquisition: an example of Croatian. U: Z. Urkun (ur.), *The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*, Cambridge, Cambridge University Press.

L. Kanajet Šimić, L. Cvikić: *E-učenje hrvatskoga kao nasljednoga jezika...*

- rence for Languages (CEFLR): Benefits and Limitations (str. 21-26), Canterbury, Kent, IATEFL.
- Cvikić, L. i Bošnjak, M. (2008.), Teorijski okvir razredbenoga ispita inojezičnoga hrvatskoga, *Lahor*, 3/6: 183-197.
- Cvikić, L., Jelaska Z. i Kanajet Šimić, L. (2010.), Nasljedni govornici i njihova motivacija za učenje hrvatskoga jezika, *Croatian Studies Review*, 6: 113-127.
- Fantini, A. E. (1995.), Introduction: Language, culture, and world view: Exploring the nexus, *International Journal of Intercultural Relations*, 19: 143-153.
- Fishman, J. (2001.), 300-plus years of heritage language education in the United States. U: Peyton, J. K., Ranard, D. A., McGinnis, S. (ur.), *Heritage languages in America: Preserving a national resource* (str. 81-89), Washington, DC & McHenry, IL, Center for Applied Linguistics & Delta Systems.
- Grgić, A. i Kolaković, Z. (2010.), Primjena stilova i nastavnih strategija u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika, *Lahor*, 5/9: 78-96.
- Grubišić, V. (2007.), *Croatian Online*. Izlaganje u Hrvatskoj matici iseljenika.
- Hofman, Ij. (2010.), Primjer uporabe dvd-a u poučavanju hrvatskog kao stranog jezika, 3. *Savjetovanje lektora inojezičnog hrvatskog*, Zagreb.
- <http://gloss.dliflc.edu/Default.aspx>, posljednji pristup 14. prosinca 2011.
- http://langmedia.fivecolleges.edu/collection/lm_croatia/crIndex.html, posljednji pristup 14. prosinca 2011.
- <http://www.digitaldialects.com/Croatian.htm>, posljednji pristup 14. prosinca 2011.
- <http://www.goethe-verlag.com/tests/dk/dkta004.htm>, posljednji pristup 14. prosinca 2011.
- Jelaska, Z. (2005.), Poučavanje hrvatskim glagolima i pravila. U: Jelaska, Z. i sur. (ur.), *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (str. 341-353), Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jelaska, Z. (2008.), Udžbenici inojezičnoga hrvatskoga, *Croatian Studies Review*, 221-238.
- Jelaska, Z. i Cvikić, L. (2005.), Poučavanje hrvatskim padežima. U: Jelaska, Z. i sur. (ur.), *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (str. 329-341), Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jelaska, Z., Cvikić, L. i Udier, S. L. (2008.), Assessment of Students' Progress in relationship with the type of Croatian L2. U: Z. Urkun (ur.), Courses *The Common European Framework of Reference for Languages (CEFLR): Benefits and Limitations* (str. 27-32), Canterbury, Kent, IATEFL.
- Jelaska, Z. i Hržica, G. (2005.), In search for a missing part: Identificational and generational motivation in learning the L2, *EUROSLA*, Dubrovnik.
- Kanajet Šimić, L. (2011.), Tečajevi hrvatskoga jezika za djecu. *Hrvatski iseljenički zbornik*.
- Klebl, M., Ludwig, J. i Petersheim, A. (2007.), *Gestaltung und Umsetzung kollaborativer und integrierten Lehrszenarien*, FernUniversität in Hagen.
- Korljan, J. (2010.a), Stavovi o udžbenicima za početnu razinu učenja hrvatskoga kao J2, *Lahor*, 5/9: 60-77.
- Korljan, J. (2010.b), Primjena edukacijskoga softvera MOODLE u učenju hrvatskoga kao J2 na višoj razini učenja. U: Cvikić, L. i Petroska, E. (ur.), *Prvi, drugi, tini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe* (str. 339-352), Zagreb, dostupno na www.ffzg.hr/fisol
- Korljan, J. i Buljubašić, E. (2010.), Književnost i nove tehnologije — pristup poučavanju hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika, 3. *HIDIS*, Zagreb.
- Novak Milić, J. (2002.), Učenje glagolskih oblika u hrvatskome kao drugome jeziku, *Suvremena lingvistika*, 53-54: 85-101.

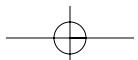

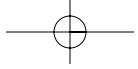

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

- Novak Milić, J. (2005.), Djelotvornost gramatičkoga poučavanja. U: Jelaska, Z. i sur. (ur.), *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (str. 353-361), Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Novak Milić, J. i Gulešić-Machata, M. (2006.), Međukulturalna kompetencija u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika, *Lahor*, 1/1: 69-82.
- Pasini, D. (2008.), Lektorati hrvatskoga jezika na visokoškolskim ustanovama u inozemstvu, *Croatian Studies Review*, 5: 140-148.
- Polinsky, M. i Kagan, O. (2007.), Heritage Languages: In the 'Wild' and in the Classroom, *Language and Linguistics Compass*, 1 (5): 368-395.
- Samardžija, M. (2008.), Poučavanje hrvatskoga na inozemnim sveučilištima i visokim učilištima u prošlosti i danas, *Croatian Studies Review*, 5: 133-140.
- Skenžić, S. (2010.), Hrvatski jezik u okruženju drugosti: pregled poučavanja hrvatskoga jezika na stranim visokoškolskim ustanovama. U: Cvikić, L. i Petroska, E. (ur.), *Prvi, drugi,ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe* (str. 60-66), Zagreb, dostupno na www.ffzg.hr/fisol
- Skenžić, S. (2011.), Naši lektorati na stranim sveučilištima, *Hrvatski iseljenički zbornik*.
- Škvorc, B. (2008.), Centar za hrvatske studije u svijetu Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, *Croatian Studies Review*, 5: 148-154.
- Udier, S. L. (2009.), Pristup obradi leksičkih jedinica u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika, *Lahor*, 4 (7): 77-93.
- Udier, S. L. i Čilaš Mikulić, M. (2008.), Croaticum — centar za hrvatski kao drugi i strani jezik, *Croatian Studies Review*, 5: 200-203.
- Udier, S. L., Gulešić Machata, M. i Čilaš Mikulić, M. (2006.), Gramatičko-semantički pristup obradi padeža, *Lahor*, 1 (1): 36-48.
- Udier, S. L. i Jelaska, Z. (2008.), Službena provjera poznавanja inojezičnoga hrvatskoga jezika, *Lahor*, 3 (6): 237-255.
- Valdes, G. (2000.), The Teaching of Heritage Languages: An Introduction for Slavic-Teaching Professionals. U: O. Kagan i B. Rifkin (ur.) *The Learning and Teaching of Slavic Languages and Cultures* (str. 375-405), Bloomington, Slavica.
- Van Deusen-Scholl, N. (2003.), Toward a definition of heritage language: sociopolitical and pedagogical considerations, *Journal of Language, Identity, and Education*, 2: 211-30.
- Zubčić, S. (2008.), Inicijativa za formiranje Riječke kroatističke škole pri Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci, *Croatian Studies Review*, 5: 171-177.

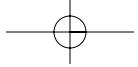

SLOBODNA RIJEČ U HRVATSKOM EGZILU S OSVRTOM NA ČASOPIS *KROATISCHE BERICHTE* (1976.—1990.)

Stjepan ŠULEK

Uvod

Što nam danas govori hrvatska riječ u egzilu? O toj riječi u suvremenoj Hrvatskoj nije još učinjena šira bilanca. Golem je to materijal koji se mora ispitati, pročistiti i vrednovati. Hrvatska matica iseljenika i Sveučilišna i nacionalna knjižnica prikupljaju marljivo literaturu koja je objavljivana u hrvatskom iseljeništvu, no čini se da taj materijal još nije sređen. Hrvatska publicistika u egzilu nakon Drugoga svjetskog rata predstavlja vrijednost koja je dokaz i svjedočanstvo jednog vremena u kojem je Hrvatska postojala takoreći tek kao upravna jedinica i kraljik. Svaki hrvatski intelektualac trebao bi danas nešto više znati o našoj hrvatskoj emigraciji. To je velika galerija ljudi s najširim intelektualnim horizontima i poletnim idealizmom. Hrvatska riječ u egzilu očitovala se u više od 500 novina, revija, knjiga, proglaša i pisama. Vani su postojale političke stranke koje nisu mogle djelovati u domovini i neovisne grupacije s vlastitim novinama. Većina Hrvata koji su se nakon Drugoga svjetskog rata iselili u prekomorske zemlje, posebice u Argentinu, bila je opredijeljena antikomunistički na načelima hrvatske državotvorne misli. Jedan dio hrvatskih intelektualaca ostao je vjeran jugoslavenskoj ideji. O tom dijelu neće u ovom prilogu biti riječi, ali on se u jednom širem razmatranju hrvatskoga egzila ne smije ispuštiti iz vida. Taj dio hrvatske emigracije imao je dobre međunarodne veze i posjedovao je nekoliko publikacija. Hrvati jugoslavenske orijentacije dobro su surađivali sa sličnim slovenskim i srpskim emigrantima. Oni su zajedno 21. do 24. ožujka 1964. potpisali rezoluciju koju su nazvali »Demokratskom iniciativom« kao nacrtom za preuređenje Jugoslavije. S hrvatske strane u toj su grupi bili poglavito vodeći predstavnici HSS-a (primjerice dr. Branko Pešelj, Ilija Jukić i dr.). Među Hrvatima jugoslavenske orijentacije isticao se i bivši ljetićevec Roko Caleb, rodom s Murterom pokraj Šibenika. U Münchenu je desetljećima uređivao mjesecačnik *Hrvatsku zoru*, koji se bavio jedinstvenom analizom hrvatskih propusta kao uzroka svih hrvatskih nedaća i kvadratura kruga, kako je jedan njegov prijatelj opisao rad Roka Kaleb-a. O tom dijelu hrvatske emigracije u ovom članku neće biti riječi. Također se

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

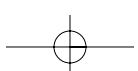

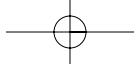
nećemo pobliže osvrnuti na literarna djela hrvatske emigracije od kojih su najznačajnije bile pjesme Viktora Vide. U emigraciji su izlazili i udžbenici hrvatskoga jezika (prof. Vinko Grubišić), a i kalendarji i zbornici (Hrvatske seljačke stranke) u kojima su pisali vodeći ljudi HSS-a u emigraciji, a među njima i Hrvati muslimani. Isto tako Hrvati su osnivali radiopostaje. Tako je u Madridu desetljećima dr. Pavao Tijan, leksikograf i publicist, uređivao hrvatske emisije na španjolskom jeziku, koje su bile slušane ne samo u emigraciji nego i u Hrvatskoj. O svim takvim djelatnostima hrvatske emigracije trebalo bi posebno pisati. One dokazuju da se kulturna i politička iseljena Hrvatska nakon Drugog svjetskog rata zbog komunističkog režima u Jugoslaviji preselila u inozemstvo. Što se tiče iseljeničke književnosti, ona je u velikoj mjeri približena čitateljima u Hrvatskoj. Vinko Grubišić približio ju je svojom knjigom *Hrvatska književnost u egzilu*, koja je u izdanju Hrvatske revije objavljena u Zagrebu 1991. U isto vrijeme u Zagrebu su se pojavile dvije knjige o hrvatskim emigrantskim književnicima zahvaljujući nastojanjima Šimuna Šita Čorića i Stjepana Šešelja. Bilo je i drugih izdanja u koja su uvrštene pjesme primjerice Viktora Vide, Vinka Nikolića, Antuna Bonifačića, Antuna Nizetea, Lucijana Kordića, Borisa Marune, Vinka Grubišića i drugih autora. Malo se zna da se neki od tih autora — npr. Viktor Vida spominju na studiju hrvatske književnosti nakon Drugog svjetskog rata na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Isto tako široj javnosti malo je poznato da je Božidar Novak u svojoj knjizi *Hrvatsko novinarstvo u 20. st. uz novinare i publiciste*, koji su djelovali u SR Hrvatskoj, spomenuo i hrvatske publiciste koji su djelovali u emigraciji. Time je zaokružena publicistička djelatnost Hrvata koji su djelovali pod raznim ideološkim predznacima nakon Drugog svjetskog rata. U nepoznatim dio hrvatske emigracije u suvremenoj hrvatskoj javnosti spadaju i filozofski radovi hrvatskih intelektualaca kršćanske orijentacije. U tom dijelu rada hrvatske emigracije posebno se istaknuo i časopis *Osoba i duh*, koji je izlazio u Americi i Madridu pod uredništvom P. Hijacinta Eterovića. Za nacionalnu izgradnju istaknuo se i časopis *Hrvatska misao* koji je izlazio u Argentini pod ravnateljem Marka Sinovčića. Isto tako valja spomenuti časopis *Novi život*, koji je izlazio u Italiji pod uredništvom Božidara Vidova. Sva ta djelatnost, koliko je piscu ovih redaka poznato, nije dovoljno obrađena u suvremenoj Hrvatskoj.

Intenzivna publicistička aktivnost

Naša publicistica u egzilu, koliko god bila polemična i apologetska, izgrađivala je i nadahnjivala nacionalnu svijest Hrvata u inozemstvu.

U ovom prilogu ne možemo na žalost nabrojiti sve publikacije koje su izlazile na svim kontinentima, a kojih je prema procjenama poznavatelja hrvatske emigracije bilo oko 500. Navedimo samo neke od njih: časopis *Republika Hr-*

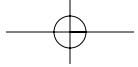
S. Šulek: *Slobodna riječ u hrvatskom egzilu s osvrtom na časopis Kroatische Berichte...*

vatska, Danica, Hrvatska, *Hrvatski glas* (glasilo HSS-a), *Slobodna riječ*, Američki hrvatski *glasnik*, *Svijest*, *Glas Svetog Antuna*, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, *Hrvatski preporod*, *Rakovica*, *Svitlenik*, *Domovina*, *Poruka slobodne Hrvatske*, *Hrvatski tjednik*, *Otpor*, *Hrvatski list*, *Hrvatska misao*, *Hrvatski radnik*, *Hrvatska borba*, *Hrvatska država*, *Na pragu sutrašnjice*, *Naša nada*, *Hrvatska iskra* i dr.

Publicistika na stranim jezicima

Osim na hrvatskom jeziku, hrvatska riječ u emigraciji manifestirala se i na drugim jezicima. Tako su Hrvati još 50-ih godina osnovali Hrvatsku akademiju Amerike. Ova ustanova pokrenula je časopis na engleskom jeziku *Journal of Croatian studies* koji izlazi sve do dana današnjega. Nakon Domovinskog rata u njemu objavljaju i suradnici iz Hrvatske. Taj časopis Hrvatske akademije u Americi imao je važnu ulogu u upoznavanju engleskog govornog područja s hrvatskom kulturom. Tako je ova revija svoj 27. broj posvetila hrvatskoj renesansi skrenuvši pažnju čitateljima na Hrvatsku kao staru europsku kulturnu naciju. Članovi Hrvatske akademije u Americi predavali su na američkim sveučilištima. U uređivanju tog žurnala istaknuli su se posebno povjesničar prof. Jere Jareb i Karlo Mirth. Profesor Jere Jareb autor je znamenite knjige o povijesti Hrvatske 20. st., a izdavač i urednik Karlo Mirth osnovao je još 1947. publikaciju *Croatian Press*, koja je izlazila do 1980. Zajedno s nizom sličnih autora ta dvojica posebno su se istaknuli u uspješnom kulturnom radu hrvatske emigracije.

Drugi časopis također znanstvenog karaktera izlazio je na španjolskom jeziku, a zvao se *Studia Croatica*. Opisivao je povijesni, kulturni i politički život Hrvatske, stavivši tako Hrvatsku na zemljovid svijeta, kako se lijepo izrazio u proljeće 2011. preminuli profesor Branko Franulić, bibliograf hrvatskih knjiga na engleskom jeziku (Kulturna emigracija je odigrala veliku ulogu za Hrvatsku, *Hrvatsko slovo*, 24. studenoga, 2006.). Branko Franulić, rođen 1925. u Rijeci, od 1994. dopisni član HAZU, autor je brojnih djela na francuskom i engleskom jeziku, među kojima se ističu: *La langue literarire croate. Apercu historique*, Pariz 1972., *Mots d' emprunt Francais en Croate*, Pariz, 1976., *A Short History of Literary Croatian*, Pariz, 1980., *A Croatian Survey of Literaty Croatian*, Pariz, 1984. i dr. Dr. Branko Franulić, koji je do smrti 2011. živio s obitelji u Londonu, uz suradnju s brojnim slavističkim časopisima diljem Europe, istaknuo se i u opskrbljivanju engleskih glasovitih knjižnica hrvatskim znanstvenim knjigama (Taylor Bodleian Slavonic Modern Greek Library). Svoje knjige i knjige drugih hrvatskih znanstvenika slao je na vlastiti trošak najvažnijim knjižnicama diljem Europe, što je bio nadomjestak za deficite hrvatskih veleposlanstava koja nisu imala dovoljno kadrova i novca da sama obavljaju taj važan posao kako to obavljaju Srbi.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

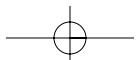

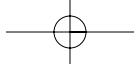
U Velikoj Britaniji filozof Edo Pivčević pokrenuo je britansko-hrvatsku reviju pod naslovom *BC Review*. Ta se revija nije bavila političkim nego poglavito kulturnim pitanjima. Edo Pivčević trudio se prevoditi hrvatsku klasiku na hrvatski jezik. Tako je prevodio Hektorovića, Držića i Marulića, a preveo je i objavio Vinodolski zakonik i Poljički statut na engleski jezik. Ono što u Hrvatskoj nisu mogli činiti kulturni djelatnici, znanstvenici i akademici zbog političkih prilika, pokušali su u inozemstvu učiniti Hrvati emigranti. Hrvatska je kroz spomenute publikacije bila dostoјno predstavljena anglosaksonskom svijetu i čitateljima na španjolskom jeziku. Dakako, zbog niza poteškoća o kojima ovdje nećemo govoriti, te su publikacije stizale tek do uskog kruga čitatelja, poglavito intelektualaca.

Kroatische Berichte

Časopis koji se bavio podjednako političkim i kulturnim pitanjima izlazio je na njemačkom jeziku, a zvao se *Kroatische Berichte*. Prije osnivanja časopisa osnovana je udruga pod imenom Zajednica za proučavanje hrvatskih pitanja (Gemeinschaft zur Forschung kroatischer Fragen). Osnivačka skupština održana je početkom 1976. u Mainzu u prostoriji zgrade u kojoj se nalazilo središte partnerske suradnje između Zagreba i grada Mainza. Ta udruga osnovana je s ciljem da izdaje časopis na njemačkom jeziku kojem je dano ime *Kroatische Berichte* (Hrvatska izvješća). Potreba za takvim časopisom bila je vrlo aktualna, a izražena je u uvodniku redakcije prvog broja *Kroatische Berichte*, koji je izašao u travnju 1976. U uvodniku se kaže kako na stotine tisuća njemačkih turista svake godine posjećuje Hrvatsku i da u Saveznoj Republici Njemačkoj i Austriji živi više od 400.000 Hrvata. Unatoč takvim mogućnostima međuljudskih odnosa i razmjena mišljenja i informacija u zemljama njemačkog govornog područja ljudi malo ili tek površno znaju nešto o stvarnim hrvatskim problemima. Zajednica za proučavanje hrvatskih pitanja sa sjedištem u Mainzu uzela je sebi u zadatak da svojim dvomjesečnikom *Kroatische Berichte* prema svojim mogućnostima zatvoriti te deficite. Uredništvo je osim toga naglasilo da su osnivači demokrati, patrioti i europejci koji su sebi postavili zadaću da javnost njemačkog govornog područja bolje i objektivno informiraju o hrvatskoj situaciji.

Dakle, taj časopis zamišljen je na samom početku tako da hrvatsku problematiku iznosi stilom pisanja uobičajenim zapadnoj publicistici. Zbog toga je odmah naišao na dobar odjek među stranim čitateljima, posebno u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj. Dakako, neke institucije kojima je časopis slan odbile su ga prihvatići zbog kritičkog stajališta prema jugoslavenskom sustavu i gaženju ljudskih i nacionalnih prava. Djelovanjem časopisa, osobito analizom jugoslavenske i hrvatske stvarnosti, otvoren je put njemačkim i europskim institucijama. Tako

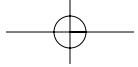

S. Šulek: *Slobodna riječ u hrvatskom egzilu s osvrtom na časopis Kroatische Berichte...*

su posebno uspostavljeni kontakti s Paneuropskom unijom, a preko nje i s europskim parlamentom u Strassbourgu. U tom poslu posebno se istaknula gospođa Ivona Dončević, koja je uspostavila izravne veze s Ottom von Habsburgom. Otto von Habsburg time je osvježio svoju vezu s Hrvatima. Zahvaljujući toj vezi uspjelo je Hrvatskom narodnom vijeću, krovnoj organizaciji hrvatske emigracije, otvoriti Hrvatski informativni ured u Bonnu, glavnem gradu Savezne Republike Njemačke. Informativni ured vodila je gospođa Ivona Dončević sve do diplomatskog priznanja Republike Hrvatske 1992. *Kroatische Berichte* putovao je svjetom u službi hrvatskog naroda. Časopis je bio izlagan ne samo na Frankfurtskom sajmu knjiga svake godine, nego i na velikim izložbama u Buenos Airesu, Santiagu de Chileu, Madridu, Baselu i Hong Kongu. *Kroatische Berichte* slan je u najvažnije knjižnice svijeta, u diplomatska predstavništva, kako demokratskih tako i komunističkih zemalja, na brojne povjesne i ine institute, na sveučilišta pa čak i na adrese sindikalnih organizacija. Časopis je kao jedina hrvatska publikacija bio svake godine zabilježen u službenom katalogu svih znanstvenih, političkih, kulturnih, gospodarskih i inih publikacija u Saveznoj Republici Njemačkoj. Koliko nam je poznato to je jedinstven slučaj da se jedna hrvatska publikacija na stranom jeziku nalazi svake godine u katalogu svih časopisa u Njemačkoj. Za to se najviše brinula gđa Ivona Dončević.

Časopis su osnovali u gradu Mainzu Zvonko Baotić, dr. Ernest Bauer, Gojko Borić (pod pseudonimom Hrvoje Vukelić), Tomislav Mičić i Stjepan Šulek (pod pseudonimom Krunoslav S. Sigetić). S vremenom su u uredništvu uz spomenute bili i Ivan Lozo i V. Koretić (Vlatko Trn).

U istom krugu nalazio se publicist Ivan Cerovac. U odboru Zajednice za proučavanje hrvatskih pitanja bili su uz članove redakcije i Drina Blažeković-Sojčić, ing. Željko Cernić, Zorko Dončević, Petar Hinić i dr. Časopis je većinom financiralo Hrvatsko narodno vijeće. No, njihova pomoć nije bila dovoljna, pa su u finansijskoj potpori tijekom godina uz hrvatske čitatelje sudjelovali i Zvonko Baotić iz Frankfurta, Franjo Katić, Kazimir Kovačić, Mile Musa i Mate Perčić. Na početku je urednik bio Tomislav Mičić, a već sredinom 1977. dužnost izvršnog urednika preuzeo je Stjepan Šulek pod pseudonimom Krunoslav Sigetić, a Ivona Dončević bila je odgovorna prema njemačkom zakonu o tisku. Uredništvo je tijekom godina uspjelo pridobiti za suradnike ugledne hrvatske publiciste i druge javne radnike kao Bogdana Radicu, Ante Ciligu, Mate Meštrovića, Vinka Nikolića, Tihomira Rađu, a i neke suradnike iz Hrvatske. Tako je časopis iz prve ruke mogao objaviti članak o manipulacijama u Vjesnikovoj kući u Zagrebu. Širokim publicističkim zahvatom u hrvatsku i tadašnju jugoslavensku problematiku časopis je dobio niz pismenih priznanja sa strane čitatelja. Tako je jedan poznati publicist iz Švicarske pisao da nije znao da su Hrvati književno i znan-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

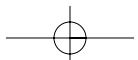
stveno toliko pridonijeli čovječanstvu. Jedan drugi publicist i nakladnik iz Njemačke pisao je da je časopis *Kroatische Berichte* uvijek vjerodostojan, a da se tiskarske greške mogu oprostiti. Jedan profesor povijesti iz Mainza javio je uredništvu da mu časopis služi kao podloga za predavanje iz povijesti europskog jugoistoka. Glasilo Saveza povjesničara Njemačke u jednom broju u godini 1980. istaknulo je da *Kroatische Berichte* traži razumijevanje za samostalnost Republike Hrvatske, da oštro ali odmjereno i uvijek uvjerljivo kritizira Jugoslaviju i Tita zbog podjarmljivanja Hrvata i da brani Hrvate od neosnovanih optužaba.

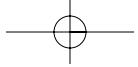
Priznanja su stizala i iz publicističkih krugova. Tako je primjerice Bavarski radio pohvalio časopis istaknuvši da je na svjetskoj razini. Pozitivna mišljenja o časopisu uslijedila su na temelju objektivnog, iako ponekad i polemičkog prikaza o pitanju hrvatske države i Jugoslavije. Autori i članovi uredništva dr. Ernest Bauer, Ivona Dončević, Stjepan Šulek, Gojko Boric, Rok Remetić (Hrvoje Lorković), Mladen Schwartz, Ivan Lozo, Vlatko Trn i dr. svojim su načinom pišanja odskakali od uobičajene emigrantske publicistike, što se pokazalo korisnim. Dr. Ernest Bauer, autor 16 knjiga o hrvatskoj povijesti na njemačkom jeziku, obrađivao je teme iz vojne austrijske i hrvatske povijesti kao i priloge o doprinosu muslimana hrvatskoj kulturi i politici. Ivona Dončević objavila je niz znamenitih članaka među kojima se ističu prilozi o Ivanu Meštroviću i Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj. Stjepan Šulek pisao je uvodnike i članke uglavnom o političkoj situaciji u Jugoslaviji i prikaze knjiga hrvatskih emigranata, primjerice Bogdana Radice i dr.

Kao izvršni urednik Stjepan Šulek trudio se da članci budu strogo selektirani, dakle da se objavljuju samo oni prilozi koji su od izvanredne važnosti za Hrvatsku.

Uz brojne probleme s kojima se suočavao časopis *Kroatische Berichte*, napose finansijske a i personalne, on je od svojeg početka 1976. do kraja izlaženja 1990. udovoljio svojim postavljenim zadaćama prigodom osnivanja. Usposavtavom RH časopis je prestao izlaziti, kao uostalom i *Nova Hrvatska* u Londonu. Prijatelji časopisa na njemačkom govornom području i u Hrvatskoj još danas žale zbog toga. Godine 1990. postojao je napor pisca ovih redaka u suradnji s tadašnjim zamjenikom ministra iseljeništva dr. Ivanom Šimekom da se časopis preoblikuje u organ Republike Hrvatske, no nažalost, to se nije ostvarilo.

Časopis *Kroatische Berichte* bio je legitimacija svim našim ljudima u Evropi jer im je otvarao vrata. Posljednji broj izašao je nakon Kongresa Saveza komunista u Beogradu i prvih višestračkih izbora.

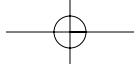

HRVATSKA ISELJENIČKA PERIODIKA U 21. STOLJEĆU

Vesna KUKAVICA

Kada je u jeku argentinske financijske krize koja je protresla Južnu Ameriku u proteklom desetljeću glavni urednik časopisa *Studio Croatica* iz Buenos Airesa José María Vrljičak zatražio financijsku pomoć za tiskano izdanje od Republike Hrvatske, preostalih 66 časopisa koje objavljaju hrvatske zajednice u tridesetak zemalja svijeta slamku spasa tražili su u novim pretplatnicima i mudrijim marketinškim potezima svojih aktivista, uključujući i besplatnu distribuciju iseljenicima, te u fondovima za etničke zajednice domicilnih zemalja. U međuvremenu se hrvatska periodika, zbog migracije čitatelja na internet i financijskih teškoća oglašivača, u zemljama Južne Amerike gotovo ugasila. Od 29 hrvatskih listova, ostalo je samo pet-šest serijskih publikacija, među kojima se, uz spomenuti časopis, kvalitetom i stogodišnjom tradicijom ističu čileanske *Male novine* iz Punta Arenasa.

S druge strane planeta stvari nisu nimalo optimističnije glede budućnosti hrvatskih tiskanih medija u inozemstvu — ni u Sjevernoj Americi, gdje dominira najtiražniji list u iseljeništvu *Zajedničar*, niti među hrvatskim ljudima od zapada do istoka Europe. Sudeći prema nakladama *Berlinskog magazina* i *Žive zajednice* (Njemačka) te *Libre, Društvenih obavijesti* i *Movisa* (Švicarska), s časopisima bolje stoji hrvatsko radništvo u Europi od naših manjinaca u susjednim zemljama. Od 27. do 28. studenoga 2010. godine u Pečuhu je održana međunarodna konferencija *Europska unija i izazovi manjinskog informiranja* usmjerenata na sprečavanje negativnih tendencija. »Medijski prostor je u posljednjem desetljeću korjenito promijenjen, globalna komunikacija izazov je tradicionalnim medijskim formama, a pogotovo manjinskom medijskom prostoru! Bez jakih manjinskih medija, ni sama manjinska zajednica nema svoju unutarnju kontrolu niti može osigurati potrebnu demokratičnost«, smatra glavna urednica mađarskog *Hrvatskog glasnika* Branka Blažetin. Petar Tyran, urednik *Hrvatskih novina* iz Željeznog i Beča, koji je na probleme upozoravao još prije pet godina, usporedio je razvijao i internetsko izdanje tog najstarijeg tjednika na panonskom prostoru.

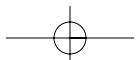
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

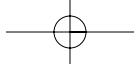

Institucije Republike Hrvatske zadužene za informiranje Hrvata u inozemstvu vatrogasnim su mjerama tu i tamo pomogle pokojoj redakciji. Fond za potporu iseljeničke periodike nije pokrenut, a ne predviđa ga ni novi Zakon o odnosima s Hrvatima izvan Republike Hrvatske. Ozbiljne inicijative za izgradnju specifičnog informacijskog prostora iseljene Hrvatske, koji ne bi poticao getoizaciju niti ovisnost o stranim korporacijama koje su ušle u vlasničku strukturu nacionalnoga medijskog prostora, nije bilo. Istina, među nakladnicima iseljeničke periodike iskušavale su se sve varijante, u borbi za čitatelje prelazilo se s materinskoga na većinske jezike, gubilo se vrijeme u međusobnom optuživanju nedostatka interesa između iseljene i domovinske Hrvatske, no nije išlo!

Nostalgija za mirisom tiskovina hrvatske iseljeničke periodike, koja je s više od 400 naslova povezivala naše domove na svim geografskim šrinama, s povijesnoga gledišta je opravdana. Lideri, izdavači, financijeri i novinari tih časopisa bili su i predvodnici borbe za hrvatsku neovisnost u prošlostoljetnome hladnoratovskom razdoblju u emigraciji i borbe za etnička prava naših migranata u multikulturalnim zajednicama razvijenoga svijeta od Amerike do Australije i Novoga Zelanda, koji su odreda sudjelovali u širenju istine o Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata, poput naraštaja koji je na stranicama *Hrvatske revije* okupljaо Vinko Nikolić ili pak mnogobrojnih perjanica našega katoličkog tiska iz 198 misija izvan domovine, među kojima se nakladničkom hrabrošću isticao američko-hrvatski *Ziral*.

No, novo vrijeme utječe na drukčije pozicioniranje iseljeništva i matične zemlje. Hrvatska periodika u 21. stoljeću u procesu je određivanja svojih novih misija, pretežno na internetu, nasuprot unifikaciji čovječanstva. Nacionalna kulturna dobra teško mogu konkurirati općoj mondijalizaciji, pa dolazi do očite neravnoteže globalnih i nacionalnih tendencija. To je potvrđeno i u razvijenijim zemljama, a ne samo u tranzicijskim državama poput Hrvatske. U tom je smislu inspirativna i poruka Svetoga Oca, koji je od siječnja 2011. godine i sam također prisutan na *You Tubeu*, u povodu Svjetskog dana obavijesnih sredstava. »Nove tehnologije« znaće »nove odnose digitalnih naraštaja«, stoji u poruci. Papa cijeni one socijalne mreže koje — kako je napisao — nastoje promicati ljudsku solidarnost, mir i pravednost, kao i ljudska prava, i to posebice na onim područjima u svijetu na kojima je pristup internetu ograničen tehnološkim raskorakom koji je teško nadoknaditi. Bila bi velika šteta za budućnost čovječanstva kad nova sredstva komunikacije, koja omogućuju zajedničko služenje spoznajama i informacijama na brži i djelotvorniji način, ne bi bila dostupna onima koji su već gospodarski i društveno marginalizirani.

V. Kukavica: *Hrvatska iseljenička periodika u 21. stoljeću*

Hoće li naši digitalni naraštaji pridonijeti svehrvatskoj prisutnosti na mreži i bogatstvu različitosti planeta ili će zaboraviti svoj jezik i kulturu — u blagodati hrvatske slobode i neovisnosti, ovaj put ovisi o nama samima.

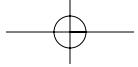
Tko su danas publicisti, urednici i nakladnici hrvatskih časopisa koji izlaze izvan matične zemlje?

Tko su ljudi koji su nastavili djelo nestora iseljeničkih časopisa Vinka Nikolića, Borisa Marune, Karla Mirtha, Jere Jareba, Luke Brajnovića, Ante Cilige, Radovana i Božidara Latkovića, Jure Bogdana, Bogdana Radice, Ivone Dončević, Stjepana Šuleka, Jakše Kušana, Branka Salaja, Bože i Malkice Dugeč, Lovre Bogočića, Mate Meršića, Živka Mandića i drugih zaslužnih djelatnih graditelja rasute hrvatske periodike diljem svijeta?

Samozatajni i afirmirani intelektualci u domicilnim zemljama, od kojih ćemo izdvojiti tek neke, poput Anke Krstić-Legović, Ivice Košaka, Željka Matića, Petra Hinića, Biserke Andrijević i Adolfa Polegubića iz Njemačke; Vesne Polić Foglar iz Švicarske; Djure (George) Djurkovića iz Kanade; Roberta Zubovića, Ante Čuvala, Stevea Granica, Višnje Miočić i Johna Cindricha iz SAD-a; Fabijana Lovokovića, Franje Harmata, Tomislava Starčevića (prerano preminulog), Mate Bašića i Tonča Prusca te Luke Budaka iz Australije; Jozе Vrljicka iz Argentine; Margarite Mihovilovic Peric iz Čilea; Čabe Horvata, Đure Frankovića, Branke Pavić Blažetin iz Mađarske; Petera Tyrana, Zlatke Gieler i Roberta Hajszana iz Austrije; Antonia Sammartina iz Italije; Jasminke Dulić, Milovana Mikovića i Andrije Anišića iz Vojvodine; Nevenke Kostovski iz Makedonije; Jasmine Popović iz Crne Gore; Radana Mihaia iz Rumunjske; Emila Lučeva i Milana Dragišića iz Slovenije; Juraja Novosela, Ive Balukčića, Zdravka Kordića i Mirka Marjanovića iz Bosne i Hercegovine...

Journal of Croatian Studies (SAD), *Studia Croatica* (Argentina), *Croatian Studies Review*, *Journal and Bulletin of the Croatian Studies Centre* (Australia), *Glasnik* društva AMCA (Njemačka), *Časopis za kulturu i društvena pitanja „Pogledi“* (Mađarska), *Klasje naših ravnih: časopis za književnost, umjetnost i znanost* (Srbija) među značajnim su naslovima koje tiskaju Hrvati izvan Hrvatske. U sarmome vrhu iseljeničkih časopisa su i čileanske *Male novine*, tromjesečnik na španjolskome jeziku koji slavi 106. godinu izlaženja.

Iseljeničke periodičke publikacije te periodika hrvatskih autohtonih manjina u Evropi imaju važnu ulogu u životu hrvatskih ljudi koji žive izvan matične zemlje s obzirom na njihovo neposredno reagiranje, kako na suvremenu zbilju u domicilnim sredinama tako i na onu u domovini.

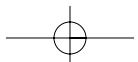
Časopisi poput dvojezičnih *Žive zajednice* (Njemačka), *Libre* i *Društvenih obavijesti* (Švicarska) te jednojezičnih *Hrvatskih novina* (Austrija), *Hrvatskoga glasnika* (Mađarska), *Hrvatske riječi* i *Zvonika* (Srbija), *Hrvatskoga glasnika* (Crna Gora), *Hrvatskoga glasnika* (Makedonija) donose iz mjeseca u mjesec, iz tjedna u tjedan obilje članaka o društvenoj i kulturnoj sceni Hrvata i građana hrvatskoga podrijetla od skandinavskih zemalja do samoga juga Europe.

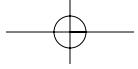
Najtiražnije hrvatske novine u iseljeništvu

Hrvatske novine izvan Hrvatske dopunjaju sliku vremena i prostora našeg iseljenog naroda od SAD-a do Australije i Novoga Zelanda. Dvojezični (hrvatsko-engleski) dvotjednik *Zajedničar* slavi 107. rođendan. To je glavno glasilo Hrvatske bratske zajednice Amerike i trenutno spada u najtiražnije hrvatske novine u svijetu s nakladom nešto većom od 30 tisuća primjeraka. Među američkim Hrvatima sve je popularniji tjednik *Croatian Cronical*. U Australiji redovito izlaze dva hrvatska tjednika, i to najmanje 48 puta godišnje: *Hrvatski vjesnik* (Melbourne) i *Nova Hrvatska* (Sydney), dok se treći čitani tjednik u Sydneyju *Spremnost* ugasio radi odlaska urednika Fabijana Lovokovića u mirovinu. Spomenuta dva tjednika ostala su značajnom vezom australske i novozelandske hrvatske zajednice s domovinom i izvrsna suvremena kronika naših ljudi iz toga dijela svijeta.

Godišnjaci od ilirskih svaštara do modernih magazina i zbornika

Hrvatski kalendari, godišnjaci i almanasi serijske su publikacije velike čitanosti, omiljene u hrvatskim zajednicama u svijetu poput *Hrvatskoga kalendara/Croatian Almanaca*, kojeg desetljećima tiskaju *Croatian Etnic Institut* i *Croatian Franciscan Press* iz Chicaga, ili pak višejezične i mlađe *Panonske ljetne knjige* (Austrija). Hrvatske kalendarske knjige, koje su obilježile 20. stoljeće, izrasle su na ilirskim preporodnim *danicama* koje je u iseljeništvu počeo tiskati Zdravko Mužina (SAD), a u 21. su stoljeću, osvremenjenih uredivačkih konceptacija, nastavile donositi vrijedne stručne članke kojima su u središtu pozornosti suvremene značajke hrvatskog političkog i kulturnog identiteta u globalnoj arenii. Na stranicama tih kalendarskih knjiga, uz ostalo, susrećemo igrače američke NBA-lige, kongresnike, znanstvenike, poduzetnike i uzorne hrvatske misionare, ali i naše male velike ljude poput Klare Cvitanovich i njezina sina Tommyja iz New Orleansa koji su neposredno nakon uragana Katrina u Louisiani u svome čuvenom restoranu *Kod Drage* počeli besplatno kuhati za radnike koji su pokušavali obnoviti srušeni zaštitni nasip preko kojeg je u grad prodirala voda, čime su zaslužili divljenje američke javnosti i nagradu humanitarnih udruga te same Bijele kuće iz Washingtona.

V. Kukavica: Hrvatska iseljenička periodika u 21. stoljeću

Katolički tisak

Mnoge hrvatske katoličke misije i župe, kojih je u svijetu danas 198, tiskaju svoja glasila i priređuju njihove elektroničke inačice, počevši od onih najjednostavnijih, tzv. *listića*, pa sve do onih koja u formalnom pogledu imaju sva obilježja pravih časopisa, kao što je spomenuta njemačka dvojezična *Živa zajednica*.

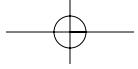
Hrvatski katolički tisak u svijetu, uza sve zasluge koje mu s pravom pripadaju za potpunu nacionalnu emancipaciju, osobito u drugoj polovini 20. stoljeća, zaslužuje punu pozornost čitateljstva zbog pokretanja tema od životne važnosti za iseljeni hrvatski narod, a koje se mogu svesti na tri ključna pojma: integracija, asimilacija, povratak?

Povratak iz zaborava: mnoštvo bibliografskih priručnika

Kulturna i društvena povijest raseljene Hrvatske vrlo je marljivo zabilježena u iseljeničkoj periodici 20. te prve desetljeću 21. stoljeća, i u toj činjenici počiva značaj i potreba za kvalitetnim bibliografijama tih serijskih publikacija — kako bismo lakše pretraživali današnje stanje među iseljeničkim zajednicama. Mnogi su prešli i na društvene mreže, no pouzdaniji su od interneta klasični pretraživači.

Kako su nastali klasični pretraživači iseljeničkih stranica? Posljednjih je godina izrađeno i nekoliko vrijednih bibliografskih priručnika za pretraživanje najvažnijih iseljeničkih periodičkih publikacija, koje su dijelom prestale izlaziti a dijelom još uvijek izlaze, kao što su priručnici: Blažeković, Milan (1993.), *Indice general de Studia Croatica (Studia Croatica, vol. especial)*, Buenos Aires; Blažeković, Milan (1996.), *Bio-bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije*, Zagreb; Granić, Stan (1995.), *Journal of Croatian studies: annotated index*, sv. 1-30 (1960.—1989.), New York; Granić, Stan (1999.), *Annotated index to the BC review (1974.—1980.)*, New York; Birin, Ante, *Republika Hrvatska: pedesetogodišnjica izlaženja 1951.—2001.*, Bibliografija (2001.), Zagreb, ili pak retrospektivna i on line dostupna *Bibliografija Hrvatske revije 1951—2000. Hrvatska revija*, godište L, svezak 4 — urednice Nataše Bašić i suradnika, koju su 2003. godine u Zagrebu objavili Leksikografski zavod »Miroslav Krleža« & Matica hrvatska.

Kad je u pitanju povijest iseljeničkoga tiska, navedenim bibliografijama treba dodati i jednu tekuću bibliografiju građe u iseljeničkoj periodici koju je u časopisu *Croatia press* objavljivao Jere Jareb (*Bibliografija članaka hrvatskoga emigrantskoga novinstva i periodike 1957.—1967.*) što je rijedak, a po duljini izlaženja bibliografije i jedinstven slučaj u iseljeničkoj praksi. Publikacija može biti korisna konzumentima stručne periodike društvenih znanosti i istraživačima

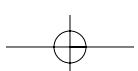

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

svremene hrvatske povijesti. Ukupno je izašlo 304 broja na više od 3300 stranica magazinskoga formata. U početku zamišljena kao novinski servis za druge novine, postupno prerasta u dokumentarno-revijalnu serijsku publikaciju, koja od 1971. godine izlazi pretežito, a od br. 4, 1974. isključivo na engleskome jeziku.

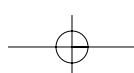
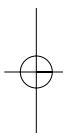
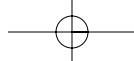
Ukratko, svi su ti priručnici dragocjena pomagala u pristupu građi sadržanoj u iseljeničkoj periodici kroz prošlost i sadašnjost prema kojima u proteklih 20 godina nismo stigli, a trebali smo, revidirati stranice svremene hrvatske povijesti i ispraviti nepravde prouzročene ideološkom nesnošljivošću i podjelama unutar nacionalnoga bića. Realno je očekivati da će tih priručnika s vremenom biti više kako bi se pospješili procesi integracije iseljene i domovinske Hrvatske. Žurno bi valjalo izraditi bibliografije preostalih kvalitetnih iseljeničkih serijskih publikacija svremenom metodologijom koju je osmisnila dr. Nataša Bašić sa suradnicima iz Leksikografskoga zavoda »Miroslav Krleža«.

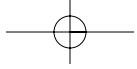

POLITIKA I HRVATSKO ISELEJENIŠTVO

DOPRINOS HRVATSKE SEJAVAČKE STRANKE OČUVANJU IDEJE HRVATSKE SAMOSTALNOSTI U HRVATSKOM ISELJENIŠTVU OD 1945. DO 1990. I STVARANJU SAMOSTALNE HRVATSKE

Ivan TEPEŠ

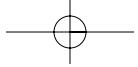
Istaknuti članovi HSS-a u iseljeništvu krajem osamdesetih godina 20. stoljeća aktivno su se uključili u uspostavu samostalne hrvatske države. Neki od njih, po-put Ante Belje, Antuna Babića, Tihomila Rađe i Josipa Torbara, aktivno će sudjelovati u političkom životu samostalne Hrvatske.

Jedan dio članova i dužnosnika iseljeničkog HSS-a uključit će se u redove HDZ-a na čelu s Franjom Tuđmanom, koji je od samog početka naglašavao svoj oslonac na politiku Stjepana Radića. Tuđman je na kongresu *American Association for the Advancement of Slavic Studies* u Washingtonu 1989. godine podnio glavni referat o politici Stjepana Radića, u kojem je hrvatski državotvorni program obrazložio na temelju Radićeva političkog programa.

Drugi dio članstva i dužnosnika nastavit će djelovati unutar iseljeničkog i domovinskog HSS-a, koji je obnovljen 20. studenoga 1989. godine u Zagrebu. Tada je za predsjednika HSS-a izabran Nikola Novaković, za potpredsjednike Ivan Zvonimir Čičak i Tomislav Jugović, a za glavnog tajnika Neda Prpić (Palaić, 2011., 116).

U razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do političkih promjena u Hrvatskoj 1990. godine, HSS, njegove organizacije i dužnosnici, uz druge emigrantske organizacije, dat će svoj doprinos u očuvanju hrvatskog identiteta i ideje o samostalnoj Hrvatskoj. A nit politike Stjepana Radića sačuvala se i nakon 1945. godine, upravo emigrantskim djelovanjem njegovih bliskih stranačkih suradnika i iseljeničkih organizacija HSS-a.

Djelovanje HSS-a u iseljeništvu možemo podijeliti na dvije razine. Jedna je politička i odnosi se na djelovanje prema međunarodnim čimbenicima i upoznavanje međunarodne javnosti s hrvatskim pitanjem te političko djelovanje među hrvatskim iseljeništvom, dok se druga razina odnosi na kulturno i prosvjetno djelovanje među hrvatskim iseljeništvom, u kojem će HSS dati svoj veliki doprinos u očuvanju hrvatskog identiteta. U ovom radu bit će prikazane osnovne crte djelovanja iseljeničkog HSS-a tijekom 45 godina, od završetka Drugog svjetskog rata do stvaranja hrvatske države.

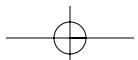

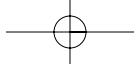
Političko pozicioniranje HSS-a nakon završetka Drugog svjetskog rata i odnos prema novoj vlasti u Jugoslaviji

Organizacije HSS-a u iseljeništvu nastaju već dvadesetih godina 20. stoljeća. Brojni ogranci organiziraju se u SAD-u i Kanadi, kao i u drugim krajevima svijeta u kojima su živjeli Hrvati — u Australiji, na Novom Zelandu i u Europi, napose u Belgiji (Čizmić i sur., 2005., 327). Tijekom Drugog svjetskog rata organizacije HSS-a u iseljeništvu aktivno su se uključile u antifašistički pokret predvođen SAD-om i Velikom Britanijom (Čizmić i sur., 2005., 346) i, u skladu s tim, pozitivno su gledale prema antifašističkim pokretima u Europi.

Promjene u političkom smjeru iseljeničkog HSS-a bit će najvidljivije tijekom 1945. godine. Do srpnja 1945. godine tekstovi u *Hrvatskom glasu*, službenom glasilu kanadskih organizacija HSS-a, pozitivno ocjenjuju novu vlast u Jugoslaviji, pa se tako u osvrtu na Titov govor od 3. srpnja 1945. godine navodi: »Uopće se iz svakog govora maršala Tita, koji smo imali prilike pročitati, vidi da je to vrstan državnik« (*Hrvatski glas*, 3. srpanj 1945., br. 27, 4). Prve kritike na račun novog sustava u Jugoslaviji počinju se upućivati nakon Mačekove osuđujuće izjave *New York Timesu* (*New York Times*, 23. srpnja 1945., br. 204, 6) srpnja 1945. godine¹ o novom Titovom režimu. Istdobno, u odgovoru na novinarski upit o svom dalnjem političkom djelovanju, Maček izjavljuje da se drži lojalnim podanikom kralja Petra te da za sada želi oprezno nastupati prije nego razvije bilo kakav specifičan program akcije, a da narod treba demokratskim putem odlučiti o budućem uređenju Jugoslavije (*New York Times*, 23. srpnja 1945., br. 204, str. 6). Potpun otklon od nove vlasti u Jugoslaviji iseljenički HSS učinit će nakon uklanjanja dr. Ivana Šubašića iz jugoslavenske vlade u listopadu 1945. godine, pa će tako sam Maček dati izjavu u kojoj oštro napada »totalitarni komunistički režim« i protivi se progonu onih ljudi kao ratnih zločinaca koji su tijekom rata bili unovačeni u hrvatske i srpske vojne formacije (*Hrvatski glas*, 25. rujna 1945., br. 39, 1). Maček je svoje viđenje koncepta opstanka Jugoslavije 1945. godine naznačio i kineskom veleposlaniku, kojem je na izravan upit je li za Jugoslaviju ili za samostalnu hrvatsku državu odgovorio: »Oba naroda (Srbi i Hrvati op. a.) i obje države, kao međunarodni suvereni subjekti, moraju učiniti sporazum o svom zajedničkom životu u jednoj široj zajednici, odstupajući svojевoljno i jednakom dio svog suvereniteta u korist te zajednice zvane Jugoslavija« (Čizmić i sur., 2005., 362). Sličan stav o bezuvjetnom opstanku jugoslavenske

¹ Dr. Vladko Maček 6. svibnja 1945. odlazi iz Zagreba u emigraciju, a 30. svibnja 1945. stiže u Pariz. Na putu i u Parizu Maček ostvaruje prve poslijeratne kontakte s diplomatima zapadnih sila. O putu dr. Mačeka i njegovu boravku u Parizu pisao je njegov suradnik Branko Pešelj. Vidi u: Pešelj B. M. (1970.), S Predsjednikom Mačkom u emigraciju, *Hrvatska revija*, 20 (4): 757-811.

I. Tepeš: *Doprinos Hrvatske seljačke stranke očuvanju ideje hrvatske samostalnosti...*

države, koja je uključivala i Hrvatsku, Maček je iznio pred približno 2000 hrvatskih iseljenika na drugom Hrvatskom kongresu održanom u Chicagu u rujnu 1946. godine (Čizmić i sur., 2005., 363).

Od kraja 1945. pa sve do 1990. godine politika iseljeničkog HSS-a bit će koncentrirana na osuđivanje nove vlasti u Jugoslaviji, koju nazivaju komunističkom, a što se tiče pitanja samostalnosti Hrvatske, postojat će nekoliko konцепcija i u tom dijelu će se razlikovati Maček i Krnjević, koji je do Mačekove smrti bio glavni tajnik, a od 1964. do 1988. godine i predsjednik HSS-a.

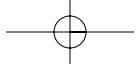
Dr. Maček se od 1945. do 1947. godine nalazi u Parizu, a od 1947. do smrti 1964. živi u Washingtonu. Dr. Maček se na napuštanje Hrvatske, između ostalog, odlučio i zbog informacije koju je dobio od dr. Krnjevića, koji boravi u Londonu, da »saveznici računaju s HSS-om« te zbog svog uvjerenja da će, u li saveznicima u susret, imati veći manevarski prostor za djelovanje nego ostane li u zemlji (Boban, 2007., 10-11).

Dolaskom dr. Mačeka u emigraciju društveno i političko djelovanje iseljeničkih organizacija HSS-a poprimit će nešto drugačiji karakter. U emigraciji se nalazi i glavni tajnik HSS-a dr. Juraj Krnjević, koji je za vrijeme Drugog svjetskog rata bio potpredsjednik jugoslavenske izbjegličke vlade smještene u Londonu. Svo vrijeme svog boravka u emigraciji, do smrti 1988. godine,² dr. Krnjević će živjeti u Londonu. Dr. Krnjević je, za razliku od Mačeka, puno putovao i obilazio organizacije HSS-a u svijetu. Tako je svake tri godine redovito obilazio organizacije HSS-a u Kanadi i SAD-u za vrijeme održavanja konvencija. Godine 1963. posjetio je i Argentinu, Venezuelu, Čile i Urugvaj, a s obzirom na to da je živio u Londonu, redovito je posjećivao i europske organizacije, u prvom redu belgijske, koje su bile najbolje organizirane.

Uz navedene prvake, u emigraciji će se naći i neki prijeratni narodni zastupnici HSS-a, vodeći dužnosnici i javni pristaše HSS-a, od kojih valja spomenuti dr. Ivana Pernara, dr. Branka Pešelja, dr. Iliju Jukića, dr. Josipa Torbara i dr. Mladena Zorkina.

Prvaci HSS-a se od 1945. godine aktivno uključuju u međunarodne antikomunističke pokrete i surađuju s drugim prijeratnim političkim čelnicima iz srednje, istočne i jugoistočne Europe koji dijele istu emigrantsku sudbinu.

² Juraj Krnjević (1895.—1988.) ulazi u HPSS 1919. godine i ubrzo postaje jedan od najbližih suradnika Stjepana Radića. Godine 1928. postaje glavni tajnik HSS-a, a nakon uvodenja Šestosiječanske diktature 1929. godine prvi put odlazi u emigraciju, gdje boravi do 1939., kada se vraća u domovinu. U travnju 1941. godine, nakon izlaska Vladka Mačeka iz jugoslavenske vlade, zamjenjuje ga na mjestu potpredsjednika vlade. Krnjević odlazi u emigraciju zajedno s ostalim članovima vlade, gdje ostaje i nakon 1945. politički djelujući isključivo kroz HSS kao njegov glavni tajnik, a od 1964. godine i predsjednik.

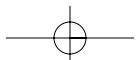

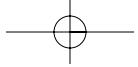
HSS je na tragu svoje prijeratne popularnosti uživao ugled među ostalim evropskim agrarnim strankama, pa se sukladno tome, ubrzo nakon dolaska Mačeka u Washington 1947. godine, uključio u osnivanje Međunarodne seljačke unije, kojoj će dr. Maček biti potpredsjednik do smrti. Članice Unije bile su predratne seljačke stranke iz zemalja srednje, istočne i jugoistočne Europe, koje su se našle iza »željezne zavjesa«. Uz HSS, osnivači Međunarodne seljačke unije bili su Bugarska narodna seljačka stranka, Mađarska seljačka stranka, Srpska zemljoradnička stranka, Poljska seljačka stranka i Rumunjska seljačka stranka. Tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća Uniji se priključuju i stranke iz Albanije, Češke, Slovačke, Slovenije, Estonije, Litve, Latvije i Ukrajine (*Hrvatski glas*, 29. kolovoz 1964., br. 34, 1).

Vode HSS-a koristili su međunarodne organizacije i njihove sjednice kako bi pred svjetskom javnošću kritizirali režim u Jugoslaviji. Tako je dr. Maček u svibnju 1949. godine, u jeku sukoba Tito — Staljin, iskoristio priliku i na skupu emigranata iz jugoistočne Europe pod vodstvom protukomunističke organizacije *Common Cause* u New Yorku održao govor u kojem je oštro kritizirao vlast u Jugoslaviji, navodeći da »nema razlike između Titova i moskovskog komunizma. Komunizam je jednak posvuda. On prijeti uništenjem sviju slobodština, nezavisnosti za pojedinca, cijele narode i, konačno, cijelo čovječanstvo. Stoga, kad se pomaže Titu u vezi ostvarenja njegovog petgodišnjeg plana, to ne znači i ne može značiti davanje pomoći u vezi — pod upitnikom — svadi s Moskvom. Baš naprotiv, to znači samo pomagati i Titu i Moskvu u njihovim pokušajima da unište slobodno seljaštvo i pripreme put za pohod svjetskog komunizma« (*Hrvatski glas*, 17. svibnja 1949., br. 20, 1).

Odnos politike HSS-a i njegovog vodstva prema rješavanju hrvatskog pitanja

Tijekom poslijeratnog razdoblja, sve do prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj 1990. godine, HSS je svoju politiku prije svega temeljio na legitimitetu koji je dobio na izborima od 1920. do 1938. godine i na njega se cijelo vrijeme pozivao. Na temelju tih izbornih rezultata od međunarodne zajednice očekivao je priznavanje vodeće pozicije u budućoj slobodnoj i neovisnoj Hrvatskoj, te je sukladno takvom razmišljanju sebi pripisivao ulogu jedinog legitimnog predstavnika hrvatskog naroda unutar hrvatske emigracije. Taj je stav izražen već 1945. godine, a uočava se i u Krnjevićevom dopisu Ernestu Bevinu, državnom tajniku za vanjske poslove, u kojem naglašava da je »vlašten zastupati hrvatski narod, koji je Hrvatsku seljačku stranku većinom glasova birao na svim izborima od 1920. do početka Drugog svjetskog rata. A također HSS, osim u hrvatskom narodu,

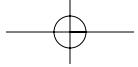
I. Tepeš: *Doprinos Hrvatske seljačke stranke očuvanju ideje hrvatske samostalnosti...*

zauzima i posebno mjesto u demokratskim pokretima istočne i jugoistočne Europe» (Šuljak, 1977., 229). Naglasak na legitimitet HSS-a kao jedinog predstavnika hrvatskog naroda Krnjević stavlja i u dopisu Jamesu Byrnesu, državnom tajniku za vanjske poslove SAD-a, u kojem reagira na netolerantne postupke vlasti u Jugoslaviji (Šuljak, 1977., 243). I u zaključku VII. konvencije kanadskih organizacija HSS-a 1949. godine naglašava se: »Na sreću hrvatski je narod nedvojbeno izrazio svoju volju na svim sveopćim izborima između dva svjetska rata, odredio jasnu svoju politiku i izabrao svoje narodno vodstvo. Dok su mnogi drugi narodi politički pocijepani u stranke i strančice sa najraznolikijim programima, hrvatski je narod u ogromnoj većini okupljen u svojoj HSS. On je plebisitarno prihvatio jednu određenu politiku i za nju se odlučno izjasnio i pod najtežim prilikama kad god je imao mogućnosti da ikoliko slobodno progovori» (*Hrvatski glas*, 12. srpnja 1949., br. 28, 1). Takvo razmišljanje bit će kamen spotticanja u suradnji HSS-a s ostalim hrvatskim emigrantskim organizacijama, a osobito će se očitovati sedamdesetih godina 20. stoljeća prigodom stvaranja Hrvatskog narodnog vijeća,³ u kojem neće sudjelovati ni HSS ni HOP (Čizmić i sur., 2005., 425).

Od 1945. godine politika vrha HSS-a prema rješavanju hrvatskog pitanja ponekad će biti nedosljedna i nerazumljiva mnogobrojnim pripadnicima hrvatske emigracije. Dok će većina ostalih emigrantskih organizacija, u prvome redu najjača od svih — Hrvatski oslobođilački pokret, koji je osnovao bivši poglavnik NDH dr. Ante Pavelić, istupati isključivo na osnovama neovisne Hrvatske izvan svake zajednice s ostalim južnoslavenskim narodima, politički vrh HSS-a će ponekad biti fleksibilniji i u skladu sa svojom prijeratnom pragmatičnom politikom razmišljati o rješenju hrvatskog pitanja u nekoliko pravaca, od onog u vidu samostalne države do onog unutar nekog oblika državne zajednice s narodima Jugoslavije. Istaknuti dužnosnici HSS-a ponekad će ići različitim pravcima, a sve u kontekstu svjetskih političkih zbivanja i osobnog viđenja rješenja.

Za razliku od navedenih stavova predsjednika Mačeka iz druge polovine četrdesetih godina 20. stoljeća, u svim rezolucijama i memorandumima s konvencija organizacija HSS-a od početka pedesetih godina 20. stoljeća jasno je izražen stav u kojem se rješenje hrvatskog pitanja vidi u uspostavi slobodne i neovisne Hrvatske, te samo u sklopu nje gospodarski i politički prosperitet hrvatskog naroda, a daljnji korak je ulazak u zajednicu europskih slobodnih naroda. Tako u zaključku VIII. konvencije kanadskih organizacija HSS-a stoji: »Mi se kanadski Hrvati nećemo nikada prestati boriti za oslobođenje naše domovine Hrvatske, kao

³ Hrvatsko narodno vijeće osnovano je na Osnivačkom saboru 1974. godine u Torontu u Kanadi. Na Saboru u Torontu bili su nazočni predstavnici svih političkih stranaka i društava osim HSS-a i HOP-a.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

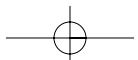

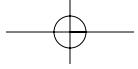
i za to da hrvatski narod postane slobodnim i ravnopravnim članom zajednice slobodnih europskih naroda« (*Hrvatski glas*, 4. kolovoza 1952., br. 32, 1).

Konvencije organizacija HSS-a održavale su se svake tri godine u Kanadi i SAD-u, a od 1952. godine održavaju se i kongresi belgijskih organizacija. Dr. Krnjević je takve prilike koristio za obilaženje organizacija HSS-a u tim državama.

Rješenje hrvatskog pitanja uspostavom neovisne Hrvatske zagovarat će i glavni tajnik HSS-a, a od 1964. godine i njegov predsjednik dr. Juraj Krnjević, koji će takvo svoje uvjerenje izražavati u tekstovima objavljuvanim u glasilima HSS-a, posebice u *Hrvatskom glasu*, službenom glasilu kanadskih organizacija HSS-a. Takve stavove dr. Krnjević će artikulirati i na međunarodnim konferencijama organizacija kojih je HSS bio član, posebice od početka pedesetih godina 20. stoljeća i početka samoodređivanja kolonijalnih naroda u svijetu. U svojem govoru 1952. godine u kanadskom gradu Winnipegu Krnjević izražava želju »da konačno polučimo cilj svoje hrvatske narodne borbe, a to je — slobodna i samostalna hrvatska seljačka republika, slobodan i ravnopravan član međunarodne zajednice slobodnih europskih naroda i država« (*Hrvatski glas*, 18. kolovoza 1952., br. 34, 1). A u poruci hrvatskom narodu u domovini dr. Krnjević 1953. navodi: »Naš je cilj slobodna Hrvatska (uključene u njoj na federalnom temelju Bosna i Hercegovina) kao samostalna država izravno u kolu slobodnih europskih naroda, a organizirana kao demokratska republika na načelima Antuna i Stjepana Radića. To nije samo program hrvatskog naroda. Taj je cilj u potpunom skladu s duhom današnjega vremena i sa shvaćanjem velikih demokratskih naroda (i crnim i žutim narodima), koji to neodstupno traže« (*Hrvatski glas*, 6. srpnja 1953., br. 27, 1).

Istdobro dok veći dio vodstva i pristaša HSS-a zastupa beskompromisani stav o isključivo samostalnoj hrvatskoj državi, pojedini dužnosnici kalkuliraju oko načina rješavanja hrvatskog pitanja. Dr. Ilija Jukić i dr. Branko Pešelj, bliski suradnici dr. Mačeka, 1963. godine potpisuju prijedlog deklaracije Demokratske alternative, koja je plod trodnevnih sastanaka grupe javnih radnika i intelektualaca srpske, hrvatske i slovenske nacionalnosti u mjestu Stanstedu kod Londoña. Sastanci su održani od 21. do 24. ožujka 1963. godine kada je sačinjen nacrt uređenja međusobno prihvatljivih osnova zajedničkog života naroda Jugoslavije i detaljno objašnjeno funkcioniranje uprave, sudstva i gospodarstva takve zajednice, nazvane Savez država, koja bi funkcionalala na demokratskim načelima. U prijedlogu je Hrvatima, Srbima, Slovincima i Makedoncima ostavljena mogućnost da se svojevoljno izjasne jesu li za nacionalnu ili za zajedničku državu (*Hrvatski glas*, 21. listopada 1963., br. 41, 1-3). Istina je da nitko od potpisnika nije nastupio uime stranaka, ali je očito da se sve činilo uz znanje i blagoslov matičnih stranaka. Prijedlog deklaracije potpisali su dr. Miha Krek, Božić

I. Tepeš: Doprinos Hrvatske seljačke stranke očuvanju ideje hrvatske samostalnosti...

dar Vlajić, Ilija Jukić, Dušan V. Popović, Miodrag J. Đorđević, ing. Vladimir Pre-davec, Ignacije Čretnik, Franjo Sekolec, Desimir Tošić, Branko V. Pešelj i Vane Ivanović.

Takva nedefinirana politika HSS-a stvorit će plodno tlo za sve kritike koje su mu u emigraciji bile upućene, a koje su članove HSS-a karakterizirale kao »Jugoslavene« ili »federaliste«.

Jasnija i aktivnija politika, koja je rješenje hrvatskog pitanja vidjela isključivo u samostalnoj hrvatskoj državi, bez zadrške se počela voditi nakon smrti predsjednika Mačeka 1964. godine, kada predsjednik HSS-a postaje dotadašnji glavni tajnik dr. Juraj Krnjević.

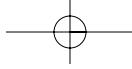
Članstvo HSS-a, predstavljeno delegatima iz cijelog svijeta na čelu s predsjednikom dr. Krnjevićem, 1969. godine na Svjetskom kongresu HSS-a u Torontu izrazit će nedvojben i jasan stav o budućnosti Hrvatske isključivo kao samostalne, neovisne, suverene države. Tom je prilikom dr. Krnjević pročitao svoj programatski govor te vrlo jasno i otvoreno progovorio o mnogim političkim i ideološkim pitanjima te odlučno odbacio tezu da je HSS federalistička stranka. Prema njegovim riječima, HSS je stranka koja se zalaže isključivo za neovisnu i slobodnu Hrvatsku uredenu na demokratski način (*Hrvatski glas*, 8. listopada 1969., br. 40, 1-3). Krnjević se tada jasno očitovao protiv bilo kakve zajednice na hrvatsko-srpskoj osnovi jer se takva zajednica i suradnja kroz povijest pokazala nemogućom (*Hrvatski glas*, 8. listopada 1969., br. 40, 3).

Ono što je bilo jedinstveno u nastupima svih dužnosnika i organizacija HSS-a u emigraciji od kraja 1945. godine pa sve do prvih slobodnih izbora u Hrvatskoj 1990. je izrazito protivljenje jugoslavenskom komunističkom poretku i ideologiji, što je vidljivo u svim javnim i medijskim nastupima, na međunarodnim konferencijama, kao i u svim deklaracijama, memorandumima i apelima konvencija organizacija HSS-a.

Djelovanje organizacija iseljeničkog HSS-a

Doprinos očuvanju ideje hrvatske samostalnosti i hrvatskog identiteta HSS je dao i na drugoj razini, djelujući na političkom, kulturnom, prosvjetnom i dobrotvornom planu među hrvatskim iseljeništvom preko svojih organizacija diljem svijeta. Sukladno navedenom spektru društvenog djelovanja, mnoge organizacije HSS-a će umjesto imena matične političke stranke u svom nazivu nositi ime Hrvatskog prosvjetnog i dobrotvornog društva.

Od organizacija u iseljeništvu najaktivnije su bile one u Kanadi, gdje će se razviti najsnažnija mreža muških i ženskih organizacija i tako će ostati sve do devedesetih godina 20. stoljeća. Kanadske organizacije su od 15. ožujka 1929.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

godine izdavale i svoje stranačko glasilo *Hrvatski glas*⁴ te istoimeni godišnjak (Gaži, 1952., 167). Do početka pedesetih godina 20. stoljeća organizacije HSS-a u SAD-u, Kanadi, Južnoj Americi i Belgiji smatrali su *Hrvatski glas* svojim glavnim glasilom (Gaži, 1952., 167). Povjesničar dr. Jure Prpić za *Hrvatski glas* kaže da je »riječ o jednome od najboljih hrvatskih tjednika koji čitaju tisuće američkih Hrvata« (Prpić, 1997., 342). U gotovo svakom njegovom broju izlaze članci dr. Krnjevića, a među redovitim suradnicima su pisci poput prof. Bogdana Radice, vlf. Ante Livajušića, dr. Stanka Vujice i Nade Kesterčanek-Vujice (Prpić, 1997., 342). Kasnije će se izdavačka djelatnost proširiti među svim drugim organizacijama HSS-a. Osim u Kanadi, vrlo aktivne su bile i organizacije u SAD-u, a u Europi je značajnije djelovanje HSS-a bilo u Velikoj Britaniji i Belgiji.

U Velikoj Britaniji od 1948. godine djeluje Hrvatsko prosvjetno i dobrotvorno društvo, koje će od 1964. godine nositi naziv HSS »Dr. Juraj Krnjević« (*Hrvatski glas*, 23. siječnja 1965., br. 4, 2).

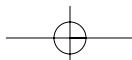
HSS u Belgiji djeluje od tridesetih godina 20. stoljeća. Svoj će rad posebno razviti početkom pedesetih godina te djelovanje postupno proširiti na tri grada — Jemeppe Sur Meusse, Bruxelles i Marchienne Au Pont (*Hrvatski glas*, 2. travnja 1966., br. 14, 2). Belgische organizacije izdavat će i glasilo *Hrvatska riječ*, a u Belgiji je bilo i sjedište Federacije slobodnih hrvatskih radnika, koja će od 1961. godine nositi naziv Hrvatski radnički savez po uzoru na prijeratnu organizaciju u domovini (*Hrvatski glas*, 28. kolovoza 1961., br. 34, 2).

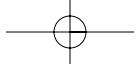
HSS će se organizirati u zemljama Južne Amerike i u Australiji. U Južnoj Americi postojale su organizacije u Urugvaju, Argentini, Čileu i Venezueli, koje je 1963. godine obišao i Krnjević, a o kojima će redovito izvještavati *Hrvatski glas* (*Hrvatski glas*, 8. srpnja 1963., br. 27, 3).

U Australiji će organizacije HSS-a početi djelovati od pedesetih godina 20. stoljeća i bit će primjer organizacija koje su isključiv rezultat djelovanja poslijeratne emigracije, što je rijetko među iseljeničkim organizacijama HSS-a, koje su većinom sastavljene od prijeratnih iseljenika. U Australiji je bila razvijena i izdavačka djelatnost, pa će od 1961. godine kronološkim redom izlaziti mjeseci

---

⁴ List *Hrvatski glas* počeo je izlaziti u Winnipegu, u provinciji Manitoba, 1929. godine pod imenom *Kanadski glas*. Godine 1932. na skupštini kanadskih organizacija HSS-a u Torontu list mijenja ime u *Hrvatski glas* i postaje službenim glasilom Glavnog odbora HSS-a za Kanadu. Kasnije list postaje popularan i u SAD-u, Belgiji, Engleskoj, Australiji i drugim zemljama gdje su živjeli iseljeni Hrvati. Vlasništvo lista bilo je predmet sudskih sporova među dvjema frakcijama stranke nastalima nakon raskola 1978. godine. Jedno vrijeme izlazila su dva lista pod istim imenom. *Hrvatski glas* koji je izdavala Krnjevićeva frakcija u listopadu 1985. godine promijenio je ime u *Glasnik Hrvatske seljačke stranke*. Ovaj list prestao je izlaziti u prosincu 2007. godine. List *Hrvatski glas* koji je objavljivala Zorkinova frakcija prestao je izlaziti u lipnju 1995. godine.

I. Tepeš: *Doprinos Hrvatske seljačke stranke očuvanju ideje hrvatske samostalnosti...*

Bilten, Slobodni dom, Hrvatska istina i Hrvatska sloboda (Čizmić i sur., 2005., 215-216).

Organizacije HSS-a gradile su hrvatske narodne domove, kojih je najveći broj bio u Kanadi, i koji su bili središte kulturnih i prosvjetnih događanja. Tom pitanju je posvećena velika pažnja na VII. Konvenciji kanadskih organizacija HSS-a održanoj od 2. do 4. srpnja 1949. u gradu Hamiltonu. U zaključku Konvencije se navodi: »Velika je važnost posvećena razvijanju i dalnjem osnivanju hrvatskih narodnih domova, neophodnim žarištima svakog solidnog prosvjetnog, društvenog i političkog djelovanja. S ponosom je ustanovljeno da su svi hrvatski domovi u Kanadi stvoreni po članovima HSS-a i po njima upravljeni, a dobar dio njih je postao izravnom imovinom kanadskih organizacija HSS-a« (*Hrvatski glas*, 12. srpnja 1949., br. 28, 1).

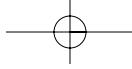
Djelovanje HSS-a nakon raskola i sudjelovanje u političkim promjenama u domovini

HSS će 1978. godine potresti sukob, koji će završiti 1979. godine raskolom između dr. Mladena Zorkina⁵ i dr. Krnjevića. Raskol će se osjećati u svjetskim organizacijama sve do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća, a u Kanadi će do izmirenja doći tek 1998. na zajedničkoj konvenciji u Calgaryu održanoj 11. i 12. srpnja (Plečko, 2004., 100).

Da bi se ojačale i bolje povezale organizacije HSS-a u svijetu, pogotovo nakon sukoba na relaciji Krnjević — Zorkin, godine 1980. održan je kongres HSS-a u Londonu na kojem je izabran Središnji odbor HSS-a. Nakon smrti dr. Krnjevića 1988. godine na čelo HSS-a dolazi dotadašnji potpredsjednik Središnjeg odbora dr. Josip Torbar, no ni tada se ne uspijevaju riješiti sukobi koji su zahvatili većinu organizacija HSS-a u svijetu, osobito one u Kanadi.

Nakon smrti dr. Krnjevića mlađa generacija pristaša HSS-a, posebice u Australiji, okrenut će se ideji suradnje s hrvatskim državotvornim organizacijama, pa će velik dio HSS-a iz Australije sudjelovati u organiziranju kontinentalnog sastanka hrvatskih državotvornih organizacija pod nazivom *Javne tribine* u glavnom gradu Australije Canberri 26. veljače 1989. godine (*Djelovanje Hrvatske se-*

⁵ Dr. Mladen Junio Zorkin u HSS ulazi 1932. za vrijeme studija u Zagrebu. Za vrijeme Drugog svjetskog rata, 1943. godine, pristupa partizanskom pokretu u kojem je bio i ranjen. Godine 1945. odlazi iz zemlje i smješta se u Londonu u Engleskoj, gdje dolazi u dodir s dr. Krnjevićem i nastavlja rad u HSS-u. Zorkin i Krnjević održavat će i bliske prijateljske odnose sve do kraja sedamdesetih godina kada dolazi do razmimoilaženja. U trenutku početka sukoba dr. Mladen Zorkin bio je predsjednik Glavnog odbora kanadskih organizacija HSS-a, a dr. Juraj Krnjević predsjednik HSS-a. Ideološko razmimoilaženje između Zorkina i Krnjevića o ulozi i djelatnosti HSS-a u Kanadi preraslo je u sukob oko imovine stranke i stranačkog glasila *Hrvatski glas*.

ljačke stranke u Australiji, 1998., 268). Sa sastanka je poslana rezolucija hrvatskom narodu u domovini i iseljeništvu, a posebno je istaknuto da okupljene hrvatske političke organizacije »zagovaraju svehrvatsko pomirenje i djelotvorno zajedništvo svih Hrvata u domovini i iseljeništvu, pa se na temelju toga hrvatski narod u domovini ne treba plašiti hrvatskog iseljeništva« (*Djelovanje Hrvatske seljačke stranke u Australiji*, 1998., 268). Sa sastanka je upućeno i pismo vodećim ljudima onodobnih najutjecajnijih hrvatskih političkih organizacija u iseljeništvu.

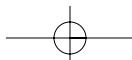
Kraj osamdesetih godina 20. stoljeća HSS će dočekati zaokupljen neriješenim unutarnjim sukobima koji su započeli u odnosima Krnjević — Zorkin, a koje novi predsjednik Josip Torbar neće uspjeti riješiti. U takvom će stanju HSS dočekati političke promjene u domovini, nespreman odgovoriti na izazove koji su postavljeni pred sve političke čimbenike u tim odlučujućim trenucima. Velik dio simpatizera i pristaša HSS-a u domovini i svijetu priključit će se od samih njegovih početaka pokretu okupljenom oko dr. Franje Tuđmana i HDZ-a. Iako je obnovljen HSS u domovini, i on će se već na samom početku raskoliti i na prve demokratske izbore u Hrvatskoj izići razdijeljen na one koji podupiru Hrvatski blok oko HDZ-a i one koji svoju podršku daju Koaliciji narodnog sporazuma.⁶ Predsjednik Središnjeg odbora HSS-a u inozemstvu dr. Josip Torbar na Konvenciji HSS-a održanoj 15. lipnja 1991. godine, a nakon održane ujediniteljske skupštine prenijet će legitimitet Središnjeg odbora iz inozemstva na domovinski HSS (Palač, 2011., 120) i sam se uključiti u rad HSS-a u Hrvatskoj, postati saborski zastupnik i počasni predsjednik HSS-a.

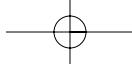
Iseljenički HSS na svoj će se način uključiti i u pomoć u diplomatskim lobiranjima za Hrvatsku poslije osamostaljenja 1990. godine. HSS i njegovo glasilo *Hrvatski glas — Voice of Canadian/American Croatians*, pod vodstvom dr. Mladena G. Zorkina, činili su vezama u Washingtonu sve što je bilo moguće za pomoć Hrvatskoj (Prpić, 1997., 371).

Literatura i izvori

- Babić, A. (1998.), Djelovanje Hrvatske seljačke stranke u Australiji. U: *Budućnost iseljene Hrvatske* (str. 257-275), Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Boban, B. (2007.), Vladko Maček u emigraciji — od izlaska iz zemlje do odlaska u SAD. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 39 (1): 243-258.

⁶ Koalicija narodnog sporazuma stvorena je prije prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj 1990. godine, a na čelu su joj bili vode hrvatskog proljeća Miko Tripalo i Savka Dabčević-Kučar. U Koaliciju narodnog sporazuma ušla je frakcija HSS-a okupljena oko dr. Nikice Novakovića, a u blok okupljen oko HDZ-a frakcija HSS-a okupljena oko Ivana Zvonimira Čička.

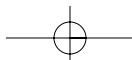

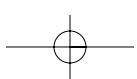
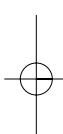
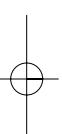
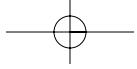

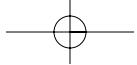
I. Tepeš: *Doprinos Hrvatske seljačke stranke očuvanju ideje hrvatske samostalnosti...*

- Čizmić, I., Šopta, M., Šakić, V. (2005.), *Iseljena Hrvatska*, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Gazić, S. (1952.), *Spomenica na dvadeset godina Hrvatskih seljačkih organizacija u Kanadi*, Winnipeg, Glavni odbor Hrvatskih Seljačkih Organizacija u Kanadi.
- Hrvatski Glas*, Winnipeg, Kanada.
- New York Times*, New York, SAD.
- Palaić, Đ. (2011.), *Hrvatska seljačka stranka u Kanadi — povijesni ogled*, Zagreb.
- Plečko, M. (2004.), *Hrvatska seljačka stranka 1904.—2004.*, Vancouver, Canada, Hrvatska seljačka stranka — Vancouver.
- Prpić, J. (1997.), *Hrvati u Americi*, Zagreb, Hrvatska matica iseljenika.
- Šuljak, D. (1977.), *Croatia's Struggle For Independence: A Documentary History*, Arcadia, California, Croatian Information Service.

PRVO RAZDOBLJE SURADNJE FRANJE TUĐMANA S HRVATIMA U SAD-u I KANADI (1966.—1987.)

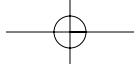
Ivan ČIZMIĆ

U ostvarivanju političkog programa stvaranja neovisne hrvatske države Franjo Tuđman zagovarao je, među ostalim, jedinstvo domovinske i iseljene Hrvatske. To je nastojao postići kontinuiranom suradnjom s iseljenim Hrvatima koju možemo podijeliti u dva razdoblja. Prvo, od 1966. pa do 1987. godine, odnosi se na Tuđmanov kontakt s iseljenim Hrvatima u uvjetima njegova ilegalnog djelovanja. Drugo razdoblje odnosi se na vrijeme od 1988. godine do stvaranja neovisne hrvatske države 1990. godine, pa i poslije.

U ovom radu pozabavit ću se prvim razdobljem (1966.—1987.) Tuđmanova odnosa s hrvatskim iseljenicima jer se o njemu dosad manje pisalo, za razliku od drugog (1988.—1990.), kojemu je u našoj povijesnoj i memoarskoj literaturi posvećivana veća pažnja.

Tuđman je od lipnja do rujna 1966. godine pohađao seminar Henryja Kissingera na Harvardu. Tijekom boravka u SAD-u Tuđman je u svojstvu člana Izvršnog odbora Matice iseljenika Hrvatske posjećivao hrvatske iseljenike u New Yorku i Clevelandu. U New Yorku se susreo s nizom istaknutih članova hrvatske zajednice u Americi, među ostalim i s Jerom Jarebom, izvršnim tajnikom Hrvatske akademije Amerike; Karlom Mirthom, urednikom Akademijina *The Journal of Croatian Studies* te Matom Meštrovićem, predsjednikom HNV-a.

Na Sveučilištu John Carroll u Clevelandu Tuđman se sastao s profesorima Jurom Pripićem, Brankom Jirkom i Tefkom Saračevićem. Osim toga, ondje je sudjelovao u radu godišnjeg seminara u organizaciji Hrvatskog akademskog kluba, u kojem su se okupljali brojni intelektualci iz SAD-a i Kanade. Tom su mu prigodom rekli kako bi željeli vidjeti neovisnu Hrvatsku, no da razumiju kako to nije moguće. Stoga su podržali nastojanja da Republika Hrvatska unutar postojeće jugoslavenske države dobije više ravnopravnosti i da se ispravi njezin negativan imidž u inozemstvu, gdje je hrvatska povijest često bila svedena na rasprave o zločinima koje su počinili ustaše tijekom Drugoga svjetskog rata (Sardkovich, 2010., 50).

Odjek sudskih progona F. Tuđmana u hrvatskom iseljeništvu

Godine 1972. Tuđman je osuđen na dvije godine zatvora uz zabranu javnog djejanja. Iako je deset mjeseci potom bio oslobođen zbog zdravstvenih razloga, do 1980. godine ostao je u kućnom pritvoru.

Pišući o optužbi protiv Tuđmana list *Danica* navodi: »Tuđman i drugovi već sjede pred sudom. Optužba je još teža, zahtjev tužitelja još nemilosrdniji. Tuđman je među prvima koji je u korist Hrvatske optužio velike ideje na štetu Hrvatske, kao što je Beograd te iste ideje optužio na štetu Srbije. Hrvatski narod se nalazi naprama Beogradu kao nekoć Beograd i cijela jugoslavenska politička zajednica naprama Moskvi. Pomogli smo, htio je reći, Beogradu da se oslobodi Moskve, ali nas srpska prijestolnica nikako ne prestaje iskorističavati, progoniti i uništavati. Prvi uspjesi Tuđmana i drugova da se to stanje ublaži, proglašeni su kontrarevolucijom, izdajom klasnog interesa, jedinstva jugoslavenske radničke klase itd.«

Međutim, iseljenička i svjetska javnost daleko veću pažnju posvetila je Tuđmanovo osudi od 20. veljače 1981. na tri godine zatvora i pet godina kućnog pritvora. *Hrvatska revija* je napisala: »Međuvremeno smo dobili dva govora, koja je pred Sudom izrekao dr. Tuđman u svoju obranu. Dva umna, dva znanstvena, dva hrabra i dva duboko rodoljubna govora pred tuđinskim Sudom stavljaaju dr. Tuđmana u najprve linije hrvatskog narodnog vodstva.¹

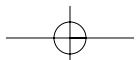
Hrvatski list iz Malmö također je komentirao sudski proces: »Tuđmanov odgovor zagrebačkom судu hrvatski je odgovor povijesti i svijetu. Tuđmanov odgovor jednom malom tužitelju pod velikosrpskom čizmom na zagrebačkom Zrinjevcu prerastao je hrvatsku političku *Magna Chartu*. Ne, poslije Drugog svjetskog rata, iako su mnogi pokušali, ovako i na ovaj način nije još govorio nitko osim kardinala Stepinca. Govor dr. Franje Tuđmana lekcija je ponašanju i djelovanju za hrvatsku budućnost. Svima onima koji žele da hrvatske budućnosti uopće bude, preporučujemo pažljiv i skrupulozan studij argumentacije dr. Tuđmana. Hrvatska je danas našla svog prvog svjedoka i tumača.²

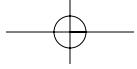
O sadržaju optužbe protiv Tuđmana njemački *Frankfurter Allgemeine* napisao je da njezinu osnovu predstavljaju četiri intervjuja koja je Tuđman dao inozemnim novinarima. Jedan od njih, onaj koji je snimila švedska televizija krajem 1977. godine, vlasti do tada nisu uzimale kao povod za optužnicu. Dvije izjave, novinaru francuskog radija i dopisniku njemačke televizije, nisu do tada bile poznate javnosti jer je jugoslavenska policija u Zagrebu dvojici novinara silom oduzela materijale. Javni je tužitelj tvrdio da nije važno je li uistinu došlo do

---

¹ (1981.), *Hrvatska revija*, 31 (2): 360-361.

² *Hrvatski list*, Malmö, 20. 3. 1981.

I. Čizmić: *Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima u SAD-u i Kanadi...*

ugrožavanja sigurnosti Jugoslavije. Bitno je da je do toga moglo doći. Četvrti »intervju«, koji je Tuđman dao Vladimиру Markoviću, a koji nikada nije službeno registriran kao novinar, mogao bi prema Tuđmanovom mišljenju biti čak provokacija jer je dotični s Tuđmanom samo vodio razgovor.

U svojim intervjima, ističe list, Tuđman je ponovio svoje poznate teze da u Jugoslaviji vlada partijski monopol. Ljudi, primjerice šef talijanske komunističke partije Berlinguer i predsjednik španjolske komunističke partije Carillo, bili bi u Jugoslaviji zbog svog mišljenja stavljeni izvan zakona. Nadalje je Tuđman tvrdio da je hrvatski nacionalizam posljedica komunističke politike u Hrvatskoj, koja je ekonomski zapostavljena. Samo politički pluralizam i demokratska politika vođena u okvirima socijalizma može na duži rok riješiti probleme. Politički promatrači su utvrdili da Tuđman ni na jednom mjestu nije tražio odcepljenje Hrvatske od Jugoslavije ili odstupanje od socijalističkog sustava. Javni tužitelj i sama optužnica ni u kojem slučaju nisu pokušali argumentirano raspravljati s optuženim, nego su se ograničili na paušalne ocjene kojima su označavali Tuđmanove izjave kao »krive i lažne«.³

Proces Tuđmanu pratile su predstavnici talijanske novinske agencije ANSA-e, predstavnici Agence France Press, zatim bečkih novina Die Presse i Suddeutsche Zeitung. Kada su se u tijeku procesa najavili i drugi predstavnici zapadnog novinstva, uskraćena im je mogućnost akreditiranja.

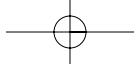
Jedna švedska nakladnička kuća izdala je knjižicu *Na braniku povijesne istine*. U njoj su objavljeni originalni dokumenti s glavnog pretresa: puni tekst optužnice i oba Tuđmanova odgovora na nju. Uz zbirku dokumenata otisnuto je pet originalnih članaka o suđenju na njemačkom jeziku iz vodećih europskih novina, kao i životopis dr. Tuđmana. I u Londonu je objavljena brošura s istim gradivom, pod naslovom *Na suđenju dr. Tuđmanu sudilo se Hrvatskoj*, koja je tiskana i na engleskom.

Hrvatska revija preporučila je svim Hrvatima u svijetu da pročitaju Tuđmanove govore i da ih nastoje proširiti u svojim sredinama jer u njima dr. Franjo Tuđman ne brani toliko sebe koliko Hrvatsku.

Beogradski dopisnik lista *Pais* iz Madrida opširno je izvijestio o tijeku sudskog procesa Tuđmanu i posebno naglasio kako je jedna od Tuđmanovih tvrdnji, koja je snažno odjeknula u sudskoj dvorani, bila da u Jasenovcu između 1941. i 1945. godine nije umrlo više od 59.635 Srba, Hrvata, Židova i Cigana. Tuđman je naglasio kako je to užasna brojka, ali puno manja od službenih 600 tisuća žrtava.⁴

³ Frankfurter Allgemeine, 21. 2. 1981.

⁴ Pais, Madrid, 21. 2. 1981.

I *Hrvatska revija* složila se s gornjom Tuđmanovom izjavom sudu da »taj golem broj od 60 tisuća ne umanjuje odgovornost glavara NDH i ustaša koji su počinili te zločine«. On s pravom ondje, pred sudom, pridodaje da je to rekao »u dubokom uvjerenju da nitko ne može izbjegći odgovornost pred sudom povijesti i čovječanstva za takve i sve druge zločine u prošlosti i suvremenosti protiv fizičkog i duhovnog integriteta čovjeka kao pojedinca i naroda kao cjeline.⁵

I njemački *Frankfurter Allgemeine* napisao je kako je Tuđman u završnoj riječi istaknuo da u svim sudskim procesima protiv njega glavnu ulogu u pozadini igra činjenica što on kao povjesničar može dokazati pretjeranost službene statistike o žrtvama ustaškog režima kojom se država služi od kraja rata naovamo. Čak su mu i najviši politički funkcionari dali za pravo, međutim moguću ispravku označili su kao »neoportunu«. Na taj se način i dalje u nedogled podržavaju »crne legende« o kolektivnoj krivnji hrvatskog naroda.⁶

Dr. Ante Bonifačić, hrvatski književnik, pjesnik i političar, izrazio je posebno poštovanje prema Tuđmanovom povijesnom i znanstvenom radu te njegovom odlučnom i hrabrom iznošenju zaključaka istraživanja koji su bili oprečni službenom jugoslavenskom stajalištu o gubicima u Drugom svjetskom ratu, posebice o broju stradalih u Jasenovcu (Krolo, 2009., 229).

Jubilarne književne nagrade *Hrvatske revije* 1970.

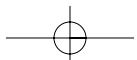
Na sastanku hrvatskih uzvanika i predstavnika s raznih strana svijeta s članovima Hrvatskog društva u Švicarskoj 3. srpnja 1971. godine u Bruggu uredništvo *Hrvatske revije* je u povodu 20. godišnjice izlaženja *Revije* a na temelju zaključka Nagradnog odbora objavilo jubilarne književne nagrade za 1970. godinu.

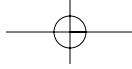
Prva nagrada za najznačajniju knjigu u domovini dodijeljena je dvojici domovinskih književnika: Petru Šegedinu za knjigu *Svi smo odgovorni* (1971.) — Šegedin je dobio i nagradu za životno djelo — te dr. Franji Tuđmanu za knjigu *Velike ideje i mali narodi* (1970.).

Obrazlažući nagradu Tuđmanu, J. Petričević je napisao: »Djelo Franje Tuđmana *Velike ideje i mali narodi* ima veliku nacionalno-misaonu vrijednost i vrši velik utjecaj na razvoj hrvatske nacionalne misli u Hrvatskoj. Posebno je to vrijedan dokument o razvoju i ostvarenju ideje jugoslavenstva i o posljedicama toga ostvarenja za hrvatski narod. Djelo je svratilo posebnu pozornost hrvatske javnosti i od velike je aktualnosti. Tuđman prikazuje razvoj ideje jugoslavenstva u službi panslavizma i jugoslavenstva i u vidu zabluda marksizma u stavu pre-

⁵ (1981.), *Hrvatska revija*, 31 (2): 360-361.

⁶ *Frankfurter Allgemeine*, 21. 2. 1981.

I. Čizmić: *Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima u SAD-u i Kanadi...*

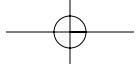
ma slobodi malih naroda, a posebno nas Hrvata, i utvrđuje da hrvatsko pitanje nije riješeno te da je hrvatski narod u Jugoslaviji ugrožen u svome opstanku. Tuđman je kao marksist neortodoksnog pristupa studiju hrvatskog nacionalnog pitanja historijskom analizom panslavizma i jugoslavenstva. Dolazi do zaključka da panslavizam nosi ruski karakter, a jugoslavenstvo velikosrpski i utopijski. Slavenski integralizam je pod firmom proleterskog internacionalizma ostvaren u Sovjetskom Savezu u službi panrusizma, u Čeho-Slovačkoj u službi češkog unitarizma i centralizma, a u Jugoslaviji u službi velikosrpskog unitarizma i centralizma.«

Tuđman nadalje tumači omalovažavanje i, dapače, osudu zahtjeva malih naroda za slobodom po Marxu i Engelsu. Posebno iznosi negativno mišljenje otaca marksizma o hrvatskom narodu (...). Tumači puč generala Simovića od 27. ožujka 1941. kao djelo velikosrpske reakcije. Prema Tuđmanu to nije bio никакav općenarodni ni komunistički puč, nego pokušaj spašavanja velikosrpskih pozicija na strani zapadnih sila. Tim istinitim tumačenjem udaljuje se od službenih mistifikacija vladajućih krugova u Jugoslaviji o tome puču, koji je uveo Jugoslaviju u rat. Tuđman je svojim djelom mnogo pridonio razjašnjenju kobnih posljedica panslavizma i jugoslavenstva za hrvatski narod kako u kraljevskoj tako i u današnjoj komunističkoj Jugoslaviji.⁷

Osvrćući se na nagrade Tuđmanu i Šegedinu, uredništvo *Hrvatske revije* objavilo je sljedeće obrazloženje: »Nagrađujući domovinske pisce mislimo i na opasnost, kojoj njih time izlažemo. Nu, svejedno smo se nakon duga razmišljanja i višestranog savjetovanja odlučili na podjelu ovih nagrada. Neka nam oproste pogibelji izloženi hrvatski književnici! Mi nagrađujemo njihova djela, a oni, ako je to potrebno, neka se u bilo kojoj formi odreknu i nas i nagrada, mi ćemo ih razumjeti, kao što smo razumjeli i osjetili njihova djela. Ovo nagradivanje ne znači da ih nagrađom potičemo, kao što ne znači ni da se mi s njima ideo-loški slažemo. Mi nagrađujemo njihova određena djela jer su na znanstvenoj, odnosno književnoj visini kao hrvatska nacionalna djela u godini 1970./71., jer su vrijedan prinos hrvatskoj stoljetnoj baštini, jer u njima ima puno istine, ljubavi za istinu. Nagrađujemo ih jer oni su hrabri svjedoci za istinu u ovo hrvatsko sudbonosno vrijeme. Mi stoga ne bismo mogli razumjeti režim, koji se, k tome, rado naziva demokratskim, koji bi smatrao krivcem nekog svog pisca podanika samo zato što je njegovo djelo, javno tiskom objavljeno, netko nagradio, pa makar to bila nepravedna ozloglašena i ocrnjena emigracija. Stavljamo na iskušenje i režim i nagrađene pisce, naše su namjere čiste!«⁸

⁷ (1971.), *Hrvatska revija*, 21 (4): 544.

⁸ (1971.), *Hrvatska revija*, 21 (2-3): 237.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

U Jugoslaviji su osudili nagrade *Hrvatske revije*. O tome je 2. siječnja 1971. javnost prvi obavijestio beogradski tjednik *NIN*. Ta obavijest izazvala je Šegedinovo i Tuđmanovo ogradivanje od nagrade. U pismu upućenom uredništvu *NIN*-a tvrdili su da nisu nikada primili nikakve nagrade za svoje knjige, pa im, posljedično, nisu mogle biti ni uručene. Nisu, nadodaju, ni od kakvog foruma bili obaviješteni o dodijeljenoj nagradi, a emigrantski tisak im je nedostupan.

U bojazni da im se nagrade upišu u »krivice«, nagradni odbor i uredništvo *Hrvatske revije* smatrali su potrebnim izjaviti sljedeće:

»1. Jubilarne književne nagrade HR dodijeljene knjigama Petra Šegedina i Franje Tuđmana nisu njihovi rukopisi, pa ih se ne može optuživati da su ih oni dostavili u emigraciju, nego javno objavljene knjige, tiskane u Jugoslaviji, svakom pristupačne, i njihov sadržaj već unaprijed poznavali po objavama u raznim časopisima.

2. Nagrađeni nisu ni u kom obliku obaviješteni o nagradama, niti su im nagrade uručene ni poslane.

3. Nagrade su namijenjene Šegedinu i Tuđmanu bez njihova znanja i prisotnika u bilo kojoj formi, posrednoj ili neposrednoj, te članovi Nagradnog odbora, a ni uredništvo nije s njima imalo nikakve osobne ni kakve druge veze.

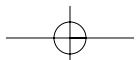
4. Nagrađene knjige su opće dobro, predane javnosti, i nema tog zakonodavstva koje bi moglo smatrati krvcem nekog autora čija je knjiga nagrađena, pa makar i od 'ozloglašene' emigracije. Ove naše nagrade nisu izazov nacionalističkim konzervativcima u emigraciji, a niti jugokomunističkim reakcionarcima u jugoslavenskoj državi. One su samo malo priznanje za zaslужna djela na području hrvatske kulture.

Kad smo namijenili jubilarne književne nagrade HR za djela zaslужnih književnika Šegedina i Tuđmana, poslužili smo se pravom slobodnih ljudi i javno izrazili svoje mišljenje o dvjema hrvatskim knjigama te na ovaj skroman način nagradili pisce koji su izrazili dio hrvatske stvarnosti danas.⁹

Početkom 1981. godine u New Yorku je objavljena knjiga dr. Franje Tuđmana *Nationalism in Contemporary Europe*. *Hrvatska revija* objavila ju je istodobno na hrvatskom jeziku. Profesor Hijacint Eterović iz Chicaga u osvrtu na knjigu primjetio je kako je gotovo nevjerojatno da partizanski general dr. Franjo Tuđman u svojoj najnovijoj knjizi brani hrvatski nacionalizam, a zna se da su hrvatski komunisti u prošlom ratu bili smrtni neprijatelji hrvatskim nacionalistima. Ipak, valja istaknuti da se ovdje ne radi o nacionalizmu onih velikih naroda koji grabe tuđe, drže druge narode pokorene i rastu na grbači malih naro-

---

⁹ (1972.), *Hrvatska revija*, 22 (1): 158-159.

 I. Čizmić: *Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima u SAD-u i Kanadi...*

---

da. Ovdje je riječ o nacionalizmu naroda koji se i danas u Europi bore za život, slobodu, samostalnost. Dakle, ustvari, knjiga govori, ističe Eterović, o moralno opravdanom nacionalizmu, o pravu svakog naroda na samoodređenje. Knjiga zapravo govori o sukobu dvaju nacionalizama: onoga velikih naroda koji se bore za proširenje svoga područja, vlasti, utjecaja i tržišta, te nacionalizma malih naroda, koji se bore za opstanak, za samosvojan kulturni izražaj, za autonomiju, za svoju državu. U knjizi Tuđman snažno brani te poziva na savjest čovječanstva u ime svakoga i pojedinoga potlačenoga europskog naroda. A u srcu knjige je snažna obrana i upozorenje svjetskoj javnosti na slučaj hrvatskoga naroda.

Eterović navodi kako je analiza hrvatskoga pitanja u dvjema Jugoslavijama dana objektivno i znanstveno. Do sada nije bilo ovakvog prikaza cjelovite slike za svjetsku javnost. Nije ovo samo neka optužnica Jugoslavije, piše Eterović, nego i osuda, dokazana u svakom svom dijelu. Štoviše, ovo je rasprava dokumentirana za sve odgovorne tvorce svjetske politike.

Eterović dobro primjećuje da zaključci nisu onako izraziti kako bi ih logika tražila od svega što je izloženo i dokazano. Dr. Tuđman je rekao mnogo o ozračju u kome živi i piše, gdje nema slobode za istinu. Ipak, kao da nije dorekao svoju misao, znajući dobro što ga čeka ako izreče odlučnu riječ o samoodređenju hrvatskoga naroda u vlastitoj državi, koja će se samo međunarodnim ugovorima dogovarati sa susjedima, a ne diktatom federacije u istom državnom okviru.

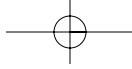
Eterović zaključuje kako knjiga upozorava na to da se ne smije gaziti volja i svijest malih naroda, nego da im treba dati mogućnost za opredjeljenje i stvaranje svoje države ako su dozreli vladati sobom. To svakako vrijedi za Hrvate, koji su doživjeli najveću zapreku svome samopredjeljenju i vlastitoj državnosti u dvjema Jugoslavijama. Voditi ih u treću, značilo bi voditi ih u treći i zadnji čin njihove narodne tragedije.

Knjiga pokazuje da nacionalizam nije natražna, nego napredna pojava u svijetu. On je sila koja je oblikovala europsku povijest i to isto mora vršiti u budućnosti. Nagomilani neriješeni nacionalni problemi, ostavljeni po strani, izbjijat će uvijek novom, nekada upravo vulkanskom snagom. Zbog tih neriješenih problema stradat će stabilnost i mir Europe i svijeta. Tuđman, povjesničar, analitičar i mislilac, dokazuje da nacionalizam nije ni ideologija ni revolucija, nego etička i moralna ideja, da svaki narod ima pravo na svoju slobodu i nezavisnost, na svoj identitet, na svoj izraz, na svoju kulturu.¹⁰

I Ivo Rumora je 1982. godine komentirao Tuđmanovu knjigu i priznao kako Tuđman odlučno zastupa pravo Hrvata na suverenu državu, ali je ipak vid-

---

¹⁰ (1981.), *Hrvatska revija*, 31 (4): 669-688.

ljivo da ostvarenje tog cilja zagovara putem demokratizacije SFRJ, kroz politički pluralizam i u obliku konfederacije u kojoj bi Hrvatska ostvarila svoje nacionalno-državne težnje. Tuđman zamišlja da bi u jednom odgovarajućem razvoju tobože slobodnija i suverenija Hrvatska svoja osnovna htijenja realizirala u čvrstoj kooperaciji s ujedinjenom Europom, putem EEZ-a i sl.

Međutim Rumora kaže da bi bilo logičnije da se nakon nestanka SFRJ stvore samostalne države, a tek onda razmišlja o konfederaciji, ako za tu koncepciju bude interesa i potrebe. Ako je bitna težnja Hrvatske za ulazak u ujedinjenu Europu, što je načelno prihvatljivo, Hrvatima za postizanje toga cilja ne treba nekakva sumnjava jugokonfederacija.

Tuđman i drugovi procjenjuju, kaže Rumora, da je njihov zamišljeni pluralizam jedini način dokidanja partijskog monopola. Zatim konfederacija, jer je to, navodno, preduvjet Srba za suradnju.

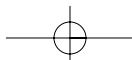
Pluralizam i istinska demokracija mogu se očitovati jedino pod uvjetom da se ide na referendum s pitanjem: »Jeste li za konfederaciju ili ne?« To je bitan preduvjet razgovora o rješavanju nacionalnog pitanja u SFRJ, u domovini i emigraciji.¹¹

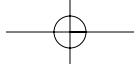
Zanimljiv prikaz Tuđmanove knjige Aleksa Đilasa nalazi se u časopisu *The South Slav Journal* (1981.), 4 (3). Đilas za Tuđmana kaže da je jedan od rijetkih disidenata u Jugoslaviji koji u svojim spisima i političkoj djelatnosti uspješno spaja strastveno zanimanje za svoj narod s jednako snažnim interesom za ljudska prava i slobodu pojedinca. Zato je Tuđman toliko demokrat koliko je hrvatski nationalist. Pogledi koje iznosi u svojoj knjizi nisu nužno ispravni. Tuđman pokušava pokazati da je nezavisna narodna država najbolji okvir za zaštitu prava pojedinca. Međutim, veli Đilas, njegova je knjiga u očima zapadnih intelektualaca, koji ne mogu bez zebnje čak ni izgovoriti riječ nacionalizam, snažna opomena da je u modernom svijetu borba za prava pojedinca često nerazdvojivo vezana s brigom za kolektivna prava njegovog naroda.

Ilegalan posjet Švedskoj 1977. godine

Društvo »Matija Gubec« u listopadu 1977. godine uspjelo je u najstrožoj konspiraciji organizirati ilegalan dolazak dr. Franje Tuđmana u Švedsku i njegove sastanke s važnim švedskim političarima. Susreo se s tadašnjim državnim tajnikom u predsjedništvu vlade i kasnijim premijerom Carlom Bildtom, međunarodnim tajnikom Socijaldemokratske stranke i kasnije ministrom i veleposlanikom Pierrem Schorriem te predsjednikom parlamentarnog odbora za vanjsku politiku

¹¹ (1983.), *Hrvatska revija*, 33 (1): 131-134.

I. Čizmić: *Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima u SAD-u i Kanadi...*

Perom Grandstedtom. Tuđman je s njima vodio razgovore o stanju u Jugoslaviji i o položaju Hrvata u Švedskoj.

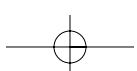
Tijekom većeg dijela osamdesetih godina prošlog stoljeća iz Stockholm se ilegalno održavaju veze s političkim i kulturnim krugovima u domovini, poglavito s Tuđmanom. Preko Stockholm Tuđman kontaktira s američkim organizacijama za obranu ljudskih prava i *Amnesty Internationalom*, a u Stockholmu mu je na njemačkom jeziku tiskan i prvi potpuni tekst knjige o nacionalnom pitanju u Europi.

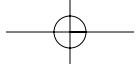
Jedan od najuglednijih švedskih dnevnih listova *Dagens Nyheter* objavio je na naslovni broja 298 od 2. listopada 1977. godine vijest da je na pritisak jugoslavenske ambasade u Stockholm zaustavljena televizijska emisija o Hrvatskoj koja je trebala biti emitirana 1. listopada. Prema navodima lista, u emisiji su trebali biti emitirani razgovori švedskih novinara s Ivanom Čičkom, Franjom Kuharicem, Franjom Tuđmanom, Petrom Šegedinom, Vladom Gotovcem te odvjetnikom Lavom Znidarčićem, koji se istaknuo u obrani hrvatskih političkih zatvorenika.

I pored intervencije jugoslavenske ambasade, televizijska je emisija prikazana 2. i 11. veljače 1978. pod naslovom *Hrvati — teroristi ili borci za slobodu*. U programu nisu objavljene izjave u cijelosti — dapače, nisu uvršteni ni svi intervjuirani — nego je urednik programa, novinar Bengt Göransson, pojedine ulomke uklopio u svoje komentare. Emitirani su ulomci iz izjava Franje Tuđmana i Zvonimira Čička te Vlade Gotovca; zatim se javljaju dvojica maskiranih, jedan »legionar« i jedan »komandos«, a na kraju D. Petrić tumači značenje riječi »usataša«. Kao uvod u glavni program govore Mirko Vidović i američki ambasador u Beogradu Laurence Silberman.

Istog dana kad je emitirana emisija, švedski list *Kuriren* objavio je kraći razgovor s Göranssonom, koji je, među ostalim, izjavio: »Po prvi put pokazat ćemo film iz Hrvatske i čuti što kažu Hrvati koji žive u Jugoslaviji. Pokušat ćemo pokazati kako se režim obračunava s Hrvatima, kako ih pokušava izolirati, kako ih ponižava i stavlja u zatvor. U programu, naravno, ne želimo zauzeti nikakav stav. Možda ovaj program pobudi nervozu i protest jugoslavenskog režima. Možda, ali na to treba biti spreman. Smatram da se često držimo po strani kad se radi o nekom istočnoeuropskom pitanju...«

Nakon opširnijih razgovora s hrvatskim disidentima u emisiji je naglašeno kako će se u programu *Dokument izvana* govoriti o Jugoslaviji iz perspektive nacionalnih pokreta, uloge koju imaju i što će značiti kada 86-godišnji Tito napusti političku pozornicu. Televizijski program se usredotočio na hrvatski nacionalni pokret, kojega režim smatra najopasnijim neprijateljem jugoslavenskog jedinstva poslije Tita. U Švedskoj se krivo izjednačuje hrvatski nacionalizam i te-

roristička ustaška organizacija koja je izvršila ubojstva jugoslavenskih diplomata i otmice aviona. »Ali postoji također jedan nacionalistički pokret u Hrvatskoj koji se naziva demokratskim i koji dosad nije osobito spominjan u javnim debatama na Zapadu. Jugoslavenski režim i u tom pokretu vidi prijetnju za jugoslavensko jedinstvo u budućnosti, možda upravo zbog demokratskog obilježja. Hrvatska je vrlo značajan dio jugoslavenske federacije« (Krolo, 2009., 349).

List *Nova Hrvatska* u broju od 18. prosinca 1978. objavio je Tuđmanov intervju švedskoj televiziji. Prema Tuđmanu, Jugoslavija je nesumnjivo zemlja u kojoj Savez komunista uživa monopol na odluke u svim područjima materijalnog i duhovnog života. Kardelj i drugi postavili su tezu »samoupravnog pluralizma«. To znači da je dio vodstva postao svjestan nužnosti demokratizacije i većega poštivanja nacionalnih i ljudskih prava. Ali pritom ne misle ni na kakvu građansku demokraciju, te ni u kojem slučaju ne bi htjeli dovesti u pitanje vodeću ulogu Saveza komunista Jugoslavije. Zato uvijek iznova u novinama čitamo o sudskim osudama ljudi koji su počinili samo verbalne političke prijestupe.

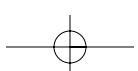
Tuđman je položaj u Hrvatskoj opisao kao posebno težak, jer »dolaze pod udar napadaja, pod optužbom da su hrvatski nacionalisti, uvijek nove grupe, počevši od književnika pa do studenata koji se istom pripremaju za život«. I po zapadnim se zemljama sustavno šire najstrahovitije priče o Hrvatima u namjeri da se taj narod baci na koljena, da se dovede u stanje stalnog okajavanja i ispaštanja.

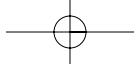
Tuđman se osvrnuo i na terorističke čine hrvatskih izbjeglica na Zapadu: »Novi val političkih emigranata iz Hrvatske posljedica je brutalnih obračuna s pokretom Hrvatskog proljeća 1970./71. Nakon što su ugušeni svi pupoljci toga Hrvatskoga proljeća, mnogi su mladi ljudi izgubili vjeru i nadu u mogućnost slobodnjeg političkog i nacionalnog života u domovini. Oni su ogorčeni te su kao desperadosi otisli u inozemstvo da se ondje priključe ekstremnoj političkoj emigraciji. Za mene je to samo jedan dokaz da se policijskim pogromima i političkim terorom ne mogu riješiti nikakvi, a pogotovo ne nacionalni politički problemi, već se oni time samo još više zaoštravaju.«

Švedska televizija prenijela je samo dijelove Tuđmanovog intervjuja i ostalih intervjuiranih osoba. Tuđmanovu izjavu u cijelosti je objavila *Hrvatska revija* (1978. (28): 132-139).

Tuđmanov posjet Kanadi u lipnju 1987. godine

Bogdan Radica se u *Hrvatskoj reviji* osvrnuo na Tuđmanov posjet Kanadi riječima: »Početkom mjeseca lipnja o. g. stigao je nenadano u Toronto najistaknutiji i najpopularniji hrvatski komunistički disident, politički znanstvenik i povjesnik

I. Čizmić: *Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima u SAD-u i Kanadi...*

dr. Franjo Tuđman. (...) Dolazak dr. Tuđmana očekivao se s ogromnom znatnošću. Bio je, naime, ovo prvi put da je Tuđman, poslije 15 godina progona, zapostavljanja, tamnica i okrutna totalitarnog nestanka iz života, konačno mogao doletjeti u jednu od vodećih zemalja slobodnog svijeta, u grad Toronto, koji je nazivan prijestolnicom slobodne hrvatske emigracije i u isti mah hrvatske dijaspore. (...) Ogroman broj uglednih hrvatskih intelektualaca i javnih radnika stizao je u Toronto da osobno pozdravi Tuđmana. (...) Svi oni koji su imali prilike razgovarati s dr. Tuđmanom bili su iznenadeni njegovim dostojanstvenim, mirnim i odgovornim držanjem. Morali bismo kazati da se kod Tuđmana osjećao onaj poznati hrvatski stil, koji se isto tako u sličnim godinama hrvatskih patnja osjećao kod dr. Ante Trumbića. (...) Sreo sam nekoliko starijih Hrvata koji su mi iskreno tronuti kazali kako im je Tuđman na njihovu zabrinutost za tešku sadašnjicu i sutrašnjicu mirno i hladno kazao: 'Hrvatska živi i živjet će. Hrvatska je živjela tisuću i tri stotine godina. To se ne da zbrisati! Budite uvjereni da će Hrvatska i dalje živjeti!'¹²

Za vrijeme boravka u Kanadi Tuđman je održao tri predavanja: *Povijesne pretpostavke samoodređenja naroda i integracije svijeta* 19. lipnja na Sveučilištu Toronto te *Nacionalno pitanje u suvremenom svijetu* i *The Questions of Nationality in the Contemporary World* na Sveučilištu York. U njima je sintetizirao ideje iz knjiga *Velike ideje i mali narodi* i *The Questions of Nationality in the Contemporary Europe*, koja je, uz knjige vodećih povjesničara iz tadašnjih komunističkih država, objavljena na hrvatskom, njemačkom i engleskom jeziku u izdanju Columbia University Pressa.

Tuđmanov boravak u Kanadi bio je prilika za brojne susrete s istaknutijim hrvatskim emigrantima iz SAD-a i Kanade. S njima je dogovorio program suradnje domovinske i iseljene Hrvatske. Bio je to početak suradnje koju će nastaviti kroz brojne posjete tom kontinentu u vrijeme stvaranja neovisne hrvatske države.

Literatura i izvori

Danica (Chicago)

Frankfurter Allgemeine Zeitung (Frankfurt)

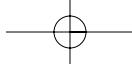
Hrvatska revija (München — Barcelona)

Hrvatski list (Malmö)

Krolo, T. (2009.), *Hrvatski politički emigrant*, Zagreb, vlastita naklada.

Pais (Madrid)

¹² (1987.), *Hrvatska revija*, 37 (3): 602-604.

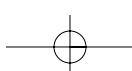

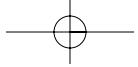

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

- Sadkovich, J. J. (2010.), *Tuđman: Prva politička biografija*, Zagreb, Večernji list.
- Tuđman, F. (1981.), *Croatia on trial: the Case of the Croatian historian dr. F. Tuđman*, London, United Publishers.
- Tuđman, F. (1981.), *Na braniku povjesne istine: dokumenti sa sudeњa 17-20. veljače 1981. u Zagrebu*, Lidingö, Bokatron.

DOPRINOS HRVATSKIH ISELJENIKA MEĐUNARODNOM PRIZNANJU REPUBLIKE HRVATSKE

Gordan GRIĆ RADMAN

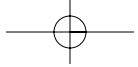
Uvod

Raspad bipolarnog sustava značio je početak međunarodnog poretka koji je trebao pružiti nadu za stvaranje uređenijeg svijeta u kojemu će politički lideri i međunarodne institucije prepoznati racionalni smisao održivosti međunarodne zajednice u miru, solidarnosti (političkoj i pravnoj) i aktivnoj participaciji. U taj, na stanovit način idealistički pristup uređenja europskog i svjetskog mira nije se uklapala bivša Jugoslavija u kojoj su, najprije Hrvatska i Slovenija a poslije i ostale republike — zbog supremacije vecinskog srpskog naroda i njegovih nastojanja za političkom, vojnom i kulturnom dominacijom — pokrenule proces s ciljem odcjepljenja od bivše jugoslavenske zajednice i formiranja vlastitih samostalnih država.

Međunarodnim priznanjem Republike Hrvatske od strane država članica EZ-a i ostalih važnih država međunarodne zajednice 15. siječnja 1992. godine Republika Hrvatska je postala subjekt međunarodnog prava. Dana 22. svibnja iste godine Republika Hrvatska je primljena u članstvo UN-a, a potom i u sve ostale relevantne međunarodne organizacije, čime je započelo njen međunarodno pozicioniranje na svjetskoj političkoj sceni.

Republika Hrvatska — međunarodnopolitički položaj uoči priznanja

Iako je među europskim političarima bilo i onih koji su razumjeli jugoslavenski sukob i koji su, pledirajući da se raspodjeljuje jugoslavenske državne zajednice dogodi na miran i civiliziran način, zastupali rijetke stavove o nužnosti međunarodnog priznanja (v. Rudolf, 1978., 37) Hrvatske i Slovenije — austrijski ministar vanjskih poslova Alois Mock upozoravao je na neizbjegnost raspada bivše Jugoslavije (Eichtinger i Wohlnout, 2009., 222) — vojna agresija Srbije i JNA na Sloveniju i Hrvatsku generirala je ubrzani proces toga raspadanja. No, kako piše Sabrina P. Ramet, ugledna profesorica političkih znanosti na Norveškom sve-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

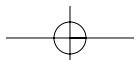

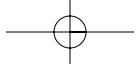
učilištu znanosti i tehnologije u Trondheimu, »srpska demonizacija Hrvatske i Hrvata prethodila je Tuđmanovu izboru, zapravo je počela puno prije no što se uopće pomicalo na održavanje slobodnih izbora u Hrvatskoj. Protuhrvatska kampanja u srpskim medijima pokrenuta je početkom 1989. godine, nakon što su počele kampanje protiv Albanaca i Slovenaca« (Rimet, 2009., 467).

Poznato je međutim da međunarodnoj zajednici, a tu, prije svega, mislim na neke važne europske zemlje poput Francuske i Velike Britanije, ali, u prvo vrijeme, i SAD (v. više u: Ramet P., 2009., 480-481), nije odgovarao raspad Jugoslavije. S jedne strane neodrživost te višenacionalne zajednice značila je poraz — neuspjeh dogovora velikih sila nakon Prvog, odnosno Drugog svjetskog rata — a s druge strane smatralo se da bi dissolucija jugoslavenske države stvorila krizu i izvor nestabilnosti i nesigurnosti u cijeloj jugoistočnoj Europi. Nadalje, Europska zajednica (EZ) nije bila dovoljno spremna na promjenu strateške okoline, kao ni na novo geopolitičko strukturiranje europskog prostora, s obzirom na to da su raspad SSSR-a i recentno ujedinjenje Njemačke predstavljali daljnji izazov. To stanje značilo je prilagodbu na nove međunarodnopolitičke okolnosti, ali je i zahtijevalo adekvatne odgovore. EZ i tako nije imao političkih instrumenata kojima bi mogao prisiliti na mirno rješavanje unutarnjih sukoba, tako da su međunacionalni konflikti, uzrokovani eruptivnim oživljavanjem srpskog nacionalizma, potiskivani među drugorazredne simptome jugoslavenske krize. Londonski publicist, novinar i komentator Marcus Tanner u svojoj knjizi *Croatia — A Nation Forged in War* upravo naglašava tu mučnu sporost Europe i njeno odbijanje imenovanja agresora u sukobu, što je »otkrilo gotovo nepreostvite razlike i procjepe u europskim redovima« (Tanner, 2010., 254).

To je također vrlo dobro uočio i Michael Libal, visoki dužnosnik u Ministarstvu vanjskih poslova SR Njemačke i jedan od najužih suradnika ministra Hansa-Dietricha Genschera. Libal priznaje da je »zapravo ta neupitna odanost ideji jugoslavenskog jedinstva — čime se stranama u Jugoslaviji prepuštao da same pronađu izlaz — izazvala je ozbiljnu pogrešku, i to pogrešku u posve suprotnom smjeru od onoga za što su kasniji kritičari osumnjičili Njemačku« (Libal, 2004., 15-16).

S međunarodnopolitičkog diskursa, stvaranje države, kao što je ranije rečeno, nije bilo jednostavno, upravo zbog nespremnosti međunarodne zajednice da prihvati raspad Jugoslavije — jedinstvenog simbola prisilnog kulturnog prostora i represivne međuetničke tolerancije. EZ se, gotovo ritualnim izjašnjavanjima, priklanjao u korist jugoslavenskog jedinstva. Nijedan europski dužnosnik nije bio za poticanje težnji za samostalnošću unutar jugoslavenske zajednice, iako su njeni narodi imali malo toga zajedničkog — oni se nisu nikada suglasili sa zajedničkim tumačenjem značenja te riječi niti su se pomirili s takvim oblikom dr-

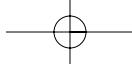

G. Grlić Radman: *Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju...*

žavne zajednice. Ugledna kanadska povjesničarka Margaret MacMillan konstatiра kako je to »bio [je to] nelagodan brak naroda razdvojenih poviješću, vjerom, kulturnim utjecajima i, u najnovije vrijeme, ratovima« (MacMillan, 2008., 159).

Ipak, pokušaj Srbije, potpomognut cijelokupnim vojnim establišmentom jugoslavenske vojske — a i prešutnim odobravanjem važnijih međunarodnih aktera — u nasilnom pokoravanju demokratskih vlada Slovenije i Hrvatske, nije uspio poglavito zbog snažnog i jedinstvenog otpora njihovih građana. Položaj Hrvatske u tom trenutku bio je vrlo nepovoljan jer je s jedne strane optuživana za secesionizam s negativnim naslijedem iz Drugog svjetskog rata, a s druge je strane bila žrtva snažne i organizirane propagande, s obzirom na to da su sredstva javnog priopćavanja, kao i svi ostali instrumenti medijskog izvješćivanja, bili u rukama većinskog naroda bivše države. Nadalje treba naglasiti postojanje izražito jakog srpskog lobija u vodećim europskim državama, osobito u Francuskoj i Velikoj Britaniji, kao i u SAD-u. U Europi i kod Busheve administracije vladao je snažan osjećaj o podijeljenoj krivici Srba i Hrvata. »No ova se percepcija počela mijenjati, budući da su se spaljena hrvatska sela i kolone izbjeglica mogle sveke noći gledati na svjetskim TV-ekranima« (Tanner, 2010., 253). Bilo je europskih političara, ali i američkih medija, koji su dokazivali kako je međunarodno priznanje preuranjeno i da je ono tek izazvalo sukobe u Jugoslaviji. Tu ne treba također zanemariti ni utjecaj jugoslavenskih predstavnika u međunarodnim organizacijama i institucijama koji, uglavnom, nisu bili Hrvati (Tanner, 2010., 273).

Zanimljivo je svjedočenje austrijskog ministra vanjskih poslova Aloisa Mocka o susretu s jugoslavenskim ministrom vanjskih poslova Budimirom Lončarom na Konferenciji neutralnih i nesvrstanih zemalja u Vaduzu 17. svibnja 1991. godine i sljedećeg dana na skupu Pentagonale u Bologni. Kako tvrdi Mock, Lončar mu je predbacio da radi protiv jedinstva Jugoslavije (Echtinger i Wohnout, 2009., 217). Ipak, petorica ministara vanjskih poslova Pentagonale objavili su deklaraciju kojom su podržali državni integritet Jugoslavije. Mock je međutim odbio taj stav zahtijevajući — umjesto toga — upozorenje o povredama ljudskih prava na Kosovu. No nije se uspio izboriti za njega. Ovdje treba istaknuti činjenicu kako je Austrija, kao trajno neutralna zemlja, imala na međunarodnopolitičkoj sceni otežan politički manevr upravo zbog obveza koje su proizlazile iz prava neutralnosti, ali i politike neutralnosti. Austriji se naime prigovaralo kako u sukobu na području bivše Jugoslavije »nije djelovala posrednički ili izmirujuće, nego je naglašeno podupirala jednu stranu — zalažeći se za priznanje Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine — a što se teško moglo prihvatiti da je u skladu s neutralnim držanjem« (Skuhra, 1995., 399-419). Austrija je međutim već za vrijeme Zaljevskog rata (1990.) promijenila vlastito interno pravo i tako izvršila prvu transformaciju trajne neutralnosti. Neutralnost je, tako, postala nje-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

zino aktivno načelo u promijenjenim međunarodnim odnosima nakon raspada bipolarnog sustava.

Hrvatska nije dakle mogla biti zadovoljna takvim stanjem i općom percepцијом koju je svjetska javnost u tom trenutku imala o Hrvatskoj. Trebalo je podnijeti velike žrtve i stradanja, uložiti velike diplomatske i lobističke napore, jednako kod prijateljskih zemalja kao i kod Hrvatskoj nesklonih država, kako bi se objektivno sagledalo stanje, a što je u konačnici i rezultiralo međunarodnim priznanjem Republike Hrvatske.

Doprinos i utjecaj Hrvata u iseljeništvu

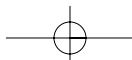
O doprinosu i utjecaju hrvatskih iseljenika na međunarodno priznanje Republike Hrvatske ne možemo paušalno izjaviti da je bio ogroman ili tek značajan. Utjecaj hrvatskih iseljenika bio je, jamačno, iznimno važan. No to nije mjerljiva varijabla. Da bismo zauzeli takvo stajalište, trebaju nam konkretni, vjerodostojni podaci, utemeljeni na analitičkim istraživanjima. Iako sa znanstveno-istraživačkog diskursa ne postoji studija koja bi metodički istražila takav utjecaj, i zatim o njemu proizvela sistematizirano znanje, odnosno mjerljive pokazatelje, svakako možemo uputiti na brojne publikacije i vrijedna djela koja su pisana o hrvatskim iseljenicima.

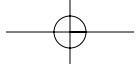
Imamo pojedinačna sjećanja, znamo za golemu materijalnu, humanitarnu i financijsku pomoć, no nemamo sakupljen, analiziran i obraden te objektivnim metodama vrednovan politički utjecaj hrvatskih iseljenika na domicilne politike država u kojima žive. Mi se ovdje možemo tek upoznati s načinima i sredstvima djelovanja na politike tih zemalja kojima se željelo skrenuti pažnju, upozoriti i, konačno, utjecati na promjenu politike:

1. Javni prosvjedi Hrvata — događali su se u gotovo svim državama u kojima su živjeli Hrvati: Kanadi, SAD-u (Prpić, 1997.), Austriji (Tanner, 2010., 254), Njemačkoj (Libal, 2004., 73), Australiji (sjetimo se prosvjeda ispred jugoslavenskog konzulata u Sydneyju iz kojeg je pucano na prosvjednike, kada je ranjen Josip Tokić. Prosvjede u Melbourneu organizirao je Hrvatski međudruštveni odbor u kojem su bile gotovo sve hrvatske iseljeničke udruge — od političkih do kulturnih i sportskih), Švicarska, Francuska,¹ Belgija, Švedska, Velika Britanija, Italija.

---

¹ Posebni napor hrvatske zajednice uloženi su u informiranje francuskih političara i intelektualaca poput Jean-François Deniaua, Jean-Mariea Dailleta, Jean-Claudea Mignona, Alain Finkielkrauta, Pascala Brucknera, Andréa Glucksmana, Paula Gardea i brojnih drugih. To je urođilo priličnom mobilizacijom francuskih intelektualnih krugova, koji su objavili velik broj vrlo angažiranih članaka u medijima u korist i u obranu Hrvatske.

G. Grlić Radman: *Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju...*

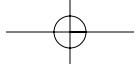
2. Pisana riječ — apeli, pisma, peticije, letci, intervjui i javni nastupi u medijima, javna glasila, plakati, knjige.
3. Umjetničko-sportske aktivnosti — prigodne izložbe i koncerti koji su utjecali na rušenje stereotipa i predrasuda.
4. Lobiranje, usmeni kontakti uglednih pojedinaca (kanadski parlamentarci hrvatskog podrijetla, nobelovac Prelog u Švicarskoj itd. Tako su u rujnu 1991. godine Hrvatsku posjetila dva člana Australskog parlamenta, koje je primio i predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman, s ciljem da Australija bude prva zemlja koja će priznati Hrvatsku. Hrvati u Australiji održali su krajem 1991. godine i druge najveće građanske demonstracije ispred parlamenta u Canberri na kojima je sudjelovalo 40 tisuća hrvatskih iseljenika iz cijele Australije).

Time bismo mogli strukturirati i glavne aktere koji su provodili ove aktivnosti:

1. Hrvatska društva (npr. Hrvatska bratska zajednica u Americi), političke stranke (osobito Hrvatska demokratska zajednica), udruge (npr. Hrvatska kulturna zajednica), klubovi, radijske postaje, informativni centri.
2. Hrvatske katoličke misije i socijalne službe, Caritas.
3. Druga i treća generacija hrvatskih iseljenika (osobito oni koji su bili uključeni u politički život neke države).
4. Ugledni pojedinci (intelektualci, znanstvenici, uspješni poduzetnici itd.).

Zahvaljujući angažmanu hrvatskih iseljenika, u američkom je Kongresu usvojeno više rezolucija u prilog Hrvatskoj, a gotovo cijeli Senat lobirao je za hrvatsko priznanje (Goss P. 1994., 91). S druge strane, mnogi Hrvati iz Kanade, Sjedinjenih Država, Australije i europskih zemalja vraćali su se u Hrvatsku kako bi se borili za svoju domovinu (*Daily Telegraph*, 2. listopada 1991., 13).

Posebna borba američkih Hrvata bila je usmjerena protiv srpsko-američkog saveza koji se zrcalio u radu Kissinger Associatesa — tvrtke koja je usko poslovala s Beogradom, a okupljala je američku političku elitu: zamjenika državnog tajnika Lawrenca Eagleburgera, savjetnika za nacionalnu sigurnost Brenta Scowcrofta (Skoko, 1999.). Jak srpski lobi postojao je i u Londonu (predsjedatelj Mirovne konferencije o Jugoslaviji Lord Carrington, Lord David Owen, bivši britanski ministar i neuspješan posrednik u ranoj fazi rata, koji je predlagao da Hrvatska učini teritorijalne ustupke Srbiji dajući joj Baranju i istočnu Slavoniju). Na području utjecaja na medije, najvećim uspjehom Hrvata u Americi smatra se pridobivanje *New York Timesa*. Kao ilustraciju moći medija navodimo primjer voditelja televizijskog dnevnika i prvog komentatora ABC-a Petera Janningsa koji je, na zamolbu američkih Hrvata, posjetio Hrvatsku i BiH. Obišavši Turanj i Sa-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

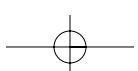
rajevo 1992. godine, njegovi komentari i izvješća skupine snimatelja koje je vodio sa sobom izmijenili su politiku SAD-a prema Hrvatskoj (Skoko, 1999.).

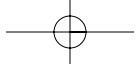
Jedan drugi ugledni austrijski Hrvat, Lujo Tončić-Sorinj, bivši austrijski ministar vanjskih poslova, opisao je u svojoj knjizi svoju borbu za Hrvatsku i lobiiranje kod važnih međunarodnih aktera. Međunarodnopolitička situacija i raspoređenje javnosti u početku nisu nikako isli na ruku Hrvatskoj. Embargo na uvoz oružja UN-a, koji je bio usmjeren na Hrvatsku, nije bio ublažen nego čak pojačan. Bilo je, dijelom službenih dijelom neslužbenih, zaključaka zapadnoeuroropskih država da se Hrvatsku ne podrži (Tončić-Sorinj, 1998.). Predvodnice tog negativnog stajališta bile su Francuska i Engleska, a SAD je bio suzdržan. Njemačka u početku nije sprečavala taj odnos zapadnih zemalja prema Hrvatskoj, no taj se stav promijenio već u lipnju 1991. godine. »Premda sam i dalje ostao dosljedan jugoslavenskoj koncepciji u ovom ili onom obliku, ipak sam već donio neke čvrste zaključke o tome gdje treba tražiti istinsku odgovornost za raspad Titove Jugoslavije. Milošević, srpski hegemonizam i srpski nacionalizam, smatram, snosili su mnogo veću krivicu nego 'secesionističke' snage, koje nisu imale izbora do pokušati se spasiti od sablasti srpske dominacije« (Libal, 2004., 21).

U razgovoru s tadašnjim generalnim tajnikom NATO-a Manfredom Wörnerom, Tončić-Sorinj je shvatio *hard political and military facts*: ako bi jugoslavenska vojska, na temelju svoje velike nadmoći u naoružanju, uistinu poduzela ofenzivu protiv Hrvatske — što do tada još nije učinila, ali je namjeravala — tada će Hrvatska kapitulirati za najmanje deset dana. Ako bi Hrvatskoj međutim uspjelo zadržati tu ofenzivu usprkos svim prikazanim okolnostima, tada se Hrvatsku više neće sprečavati. Ali ako bi Hrvatska podlegla, tu bi se činjenicu samo uzelo na znanje i čekalo bi se na daljnji razvoj događaja, prije svega u Bosni i Hercegovini, koja ne bi bila u stanju pružiti otpor (Tončić-Sorinj, 1998., 158).

Lujo Tončić-Sorinj boravio je u listopadu i studenom 1991. godine u Bruxellesu gdje se zalagao za priznanje Hrvatske. Tada je prvi put, kako ističe u svojoj knjizi, doživio razumijevanje i suočejanje za sudbinu Hrvatske nekih zastupnika Europskog parlamenta. No to se uglavnom odnosilo na uništavanje crkava i povijesnih građevina, kao i na empatiju prema patnjama pučanstva, nakon što su novine podrobno izvješčivale o brutalnosti i zločinima koje su počinile srpske paravojne postrojbe. Jedna njemačka zastupnica je za vrijeme Tončićeva izlaganja o razaranju Dubrovnika i zločinima u mnogim malim hrvatskim selima skočila i uzbudeno uzviknula kako se »to više ne može tolerirati i da končano nešto treba učiniti protiv srpskih bandita« (Tončić-Sorinj, 1998., 160).

Bombardiranje Dubrovnika ostavilo je na Zapadu snažan dojam. Dubrovnik je bio poznatiji od same Hrvatske, tako da su vijesti o stalnim barbarskim napadima na taj predivni grad jako štetile Srbiji kod europskog i američkog jav-

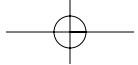
G. Grlić Radman: *Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju...*

nog mnijenja. Počele su se nazirati određene promjene u percepciji, makar i s mnogim predrasudama i zabludama. Tako je jedna starija dama na večeri u Parizu — kako izvješćuje bivši austrijski ministar vanjskih poslova — lamentirala da ne može pojmiti zašto u Dubrovniku puca Srbin na Srbina. Kada joj je Tončić prigovorio kako jugoslavenska vojska puca na hrvatski grad Dubrovnik, ona je odmahnula rukom i kazala kako su to sve Srbi (Ramet, 2009., 490-491). Stvarnost je međutim bila drugačija. Budući da su od 60 tisuća stanovnika Dubrovnika 90 posto bili Hrvati, sve srbijanske tvrdnje, utemeljene na nacionalnim kriterijima, bile su posve lažne (Ramet, 2009., 501). Ovo je, dakako, jasan primjer kako u pragmatičnoj politici Zapada nije bilo važno što je povijesna istina, nego što su mit i legenda.

Zapadne su čitatelje naime o ovim prostorima desetljeciima informirali, kako ih je nazvao prof. dr. Ivo Banac, »sumnjivi kvartet u sastavu: Rebecca West, Đilas, Dedijer i Andrić sa svojom ‘Ćuprijom’« (Kasapović, 2005.). »U tom kvartetu osobito je bio poguban utjecaj Rebecce West, odnosno njezina glomaznog djela *Black Lamb and Grey Falcon*, nastaloga tijekom autoričina ‘ekstatičnog’ putovanja po Jugoslaviji tridesetih godina 20. st. U njezinu putopisu nepristrani autori prepoznaju rasističke motive i nazore: autorica je općinjena snagom i ne-patvorenosću Srba, lamentira nad pokvarenosću i ubilačkim nagonima Hrvata što su se razvili pod njemačkom vlašću, prezire otpadništvo bosanskih Muslimana od kršćanstva i njihovo pretvaranje u ‘grozne Turke’. Graham Hall, autor iz-vrsnog eseja o psihološkom profilu Westove i njegovu utjecaju na njezino djelo, kaže da je ‘za engleske i američke novinare koji pišu o tom području ta knjiga najvažniji od svih sekundarnih izvora’« (Kasapović, 2005., 10).

I David Owen je u svojoj *Balkanskoj odiseji* pisao kako se, kada je odlazio u diplomatsku i posredničku mirovnu misiju, na brzinu informirao čitajući djelo Rebecce West, ali i neke Đilasove tekstove. Owenovu neupućenost i pristranost zorno je prikazao Nijemac Michael Libal u svojoj knjizi (Libal, 2004., 171). Kao i Owen, slično je činio Bill Clinton, a i Carl Bildt. Richard Holbrook, glavni projektant Dejtonskog sporazuma, bio je međutim izrazito kritičan prema Westovoj, navodeći »faktor Rebecca West« kao jedan od glavnih razloga pogrešnog razumijevanja jugoslavenske tragedije na Zapadu, osobito u anglosaksonskim zemljama. Holbrooke je tvrdio kako su »neskriveni prosrpski stavovi Westove i njeno stajalište da su Muslimani rasno inferiorni utjecali na dvije generacije čitatelja i političara« (Kasapović, 2005., 10-11).

I francuska službena politika pokazivala je iznimnu rezistentnost u prihvatanju objektivnog, realnog stanja na prostoru bivše Jugoslavije. Ta činjenica je u mnogome otežala hrvatsko lobističko djelovanje, ali je ujedno predstavljala izazov. Već 1990. godine osnovano je Predstavničko vijeće hrvatskih institucija

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

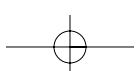
i Hrvata Francuske, koje je okupilo više od pedeset hrvatskih udruga diljem Francuske. Većina članova tog vijeća posjedovala je i francusko državljanstvo, pa su imali dodatnu težinu u odnosu na francusku vlast i javnost. Poduzimali su brojne koordinirane demonstracije diljem Francuske, upućivali velik broj dopisa političarima te koordinirano reagirali na pristrane medijske napise, kao i sus-tavno informirali francusku javnost.

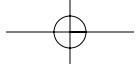
Osim toga, Hrvatska mladež Pariza, koja je mahom okupljala Hrvate druge generacije, također se aktivno uključila u taj sveopći napor hrvatske zajednice kako bi se u Francuskoj bolje čuo glas napadnute Hrvatske. Među medijski naj-zapaženijim pothvatima bila je demonstracija 140 mladih Hrvata 1. studenog 1991. godine na proplanku ispred Centra Georges Pompidou — Beaubourg u Parizu, gdje su svojim tijelima, uz zvuk pjesme Tomislava Ivčića *Stop the War in Croatia*, napisali veliku poruku *Sauvez la Croatie* (Spasite Hrvatsku) u bojama hrvatske trobojnica, a koja se mogla pročitati s vidikovca na vrhu tog zdanja. Još zapaženija akcija uslijedila je u zoru 20. studenoga 1991. godine u pariškom metrou, kada je postaja »Stalingrad« munjevitom akcijom četrdesetpetorice mladih Hrvata, »preimenovana« u »Vukovar« (službeni naziv postaje prekrili su samolje-pivom vrpcem koju su pariški redarstvenici poslije, teškom mukom, danima skidali), o čemu su izvijestile sve televizije i novine i što je dodatno privuklo pozornost francuskih medija na stradanje porušenog grada heroja na Dunavu.

U časopisu *Les Cahiers croates* popriličan je prostor posvećen međunarodnoj afirmaciji Hrvatske, baš kao i u časopisu *Delivrance — Vukovar, Sarajevo, Priština*, koju je pokrenula udruga *Solidarité France-Croatie*, a čiji je počasni predsjednik bio zastupnik u francuskoj Nacionalnoj skupštini Jean-Marie Daillet čija su dva sina Rémy i Michel na početku rata napustili Veneciju, gdje su bili na turističkom putovanju, da bi se dragovoljno prijavili u Domovinski rat i u jesen 1991. godine bili unovačeni na ratištu kod Novske.

A sada nekoliko primjera koji jasno govore o značaju hrvatske dijaspore i njezinoj podršci. Radna skupina, na čelu s tadašnjim ministrom zdravstva Republike Hrvatske dr. Andrijom Hebrangom, boravila je početkom travnja 1991. godine u Ženevi gdje su, zahvaljujući pomoći Hrvata, uspjeli bez dozvole (dakle, ilegalno) ući u zgradu UN-a i podijeliti apel Vlade RH u kojem su navedeni primjeri kršenja humanitarnog prava koje vrše jugovojska i paravojne srpske jedi-nice u Republici Hrvatskoj.

Već početkom svibnja ponovno su išli u Ženevu, ovoga puta s dvanaest dosjea ubijenih i masakriranih hrvatskih policajaca u Borovu Naselju. Zahvaljujući supruzi jednog visokorangiranog Hrvata u švicarskom društvu, uspjelo se razgovarati s njezinim rođakom Jeanom de Courtenom, operativnim direktorom Međunarodnog crvenog križa u Ženevi. Njemu su predani dosjei ubijenih hrvat-

G. Grlić Radman: *Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju...*

skih policajaca. Službeni put bio je isključen, iako se mogao *de iure* koristiti putem postojeće jugoslavenske delegacije. Jedino rješenje bio je taj neslužbeni, lobiistički način. Iako uz institucionalne barijere, ipak se uspjelo postići željeni cilj i upoznati najvažnije svjetske aktere o događajima u Hrvatskoj.

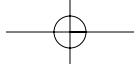
Drugi primjer. Krajem lipnja 1991. godine, prije zatvaranja zagrebačke zračne luke, predao sam, u ime Stožera saniteta RH, jednom putniku² videokasetu na kojoj je bio snimljen zločin masakriranih ljudi banovinskog sela Pecki. Kasetu je trebalo, po uputi jednog našeg uglednog čovjeka u Švicarskoj, poslati zrakoplovom u Zürich kako bi sljedećeg dana bila na stolu Kriznog stožera švicarske Vlade. Nakon što su je pogledali najviši švicarski dužnosnici, turnusni predsjednik Švicarske konfederacije Jean-Pascal Delamuraz u svojoj izjavi za javnost osudio je zločin koji je počinila srpska strana. Poslije je u novinama bio kritiziran zbog pristranosti i kršenja neutralnosti jer bi se Švicarska, kao trajno neutralna zemљa (tzv. ideologijska neutralnost), morala striktno pridržavati prava neutralnosti (obveza suzdržanosti) i ne miješati se u unutarnje stvari druge zemlje.

Na kraju bih istaknuo riječi njemačkog ministra Hansa-Dietricha Genschera koje su, svojom snagom i odlučnošću, ali i jasnim određivanjem prema akterima jugoslavenske krize, bitno pridonijele promjeni klime među evropskim dužnosnicima. Nakon što je pod pritiskom domaće, dakle njemačke javnosti (uglavnom su bili pod utjecajem hrvatskih građana na radu u Njemačkoj) i kod njega došlo do potpunog obrata u percepciji događanja u bivšoj Jugoslaviji, kazao je: »Ako narodi u Jugoslaviji, koji teže neovisnosti, to ne mogu postići pregovorima, mi ćemo priznati njihova jednostrana proglašenja neovisnosti.« Obraćajući se JNA, rekao je: »Svakim pucnjem vašeg topa ili tenka, trenutak priznaja postaje sve bliži. Mi to više nećemo moći samo tako gledati« (Libal, 2004., 63). Genscher je tako jasnije nego ikada do tada iznio vlastite poglede o tome kako je zadaća pregovora osigurati miran razlaz.

Zaključak

Udio i značaj utjecaja hrvatskih iseljenika, kao mjerljivih kategorija, na međunarodnopravno priznanje Republike Hrvatske nije dovoljno istražen, iako o Hrvatima izvan domovine postoji zavidna količina kvalitetne literature. Kao suvreme-

² Kasetu je u zagrebačkoj zračnoj luci preuzeila jedna otmjena sredovječna Zagrepčanka koja je naglasila da je Židovka i da želi pomoći da se dozna prava istina o tome što se događa u Hrvatskoj. Zanimljivo je da je to isticanje židovske pripadnosti bilo razlogom što nitko od putnika koji su bili na letu za Zürich nije želio uzeti kasetu sa sobom. Ona je čula dok smo, idući od putnika do putnika, objašnjavali kakav je sadržaj i u koju je svrhu kasetu namijenjena. Kada je vidjela naše neuspješne pokušaje, pristupila je i kazala: »Evo, ja ću je ponijeti. Neka se zna da je Židovka pomogla da se ova kasetu dostavi u Švicarsku.«

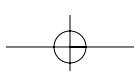
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

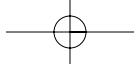

---

nici i svjedoci možemo samo pretpostaviti da je taj utjecaj bio značajan. Zbog povijesne istine i političke korektnosti te institucionalnog pamćenja, nadležnim institucijama u Hrvatskoj ostaje zadaća i misija sustavnije utvrditi politički, gospodarski i kulturni utjecaj Hrvata izvan domovine na pozitivnu percepciju Hrvatske u očima međunarodne javnosti, koja je pridonijela objektivnijem razumijevanju stvarnih razloga za priznanje Republike Hrvatske. No i sam čin priznanja nije bio dovoljan. Najteže bitke za javno potvrđivanje legitimiteta vjerodostojnosti samostalne države tek su predstojale. Trebalo je razvijati vrijednosti i afirmirati vanjskopolitički položaj Republike Hrvatske u heterogenoj međunarodnoj zajednici koja Hrvatsku nije dočekala raširenih ruku. I opet su hrvatski iseljenici zauzeli značajno mjesto i u ovoj fazi vrijednosne i političke afirmacije Republike Hrvatske u već globaliziranom svjetskom poretku, dajući njezinu vanjskoj politici potrebnu snagu i uvjerljivost. Tu, između ostalog, mislim na konkretnu pomoć hrvatskih iseljenika pri osnivanju diplomatsko-konzularne mreže Republike Hrvatske. Moje osobno sjećanje vezano je za Švicarsku, kamo sam bio upućen kao prvi hrvatski diplomat. Švicarski su Hrvati novčano i materijalno pomogli osnivanje diplomatsko-konzularnih predstavništava u toj državi. U mnogim su zemljama hrvatski iseljenici bili ujedno prvi hrvatski predstavnici, a poslije veleposlanici ili generalni konzuli. Neki su primljeni i u službu vanjskih poslova Republike Hrvatske, osobito druga generacija. Narod koji je u vrlo teškim uvjetima stekao slobodu i državnu samostalnost, ima razloga za ponos i vjeru u optimističnu budućnost.

Literatura

- Čizmić, I., Sopta M. i Šakić, V. (2005.), *Iseljena Hrvatska*, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Eichtinger, M. i Wohlnout, H. (2009.), *Alois Mock — političar koji stvara povijest*, Zagreb, Školska knjiga.
- Goss, P. V. (1994.), *Washingtonska fronta*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Kasapović, M. (2005.), *Bosna i Hercegovina. Podijeljeno društvo i nestabilna država*, Zagreb, Politička kultura.
- Libal, M. (2004.), *Njemačka politika i jugoslavenska kriza 1991.—1992.*, Zagreb, Golden-marketing-Tehnička knjiga.
- MacMillan, M. (2008.), *Mirotvorci — šest mjeseci koji su promijenili svijet*, Zagreb, Naklada Ljevak.
- Meštrović, M. (2003.), *U vrtlogu hrvatske politike*, Zagreb, Golden marketing.
- Pifat-Mrzeljak, G. (ur.) (1992.), *Scientists against the War in Croatia*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Pifat-Mrzeljak, G. (ur.) (1992.), *Nobel Laureates for Peace in Croatia*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.

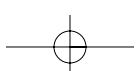

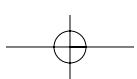
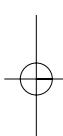
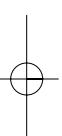
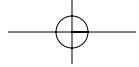

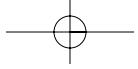
G. Grlić Radman: *Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju...*

- Prpić, J. (1997.), *Hrvati u Americi*, Zagreb, Hrvatska matica iseljenika.
- Ramet, P. S. (2009.), *Tri Jugoslavije. Izgradnja države i izazov legitimacije 1918 — 2005*, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Rudolf, D. (1978.), *Neutralnost i paksaktivnost — međunarodnopravni aspekti*, Čakavski sabor, Split.
- Skoko, B. (1999.), *Uloga američkih Hrvata u odnosima SAD-a prema Hrvatskoj*, Zagreb, diplomska rad.
- Skuhra, A. (1995.), Österreich im Sicherheitsrat der Vereinten Nationen 1991/1992. U: *ÖZP* 24, Nr. 4, Wien.
- Tanner, M. (2010.), *Croatia — A Nation Forged in War*, third edition, New Haven and London, Yale University Press.
- Tončić-Sorinj, L. (1998.), *Kroatien einsamer Kampf — Vom Sieg der Sprache zum Sieg der Waffen*, Köln, Verlagsbuchhandlung Ulrike Šulek.

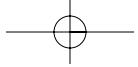

PROMICANJE ISTINE O HRVATIMA U SAVEZNOJ REPUBLICI NJEMAČKOJ

Gojko BORIĆ

Dvije američke izreke vjerojatno najbolje objašnjavaju smisao svake promidžbe: »Radi dobro i govori o tome« i »Polovica moga novca uložena u ekonomsku propagandu bačena je kroz prozor, ali ne znam koja polovica«. Drukčije rečeno, nikada točno ne znamo što će od uloženih sredstava urođiti konkretnim rezultatima. Druga izreka pripisuje se osnivaču američke automobilske industrije Fordu, prva vjerojatno pripada u američku životnu filozofiju. U Hrvatskoj te dvije mudrosti kao da nisu poznate. U zaglavlju tjednika *Hrvatski list* piše vrlo idealistički: »Veritas vincit« (»Istina pobjeđuje«), u što, temeljem iskustva pojedinaca i zajednica, valja, nažalost, sumnjati. Kad bi bilo tako, ovaj bi svijet bio mnogo pravedniji. Njemački političar Franz Josef Strauss jednom je rekao: »Nije toliko važno biti u pravu, koliko je važno dobiti pravo.« Znači, treba raditi na tome da dobijemo pravo šireći istinu o nama. Ništa se samo po sebi neće okrenuti u našu korist. Prije bismo mogli reći da su u prednosti oni koji nam ne žele dobro jer pišu i govore o Hrvatima i Hrvatskoj temeljem duboko zaorane antihrvatske propagandne brazde iz jugoslavenskih i srpskih izvora. Primjera za to ima na pretek, no to nažalost u Hrvatskoj nije dovoljno poznato.

Imidž Hrvata u Njemačkoj za vrijeme komunističke Jugoslavije kao da nije postojao, odnosno sve je bilo »jugoslawisch«, gotovo ništa »kroatisch«, a to je onda često bilo negativno, opterećeno klišejima o Hrvatskoj u Drugom svjetskom ratu. U boljim slučajevima o Hrvatskoj se nešto znalo kao o lijepoj zemlji u kojoj su snimani njemački filmovi prema romanima Karla Maya. Pisalo se o Dalmaciji i Istri kao da nisu hrvatske pokrajine. Istočnojadranska obala bila je u njemačkim medijima podijeljena na slovensku, istarsku, kvarnersku, dalmatinsku i crnogorsku. Hrvatskom Jadranu nigdje ni traga. Slika o Hrvatskoj počela se mijenjati nabolje kad su se u njemačkim medijima pojavili analitički novinari, da navedemo najbolje, kao što su Johann Georg Reißmüller i Viktor Maier iz *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Carl Gustaf Ströhm iz *Die Welta* i Hans Peter Rullman sa svojim biltenom *Ostdienst*. Reißmüller je u Merianovu turističkom vodiču *Dalmatien* morao upozoriti svoje njemačke čitatelje: »Damatien ist auch Kroa-

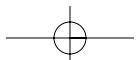

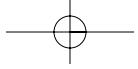
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

tien« (»I Dalmacija je Hrvatska«). U svojim političkim člancima spomenuti su novinari stalno pisali o Jugoslaviji kao heterogenoj zemlji, s bogatijim i naprednijim zapadnim republikama, s neriješenim nacionalnim pitanjima (posebice Hrvata i kosovskih Albanaca), s beogradskim centralizmom koji je gušio sve napredne ideje, sa stalnim reformama koje nisu donijele gospodarski napredak, ali i s nekim prednostima jugoslavenskoga sustava u usporedbi s »realnim socijalizmom« istočnoeuropskih zemalja, no nijedan od njih nije dovodio u pitanje Jugoslaviju kao državu jer je, navodno, bila »brana od nadiranja Sovjeta prema toplom Jadranskom moru«, kako je to formulirao Ströhm u svojoj knjizi *Jugoslawien nach Tito (Jugoslavija poslije Tita)*. Za njega je »opstanak Jugoslavije bio u interesu Zapada«. Ströhm je poslije postao omiljeni hrvatski novinar, ali samo u vrijeme predsjednika Tuđmana. Danas ne bi bio zamisliv takav uspjeh jednog stranog novinara u Hrvatskoj. Strani dopisnici posljednjih nekoliko godina pišu rijetko, površno, a neki i zlonamjerno o našoj državi.

Shvativši da i najbolji članci njemačkih autora nisu dovoljni da bi njemačka javnost shvatila hrvatsku problematiku, skupina hrvatskih intelektualaca osnovala je u Mainzu 1976. godine Društvo za proučavanje hrvatskih pitanja, koje je izdavalo najprije dvomjesečnik i potom tromjesečnik *Kroatische Berichte*. Časopis su najdulje zajednički uređivali Stjepan Šulek, Gojko Borić, Ivona Dončević i Ernest Bauer te još neki, manje-više kao suputnici. Časopis se financirao iz preplate i novčane pomoći Hrvatskoga narodnog vijeća, krovne organizacije hrvatskih stranaka, društava i udruga izvan Ustaškog pokreta i Hrvatske seljačke stranke, dvaju političkih gibanja koja su tvrdila da im pripada monopol predstavljanja hrvatske emigracije, što je bila puka besmislica i jednostavno nije odgovaralo istini. Svi koji su pisali za *Kroatische Berichte*, činili su to bez novčane naknade. Nakon što je uspostavljena hrvatska samostalnost *Berichte* prestaje izlaziti, što smo sa zakašnjenjem shvatili kao pogrešku, nadajući se da će u Zagrebu početi izlaziti ne samo jedan nego nekoliko mjeseca, ako ne i tjednika, na engleskom i/ili njemačkom jeziku. Hrvatska je jedina država u Europi u kojoj ne izlaze promidžbene novine na stranim jezicima. Nitko ne može shvati zašto je tome tako. Časopis za književnu suradnju s inozemstvom *Most/The Bridge* izlazio je najprije kao tromjesečnik, onda polugodišnje kao dvobroj te, kako smo nedavno doznali, ove će godine izaci kao četverobroj. I to upravo u godini kada će Hrvatska potpisati pristupni ugovor o članstvu u Europskoj uniji. Osim toga, Hrvatska nema nijedan kulturni institut u inozemstvu, a trebala bi ih imati najmanje četiri ili pet, primjerice u Berlinu, Parizu, Rimu, Londonu i New Yorku, što bi i finansijski bilo moguće ako bi se ukinulo nekoliko suvišnih veleposlanstava. Ali to je posebna tema.

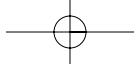

G. Borić: *Promicanje istine o Hrvatima u Saveznoj Republici Njemačkoj*

Prije deset godina mi Hrvati u Njemačkoj osjetili smo potrebu da jedna nova publikacija nadomjesti *Kroatische Berichte*, to više što se odlaskom iz njemačkoga medijskog prostora prije spomenutih Reißmüllera, Ströhma, Maiera i Rullmanna naglo počelo pogoršavati izvještavanje o Hrvatima i Hrvatskoj u njemačkom »objavljenom mišljenju«. Nijemci, naime, dijele »öffentliche Meinung« — javno mišljenje građana — od »veröffentliche Meinung« — objavljeno mnijenje u medijima. U javnom mišljenju stajali smo dobro, u objavljenom prilično loše. Kao primjer navodimo tri knjige u kojima se naveliko kleveće Hrvatsku. Tako poznati njemački novinar Ulrich Schiller povezuje »fašističku« NDH s »nacionalističkom« Republikom Hrvatskom, a pojam nacionalizam je u zapadnoj terminologiji gotovo istovjetan s fašizmom. Knjiga je naslovljena *Deutschland und seine Kroaten (Njemačka i njezini Hrvati)*. Navodni stručnjak za jugoistočnu Evropu Norbert Mappes-Niediek tvrdi u svojoj knjizi *Kroatien, Das Land hinter der Adria-Kulisse (Hrvatska, zemlja iza jadranske kulise)* da je naša Republika u sve-mu negativno drukčija od onoga što se turistima pričinja na jadranskoj obali. A njegov austrijski kolega Georg Mayer nadmašuje oba prethodna autora u knjizi *Aufmarsch — Das rechte Gefahr aus Osteuropa (Marširanje — desničarska opasnost iz istočne Europe)*, u kojoj na najprimitivniji način proglašava sve što je konzervativno u Hrvatskoj ustašlukom i ludilom u medicinskom smislu rijeći. (Osvrnuo sam se na Schillerovu i Mappes-Niediekovu knjigu u *Hrvatskoj reviji* br. 4/2010. O Mayerovoj ču uskoro objaviti recenziju.) Spomenute knjige su samo vrh sante leda u antihrvatskoj promidžbi nekih njemačkih publikacija.

No vratimo se prvotnoj temi u ovom izlaganju. Udruga »Hrvatska kuća« u Kölnu zamolila je Karla Müllera, Volksdeutschera iz njemačko-hrvatske obitelji rođena u Zagrebu i mene da u suradnji s jednim ili dvojicom hrvatskih novinara oblikujemo internetski tromjesečnik *Bulletin*. To je bilo najjeftinije rješenje jer su se Hrvati u Njemačkoj naveliko novčano iscrpili tijekom Domovinskoga rata. *Bulletin* izlazi redovito, šaljemo ga samostalno i uz pomoć Hrvatskoga svjetskog kongresa u Njemačkoj, na nekoliko tisuća relevantnih adresa raznih institucija i važnih pojedinaca. Odjek je dosad uglavnom dobar, a i šutnja je ponekad znak odobravanja jer ljudi obično reagiraju ako im se nešto ne sviđa.

Pred svakim novinaram kojemu je do istine isprečuju se prepreke u obliku dvaju problema: kako iz golemoga mnoštva informacija razlučiti važne od nevažnih, a kada je riječ o pisanju za inozemstvo, kako prići strancima da nas shvate i prihvate? Mi smo u početku bili uvjereni da nam za naš *Bulletin* trebaju domaći, hrvatski novinari koji će nam slati tzv. *Rohmaterial* iz kojega ćemo izvući najvažnije podatke i argumente i prilagoditi ih njemačkim čitateljima. S nama su surađivali Tihomir Dujmović, Čedomir Buzančić i Božo Čubelić sa svojim veoma vrijednim tekstovima koje smo morali kratiti i prilagođivati njemač-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

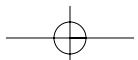

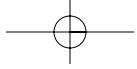
kim žurnalističkim sadržajima i oblicima. Tijekom suradnje s njima stekli smo iskustvo da su oni uglavnom pisali za domaću publiku, odnosno točnije rečeno: njihova vrijednosna skala nije potpuno odgovarala našoj, za što oni nisu krivi jer to vrijedi za gotovo sve hrvatske novinare. Prateći hrvatske medije od početka osamostaljenja Hrvatske spoznali smo da su vanjskopolitičke rubrike u njima količinski i kvalitetom najslabije. Postupno je suradnja s domaćim novinarima postala suvišna, oslonili smo se na vlastite snage i mislimo da je to bila dobra odluka, a ocjenjivanje vrijednosti našega *Bulletina* prepuštamo drugima.

Da bi nas stranci mogli shvatiti i prihvati, treba najprije znati što znaju o nama i kako ih uvjeriti u naše činjenice i argumente na njihov način. Ne samo njihovim jezikom, nego i njihovim pojmovima. Listajući *Bulletin* iz njegovih prvih godina, vidimo da smo u tome prilično latali, ponekad pišući o unutarhrvatskim sukobima koje Nijemci nisu mogli shvatiti. Kad govorim o hrvatskim problemima, naglašavam da smo se u gotovo svakom broju osvrtni i na situaciju Hrvata u Bosni i Hercegovini. Tijekom rada iskristalizirale su se neke stalne rubrike od kojih spominjem kao najvažnije: nastojanja Hrvatske da postane članicom NATO-a i Europske unije, gospodarski uspjesi i neuspjesi Hrvatske kao tranzicijske zemlje, privlačnost hrvatskoga turizma, demokratizacija političkog života u našoj Republici, borba protiv korupcije i gospodarskog kriminala, ne-podnošljiv položaj bosansko-hercegovačkih Hrvata, odnosi prema Srbiji koji do danas nisu zadovoljavajući, hrvatski kulturni život i afirmiranje hrvatske umjetnosti u inozemstvu, poglavito u Njemačkoj.

Posebno veliku pozornost posvetili smo hrvatskim nastojanjima oko učlanjenja u Europsku uniju, sa svim usponima i padovima na tom putu. Isticali smo da se Hrvatska mora uglavnom sama pobrinuti za svoje nacionalne interese kao buduća članica Unije. Naime, argumenti kako smo mi uvijek bili Europa, znači mnogo prije nego neke utemeljiteljice EU-a, i kako je Europa nešto više nego Europska unija, što je u biti točno, »ne pale« u briselskim uredima. Naš *Bulletin* čitaju zastupnici Europskog parlamenta zaduženi za jugoistočnu Europu te članovi Europske komisije zaduženi za nas. Nikad nismo sumnjali u to da Hrvatska mora postati članicom zajednice europskih država s oko pola milijarde stanovnika. Pri tome smo, kad je bilo potrebno, jednako hvalili proeuropsku politiku obje koalicjske vlade, one pod vodstvom HDZ-a kao i one koju je predvodio SDP. S priličnom smo gorčinom registrirali smetnje i uvijek nove uvjete Bruxellesa spram Zagreba, ali i nekih europskih zemalja, primjerice Francuske, Nizozemske i Velike Britanije. Ipak nikad nismo doveli u pitanje neophodnost hrvatskog učlanjenja u Europsku uniju.

Naša gospodarska rubrika pripada u one s najviše konkretnih podataka i procjena činjeničnog stanja, ali u njoj smo više naglašavali hrvatske uspjehe ne-

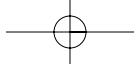
G. Borić: *Promicanje istine o Hrvatima u Saveznoj Republici Njemačkoj*

go poraze, i to s konkretnim podacima i uvjerljivom argumentacijom. Za nas je bilo važnije ustvrditi da je »čaša polupuna, a ne poluprazna«, odnosno znali smo da i psihologija igra važnu ulogu u ekonomiji, pa je to strancima tako trebalo servirati. U Hrvatskoj se često zaboravlja da i neke novije članice Europske unije materijalno stoje lošije nego naša Republika, koja očito više troši nego zaraduje, ali se u tome nalazi u ne baš malom društvu nekih članica Unije kao što su Grčka, Irska i Portugal, premda mi imamo veće opravdanje za jadikovke jer smo imali nametnuti Domovinski rat i sve njegove strašne posljedice koje spomenute države nisu doživjele. Nismo međutim propustili spomenuti da odgovorne za preveliku vanjsku zaduženost kao i nerazuman uvoz valja tražiti više u Hrvatskoj nego u inozemstvu.

Pišući o hrvatskim gospodarskim prilikama posljednjih nekoliko godina, izgledalo nam je, temeljem domaćih ali i stranih podataka, da je svjetska gospodarska kriza zaobišla Hrvatsku, no to smo morali ispraviti jer se i naša Republika nalazi pod gotovo svemogućim diktatom globalizacije. Za nas je od velike važnosti bilo isticati sve povoljniju investicijsku klimu u Hrvatskoj. U tome bismo se mogli naći pod udarom domaćih kritičara koji jadikuju kako su Hrvati sve rasprodali strancima, no oni zaboravljaju da su tome prethodili kupoprodajni ugovori; stranci su kupovali a mi smo prodavali, ali na to nas nitko nije prisiljavao.

U osvrta na situaciju Hrvata u Bosni i Hercegovini naglašavali smo nedostatke Daytonskog sporazuma, koji je bio dobar za okončanje rata, ali sasvim nedostatan za daljnji razvitak tronacionalne države u kojoj su Hrvati, kako se čini, najveći gubitnici. Nastojali smo dokazati da krivnju za to, po težini odgovornoštiti, snose međunarodna zajednica, separatizam bosanskih Srba, centralističke zazubice Bošnjaka i nesloga tamošnjih Hrvata, ali i službeni Zagreb, koji je neko vrijeme previše obećavao bosanskohercegovačkim Hrvatima, a to nije mogao ostvariti. Istimemo ključnu ulogu Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini čiji prijedlozi o preustrojstvu te zemlje, nažalost, nailaze na gluhe uši. Prema našim zaključcima, budućnost Bosne i Hercegovine je neizvjesna jer ni međunarodna zajednica, a ni domaće političke snage nisu voljne ili nisu u stanju izvesti kopernijski obrat i temeljito reformirati Dayton u smislu pretvaranja te tragične zemlje u pravu federaciju u svemu jednakopravnih naroda. Prilike u Bosni i Hercegovini, po nama, negativno se odrazuju i na Hrvatsku, ali i na cijelu regiju. Svjetska zajednica tu, nažalost, reagira sa zakašnjenjem ili uopće ne reagira.

Komentirajući situaciju u Srbiji kao i hrvatsko-srbijanske odnose, uvijek smo bili skeptični jer nismo mogli vjerovati u stvarnu preobrazbu političke klase u susjednoj zemlji i nakon Miloševića. Stalno smo upozoravali na raskorak između deklaracija vodećih političkih snaga u Beogradu i posve drugčije zbilje, posebice u hrvatsko-srbijanskim odnosima. Na brojnim smo primjerima dokaza-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

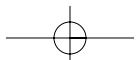

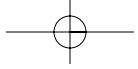
li da do prave katarze u srbijanskom političkom i kulturnom životu nije došlo, a Nijemci najviše znaju što znači *Vergangenheitsbewältigung* (prevladavanje prošlosti) jer im je to prilično dobro uspjelo, kako prema svojoj nacističkoj tako i komunističkoj prošlosti. Ovdje moramo naglasiti da se pri objašnjavanju pri-lika u Srbiji i tumačenju hrvatsko-srbijanskih odnosa nismo upuštali u jeftine polemike, koje se ponekad nameću zbog drskosti Beograda i naivnosti Zagreba. I neke njemačke novine, kao konzervativni *Frankfurter Allgemeine* i ljevičarski *Die Tageszeitung*, slijede tu liniju.

U graničnom sukobu sa Slovenijom bili smo vrlo čvrsto na hrvatskoj strani, jednostavno zbog toga što Ljubljana nema pravo, a koristila je svoje članstvo u Europskoj uniji da bi ucjenjivala Hrvatsku. Upozorili smo da je takvo držanje Slovenije uvjetovano vanjskopolitičkom slabošću Unije, koja preferira svoju članicu a ne međunarodno pravo mora. Ipak smo pozdravili djelomični uspjeh premijerke Jadranke Kosor u pregovorima s njezinim slovenskim kolegom Borisom Pahorom. Politika je ipak »umijeće mogućega«, ne toliko rezultat pravde i moralu.

U pisanju o hrvatskoj unutarnjoj politici stalno smo imali pred očima potrebu da je učinimo što jasnjom strancima koji o njoj ne znaju mnogo, pri čemu smo izbjegavali »prati domaće prljavo rublje« u inozemstvu. Iстicali smo nastojanja svih vlada da provedu reforme prema uputama Bruxellesa, što je ponekad izazivalo i domaća negodovanja jer se često od Hrvatske tražilo više nego od ostalih kandidatkinja za članstvo u Uniji, pa čak i više od onoga što kao demokratska postignuća posjeduju neke njezine članice. Pregovori Hrvatske s Europskom unijom trajali su predugo i u nekim aspektima bili za nas i ponižavajući, posebice zbog toga što se Bruxelles služio i polugama za pritiske koji nemaju veze s kopenhaškim kriterijima. No stalno smo isticali da alternative za EU nema, premda, psihološki gledano, Hrvati imaju pravo biti nezadovoljni nekim postupcima Bruxellesa.

Kultura je, uz hrvatsko približavanje Europskoj uniji i gospodarsku problematiku, nama najomiljenija tema u *Bulletinu*, koju smo uveli sa stanovitim zakašnjenjem jer je teško o njoj pisati na ograničenom prostoru. Držimo da bi Hrvatska bila prepoznatljivija i time prihvaćenija u tzv. velikom svijetu ako bi, osim svojih prirodnih ljepota, isticala i svoja kulturna postignuća o kojima se vrlo malo zna u Europi, čiji smo kulturno nerazdvojiv dio otkad smo primili kršćanstvo iz Rima i kasnije postali katolici, živjeli u državnom zajedništvu s Mađarima, Austrijancima i Mlečanima, prihvatali latinicu, školovali svoje mlade ljude u sveučilišnim središtima srednje i zapadne Europe, tiskali svoje prve knjige u Njemačkoj i Veneciji te tijekom prvog Hrvatskog preporoda pretvorili austrijske, njemačke, židovske, češke, slovačke, slovenske pa čak i neke mađarske došlj-

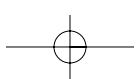
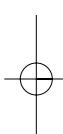
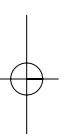
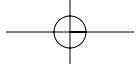

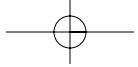
G. Borić: *Promicanje istine o Hrvatima u Saveznoj Republici Njemačkoj*

ke u prave Hrvate. Hrvatska književnost i hrvatski jezik igraju prevladavajuću ulogu u našoj kulturnoj rubrici.

Posebno ističemo sudjelovanje Hrvatske na međunarodnim sajmovima knjiga u Frankfurtu i Leipzigu, kao i afirmiranje hrvatskih pisaca, pa i onih koji pišu na njemačkom, u inozemstvu. Nastojimo hrvatske umjetničke festivale uzduž Jadrana približiti Nijemcima, kako bi kao turisti prenijeli njihove vrijednosti u svoju zemlju poslije povratka s godišnjeg odmora. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* objavljuje svake godine popis svih europskih festivala, a od hrvatskih je tu samo jedan, Dubrovačke ljetne igre, i to pod pogrešnim imenom. Zabilježili smo izdavanje važnijih i trajnijih knjiga u Hrvatskoj, kao i sve afirmirane kulturne manifestacije raznih vrsta. Također ne zaboravljamo spomenuti odlaske u vječnost poznatih kulturnjaka u namjeri da se njihovih djela sjete njemački kulturni međadžeri barem posthumno. S posebnom odlučnošću odbijamo nijekanje hrvatskoga jezika u nekim europskim institucijama, koje ima svoje »inspiratore« i u Hrvatskoj; dovoljno je spomenuti neznalačku knjigu Snježane Kordić *Jezik i nacionalizam* čiji je izdavač Nenad Popović (Naklada Durieux) jednom čak bio voditeljem hrvatskoga nastupa na Sajmu knjiga u Leipzigu. To bi se moglo komentirati njemačkom izrekom da je tu netko (zapravo Ministarstvo kulture) »jarca postavilo za čuvara vrta«. Popović je u intervjuu Švicarskom radiju osporavao postojanje hrvatskog jezika i govorio, potpuno u duhu Stipe Šuvare, kako postoji »jugoslavenski kulturni prostor« i nakon raspada nasilne komunističke države u kojoj to ipak nije ostvareno: jugoslavenstvo kao kulturno zajedništvo nije postojalo.

Bacimo na kraju kratak pogled na posljednji broj *Bulletina*. U povodu posjeta predsjednika Ive Josipovića Njemačkoj izvješćujemo o tradicionalno dobrim hrvatsko-njemačkim odnosima. Potom zaključujemo da bi se pristupni pregovori s EU-om mogli oduljiti do jeseni. Ponovno ističemo odlučnu borbu vlade premijerke Kosor protiv korupcije. Nakon toga opisujemo nedavne demonstracije u Zagrebu i ostalim hrvatskim gradovima s upozorenjem kako nije dovoljno biti protiv nečega, nego treba reći i za što smo. Još jedanput upozoravamo na nepodnošljivo stanje Hrvata u Bosni i Hercegovini. U vanjskopolitičkoj rubrici usvrđujemo nekorektnosti srbijanske politike spram Hrvatske. I na kraju smo uz odgovarajuće primjere konstatirali kako je gospodarska kriza naveliko zahvatila i kulturni život u Hrvatskoj. Ovaj broj *Bulletina* ima osam i pol stranica, za što su autori morali pročitati čitavo malo brdo hrvatskih i njemačkih publikacija, otprilike dviye do tri tisuće kartica teksta. Posao koji je iziskivao mnogo truda, ali nadamo se da je bio plodonosan u smislu širenja istine o Hrvatima i Hrvatskoj na njemačkom jezičnom području, prema broju govornika od oko sto milijuna najvećem u Europi.

AKTUALNI TRENUTAK U ODNOSIMA DOMOVINSKE I ISELJENE HRVATSKE

Tomislav ĐURASOVIĆ

Globalizacija

Hrvatski — vražji — trokut je moj opisni izraz za časovito nesnalaženje Republike Hrvatske u odnosima spram svjetskom globalizacijskom procesu, Europskoj zajednici te posebice spram Hrvatima u izvandomovinstvu.

Kad sam u svibnju prošle godine na Europskom sumitu u njemačkom Passauu jednom hrvatskom visokom dužnosniku govorio o tome kako proračunski deficit Grčke spašava Njemačka garancijom njemačkih poreznih obveznika, a za račun velikih njemačkih korporacija, nadodao sam kako ćemo u skoroj budućnosti imati dužnički slučaj Irske, koju će opet spašavati Velika Britanija...

»Ali«, prekinuo me moj sugovornik, »Vama je promaknulo, ili je to bio lapsus, no Velika Britanija uopće nije članica eurozone.«

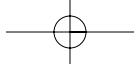
»To je točno«, rekao sam mu, »samo Britanci, koji uostalom cijene Irce vjerojatno toliko koliko i nas Hrvate, sigurno neće spašavati Irsku kao državu, nego prije svega tamo uložen kapital britanskih investitora i banaka.«

Velike i bogate tvrtke zavladale su danas ne samo našim malim europskim kontinentom nego i većim dijelom svijeta. Mnoge od njih veće su i bogatije od zemalja u kojima posluju.

Američki internetski div American Online kupio je prije nekoliko godina drugoga moćnika, Time Warner, za 162 milijarde dolara. Ili: njemački mediji objavili su prije desetak godina da četiri člana uprave Deutsche Bank imaju veća godišnja primanja nego svih 615 zastupnika u njemačkom parlamentu zajedno!

Prije nekoliko godina Svjetska komisija za socijalnu dimenziju globalizacije pri UN-u u Ženevi predstavila je svoje izvješće s urgentnom porukom: »Da bi se izbjeglo i naboj i rizik za programirane konflikte — čovječanstvo mora stubokom promjeniti proces globalizacije.«

U toj zanimljivoj studiji dalje čitamo kako globalizacija, ovakva kakva se prakticira i nameće, donosi već duboko ukorijenjene, etički neprihvatljive i politički neodržive razlike: »Raste zabrinutost zbog pravca kojim globalizacija trenutačno ide. Njezine su prednosti za mnoge predaleko, a rizici su previše stvar-

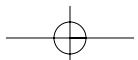
ni. Korupcija je široko rasprostranjena. Otvorenim društvima prijeti terorizam, a budućnost otvorenih gospodarstava sve je više upitna. Globalno je upravljanje u krizi. Mi smo na kritičnoj točki i žurno trebamo promisliti naše trenutačne politike i institucije.«

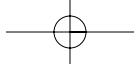
Kad govorimo o procesu globalizacije moramo lučiti tri simptomatična, ali različita pojma:

- globalizacija je političko-ekonomski pojam za galopirajući proces svjetske podjele rada;
- globalizam je ideologija neoliberalizma, tj. ideologija vladavine svjetskim tržištem;
- globalitet podrazumijeva da svi već duže živimo u tzv. svjetskom društvu.

Jedno je sigurno: nijedan ljudski izum nije izmijenio ovaj planet toliko koliko tzv. digitalizacija odnosno kompjutorizacija. Istina je i to da je neizmjeran i vrlo pozitivan obol tog tehnološkog procesa, posebice u medicini, astronautici i našoj svakodnevici, u kojoj nas oslobađa teških fizičkih i monotonih poslova. Ali je isto tako istina da bi te korisne značajke bile daleko veće i pozitivno oplemenjene u svim životnim sferama da čovjek, prije nego padne pod potpun utjecaj i ovisnost o *high tech*, uznaстоji na vrijeme uspostaviti kontrolni instrumentarij i optimalno prilagoditi razvoj tehnologije općem razvoju društva. Pojam »globalizirati« moglo bi se prevesti s »po cijeloj Zemlji proširiti«. I tako, od trenutka otkada imamo internet, mobitel, otkada svako malo imamo zrakoplovne lettove, otkada ljudi posvuda gotovo bez poteškoća kontaktiraju jedni s drugima — od nekada beskrajnog svijeta napravismo globalno selo. Digitalizacija života, odnosno njegov transfer i reduciranje na osobne podatke, sve brže povezivanje zemljopisnih udaljenosti te minimalizacija vremena kao ekonomskog čimbenika ostavljaju za sobom duboke promjene u svijesti *Homo economicusa*. Globalizacija kao pojam postala je sinonim za društvene promjene posljednjih četvrt stoljeća kao što su: nova informacijska i komunikacijska tehnologija, brži promet i smanjeni troškovi, uvjetovani »vremenskim i prostornim kompresijama«, te intenziviranje i bolja kakvoća prekograničnih ekonomskih procesa te erozija nacionalno-državnih suvereniteta i stoga posve nova konfiguracija prostornih i socijalnih odnosa. No, pojam globalizacije danas se često pogrešno poistovjećuje s internacionalizacijom. Pogrešno, jer je za internacionalizaciju tipično da se proces izmjene zbiva unutar granica homogenih regija. Spomenut ću Njemačku, koja 70 posto trgovine ima sa zapadnim industrijskim zemljama i to većinom u Europi.

Kad je u pitanju »očinstvo« globalizacije, to se i bez DNA-testa dade lako uglaviti. To su naime Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond i Svjetska tr-

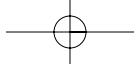
T. Đurasović: *Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske*

govinska organizacija. Globalizacija se monokausalno ekonomistički podređuje i tako joj se sve više, gotovo isključivo, nameće ekonomska dimenzija, a ostale inačice poput ekološke, kulturološke i/ili političke, ako se uopće tematiziraju, potpuno su podređene ekonomskoj.

I Europska unija, koja se silno trudi pokazati svijetu svoju kompaktност i zajedništvo, spotiče se o razlicitosti kad je u pitanju poimanje globalizacije. Nai-m, kad danas glasno izgovorite riječ globalizacija u Njemačkoj i/ili Francuskoj, ljudi se drže poput hipnotiziranog kunića pred zmijom koja se zove svjetsko tržište. U Velikoj Britaniji međutim, poslije cijelog jednog desetljeća temeljnih i bogatih društveno-znanstvenih diskusija o globalizaciji, podrazumijeva se da je riječ o političkom i trgovinskom razmišljanju. Ondje je riječ globalizacija do prije nekoliko godina budila nostalгиju za nekadašnjim »svjetskim kolonijalnim carstvom«, no i njihova mladež danas sve češće govori o *unsplendid process*.

Sve to pratim s velikim zanimanjem, posebice otkada naši u Hrvatskoj plivaju u tim vodama, i svako malo me iznenade i začude kurioziteti na tu temu. Uistinu, nema čega nema, a toga čega navodno ima — ustvari uopće nema! S tim u svezi, tipično je takoder i to da onaj tko može utjecati na proces globalizacije o njemu govori pozitivno i entuzijastično, a u onih koji se osjećaju bespomoćno prevladavaju pesimizam i strah. Ja i ovom prigodom oštricu kritike usmjeravam u »vječito jučerašnje« ili neke današnje neoliberale, kojima je još uvjek ekonomska odrednica: svjetsko tržište i internacionalizam. Ti i takvi neoliberali još uvijek sanjaju o nekakvom svjetskom društvu, ali kad počne gorjeti pod nogama, kao u primjeru nacionalno svjesnih naroda, oni nas umiruju i kažu da se nacionalna država ne gubi u procesu globalizacije, nego se jednostavno transformira. Ali zar upravo takvo ispovijedanje globalizacije nije dolijevanje ulja na vatru?

Drugi pak stavlju znak jednakosti između globalizacije i amerikanizacije, odnosno između globalizacije i imperijalizma. Treći vade iz naftalina svoje odo-re klasne borbe, a pojam globalizacije prevode s »ipak smo bili u pravu«. Za njih je to neka vrst uskrsnuća marksističkih postulata. A pritom je sigurno posrijedi utopistička, nostalgija zasljepljenost. Četvrti su po mojoj sudu najtrevzeniji, pa svjesni svojih skromnih mogućnosti, naime da išta mogu radikalno promijeniti, traže emancipaciju ostalih inačica, tj. drugih dimenzija globalizacije. Upravo se te »zdrave snage« vraćaju sve više pravnim i demokratskim vrijednostima i regulativama, za razliku od grubih ultraliberalaca, koji traže totalnu ili što veću deregularizaciju, dakle ukidanje pravila, čak i pravila sigurnosti prometa, prehrane i slično da bi se što agresivnije krenulo u konkurenčiju, gdje će najmoćniji, najbogatiji i najproduktivniji zgaziti ostale. Otvoreno se proziva i poziva Svjetsku banku, MMF i WTO na brze i temeljite promjene na svim nivoima glo-

balizacije, posebice kod odredaba protoka svjetske trgovine i investicija te na borbu protiv nezaposlenosti.

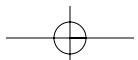
I na kraju, upozoravajući, donosim apel predsjednika komisije ILO-a, Međunarodne organizacije rada: »Svijet stoji na raskrižju, i moramo ili tražiti put k pravičnijoj globalizaciji, ili ćemo srljati dalje u opasnost da završimo u spiralni potpune nesigurnosti, političkih turbulencija te socijalnih nemira i ratova.«

Europska unija

Bez obzira na sve različitosti među današnjim liderima globalacijskog procesa, u jednom se svi slažu, naime da je Europska unija *sui generis* ili jedinstven slučaj integracije nacionalnih država, ali i specifičan model globalacijskog procesa. Osobno sa zadovoljstvom ističem primjetne pomake i nastojanja Europske zajednice, posebice u zadnje vrijeme, za uspostavu modela uređene i civilizirane globalizacije i nastojanja da zaštiti socijalnu i ekološku dimenziju.

Nu, prije nego li priupitate odakle si uzimam pravo i slobodu za ovu prično kritičku prosudbu i analizu, odgovaram: Hrvat sam rođen u Donjoj Hercegovini, odrastao u Dubrovniku, oženjen Dankinjom i otac dvoje djece rođene u Njemačkoj, odnosno: kao izvandomovinski Hrvat provedoh četrdeset godina studija, rada i života u više zemalja članica EU-a. K tomu: Nisam zarobljenik ni jedne ideologije, a niti dijelim ljude na eurofobe i eurofile!

Znano nam je da EU danas ima 27 članica, ali u monetarnoj eurozoni samo je njih 17. Simptomatično je da uz sedam novih država članica tri starije članice, Velika Britanija, Danska i Švedska, razložno odbijaju ući u eurozonu. Kad je riječ o EU-u, istaknimo: sve je počelo s povijesno-tragičnim europskim do-gađanjima iz kojih je Njemačka izašla 1945. godine osiromašena, razorena i razdijeljena. Uz obilatu materijalnu pomoć svjetske velesile SAD-a i uz kasniju sigurnost NATO-a, preko EEZ-a i kasnije EZ-a te svečanim obecanjem: Nikad više rata u Europi i zaklinjanjem na dobrosusjedske odnose, rehabilitirana je i u novu Europsku uniju instalirana vrlo marljiva i najsolventnija članica, SR Njemačka. Tek početkom 80-ih svjesno se protežiraju društvene, a posebice ekonom-ske integracije, koje su poslije postale instrumentarij i kriterij političkog ujedinjavanja za nove članice. Ugovori su se adaptirali i jačala moć ustanova i institucija, često, vrlo često, nauštrb procesa demokracije. Tako da je EZ do kraja 80-ih godina parcijalno demokratski vođena organizacija s visokopolitičkim zah-tjevom i zrcali u prvom redu gospodarsku, agrarnu i socijalno-političku realnost. Poslije 1989. nadalje, kada su san i iluzija postali stvarnost i istina, EU se »preorientirala« i postala utočište novih, tranzicijskih država i njihov ekonomsko-dru-štveni stabilizator i širom im je otvorila vrata — i prebrzo i preširoko. Današnja

T. Đurasović: *Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske*

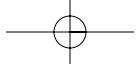
Europska unija, koja si, gdje to može i gdje ne može, imperativno nameće zajedničke nazivnike i previše je različita da bi mogla i sanjati, a kamoli ostvariti neki europski identitet i osjećaj. Taj preuranjeni, ubrzani i nekontrolirani proces proširenja »razvodnju« je i ciljeve i karakter Unije, pa je samo pitanje dana kada će nas povijesna zbilja poučiti da je absurd umjetno održavati na okupu ono što ne pripada zajedno.

Poslije tumačanja po bespućima Maastrichta, Amsterdama, Nice i Lisabona — danas je EU preokupiran reprogramiranjem dugova visoko zaduženih članica eurozone, budućnošću eura kao zajedničke valute i u posljednje vrijeme neuvjerljivim tumačenjem i ignoriranjem Schengenskog sporazuma (primjer Danske, Italije i Francuske).

Visoka nezaposlenost u više zemalja članica, finansijski kolaps i stečajevi, zasada objavljeni samo u Grčkoj, Irskoj i Portugalu, a prije svega nedemokratsko upravljanje EU-om, mobiliziraju svakim danom sve više protivnika skupe Unije. Danas bi 48 posto Britanaca glasalo za napuštanje EU-a, a u Norveškoj, koja nije članica EU-a, samo 22,5% podržava Uniju. Samo hrvatska politička vrhuška i dalje gura glavu u pijesak i nastavljuju s udvorničkim odnosom te predstavlja EU »obećanom zemljom« u kojoj će sve hrvatske krize i nevolje biti riješene. Našim ulaskom u EU očekuju i konsolidiranje hrvatskoga gospodarskog i finansijskog tržišta, pa u vezi s tim ističem kako je Hrvatska do sada dobila iz EU fondova i pomoci 1,3 milijarde eura, a Srbija koja nije ni kandidatkinja niti pregovara s EU-om, a ni ne izručuje dokazane ratne zločince himbenom Haagu — njima je dodijeljeno gotovo 3 puta više, točno 3,5 milijarde eura.

Nedavno je u Davosu njemačka kancelarka Angela Merkel, s nešto manje emocija ali ne i manje odlučnosti, naglasila: »Ne postoji kriza eura, nego dužnička kriza. Euro je naša valuta, on je više od valute jer predstavlja današnju Europu. Propadne li euro, propada i Europa.« I još je nešto procurilo iz ureda gospode Merkel: kancelarka naime priprema planove za stvaranje gospodarske vlaste unutar eurozone s čvrstom nakanom da tako stabilizira finansijsko tržište. Taj tzv. ugovor o konkurentnosti sadržavao bi konkretne obveze jačanja konkurentске sposobnosti, koja bi bila ambicioznija i obvezatnija nego što je već dogovoren u krugu 27 zemalja članica EU-a. Dakle, unija unutar unije.

EU časovito više sliči nekom novom OEES-u (Organizacija za europsku sigurnost i suradnju), nego što bi predstavljala homogenu i kompaktnu zajednicu. Ona je danas još samo san i iluzija onima čija je individualna sloboda ugrožena, a životni standard ispod svake uljudbene razine, odnosno, Hrvatima svrstanim pod geslom: EU nema alternative! Tako se, evo, iznenada i na raskrižju razočaranja susretoše EU-optimisti i EU-skeptici. Dok prvi zapomažu što EU ne nastupa jedinstveno nego nacionalno-individualistički, odnosno, njima je u EU-u uvi-

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

jeck pre malo europejstva, dotele oni drugi upozoravaju na ugroženu nacionalnu samostojnost te sve veću i nezajažljivu birokraciju.

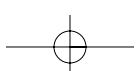
Mi i hrvatskim eurofobima i euroskepticima moramo reći istinu, a ona glasi: Hrvatska je podnošenjem zahtjeva za članstvo u EU-u dobrovoljno pristala da se njezina suverenost ograniči i da dio nacionalnog suvereniteta prenese na europske instancije, koje to obavljaju zajednički, što znači da će i Hrvatska sudjelovati u obavljanju suverenosti Njemačke, Francuske, Španjolske i drugih zemalja članica suverenosti, ali razmijerno broju svojih glasova, a to je nažalost neznatno. Poslije tzv. Amsterdamskog ugovora jača i princip prava većine, izraženog posebice u pravu odlučivanja parlamenta. I pored te primjetne demokratizacije EU-a, postavlja se pitanje o demokratsko-političkim posljedicama globalizacije, i to kako za njene članice tako i za ostale zemlje kandidatkinje, poput naše Hrvatske, uvijek isto pitanje. Sve će one morati tražiti puteve kako na budućem globaliziranom svjetskom tržištu regulirati odgovornost svojih nacionalnih vlasta, odnosno EU-a, posebice kada je u pitanju sustav odlučivanja pri određivanju mjesto njegove proizvodnje i kontrole.

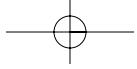
No za to kako birokrati u Bruxellesu tumače tu demokratizaciju, navodim primjer. Kada je prije mjesec dana na izborima u Finskoj pobijedila stranka Pravi Finci, i to kao deklarirani euro-protivnici, odmah se javio jedan EU-povjerenik ističući kako će oni »finski problem elegantno rješiti«, pa naglasio: »Budući da se uvažava jednoglasnost časovito nazočnih ministara, oni će prigodom glasovanja jednostavno zamoliti finskoga kolegu da pode na toalet«. *O tempora, o mores!* Predmijevam si: i nije toliko tragičnost demokracije u načinu spomenutog glasovanja i donošenja odluka u EU-u, nego u uvjerenosti toga EU-birokrata da će taj (danас finski a sutra hrvatski) povjerenik tako i postupiti.

U svojem zahtjevu-preporuci upućenoj nositeljima vlasti u Hrvata, prije točno sedam godina, tražio sam da u pregovorima s EU-om ostanu partneri a ne podložnici, odnosno, da je sekundarno pitanje treba li ući u EU i kada, a primarno državnički kako i kojim putem. Još tada sam izrazio nadu da će se moj savjet i kritika bolje razumjeti, a i uvažiti, ako naučimo lučiti da EU ovdje ne znači svrhu, nego način.

Na Europskom summitu svibnja 2004. godine upitao me njemački novinar: Što očekuje mala Hrvatska s vjerojatnih osam glasova u Vijeću ministara kad uđe u EU? Odgovorio sam kako sve ovisi o tome kako će Hrvatska voditi buduće pregovore, a potom slikovito dodao da Hrvatska ima sve šanse biti za Europu isto što i sol za kruh.

Nije najvažnije hoće li Hrvatska pristupiti EU-u i kada, najvažnije je pitanje, koje bi trebalo zaokupljati i cjelokupno hrvatsko pučanstvo, kolika je cijena toga članstva. Europska politička elita, a da hrvatsku i ne spominjem, očito stra-

T. Đurasović: *Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske*

huje izreći istinu, koja je nama ekonomistima već dugo znana: eurozona ne može funkcionirati, a kamoli preživjeti, bez jakе političke unije. Ali i ovo: nije posrijedi dužnička, nego politička kriza. Stoga držim da će EU u dogledno vrijeme morati učiniti nepredviđen korak naprijed u pravcu političkog jačanja Unije ili nezamisliv korak natrag.

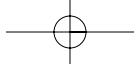
Domovina i izvandomovinstvo

Emigrant je uvijek onaj koji se skrasi u tuđoj zemlji, odnosno njemu stranom kulturnom i govornom području. Puno je životnih odrednica i silnica koje kao mora pritišću (e)migranta i usmjeravaju ga hoće li ostati strancem ili se prilagoditi, hoće li se integrirati ili se dati okupirati, hoće li se ograničiti ili se prepustiti asimilaciji. U sve novovjeke hrvatske (e)migracije, od onih ispred turske najeze pa preko one za vladavine Khuena Hédérvaryja i mađarona, te dvije najbrojnije i najtragičnije — dakle, poslije Karađorđevića i Titove Jugoslavije — sve su naše emigracije prouzročene strategijom i pohlepnošću stranaca spram naše domovine. Čak i masovno slanje naših ljudi na tzv. privremeni rad u inozemstvo u drugoj polovici 20. stoljeća dio je jednog političkog ustrojstva i plana s glavnim ciljem raseliti i rastochiti hrvatsko biće. Ergo, velik dio hrvatskog izvandomovinstva ima političku pozadinu, ali pojam izvandomovinstva obuhvaća puno kompleksnije pojave i istodobno se odnosi i na kulturne, vjerske, gospodarske i znanstvene ustanove Hrvata u inozemstvu, tj. ukupni kulturni i nacionalni identitet Hrvata izvan domovine odnosno u svijetu; i što je daleko važnije, to je kompaktnost, jedinstvenost i isključivost jedne i jedine domovine i postojbine svih nas Hrvata.

Respektirali smo i cijenili tuđinu koja nas je udomila. Othrali se njenom jakom utjecaju. Protežirali smo, isповijedali i našu djecu odgajali u duhu, vjeri, kulturi i jeziku našem hrvatskome. Učili ih domoljublju i razvijali im osjećaj da dijele sudbinu svoga naroda.

Dana 7. travnja 1990. u Münchenu nam se obratila hrvatska heroina Savka Dabčević-Kučar rječima: »Drage Hrvatice i Hrvati, vi ste najvitalniji dio hrvatskoga naroda, oni koji su bili dovoljno hrabri da se upute na vjetrometine svjetske konkurenkcije... Stekli ste izvanredno dobre radne navike... smisao za poduzetništvo... i naučili da se samo radom i sposobnošću stječe blagostanje... Vi ste jedna od najtežih optužbi postojećeg sustava i režima...«

Većina nas još smo živi svjedoci kolike su materijalne, odnosno moralne, kulturne, pa i političke potpore iznjedrili hrvatski iseljenici svojoj matici domovini kad joj je to bilo najpotrebnije. U ime Hrvatske i hrvatskog zajedništva pružili smo ruku pomirnicu čak i onima koji prorijediše naše redove, a koji danas

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

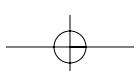
iz rashrvačenih državničkih funkcija i institucija, tako inatljivo i tako neodgovorno mešetare hrvatskim probicima.

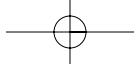
Zato mi svoju brižnost za domovinu i svoje domoljublje ne moramo više nikome dokazivati, ali ih možemo i moramo razložno rabiti, posebice kad kritiziramo odgovorne u Zagrebu i Hrvatskoj.

I Hrvatski sabor i Predsjednik Republike Hrvatske i Vlada morali bi djelovati kao integrativan čimbenik što podrazumijeva spajanje onih povjesno-političkih analiza i interpretacija koje se temelje na istini, pravdi, humanizmu i domoljublju — silnica i poveznica koje bi trebale spajati sve Hrvate, ma gdje bili. I kako izgledaju te hrvatske silnice i poveznice od kraja 90-ih, otkada su na prostorima hrvatske domovine utemeljene dvije države. Bosna i Hercegovina je država i hrvatskog naroda, no to je država-protektorat međunarodne zajednice koja, a u interesu svojih fokusiranja, reducira hrvatstvo na ostatak ostataka. A što je s našom maticom zemljom, s Republikom Hrvatskom? Prošla su ratna i poratna razdoblja kad su Hrvati svih boja i ideologija nastupali jedinstveno, kad je domoljublje bilo okosnica i poveznica. U posljednjem desetljeću hrvatski političari i institucije nam ne iznjedriše nijednu nacionalnu viziju, nijedan plan ili realističan prijedlog, nijednu strategiju koja bi moralno i materijalno obnovila Hrvatsku te osnažila hrvatski nacionalni identitet u kojem bi se prepoznao najveći broj Hrvata.

Prošlo je dvadeset godina od utemeljenja hrvatske države, a zemљa nam izgleda kao napušteno radilište. Država nam se i politički i ekonomski i financijski i socijalno našla korak pred kolapsom i ponorum, uz veliku opasnost da je se gurne korak naprijed. Državni nadnevci sve se više rabe za ukazivanje na naše razdvojenosti, a ne za jačanje našeg zajedništva. Jaz između hrvatske vladajuće vrhuške i hrvatskog izvandomovinstva dosegnuo je najdublju razinu. Hrvatska vrhuška obiluje skandalima i ne puni samo hrvatske zatvore. Sve je to loš znak i djeluje negativno i otežavajuće na razvoj osjećaja hrvatske pripadnosti. Podrediše gotovo sve vitalne nacionalne interese posljednjih jedanaest godina nesigurnom članstvu u jednoj još nesigurnoj Europskoj uniji, uniji koja je gotovo uvijek i u najodlučnijim trenucima stvaranja i bivstvovanja hrvatskoga državnog suvereniteta pokazivala mačehinski odnos prema nama Hrvatima. Jesu li sluganska tradicija i naslijede podaničkog mentaliteta uzročnici novoga hrvatskog srljanja u maglu? Time bi se trebali pozabaviti sociolozi, ali da bi to moglo rezultirati novim nacionalnim traumama i patnjama — vrlo je vjerojatno.

Andrew Brons, član Europskog parlamenta, rekao je prije nekoliko tjedana u Dubrovniku: »Hrvatska doslovno na koljenima moli za ulazak u EU!« I opet primjer iz tužne hrvatske zbilje. Danas se u Hrvatskoj progone pojedinci i grupe koji na uljudben način zahtijevaju da se s javnih mesta i državnih institucija

T. Đurasović: *Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske*

---

odstrani jedna zastava koju samo hrvatski političari prihvaćaju kao službenu zastavu EU-a. Kada su prije šest godina Francuzi i Nizozemci referendumom odbacili ugovor o Ustavu Europe — odbacili su i sve državne simbole koje su EU-birokrati htjeli uvesti na mala vrata. Kratko poslije toga Nizozemska i Velika Britanija javno su obznanile: reformu EU-a ćemo spasiti samo ako se iz Ugovora odstrane svi simboli koji EU-u daju obilježe države, a to je prije svega zastava. A mi Hrvati, da bismo bili veći pape od pape, izvjesimo taj komad krpe eto i na 66. komemoraciji hrvatskim žrtvama u Bleiburgu prije dva tjedna.

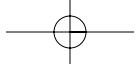
Učestale raspre općeg hrvatskog mnijenja na temu sraza između hrvatskog izvandomovinstva i domovine nedorečene su i upitne empirijsko-dijakronijski i znanstveno. Razloga tomu je više, a ovdje ističem dva: prvo, pogrešno poimanje hrvatske domovine i, drugo, pogrešan, zapravo nikada točno definiran pojam hrvatskog izvandomovinstva ili iseljeništva.

Kad je o prвome riječ, ističem da se kod poimanja domovine vrlo često, laički i neodgovorno, stavlja znak jednakosti između domovine Hrvata i današnje Republike Hrvatske, odnosno što je još fatalnije, trenutačno vladajućih struktura i domovine hrvatskoga naroda. I povjesno-zemljopisni parametri i hrvatska državna himna nedvojbeno identificiraju danas dvije suverene države na prostorima domovine hrvatskoga naroda. Govorim naravno o Bosni i Hercegovini i o Republici Hrvatskoj. Ako to prihvativmo kao jednu od premissa, onda će nam u pogledu druge točke biti barem malo lakše odrediti pojam hrvatskoga izvandomovinstva.

Hrvatsko izvandomovinstvo je moj časoviti *terminus technicus*, no ne znači da kad se rabe sintagme kao što su hrvatska dijaspora, hrvatska emigracija i/ili hrvatsko iseljeništvo ne mislimo na isto. Smatram prioritetnom zadaćom upravo ovoga znanstvenog skupa dogovoriti zajednički naziv odnosno izraz za iseljene Hrvate i taj prijedlog podastrijeti Hrvatskom saboru.

I o broju Hrvata izvan hrvatske domovine, tj. izvan granica današnjih država Hrvatske i države BiH, rabe se proizvoljne i nikakvim znanstvenim postupkom potkrijepljene brojke od dva i pol do pet milijuna Hrvata. Osobno sam se 1990. godine smrtno zamjerio jednom uvaženom i renomiranom profesoru i kasnije ministru u hrvatskoj vladi kad sam mu poslije predizbornog govora u Münchenu spوčitnuo: »Vaša tvrdnja kako je nas Hrvata samo u iseljeništvu 12 milijuna i da imamo 150 milijarda dolara slobodnog kapitala ne odgovara istini. Možda tako i nehotice umanjujete vjerodostojnost naših općenarodnih vrednota i probitaka...«

S tim u svezi evo i moga drugog prijedloga: iznaci mogućnost da se što prije sačini popis iseljenih Hrvata i to ne samo pripadnika države Hrvatske, nego

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

uopće pripadnika hrvatskoga naroda u inozemstvu. Sve druge značajke mogu se, ali ne moraju ugraditi u obrazac takvoga popisa.

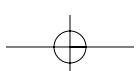
Još davne 1983. godine istaknula je hrvatska emigrantska legenda prof. Vinko Nikolić: »... u današnjem radu moramo polaziti od znanstveno-povijesnih činjenica. Mi ih ne možemo niti smijemo krivotvoriti. Mi možemo priznati svoje zablude... Ali to se ne može izmijeniti u prošlosti. Da, može se ispraviti u budućnosti. To je put naše borbe i naše politike. Naravno, težište je njezino u domovini, jer što smo u emigraciji negoli jedna grana, koja se htjeli ili nehtjeli priznati, bez domovinskih sokova suši...«

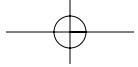
Naša generacija je u ovom kratkom ovozemaljskom životu doživjela i proživjela sve dijakronijske etape uzročno-posljedičnog nastanka i hrvatskog izvandomovinstva i utemeljenja obje hrvatske države, pa se ne mora biti ni povijesno ni znanstveno osobito naobražen da bi se utvrdilo što je povijesno istinito i ljudski pravično. A istina je da je hrvatsko izvandomovinstvo, posebice ono poslije Drugoga svjetskog rata, regrutirano od dijela hrvatskoga naroda kojem je bilo sustavno onemogućivano ostvariti egzistencijalne probitke na prostorima svoje hrvatske domovine.

Isto to hrvatsko iseljeništvo nikada nije zatajilo svoju nacionalnu pripadnost, ili još konkretnije: svoju hrvatsku kulturu, jezik i vjersku pripadnost. I naravno, uvijek je budno i emocionalno bdjelo nad sudbinom svoga naroda.

Mi smo shvatili i prihvatali svetom zadaćom podrediti svoje iseljeničke probitke onim domovinskim, pa kad su uvjeti sazreli za to, pridonijeli smo svoj nemali obol na oltar utemeljenja obiju hrvatskih država. No, bogato iskustvo iz našeg trnovitog života u tuđini i naša ljubav i dobre nakane daju nam i moralno i zakonsko pravo da budemo korektor hrvatskoj vladajućoj eliti, koja naočigled svih nas ignorira sve naše ideje, prijedloge i savjete i sve dekadentnije pada pod utjecaj sila koje rastaču hrvatski identitet i razjedinjuju hrvatski narod. Mi moramo biti i jesmo vrlo zabrinuti zbog razvoja stanja u naciji i državi. Hrvatska se uistinu nalazi u gospodarskoj, socijalnoj i političkoj krizi. Dakle nije u pitanju sraz između naše domovine i hrvatskog izvandomovinstva, kako se to u općinstvu čuje i piše, nego to što hrvatsko iseljeništvo odbacuje sve one državničke strukture, stranke i pojedince koji nemaju jasnog programa i predodžbe za rješavanje ključnih nacionalnih problema. Nisu to samo trenutačne političke strukture, nego i jalost hrvatske oporbe, odnosno ušutkanost znatnoga dijela hrvatske intelektualne i akademiske zajednice. Ergo, problem i opasnost po Hrvatsku nisu deklarirani protivnici njezine državnosti i suvereniteta, nego kukavič-luk i malodušnost hrvatskih kvazi-prijatelja i kvazi-domoljuba.

Sve države svijeta njeguju i usavršavaju odnose sa svojim iseljeništvom. Predstavnici hrvatskih vladajućih struktura ne samo što te odnose ignoriraju, ne-

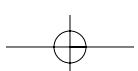
T. Đurasović: *Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske*

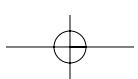
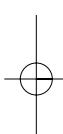
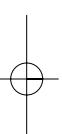
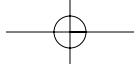

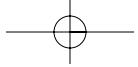
go, kad razglabaju o neizbjježnom demografskom slomu Hrvatske, predlažu pozvati ljude iz Ukrajine koji bi se navodno najbolje pohrvatili, a nikako da se prisjetе višemilijunskog hrvatskog iseljeništva. Pa ako im Bog to i oprosti — Hrvatska i povijest ne smiju.

Mi možemo s ovoga mjesta još otvorenije, direktnije i glasnije osuditi te i slične čine hrvatskih vlasti, možemo ih i sudski procesuirati, kako to već čini jedan naš istaknuti povratnik, možemo im pripisati mentalnu ograničenost i nacionalnu netrpeljivost, ali sve je to nedovoljno da ih se urazumi i udobrovolji. Zato, danas kad hrvatskom narodu prijeti nestanak iz drevne postojbine BiH, a isto se može još brže dogoditi i sa nama u izvandomovinstvu — naša je sveta obveza i zadaća da se sami međusobno umrežimo i organiziramo te izborimo za svoje životne prilike najsversishodnije demokratsko pravo na dopisno glasanje i tako se nametnemo kao hrvatska domoljubna opcija kojom više nitko u budućnosti neće moći manipulirati.

Kad sam početkom ovoga mjeseca (svibanj 2011.) pročitao u novinama kako će »... hrvatska Vlada donijeti poseban zakon kojim će regulirati odnose hrvatske države s Hrvatima izvan Hrvatske«, logično sam zaključio: predstoje nam izbori u Hrvatskoj!

USELJENIČKE POLITIKE REPUBLIKE HRVATSKE U NJEZINIM ZAKONIMA I DRŽAVNIM TIJELIMA OD 1991. DO DANAS

Branko BARBIĆ

DRUGI DOLAZAK

*U kružnicama kružeći sve širim
Ne čuje više sokol poziv sokolarev
Svari se raspadaju; središte ne drži;
Anarhija se razuzdala svijetom,
Diže se plima zamućena krvljу
I obred nevinosti posvuda se gasi:
Najboljima manjka svako uvjerenje,
Najgori su puni intenzivne strasti.*

William Butler Yeats (1865.—1939.)

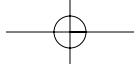
»I Hrvatska se priprema za budućnost različitosti« bio je naslov kratkog izvješća Ministarstva unutarnjih poslova o obilježavanju Međunarodnog dana migranata 18. prosinca 2007. godine. Pomoćnik ministra, danas ravnatelj Uprave za inspekcijske i upravne poslove MUP-a,¹ iznio je tada niz statističkih podataka o migrantima i strancima u Republici Hrvatskoj. Prema njegovim podatcima »do 14. prosinca 2007. u Hrvatskoj je registrirano 33.763 stranaca, od kojih najviše onih iz BiH i zemalja regije, a zatim slijede oni iz zemalja članica EU-a, dok je tijekom 2007. u Hrvatskoj strancima ukupno izданo 4613 radnih dozvola«.

Na naslovnici jednog dnevnog lista 22. travnja ove godine objavljeno je: »Hrvatskoj stiže zahtjev iz Rima: Puni smo! Uzmite izbjegle iz Libije, pa ćete brže ući u EU«.² U tekstu stoji: »Rim, Atena i Pariz vape za pomoći ostalih članica Unije, a pri tomu, tvrdi se u diplomatskim krugovima, računaju da će Hrvatsku relativno lako uvjeriti u potrebu otvaranja izbjegličkih centara budući da je pred završetkom pregovora te da joj je nužno potrebna pomoći svake članice EU«.³

¹ Žarko Katić, pomoćnik ministra MUP-a, »Hrvatska i migracije: priprema za budućnost u različitosti«, Obilježavanje Medunarodnog dana migranata, 18. prosinca 2007., objavljeno na internetskoj stranici MUP-a 18. prosinca 2007.

² *Jutarnji list*, 22. travnja 2011.

³ *Jutarnji list*, ibid.

Kada Hrvatska uđe u EU, postat će novo i poželjno izbjegličko odredište, stoga mora odrediti svoj odnos spram problema izbjeglica, ali i svoju politiku prema drugim useljenicima koji će, temeljem Zakona o strancima, moći doći u Hrvatsku boraviti i raditi bez radne dozvole. Hrvatska međutim još uvijek nema ni artikuliranu useljeničku politiku ni useljenički zakon. Postoji, istina, Migracijska politika za 2007./2008. godinu.⁴ Ta migracijska politika predložena je Hrvatskom saboru kao Strategija migracijske politike za 2007./2008. ali Sabor nije smatrao da se prijedlog migracijske politike za tako kratak period može zvati strategijom pa je usvojena samo Migracijska politika za 2007./2008.⁵

Važnost migracijske politike pokazala je Francuska, koja je tijekom svojeg predsjedanja Europskom unijom organizirala 10. i 11. rujna 2008. u Bruxellesu zajednički sastanak Europskog parlamenta, Europske komisije i nacionalnih parlamenta zemalja članica i zemalja kandidatkinja za pristup EU-u na temu migracija i integracija. Francuska je pitanje migracija i integracija stavila kao prioritet tijekom svojeg predsjedanja uvjerena da o rješavanju tog pitanja ovisi budućnost EU-a — pozitivna ili tragična. Europski parlament pitanje migracije i integracije useljenika želi rješavati u suradnji s nacionalnim parlamentima s ciljem stvaranja globalne migracijske politike EU-a. Pri tomu, naglasili su predsjednici francuske Nacionalne skupštine i Senata, Europski parlament ne želi diktirati nego, prema načelu supsidijarnosti, očekuje suradnju nacionalnih parlamenta. Nacionalni parlamenti bolje poznaju potrebe useljavanja stranaca i mogućnosti integracije stranaca i koji stranci se mogu najbrže i najlakše integrirati u društvo određene zemlje.⁶

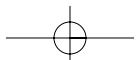
Izjava jednog od hrvatskih političara⁷ da su Hrvatskoj poželjniji useljenici kršćani ili kršćanskog podrijetla, izazvala je zamalo skandal u hrvatskoj javnosti, ali činjenica je da sve useljeničke zemlje radije uzimaju useljenike koji s vladajućom kulturom dijele većinu vrednota zemlje primateljice. I zemlje koje deklarativno promiču multikulturalno društvo radije primaju useljenike koji lako prihvaćaju njihovu vladajuću kulturu. Francuska preferira *pieds noirs* i useljenike iz svojih bivših kolonija, a francuski predsjednik je, naprotiv, naredio masovno protjerivanje Roma. Velika Britanija je uvela sustav bodovanja, selektivnu politiku po uzoru na Australiju i Kanadu. Njemačka je absolutnu prednost dala po-

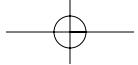
⁴ Migracijska politika za 2007./2008. godinu, NN 83/2007.

⁵ Izvješće sjednice Odbora za useljeništvo i fonogram saborskih sjednica.

⁶ Bilješka saborskog izaslanstva koje je sudjelovalo na Međuparlamentarnom sastanku u Bruxellesu. Vidi i: Val useljenika valja se na Hrvatsku, *Hrvatski Fokus*, 26. rujna 2008.

⁷ Radimir Čačić je tu svoju izjavu morao naknadno objašnjavati i u emisiji »Nedjeljom u 2« 17. rujna 2007.

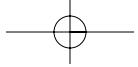
B. Barbić: *Useljeničke politike Republike Hrvatske u njezinim zakonima i državnim tijelima...*

vratku pripadnika njemačkog naroda, a koga smatra Nijemcem jasno je definirala zakonom.⁸

U svojoj kratkoj povijesti Republika Hrvatska je imala više useljeničkih politika koje se može iščitati iz Ustava Republike Hrvatske, Zakona o hrvatskom državljanstvu, Zakona o zapošljavanju stranaca, Zakona o strancima, Zakona o azilu, Zakona o prebivalištu i boravištu građana, Carinskog zakona, Zakona o područjima posebne državne skrbi, Zakona o priznavanju školskih svjedodžbi i diploma, dviju migracijskih politika te institucija koje u svojem djelokrugu imaju iseljeništvo i useljeništvo te u tumačenjima provedbenih državnih tijela, odluka Upravnog i Ustavnog suda i izvješća Pučkog pravobranitelja. Zauzelo bi previše prostora kad bismo htjeli nabrojiti sve zakone, državne institucije, ne zaboravivši ni međunarodne organizacije, npr. UNHCR, IOM, Raphaelswerke, ICMC, a da i ne spominjemo nevladine udruge koje se aktiviraju kad se npr. pojavi Prijedlog zakona o azilu, Prijedlog zakona o strancima, Prijedlog Europske konvencije o državljanstvu itd. Kad se uzme u obzir Ustav, mnoštvo zakona, državnih i nevladinih institucija i udruga, međunarodnih organizacija i nužnost usklajivanja hrvatskih zakona s pravnom stečevinom EU-a, čovjek bi očekivao da Hrvatska ima potpuno artikuliranu politiku za Hrvate koji žive u etničkim prostorima hrvatskog naroda, *gastarabajtere*, dijelove hrvatskog naroda u BiH, Hrvate u iseljeništvu, strance, azilante, kakvu imaju članice EU-a i zemlje koje se smatraju useljeničkim zemljama. Kad je međutim netko iz saborske knjižnice za tražio hrvatski useljenički zakon i hrvatsku useljeničku politiku, knjižničari nisu mogli pronaći ni useljeničku politiku ni useljenički zakon. Pronašli su tek Prijedlog zakona o pravima povratnika i useljenika, koji je bivše Ministarstvo useljeništva uputilo Vladi, ali ona mu ga je vratila jer je predlagatelj u ocjeni sredstava potrebnih za provedbu tog zakona napisao da on neće ništa koštati. Tadašnji ministar, sada pokojni Marijan Petrović, i većina zaposlenih u tom ministarstvu bili su Hrvati povratnici iz iseljeništva, a kako su Hrvati u iseljeništvu za uzor imali Židove, Prijedlog zakona o pravima povratnika i useljenika sačinjen je prema židovskom Zakonu povratka (*Law of Return*).

Još prije sjednice Hrvatskoga sabora 30. svibnja 1991. na kojoj je usvojena deklaracija o uspostavi suverene i slobodne Republike Hrvatske, prvi hrvatski predsjednik ali i drugi hrvatski političari (HDZ-a, HSLS-a, HSS-a, HSP-a, HS-a itd.), išli su svjetom zagovarajući uspostavu suverene hrvatske države i povratak hrvatskih iseljenika. Većina političara pozivala je na povratak sve iseljenike. Tek su neki od njih bili svjesni činjenice da se mnogi ne mogu vratiti jer u iseljeniš-

⁸ Vidi francuski Code Civile, njemački Grundgesetz i Zuwanderungsgesetz te talijanski Zakon o državljanstvu.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

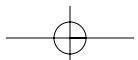

---

tvu nisu ostvarili znatniji imutak ili im se odrasla djeca i supruge nisu željeli vratiti u nesigurnost. Hrvatska nije imala nikakve programe za prihvat useljenika slabog imovinskog stanja. U Ministarstvu se vjerojatno prepostavljalo da Hrvati povratnici ne bi trebali imati problem integracije u hrvatsko društvo s obzirom na to da je većina povratnika govorila hrvatski jezik, a u iseljeništu su živjeli u iseljeničkim zajednicama. Da bi povratnici mogli stradati od kulturnog šoka, to gotovo nitko nije imao na umu. A ta pojava je bila očita od početka povratka iseljenika koji su dugi niz godina proveli u inozemstvu. Nakon određenog vremena, mnogi su se vratili u zemlje iz kojih su došli. Početkom devedesetih u Hrvatsku su se vratili mlađi obrazovani ljudi, pojedinci i obitelji koje su raspolagale potrebnim sredstvima za kupnju stana i školovanje djece te određen broj umirovljenika koji su se osigurali inozemnim mirovinama i pojedinaca koji su bili sigurni da će u Hrvatskoj naći posao. U Hrvatsku su se uselili i potomci iseljenika koji su se uključili u redove policije, kasnije ZNG-a, HV-a i HVO-a. Od bogatih iseljenika, vratio se tek mali broj. To se moglo i očekivati; ni u Izrael, ni u Njemačku, a ni u neke druge zemlje, nisu se vratili bogati iseljenici, pripadnici tih naroda, nego siromašni rođaci iz zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza i drugih istočnoeuropskih zemalja. Očekujući povratak bogatih, Hrvatska nije pokazala interes za Hrvate iz Rumunjske, Bugarske, Bolivije, Čilea, Perua...

Republika Hrvatska je ubrzo ustrojila Ministarstvo iseljeništva, poslije preimenovano u Ministarstvo useljeništva. Ministarstvo je organiziralo u Velikoj Gorici prihvatni centar za povratnike i potomke iseljenika. Ondje su mogli besplatno ostati šest mjeseci te za to vrijeme srediti dokumente i, kako se očekivalo, naći posao. Koliko se iseljenika i njihovih potomaka vratilo odnosno uselilo u Hrvatsku, nitko zapravo ne zna. U dnevnom tisku se procjena broja Hrvata povratnika i useljenika kretala od 5000 do 55.000.⁹ A koliko bi se Hrvata iz iseljeništva doista moglo i htjelo vratiti i za koliko njih bi trebalo osigurati sredstva za integraciju, nitko se nije usudio prognozirati.

---

⁹ Ante Beljo, bivši ravnatelj Hrvatske matice iseljenika, mišljenja je da se u Hrvatsku početkom 90-ih vratilo 5000 iseljenika, a Ante Babić, bivši pomoćnik ministra useljeništva, spomenuo je brojku od 55.000 povratnika i njihovih potomaka. — Branko Barbić, *Useljeničke politike Republike Hrvatske*, Zbornik radova Međunarodne konferencije: Useljenička politika u funkciji razvoja hrvatskog gospodarstva, Zagreb 19.-20. lipnja 2008. Broj povratnika iz iseljeništva nije imalo ni Ministarstvo povratka i iseljeništva. Zbog toga Vlada nije prihvatile Nacrt prijedloga zakona o pravima povratnika i useljenika. Bez tih podataka, nije bilo moguće u Državnom proračunu odrediti potrebna sredstva za integraciju povratnika i useljenika; Vlada RH, Tajništvo, primjedbe i prijedlozi ministarstava, 29. listopada 1997. Ni kasnije nije bilo moguće utvrditi broj Hrvata povratnika i useljenika iz iseljeništva jer je Zakonom o strancima svatko tko nema hrvatsko državljanstvo za MUP stranac.

B. Barbić: *Useljeničke politike Republike Hrvatske u njezinim zakonima i državnim tijelima...*

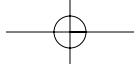
U to je vrijeme osnovano i Predsjednikovo vijeće za demografsku obnovu. Na čelu mu je bio zastupnik Drago Krpina. Vijeće se nije nikad sastalo unatoč ustrajnom nastojanju dr. Zdravka Sančevića, poslije predsjednika saborskog Odbora za useljeništvo. Kako Ministarstvo useljeništva nije dalo očekivane rezultate, a vjerojatno i radi uštede novca, to je ministarstvo ukinuto i dio njegovih službenika prebačen je u Ministarstvo razvijanja, obnove i useljeništva, kojemu je na čelu bio dr. Jure Radić. Ostale je apsorbiralo Ministarstvo vanjskih poslova u svoju Upravu za hrvatske manjine, iseljeništvo i useljeništvo.

Nove ratne neprilike i golem broj izbjeglica iz Vojvodine, BiH i Kosova te malen broj povratnika i useljenika iz prekomorskih zemalja nametnuli su kao prioritet stambeno zbrinjavanje i integraciju izbjeglica, obnovu kuća, stanova i infrastrukture na područjima posebne državne skrbi. S obzirom na sve teškoće i velike potrebe, može se reći da je u tom razdoblju ostvarena najuspješnija hrvatska useljenička politika zahvaljujući ministru Radiću i nekim njegovim pomoćnicima te radnoj skupini koja je sastavila Nacionalni program demografskog razvijanja Republike Hrvatske od 13. prosinca 1995. Program sadrži sve potrebne segmente useljeničke politike, pa među ostalim i useljavanje stranaca nehrvata, razmještaj stanovništva, sustav bodovanja useljenika stranaca...¹⁰

U Hrvatskom saboru na čelu Odbora za useljeništvo bio je dr. Zdravko Sančević, čovjek širokih vidika i bogatog iskustva. Njegovom je zaslugom Odbor izmjenio više zakona kojima se olakšava useljavanje i integracija useljenika. Da njega nije bilo većina prognanika i izbjeglica s Kosova, iz Vojvodine i BiH danas ne bi živjela u Hrvatskoj nego u nekoj od prekomorskih zemalja. Pojedini su birokrati opstruirali primjenu Zakona o hrvatskom državljanstvu i odbijali rješavati zahtjeve supružnika nehrvatske narodnosti čime su, uz pomoć nekih međunarodnih organizacija (IOM, Raphaelswerke, ICMC...), iz Hrvatske iselili velik broj u Hrvatsku doseljenih i izbjeglih hrvatskih obitelji koje su birokrati nazvali »miješanim brakovima«.¹¹

¹⁰ Članovi Radne skupine za iseljenu Hrvatsku koji su za Vladu izradili Prijedlog nacionalnog programa demografskog razvijanja bili su: Marijan Petrić, tada ministar useljeništva, mons. Vladimir Stanković, fra Šimun-Šito Čorić, Ante Beljo, dr. sc. Ivan Ćizmić, dr. sc. Ivan Lajić, dr. sc. Ante Laušić, dr. sc. Ante Markotić, dr. sc. Ivo Nejašmić, mr. sc. Stjepan Šterc, koordinator te iz Ministarstva razvijanja i obnove prof. dr. sc. Marija Kaštelan-Macan, Marijan Križić, Marko Milac, načelnik Uprave za inozemna ulaganja i Ružica Tadić, tajnica istraživačkih projekata.

¹¹ Neke međunarodne organizacije ubrzano su u prekoceanske zemlje iseljavale »miješovite obitelji«, a takvih je bilo najviše s područja Zapadne Bosne i iz Banja Luke. Iseljavale su se i druge, koje su dolazile u ICMC tvrdeći da ne mogu dobiti hrvatsko državljanstvo. Javljali su se i oni koji su tvrdili da nisu dobili hrvatsko državljanstvo iako su ga imali, ali uskoro su zahvaljujući tadašnjim dužnosnicima MUP-a prijevare bile otkrivene i sprječeno je masovnije preseljavanje.

U to vrijeme, preko hrvatskih konzulata, supruge iseljenika s hrvatskih etničkih područja mogle su dobiti stalni boravak i državljanstvo i prije povratka u Hrvatsku što je povratak tim obiteljima uvelike olakšavalо. Odbor za useljeništvo tada je doista bio odbor koji je u svojem djelokrugu imao sve useljenike, ne samo one hrvatskog etničkog podrijetla. U to vrijeme i iz crkvenih su krugova (npr. msgr. Đuro Kokša) favorizirali naseljavanje demografski pustih krajeva Hrvatima s Kosova, jer je njihova integracija brža nego drugih useljenika, naročito onih nekršćanskog podrijetla.

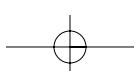
S dolaskom SDP-ove koalicijske vlade 2000. stubokom se promijenila hrvatska useljenička politika. Odbor za useljeništvo ograničio je djelokrug na useljenike pripadnike hrvatskoga naroda, iako djelokrug Odbora u Poslovniku Hrvatskoga sabora nije bio izmijenjen. Na zahtjeve predsjednika Odbora Milana Kovača da se Odboru dostave nacrti Zakona o strancima i Zakona o državljanstvu čija je izmjena najavljena, iz MUP-a je stigao odgovor da traženih nacrtu još nema i da će biti dostavljeni kad budu gotovi.¹² Odboru nacrti tih zakona nikada nisu dostavljeni niti je Odboru omogućeno sudjelovanje u njihovoj izradi. Uslijedili su pokušaji da se u ime Europske konvencije o državljanstvu i navodnih zahtjeva Europskog vijeća iz Zakona o hrvatskom državljanstvu izbace članci 11., 16. i 30. na temelju kojih hrvatsko državljanstvo stječu pripadnici hrvatskog naroda.¹³ U medijima je počela žestoka kampanja protiv davanja hrvatskog državljanstva Hrvatima koji ne žive u granicama Republike Hrvatske u ime Europske konvencije o državljanstvu i borbe protiv diskriminacije.¹⁴ Zbog po-

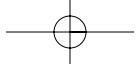
¹² Na zahtjev Milana Kovača, predsjednika Odbora za useljeništvo, kojim je zatražio nacrt prijedloga Zakona o strancima i Zakona o hrvatskom državljanstvu, odgovorio je Žarko Katić, pomoćnik ministra MUP-a dopisom od 21. ožujka 2002. da se na nacrtu prijedloga Zakona o strancima još radi a da Nacrt prijedloga Zakona o strancima još nije sačinjen jer je u planu za 2003. godinu. MUP zatražene nacrte Odboru nije nikad dostavio.

Zdenka Babić Petričević je također zatražila od MUP-a Nacrt prijedloga Zakona o hrvatskom državljanstvu. MUP je dopisom od 17. prosinca 2004. odgovorio da će „po izradi Nacrtu prijedloga Zakona o hrvatskom državljanstvu, dostaviti izrađeno, kako bi Vaš odbor mogao dostaviti mišljenje“. U potpisu Ivica Buconjić, državni tajnik. Nacrt nikad nije bio dostavljen.

¹³ Promemorija Žarka Katića, pomoćnika ministra MUP-a, zastupnici Ivani Sučec Trakišćanec, predsjednici Podoodbora za hrvatske manjine u Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Vidi: »Promemorija o stanju državljanstva«, MUP, broj 511-01-70SI/2-06 od 8. studenoga 2006., u potpisu Žarko Katić, pomoćnik ministra.

¹⁴ Neće više Hercegovci za mjesec dana dobiti državljanstvo i slični naslovi bili su na nenaslovnicama dnevnih listova kojima se slala poruka da će izmjenom Zakona o hrvatskom državljanstvu biti ukinute odredbe na temelju kojih Hrvati s boravištem izvan RH mogu dobiti hrvatsko državljanstvo. Iznjene Zakona o hrvatskom državljanstvu i Zakona o strancima najavljene u *Jutarnjem listu* od 16. prosinca 2002. a kasnije u *Jutarnjem listu* od 27. studenoga 2006. (vidi: Veronika Rešković, »Hrvati i stranci na isti način do državljanstva, za di-

B. Barbić: *Useljeničke politike Republike Hrvatske u njezinim zakonima i državnim tijelima...*

grešnog tumačenja Europske konvencije o državljanstvu na koju su se pozivali zagovaratelji izmjene Zakona o državljanstvu, Konvencija je dva puta skinuta s dnevnog reda sjednice Hrvatskoga sabora. Europska konvencija naime zabranjuje diskriminaciju među državljanima, a državljanstvo pripadnici matičnog naroda i stranci stječu po različitim osnovama. To se može vidjeti u zakonima članica Europske unije koje su ratificirale Europsku konvenciju o državljanstvu.¹⁵

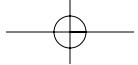
Zakon o hrvatskom državljanstvu, po uzoru na zakone o državljanstvu članica Europske unije, a u skladu s Ustavom Republike Hrvatske i Europskom konvencijom o državljanstvu članica Europske unije, u svoje odredbe unosi *ius soli et sanguinis* te pripadnike hrvatskog naroda prima temeljem više odredbi tog zakona. U Pravilniku o ostvarivanju prava na naknadu za učenje hrvatskog jezika i stipendiranje iseljenika, useljenika i pripadnika hrvatske nacionalne manjine definirani su pojmovi pripadnika hrvatskog naroda iseljenika, useljenika i

---

jasporu poseban zakon», *Jutarnji list*, 27. studenoga 2006.) po hitnom je postupku u Hrvatski sabor uputila vlada Jadranke Kosor, a usvojila bez rasprave HDZ-ova većina u Saboru (sa samo 77 glasova) dok je oporba (SDP i drugi) bojkotirala raspravu.

Amandmane na izmjene Zakona o strancima i Zakona o hrvatskom državljanstvu podnijeo je Boro Grubišić ali nije ga bilo kad se glasovalo pa su odbačeni bez rasprave. U jeku predizborne groznice sredinom listopada 2011. oporba na čelu s SDP-om navedenim zakonima nametnula je svoju politiku koju je u ime vlade u Hrvatskom saboru branio Ivica Butonjić, državni tajnik. Izmjenom i dopunom Zakona o hrvatskom državljanstvu, člankom 11., protivno doktrini HDZ-a o jedinstvu hrvatskog naroda, hrvatski narod u iseljeništvu podijeljen je na Hrvate koji su se iselili s područja današnje Hrvatske i hrvatskih etničkih područja koja su ostala izvan granica RH. Hrvatskim iseljenicima, temeljem članka 11., prava hrvatskog iseljenika ostvaruju samo iseljenici s područja današnje Hrvatske. Vidi: Veronika Rešković, »Potpuno se mijenja Zakon o hrvatskom državljanstvu«, *Jutarnji list*, 16. veljače 2002., Davor Ivankačić, HINA, »Hercegovci teže do RH putovnice«, *Večernji list*, 22. siječnja 2006.

¹⁵ Francuski Prijedlog nacionalne populacijske politike u prvom dijelu također obrađuje ista pitanja kao i migracijska strategija, a u drugom se dijelu usredotočuje na pronatalitetnu politiku te bitno razlikuje prava osobe rođene izvan Francuske od roditelja Francuza od osobe rođene izvan Francuske od roditelja stranaca. Prema članku 18. Civilnog kodeksa Republike Francuske dijete čiji je barem jedan roditelj Francuz jest također Francuz, dok svaka osoba rođena izvan Francuske (neovisno o tome ima li ili nema drugog državljanstva) može automatski stići francusko državljanstvo ako je u stanju dokazati: da je jedan od roditelja Francuz ili da je barem jedan od roditelja imao pravo na državljanstvo temeljem istog članka zakona, odnosno da su djed ili baka bili Francuzi. To znači da francuski zakon privlači ljude rođene u inozemstvu od roditelja Francuza i njih asimilira sve dok se ne odreknu državljanstva. Usporedba s Francuskom vrlo je zanimljiva jer je francuski predsjednik (koji ima mađarsko porijeklo i ima pravo na mađarsko državljanstvo) u povodu službenog posjeta izjavio pred mađarskim parlamentom (u rujnu 2007.) kako: »Francuska razumije poseban način na koji Mađari u Mađarskoj gledaju na Mađare izvan Mađarske, a koji su nedavno donijeli zakon kojim mađarsko državljanstvo daju pripadnicima mađarskog naroda u Rumunjskoj, Slovačkoj i drugim zemljama«.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

pripadnika hrvatske manjine i čime svoju pripadnost navedene kategorije stipendista dokazuju.¹⁶

Kad SDP-ova koalicija nije uspjela izmijeniti Zakon o hrvatskom državljanstvu izravno, novim tumačenjima i primjenom tog zakona te Zakonom o strancima provodi se opstrukcija primjene Zakona o hrvatskom državljanstvu. Zakon o strancima po hijerarhiji stavlja se iznad Zakona o državljanstvu i odredbi Ustava glede pripadnika hrvatskog naroda u iseljeništvu i susjednim zemljama te posebne brige za obitelji.

Do usvajanja Zakona o strancima vrijedio je Zakon o zapošljavanju stranca kojim se Hrvata u Hrvatskoj nije smatralo strancem kad se radi o kretanju i zapošljavanju. Amandmane Odbora za useljeništvo da se takva odredba uvrsti u Zakon o strancima, saborska većina dvaput je odbila i kad je predsjednikom Odbora za useljeništvo bio Milan Kovač a i kasnije kad je predsjednicom Odbora bila Zdenka Babić Petričević i kad se HDZ već bio vratio na vlast.¹⁷

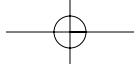
Zaključak Odbora za useljeništvo kojim se tražilo da Prijedlog zakona o strancima ide u treće čitanje, tadanja saborska većina nije htjela uzeti u obzir ia-

---

¹⁶ Pravilnik o ostvarivanju prava na naknadu za učenje hrvatskog jezika i stipendiranje iseljenika, useljenika i pripadnika hrvatske nacionalne manjine, NN br. 148/2002., u kojem se člankom 1. utvrđuju prava iseljenika, useljenika i pripadnika hrvatske nacionalne manjine na naknadu za učenje hrvatskog jezika te ostvarivanje prava učenika i studenata na stipendiranje. Prema istom članku, iseljenici, useljenici i pripadnici hrvatske nacionalne manjine ostvaruju prava utvrđena ovim Pravilnikom putem natječaja koji se objavljuje u Republici Hrvatskoj jednom godišnje. Člankom 2. definira se iseljenik kao pripadnik hrvatskog naroda koji je rođen u inozemstvu i koji ima prebivalište u inozemstvu, ili koji je rođen u Republici Hrvatskoj a iselio se s namjerom da trajno živi u inozemstvu i ima prebivalište u inozemstvu. Zatim je definiran pojам useljenika kao pripadnika hrvatskog naroda koji je rođen u inozemstvu ili Republici Hrvatskoj i ima prebivalište u inozemstvu, a koji se useljava s namjerom da stalno živi u Republici Hrvatskoj. Kao dokaz o pripadnosti hrvatskom narodu može se prihvati odgovarajuća javna isprava u kojoj se on osobno ili jedan od roditelja tako izjašnjava. U slučaju da nisu u mogućnosti pribaviti takvu ispravu, pripadnost hrvatskom narodu može se priznati potomcima hrvatskih iseljenika, ako takvo njihovo opredjeljenje proizlazi iz drugih poznatih činjenica. Istim pravilnikom definirana je i hrvatska nacionalna manjina, kao skupina koja je brojčano manja od ostatka stanovništva neke države, čiji pripadnici kao državljanini te države imaju etničke, vjerske ili jezične crte različite od onih osatka stanovništva te žele sačuvati svoju kulturu, tradiciju, vjeru ili jezik.

¹⁷ Zdenka Babić Petričević, »Amandman na Konačni prijedlog zakona o strancima, P.Z.E. 509, od 14. svibnja 2003.« Članku 2. dodaje se stavak 3. koji glasi: »Hrvati sa stranim državljanstvom ili bez državljanstva, ne smatraju se strancima u smislu odredbi ovog zakona.«

Zastupnici HDZ-a: Zdenka Babić Petričević, Krešimir Čosić, Ivan Bagarić i Florijan Bošras 18. lipnja 2007. podnijeli su isti amandman na Prijedlog zakona o strancima s Konačnim prijedlogom Zakona P. Z. E. broj 701. MUP je ponovo odbio amandman. HDZ je preuzeo vlast ali je u MUP-u na mjestu pomoćnika ministra za Upravne i inspekcijske poslove ostao pomoćnik ministra iz bivše koaličijske vlade na kojeg su jako utjecale odredene nevladine domaće i strane udruge. Vidi takoder: Branko Barbić, »Tudinska volja nametanjem zakona«, *Vjesnik*, 23. travnja 2005.

B. Barbić: *Useljeničke politike Republike Hrvatske u njezinim zakonima i državnim tijelima...*

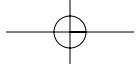
ko je Odbor za useljeništvo o Prijedlogu zakona o strancima raspravljaо kao matično radno tijelo. Protiv usvajanja tog i takvog zakona izjasnili su se čak i članovi Odbora iz HSLS-a i HSS-a.¹⁸

Novim tumačenjem Zakona o hrvatskom državljanstvu, koje se zadržalo i tijekom prošle i vladajuće koalicije, jako se otežava povratak iseljenika i gastarabajtera čije su supruge nehrvatske narodnosti i odraslih potomaka iz »miješanih brakova«.¹⁹

Novim tumačenjem članka 11. Zakona o hrvatskom državljanstvu hrvatsko državljanstvo ne mogu dobiti supruge Hrvata iseljenika koji su imali državljanstvo Republike Hrvatske, a mogu ga dobiti supruge iseljenika Hrvata koji su imali državljanstvo npr. BiH ili neke druge zemlje. Odredbama Zakona o strancima pogodeni su Hrvati *gastarabajteri* iz RH koji su, da bi zadržali radno mjesto, morali zatražiti švicarsko, austrijsko ili njemačko državljanstvo i otpust iz hrvatskog. Zakonom o strancima koji je donesen u ime uskladišavanja s *acquis com-*

¹⁸ Izvješće Odbora za useljeništvo s rasprave o Konačnom prijedlogu zakona o strancima. Protiv usvajanja Konačnog prijedloga zakona o strancima bili su osim članova Odbora za useljeništvo iz HDZ-a i Ivica Škarić, član Odbora iz HSLS-a i Josip Torbar (HSS). Odbor je kao matično radno tijelo donio zaključak da se Konačni prijedlog zakona o strancima ne prihvaca nego da Prijedlog ide u treće čitanje. Vladajuća SDP-ova koalicija ignorirala je Zaključak Odbora i nametnula Zakon o strancima kojim je izvan snage stavljen Zakon o zapošljavanju stranaca u kojem je bio amandman zastupnika HDZ-a Stipe Brčića kojim je bilo određeno da se i pripadnici hrvatskog naroda koji nemaju hrvatsko državljanstvo ne smatraju u Hrvatskoj strancima u smislu tog zakona te im za zapošljavanje nije potrebna ni dozvola boravka ni radna dozvola. U Zakonu o zapošljavanju stranaca koji je proglašen 31. ožujka 1992., u članku 1. stavku trećem stoji: »Hrvati sa stranim državljanstvom ili bez državljanstva ne smatraju se strancima u smislu odredbi ovoga zakona.« Vidi također: Domagoj Margetić, »Zakonom protiv hrvatskog naroda, Novi zakon o strancima donosi se bez javne rasprave, u tišini. Zašto?«, *Hrvatsko slovo*, 7. veljače 2003., str. 6.

¹⁹ Zakon o hrvatskom državljanstvu je vrlo liberalan i realističan i ne daje povoda novim tumačenjima tog zakona. ZHD želi olakšati i potaknuti na povratak iseljenika u Hrvatsku ili na obnavljanje njihovih veza s Hrvatskom, ne samo iseljenika iz Republike Hrvatske koji su etnički »čistokrvni« Hrvati, nego svih onih koji su se iselili iz Hrvatske i svih koji su s hrvatskim iseljenicima vezani ženidbenim i krvnim vezama bez obzira na njihovu nacionalnost, vjeru, rasu, kulturu, jezik i ostalo. Državljanstvo shvaća kao pravnu vezu između neke osobe i neke države, jednako kao i Europska konvencija o državljanstvu te državljanstvo ne označava etničko podrijetlo osobe. U putovnici, domovnici i osobnoj iskaznici nema označke etničke pripadnosti, a nje nema ni na osobnoj karti za strance. Autori Zakona o hrvatskom državljanstvu dobro znaju da pripadnost hrvatskom narodu ne znači nužno biti Hrvat od stoljeća sedmog, katolik, grkokatolik, rimokatolik, musliman... govoriti hrvatski, imati stalni boravak u Republici Hrvatskoj itd. Zakon o hrvatskom državljanstvu temelji se na tisućletnoj hrvatskoj tradiciji prihvaćanja svih pridošlica koje su došle u Hrvatsku kao svoju novu domovinu. Stoga je bez prisile kroz stoljeća Hrvatska uspiješno integrirala pridošlice različite vjerske, etničke, kulturne i ine pripadnosti, a zauzvrat su mnogi od njih dali nemjerljiv doprinos razvoju Hrvatske na svim poljima. Vidi također: Branko Barbić, »Kamo idu mješoviti brakovi?«, *Hrvatsko slovo*, 3. prosinca 2009., str. 5.

munautaireom, djelo je FIAS-a (Foreign Investment Advisory Service, a joint service of the International Finance Corporation and the World Bank). FIAS je navedno preporučio, a potpredsjednik Vlade proveo u djelu, da se u nadležnost MUP-a prebaci odobravanje boravka i izdavanje radnih i poslovnih dozvola strancima iako je i vladajućoj koaliciji i oporbi bilo poznato da MUP za to nema potrebne resurse.

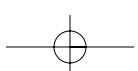
Radi kreiranja migracijske politike u Hrvatskom saboru je bio održan okrugli stol.²⁰ Doneseni su i neki zaključci i zastupnicima je došlo novo izdanje useljeničke politike pod naslovom Prijedlog strategije migracijske politike za 2007./2008. godinu. Neki od sudionika okruglog stola, a poslije i saborski zastupnici, ocijenili su da se taj dokument, pretenciozno nazvan strategijom, može upotrijebiti tek kao poticaj za izradu nove konzistentne useljeničke politike Republike Hrvatske.²¹ Nije poznato koliko su druga ministarstva bila upoznata s Nacrtom migracijske politike. U Hrvatskom saboru, raspravu o Prijedlogu strategije migracijske politike za 2007./2008. godinu provela su samo dva odbora. Odbor za gospodarstvo o tom prijedlogu nije ni raspravljaо, jer nije vidio da useljenička politika ima ikakve učinke na gospodarstvo.²² Iz Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je potvrđeno da je to ministarstvo imalo samo jedan dan za očitovanje o Nacrtu migracijske politike. A upravo je to ministarstvo u to vrijeme izradivalo Nacrt nacionalne populacijske politike²³ kojom se želi postići demografsku obnovu i razvitak pronatalitetnom politikom, ali i povratkom iseljenika i useljavanjem njihovih potomaka. Iako se u Prijedlogu nacionalne populacijske politike za postizanje cilja demografske obnove nglasak stavlja na mjere za povećanje nataliteta, autori tog nadasve važnog do-

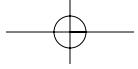
²⁰ U veljači 2006. Predsjedništvo Hrvatskog sabora povjerilo je Vesni Pusić, potpredsjednici HNS-a, organiziranje okruglog stola na temu »Prijedlog strategije migracijske politike Republike Hrvatske za 2006./2007. godinu«. U Hrvatskom saboru postoji fonogram okruglog stola. O Prijedlogu strategije migracijske politike vidi Izvješće Odbora za useljeništvo od 24. siječnja 2006.

²¹ U Zakonu o strancima, koji je Sabor donio 2007. godine (NN br.79 od 30. srpnja 2007.), nema odredbe kojom se Vlada obvezuje da svake dvije godine predlaže a Sabor utvrđuje migracijsku politiku, ali u tom zakonu je ostao članak 118. kojim se određuje da se godišnja kvota radnih dozvola utvrđuje u skladu s migracijskom politikom i stanjem na tržištu rada. Kako nakon navedene nije uslijedila nikakva nova migracijska politika, postavlja se pitanje kojom se to migracijskom politikom odredila godišnja kvota radnih dozvola za 2011.

²² Nitko nije razmatrao kakve će učinke imati odredbe glave XI. novog Zakona o strancima koje će se primjenjivati od dana stupanja Republike Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije. Izrijekom je propisano da ti državljanini i članovi njihovih obitelji mogu raditi i pružati usluge bez radne i poslovne dozvole.

²³ Prijedlog nacionalne populacijske politike u prvom dijelu također obraduje ista pitanja kao i migracijska strategija, a u drugom se dijelu usredotočuje na pronatalitetnu politiku.

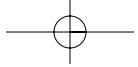
B. Barbić: *Useljeničke politike Republike Hrvatske u njezinim zakonima i državnim tijelima...*

kumenta svjesni su da valja odrediti useljeničku politiku. Već iz samog sadržaja Strategije migracijske politike i Nacionalne populacijske politike vidljivo je da bi bilo najbolje te dvije politike objediniti u jedinstvenu politiku demografske obnove i razvjeta ili izraditi useljeničku politiku koja bi uzela u obzir sve vrste useljenika i koja bi, vodeći računa o integracijskim mogućnostima Republike Hrvatske, bila selektivna useljenička politika.

Hrvatska gospodarska komora organizirala je Međunarodnu konferenciju pod naslovom »Useljenička politika u funkciji razvoja hrvatskog gospodarstva«.²⁴ Na otvorenje te konferencije, iako su bili pozvani, nije došao nijedan saborski zastupnik. Za konferenciju i njezine zaključke nije pokazao interes ni saborski Odbor za gospodarstvo. Od 29 saborskih radnih tijela, nema više niti jednog koje bi se smatralo matičnim radnim tijelom za zakone koji reguliraju useljenička pitanja. U Ministarstvu vanjskih poslova ostatci ostataka bivšeg Ministarstva useljeništva, svedeni na Upravu za useljeništvo, iseljeništvo i hrvatske manjine, reducirani su na Službu za Hrvate u inozemstvu i kulturu. A svakomu je vidljivo da je Hrvatska postala useljenička zemљa. U njezine zračne i morske luke, na kopnene prijelaze i mimo tih graničnih prijelaza, u Hrvatsku svake godine dolaze turisti, posjetitelji, investitori, poslovni ljudi, strani radnici, strani studenti, useljenici, povratnici azilanti, ilegalni useljenici, osobe koje se pridružuju svojim obiteljima, stranci pjevači, umjetnici, sportaši, trgovci ljudima, bjelosvjetske skitnice i avanturisti, socijalni slučajevi, a Zakonom o strancima i Zakonom o azilu i pripadnici »određenih društvenih skupina«. Kako te ljude primiti, čije ciljeve zadovoljiti: domaćeg pučanstva, useljenika, zemalja iz kojih useljenici dolaze ili koje strane institucije koja promovira političke ciljeve drugih zemalja, nastojeći prebaciti u Hrvatsku neke kategorije useljenika i azilanata a iz Hrvatske iseliti mlađe, obrazovane obitelji, tzv. miješane brakove i visoko kvalificirane pojedince?

Hrvatska stoga treba definirati nacionalnu useljeničku politiku koja će imati jasne ciljeve: promicanje socijalnih, gospodarskih, demografskih, kulturnih i inih interesa. Po uzoru na imigracijske zemlje, dati prvenstvo domaćoj populaciji i useljavanju svojih iseljenika i njihovih obitelji i njihovih potomaka, jer to nije samo ustavna obveza nego te prioritete opravdava jednostavna *cost-benefit* analiza. Lakše je i jeftinije integrirati povratnike i useljenike koji su na neki način sačuvali veze s Hrvatskom nego strance koji s Hrvatskom nemaju nikakvu vezu, niti u njoj imaju rodbinu koja bi im mogla pomoći. Hrvatska mora odrediti uvjete pod kojima je dopušteno useljavanje stranaca, željenu strukturu stranaca, godišnje kvote koje se moraju temeljiti na dovoljno dugom roku i

²⁴ Više autora, *Useljenička politika u funkciji razvoja hrvatskog gospodarstva*, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 2008.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

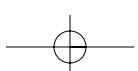
uključivati distribucijske efekte. Nije dobro ni za Hrvatsku ni za useljenike budu li se u Hrvatskoj stvarala etnička geta i naseljavalo tek Zagreb i pokoji veći grad. Mora se nužno odrediti broj useljenika putem godišnjih kvota i uvesti sustav bodovanja. Hrvatska nema ministarstvo useljeništva ni neko drugo centralno tijelo koje bi koordiniralo područja migracije. Sada je to područje dijelom u sklopu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, dijelom u Ministarstvu vanjskih poslova u Upravi za hrvatske manjine, useljeništvo i iseljeništvo, dijelom u Ministarstvu regionalnog razvijanja, šumarstva i vodnog gospodarstva u Upravi za prognanike, povratnike i izbjeglice, dijelom u Hrvatskoj matici iseljenika, dijelom u MUP-u u Upravi za inspekcijske i upravne poslove.

Do nekakvog je trulog konsenzusa oko usvajanja Strategije migracijske politike za 2007./2008. godinu došlo jer zastupnici u Hrvatskom saboru još nisu uočili da se radi o vrijednosnom izboru i da to nužno iziskuje politička nadmetanja. Radi se o nacionalnim interesima, ograničenosti hrvatskih mogućnosti integracije useljenika i potrebi očuvanja hrvatskog karaktera Republike Hrvatske. Aktualna neartikulirana hrvatska useljenička politika ide u suprotnom pravcu od politike europskih zemalja, kojima je useljenička politika pri vrhu državnih prioriteta.

Kamo ide hrvatska useljenička politika pokazuje odgovor MUP-a obitelji Hrvata, hrvatskih državljana koji rade u Njemačkoj i koja je prošlog ljeta (2010.)²⁵ htjela prijaviti prebivalište na adresi naslijedene kuće u mjestu Reka kod Koprivnice. Moći će prijaviti prebivalište u svojoj kući kad se vrate u Hrvatsku. Vrijedilo bi ponovo uzeti u ruke Nacionalni program demografskog razvijanja Republike Hrvatske, Nacionalnu populacijsku politiku, zaključke Međunarodne konferencije HGK-a i formirati multidisciplinarni tim koji bi izradio hrvatsku useljeničku politiku. Nijemci su četiri godine radili na izradi svoje useljeničke politike, pa i pored toga je u njihovu parlamentu ta politika prošla kroz iglene uši. Nije stoga realno očekivati da bi u Hrvatskoj neka radna skupina sastavljena od nekoliko službenika mogla u kratkom vremenu izraditi ozbiljnu hrvatsku useljeničku politiku i useljenički zakon.

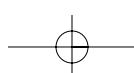
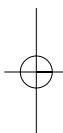
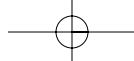
²⁵ Pritužba Odboru za Hrivate izvan RH u arhivi Hrvatskog sabora (zbog Zakona o zaštiti podataka nije objavljeno ime podnositeljice pritužbe).

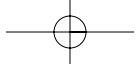

SUVREMENI
MIGRACIJSKI PROCESI
I PERSPEKTIVE

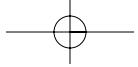

ULOGA HRVATSKIH ISELEJENIKA U PROCESIMA STVARANJA IMIDŽA HRVATSKE U SVIJETU

Božo SKOKO

Imidž države igra sve važniju ulogu u suvremenim međunarodnim odnosima. Nekada je skrb o vlastitom imidžu bila dodana vrijednost, a danas predstavlja nužnost jer su mnoga istraživanja dokazala kako se imidž države izravno odražava na njezin gospodarski i politički položaj, prije svega izvozom i prodajom proizvoda, razinu inozemnih ulaganja, broj turističkih posjeta te utjecaj na međunarodne političke procese.

»Svijet je danas jedno tržište, pa brz napredak globalizacije znači da se svaka zemlja, svaki grad i svaka regija mora natjecati sa svima ostalima za svoj udio u svjetskim potrošačkim, turističkim, ulagačkim, studentskim, poduzetničkim, međunarodnim sportskim i kulturnim događanjima. Isto tako, moraju se natjecati za pozornost i poštovanje međunarodnih medija, drugih vlada i ljudi iz drugih zemalja« (Anholt, 2007., 1). Tržišta pojedinih regija ili država, bez obzira na to trguje li se na njima proizvodima, uslugama, idejama, kulturom, moći ili se samo želi zadobiti pozornost, ubrzano se šire i spajaju u jedinstvenu zajednicu. Globalizacija je cijeli svijet učinila jedinstvenim tržištem. Usto, posljednjih desetljeća dogodile su se velike promjene u društvenoj i političkoj strukturi modernog društva. Brz razvoj i sve snažniji utjecaj medija i globalnog javnog mnijenja te tržišnih sila u međunarodnim odnosima odrazili su se i na način ponašanja potrošača, donošenje odluka, kao i funkcioniranje političkih i gospodarskih institucija ali i pojedinaca, pri čemu je imidž stekao nadmoć nad činjenicama i realnošću. Na prometnom i krcatom tržištu većina ljudi i organizacija nema vremena učiti o tome kakva su zapravo druga mjesta i države. Kako kaže Anholt (2007.), svi mi prolazimo kroz složenost modernog svijeta naoružani s nekoliko jednostavnih klišeja koji oblikuju pozadinu naših mišljenja, čak ako toga i nismo potpuno svjesni ili ako si to uvijek ne priznajemo: Pariz predstavlja stil, Japan tehnologiju, Švicarska bogatstvo i preciznost, Rio de Janeiro karneval i nogomet, Toskana dobar život, a većina afričkih zemalja siromaštvo, korupciju, rat, glad i bolest. Kako kaže Šiber (2003., 171), u svakidašnjem životu pojedinac nema ni

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

vremena, ni volje, ni odgovarajućih spoznajnih kapaciteta i znanja koji bi mu omogučili objektivnu, razrađenu i osmišljenu prosudbu.

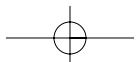
U prilog toj tvrdnji ide činjenica da na svijetu postoji više od 200 država, a mi smo iz minute u minutu zatrpani tisućama različitih informacija te previše zaukljeni vlastitim životima da bismo se bolje potrudili stvoriti potpune, uravnotežene i informirane stavove o šest milijardi drugih ljudi.

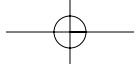
Bez obzira na to kakvu odluku donosimo — o kupnji novog automobila, izboru destinacije za ljetovanje ili biranju etnoglazbe, vrlo često se vodimo dojmom, emocijama ili jednostavno stereotipima. Imamo premalo vremena za dubinske analize i detaljno pripremanje odluka.

Ti klišiji i stereotipi — bilo pozitivni ili negativni, istiniti ili neistiniti — u osnovi utječu na naše ponašanje prema drugim mjestima i njihovim ljudima i proizvodima.

Imidž države i njegov utjecaj na njezin politički i gospodarski položaj u suvremenim međunarodnim odnosima donedavno su bili prilično neistraženo znanstveno područje. Međutim, posljednjih godina objavljen je znatan broj istraživačkih radova koji se bave tom problematikom te pokazuju kako imidž ima sve veću moć u globaliziranom i komunikacijski umreženom društvu te kako se izravno odražava na uspjeh države i ostvarenje nacionalnih ciljeva. Mnogi se znanstvenici slažu kako ugled države ima izravan i mjerljiv utjecaj na gotovo svaki aspekt odnosa s drugim državama i njihovim stanovnicima te presudnu ulogu u njezinu ekonomskom, društvenom, političkom i kulturnom razvoju. Najčešće se navodi kako imidž pomaže plasiraju proizvoda na inozemna tržišta, privlačenju turista, privlačenju stranih ulaganja i dobivanju poslova u drugim državama, privlačenju talentiranih stanovnika, kulturnih i sportskih događaja, zadobivanju poštovanja u međunarodnim odnosima i nametanju vlastitih vrijednosti (Skoko, 2007., 12).

Jedno od najistraženijih područja o moći imidža jest tzv. koncept zemlje podrijetla. Literatura o tom području pokazuje da potrošači, odnosno kupci, razvijaju stereotipne predodžbe o zemljama i/ili njihovim proizvodima, koje zatim utječu na njihovu odluku o kupnji (npr. Baughn i Yaprak, 1993.; Heslop i Papadopoulos, 1993.; Saghafi i Rosa, 1997.). Han (1989.) je ustanovio da postoje dva konkretna načina na koja potrošači koriste imidž zemlje (u vidu aureole i u obliku sažetka). Zaključio je da se potrošači, kad im proizvod nije poznat, služe imidžom koji ima zemlja kako bi izveli zaključak o kvaliteti kad je stvarna kvaliteta nepoznata (aureola). Ta aureola utječe na stav potrošača prema robnoj marki na neizravan način, preko uvjerenja koja proizlaze iz zaključaka. Kako se potrošači upoznaju s proizvodom neke zemlje, imidž te zemlje koristi se za saži-

B. Skoko: *Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu*

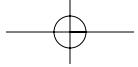
manje njihova uvjerenja o svojstvima proizvoda; imidž tada izravno utječe na njihov stav prema marki, odnosno brendu (sažetak) (Skoko, 2007., 13).

Istdobno, znanstvenici tvrde kako uspjeh država na međunarodnom tržištu sve manje ovisi o vojnoj sili i političkoj moći a sve važniji postaje njihov imidž, odnosno dojam — koji preko svojih proizvoda, lidera, sportaša, kulture i načina života ostavljuju na milijune ljudi, odnosno potencijalne posjetitelje, kupce, investitore i podupiratelje u drugim zemljama. O tome svjedoče mnoga istraživanja i teorije poput one o *mekoj moći* država Josepha Nyea (Nye, 1990.; 2003.). Upravo zbog jačanja tzv. meke moći, nauštrb političke, ekonomske ili vojne, mnoge destinacije temelje strategiju upravljanja vlastitim identitetom i imidžom na kulturnim, socijalnim ili čak duhovnim kvalitetama, koje im pomažu ostati izdvojenima od svih drugih. Zahvaljujući kvalitetnim upravljanjem identitetom i imidžom te isticanjem svojih komparativnih prednosti u globalnom okruženju, čak i malene i siromašnije države mogu pronaći načine za privlačenje globalne pozornosti, izdizanje iz prosječnosti te zadobivanje ugleda u međunarodnim odnosima.

Prema tome, očito je da države i nacije danas moraju postati svjesne svoga zahtjevnog okruženja te jasno definirati tko su i što žele, što mogu ponuditi svijetu, zbog čega bi nekome bile važne i zašto bi ih se poštivalo... Moraju pronaći način kako privući pozornost drugih i ispričati im priču o sebi te kako među njima stvoriti poklonike, kupce, lobiste, prijatelje ili pak smanjiti broj neprijatelja.

Zbog toga Simon Anholt (2007., 1) smatra kako »sve odgovorne vlade, u ime svog naroda, svojih institucija i tvrtki, moraju otkriti kakva je percepcija njihove zemlje u svijetu i razviti strategiju za upravljanje njome«. Drži kako je ključan dio njihova posla pokušati izgraditi ugled koji je pošten, istinit, moćan, privlačan, istinski koristan za njihove ekonomske, političke i društvene ciljeve te koji iskreno odražava duh, genijalnost i volju naroda. Čini se da to uistinu postaje primarna zadaća nacionalnih vlada u 21. stoljeću.

Većina država nastoji promovirati svoje proizvode i usluge te upravljati ugledom kroz različite institucije, pa tako turistička zajednica obično predstavlja zemlju turistima i poslovnim putnicima, agencija za promociju inozemnih ulaganja promovira zemlju stranim tvrtkama i ulagačima, kulturni instituti grade kulturne odnose s drugim zemljama i promoviraju kulturne i obrazovne proizvode i usluge zemlje. Izvoznici pak promoviraju svoje proizvode i usluge u inozemstvu, a ministarstvo vanjskih poslova predstavlja svoju politiku inozemnoj javnosti u najboljem mogućem svjetlu te ponekad pokušava upravljati nacionalnim ugledom u cjelini. U većini zemalja postoje i mnoga druga tijela, agencije, ministarstva, posebne interesne skupine, nevladine udruge i tvrtke koje također

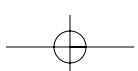

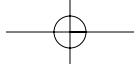
promoviraju svoje verzije zemlje. I Hrvatska se trudi na tom području, ali pre malo je učinjeno u sustavnom, strateškom i smislenom upravljanju vlastitim identitetom i imidžom. Ponajviše je učinjeno u turističkoj promociji zemlje, a do nekle i sporadično u kulturnom i proizvodnom smislu. Sportaši su dali značajan obol popularnosti Hrvatske u svijetu, a pomake su napravile i pojedine znanstvene, kulturne i nevladine institucije. Dijaspora se kroz svoje institucije kontinuirano trudi pridonositi promociji Hrvatske te lobiranju za njezine interese. Međutim, aktivnosti takvih institucija često su bile loše koordinirane ili koordinacije među njima uopće nije bilo, pa su tako učinci njihovih nastojanja bili ograničenog dosega. Budući da većina tih tijela, službenih i neslužbenih, nacionalnih i regionalnih, političkih i komercijalnih, obično funkcioniра samostalno, a ponekad i u izolaciji, ona ponekad odašilju proturječne, pa čak i kontradiktorne poruke o svojoj zemlji. Kao rezultat toga ne dobiva se skladna slika o zemlji i tako njezin cjelokupan ugled stoji na mjestu ili se oblikuje stihijski. No kad je u pitanju Hrvatska, unatoč svim preprekama, pa i nesustavnosti, ipak su učinjeni pomaci. Već godinama se uz Hrvatsku ne vezuju ratne asocijacije, u prvom su planu prirodne ljepote i turizam. Hrvatska je u svijetu sve poznatija kao mala i lijepa zemlja, buduća članica Europske unije. No izazovi vremena u kojem živimo tjeraju nas da još sustavnije pristupimo svojem nacionalnom imidžu te iskoristimo sve mogućnosti koje nam se pružaju na tom putu, pa tako i angažman hrvatskih iseljenika, kojem je posvećen ovaj rad.

Stvaranje nacionalnog imidža prema Anholtu

Nacionalni imidži nastaju prilično složeno i dugo i na njihov nastanak utječu mnogobrojni elementi, a ponajviše postojeći stereotipi, predrasude pa i manjak relevantnih informacija. U suvremenoj literaturi ovom problematikom se najiscrpnije bavio britanski teoretičar Simon Anholt. On tvrdi kako se država desetljećima može ponašati bespriječorno, ali i dalje biti opterećena lošim ugledom koji je stvoren davno prije, možda čak i onda potpuno nepošteno. U takvim slučajevima jasno je da se bespriječorno ponašanje države ne primjećuje i ne može računati da će otkloniti negativnu percepciju. Zato je sasvim opravданo kad vlada takve države pokušava izravno utjecati na ugled svoje zemlje. A da bi mogle utjecati, moraju razumjeti kako i kojim komunikacijskim kanalima nastaje imidž države. Naime, većina država komunicira s ostatkom svijeta i tako svjesno ili nesvjesno stvara svoj ugled. Anholt (2007., 25) izdvaja šest prirodnih kanala putem kojih nastaje nacionalni imidž.

1. *Turistička promocija i iskustva ljudi iz prve ruke* pri posjetu državi u ulozi turista ili poslovnih putnika. To je najčešće najsnažniji glas kod brendiranja

B. Skoko: *Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu*

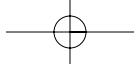
zemlje jer turistička zajednica obično ima najveće budžete i najsposobnije tržišne stručnjake.

2. *Izvozni proizvodi* predstavljaju moćne veleposlanike imidža svake države u inozemstvu, ali samo *ondje je jasno iskazana njihova zemlja podrijetla*; ako nitko ne zna odakle proizvod dolazi, onda to ne može utjecati na njihove osjećaje o državi. No kad je to podrijetlo snažno brendirano, kao što su Mercedes (proizvedeno u Njemačkoj) ili Sony (proizvedeno u Japalu) ili Red Stripe (proizvedeno na Jamajci), ono može govoriti jednako glasno kao i turističke kampanje.
3. *Političke odluke državne vlade*, bilo da se radi o vanjskoj politici koja izravno utječe na populacije u inozemstvu ili o domaćoj politici o kojoj izvještavaju međunarodni mediji.
4. Za poslovne ljude, *način na koji država dolazi do ulaznih ulaganja*, regrutiranja stranih talenata i studenata te *prisutnost stranih tvrtki u državi*.
5. Kroz *kulturnu razmjenu i kulturne aktivnosti* te izvozne kulturne proizvode: svjetska turneja sportske ekipe, snimke slavnih glazbenika, radovi pjesnika, pisaca i filmskih radnika. Čak i kulturni proizvod, kao što su jednostavni Crocodile Dundee ili Madagascar, može igrati ulogu u stvaranju ugleda zemlje.
6. Ponašanje *državljana određene države*, istaknutih državnika, medijskih i sportskih zvijezda kao i populacije općenito kad su u inozemstvu i njihov odnos prema posjetiteljima u svojim državama.

Pojednostavljeni rečeno, prema Anholtu, ljudska percepcija države stvara se:

- kroz stvari koje se čine u državi i način na koji se čine;
- kroz stvari koje se proizvode u državi i način na koji se proizvode;
- kroz način na koji drugi ljudi govore o državi i
- kroz način na koji država govori o sebi.

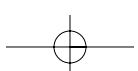
U hrvatskom slučaju i slučaju sličnih iseljeničkih zemalja popisu Simona Anholta nedvojbeno treba pribrojiti i način kako se iseljenici određene zemlje predstavljaju u zemlji primateljici, općenito kako govore o svojoj domovini te kako se ponašaju. Naime, nema dvojbe da iseljenici predstavljaju važan izvor percepcije o državama sa značajnjom dijasporom. Prva informacija, odnosno dojam o Hrvatskoj i Hrvatima velikom broju građana pojedinih stranih država stiže upravo od hrvatskih iseljenika. Tako se baš oni u različitim istraživanjima kod ispitanika u SAD-u, Australiji, Čileu, Argentini, Kanadi, Njemačkoj, Švicarskoj itd. pojavljuju kao važan izvor informacija o Hrvatskoj (usp. Skoko, 2003.) Međutim, kada govorimo o hrvatskim iseljenicima kao promotorima Hrvatske u svijetu, moramo ih sagledavati kroz dvije kategorije — pasivnu i aktivnu, odnos-

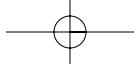

no svjesnu i nesvjesnu. Naime, dio iseljenika i njihovih potomaka se uopće ne vidi u ulozi promotora Hrvatske, već se nastoji integrirati u domicilno društvo, ali njihovo okruženje na temelju njihova identiteta i ponašanja svjesno ili nesvjesno stvara sliku i o njihovoj domovini. Druga skupina iseljenika, koja je na bilo kakav način uključena u promociju vlastitog identiteta i domovine, svjesno i aktivno stvara sliku o Hrvatskoj i Hrvatima, ima puno veći utjecaj na imidž Hrvata i Hrvatske. Međutim, njihov uspjeh ovisi prije svega o njihovoj informiranosti, kreativnosti, organiziranosti i ponajviše o vlastitom ugledu u određenoj zajednici. Prema tome, svi iseljenici i njihovi potomci, bez obzira na privolu, igraju određenu ulogu u stvaranju slike o Hrvatskoj i Hrvatima u onim skupinama koje jasno percipiraju njihovo podrijetlo. Dakle, hrvatski iseljenici su svojevrsni glasnogovornici svoje domovine jer ih se doživljava kao predstavnike, »modele« i »uzorke« svoga naroda, neovisno o njihovoj volji. Uz to, možemo zaključiti kako između imidža iseljenika i njihove zemlje podrijetla vlada svojevrsna međuovisnost i kako cijeli proces možemo sagledati isključivo kao dvosmjeren. Naime, ako neka zajednica u zemlji primateljici uživa ugled, njihovi susjedi, kolege, priatelji, poznanici ili pak samo promatrači automatski će pozitivnije doživljavati njihovu domovinu. S druge strane jačanje imidža njihove domovine nedvojbeno će se odraziti i na njihov ugled, a time i položaj u određenoj zajednici, odnosno državi. Jasno, pretpostavka vrijedi i obratno, ali do određene razine. Iseljenici predstavljaju živ izvor iskustva o određenom narodu te svojim ponašanjem i djelovanjem potkrepljuju ili ruše postojeće stereotipe.

Uloga hrvatske dijaspore u stvaranju slike o Hrvatskoj

Uloga hrvatske dijaspore u stvaranju slike o Hrvatskoj u svijetu iznimno je velika, a vrlo često, nažalost, podcijenjena. Hrvatska je izrazito iseljenička zemlja. Hrvati i njihovi potomci žive na gotovo svim meridijanima i paralelama svijeta. Bez obzira na to je li riječ o fizičkim radnicima, koji zarađuju kruh po gradilištima Zapadne Europe, uspešnim potomcima južnoameričkih Hrvata, Hrvatima angažiranim u američkoj politici ili uspešnim gospodarstvenicima u Australiji, odnosno bez obzira na to je li riječ o »političkim ili ekonomskim emigrantima« ili njihovim potomcima (kojima je podrijetlo pitanje *imidža*), svi oni na neki način simboliziraju Hrvatsku svojim prijateljima, kolegama, partnerima, susjedima... (Skoko, 2004., 255). Također, često postaju najvažniji informatori o Hrvatskoj. Poznato je da su hrvatski iseljenici simbolizirali i predstavljali Hrvatsku diljem svijeta i prije no što je postojala kao međunarodno priznata država. To je razumljivo kad se zna kako su Hrvati u dijaspori, zahvaljujući prvenstveno djelovanju Crkve i hrvatskih katoličkih misija razasutih na europskom, američkom,

B. Skoko: *Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu*

australskom i afričkom kontinentu, prilično organizirani i njeguju i predstavljaju svoju kulturnu i nacionalnu baštinu. Uz katoličke misije, a često uz njihovu potporu, diljem svijeta djeluju hrvatski domovi, kulturni i drugi centri te sportski klubovi... Svi oni, zahvaljujući svome djelovanju i u skladu sa svojim mogućnostima, promoviraju Hrvatsku. Uz njih postoje mnogobrojne hrvatske udruge, posebice lobističke, koje izravno utječu na donositelje odluka u političkim strukturama te medije zemalja u kojima žive. O djelovanju i uspjehu takvih udruga u Sjedinjenim Državama (NFCA, CAA, HBZ, AMAC...)¹ mnogo je napisano. Posebno valja istaknuti važnost stoljetne Hrvatske bratske zajednice, najveće i najmoćnije hrvatske iseljeničke organizacije sa sjedištem u Pittsburghu, u pogledu promotivnog, političkog, kulturnog i potpornog djelovanja među Hrvatima i njihovim potomcima u SAD-u (Skoko, 2004., 255).

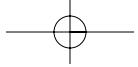
Knjiga Vladimira P. Gossa *Washingtonska fronta* iz 1994. godine trajno je svjedočanstvo o lobiranju američkih Hrvata za Hrvatsku početkom i tijekom Domovinskog rata te o izravnom pomaganju domovini kad joj je bilo najteže. O uspjesima pojedinaca, hrvatskih udruga i organizacija svjedoče i odličja zaslužnim Hrvatima u tim zemljama, imenovanja ulica i trgova hrvatskim imenom, društva prijateljstva, posjeti inozemnih uglednika Hrvatskoj, uspostava kvalitetnih diplomatskih i gospodarskih odnosa, imenovanja tamošnjih Hrvata za počasne konzule u Hrvatskoj i sl.

Sve zasluge »iseljene Hrvatske« za promociju domovine i svekolike druge oblike pomoći uglavnom treba pripisati njima samima i njihovom entuzijazmu jer su nerijetko — umjesto potpore — u hrvatskim diplomatsko-konzularnim predstavništvima nailazili na nerazumijevanje.

Nakon uspješne borbe za obranu i priznanje Hrvatske, Vladimir P. Goss smatra kako je među iseljenicima nastupila treća faza »rata za Hrvatsku«, a to je »promidžba za Hrvatsku«, koja bi trebala objediti domovinsku i iseljenu Hrvatsku u jednu zajedničku — globalnu Hrvatsku.² Američka tvrtka za odnose s javnošću *Badurina & Associates* još je kasnih devedesetih godina isticala važnost širenja informacija o Hrvatskoj te kao primjer »jednostavne« promidžbe navodila sljedeću mogućnost: kad bi samo 10 američkih Hrvata kroz 5 godina poklonilo jednu činjenično točnu knjigu o Hrvatskoj svojoj mjesnoj, sveučilišnoj ili školskoj knjižnici, rezultat bi bio najmanje 50 novih knjiga na policama koje bi mogle graditi novu sliku o Hrvatskoj. Agencijski stručnjaci su tada podsje-

¹ Nacionalna federacija američkih Hrvata, Hrvatsko-američka udruga, Hrvatska bratska zajednica, Udruga bivših studenata i prijatelja hrvatskih sveučilišta u SAD-u.

² Vladimir P. Goss, *Uloga Hrvatske kulture u promidžbi Hrvatske u SAD-u* (neobjavljena studija).

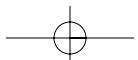
ćali kako je u tamošnjim knjižnicama gotovo nemoguće pronaći knjigu o Hrvatskoj kao posebnoj naciji, a da je nisu objavili Srbi ili da ne vri netočnosti. Smatrali su kako je hrvatska kultura idealno oružje za promidžbu Hrvatske i njeno razlikovanje od susjednih naroda. U doba sve rasprostranjenijeg korištenja interneta i društvenih mreža, borba za imidž Hrvatske se uglavnom prenijela u virtualan svijet koji pruža goleme mogućnosti te iseljenoj Hrvatskoj omogućuje korištenje mnogobojnih domovinskih izvora i potencijala (Skoko, 2004., 256).

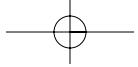
Pritom je nenadoknadiva prednost dijaspore u promociji Hrvatske u njihovim novim domovinama poznавanje jezika, običaja, mentaliteta, lokalnih mitova i stereotipova te ukorijenjenost u dotičnoj zajednici. To im daje prednost u odnosu na bilo koju domovinsku instituciju. Stoga se izvrsnom koordinacijom i potporom domovinskih institucija zacrtanim planovima i nastojanjima dijaspore zagospodaranje može puno postići na ovom području »rada za Hrvatsku«.

Potencijal hrvatskog iseljeništva u promotivnom smislu možemo sagledati kroz sljedeće kategorije djelovanja:

- rad na očuvanju hrvatskog identiteta i njegovoj promociji u zemlji primateljici,
- lobističke aktivnosti u političkim i gospodarskim krugovima,
- djelovanje uglednih pojedinaca hrvatskog podrijetla kao promotora Hrvatske,
- djelovanje hrvatskih iseljeničkih medija, izdavanje književnih i publicističkih izdanja na stranim jezicima i
- povezivanje i umrežavanje s građanima u zemlji primateljici (informiranje o hrvatskim potencijalima, klubovi prijateljstva, socijalne mreže...).

Najčešći oblik organiziranog djelovanja jest rad na očuvanju i promicanju hrvatskog identiteta, o čemu se skrbe mnogobojne udruge, klubovi, hrvatske katoličke misije... Najuspješniji oblici takvog djelovanja uspijevaju nadmašiti lokalne okvire, odnosno nadići etničku razinu i predstavljati Hrvatsku i u širem kontekstu, kao što su nacionalni i regionalni festivali, proslave i sl. Lobiranje zahtijeva bolje poznавanje političkog i gospodarskog sustava, odnosno centara moći u određenoj zemlji te određene komunikacijske sposobnosti. Ugledni pojedinci koji su svojim djelovanjem ostavili značajniji trag u zemlji primateljici mogu biti sjajni glasnogovornici Hrvatske jer povezuju najbolje iz obje države te je domaća javnost prema njima otvorena i pozitivno nastrojena. Iznimno važan doseg imaju mediji te književna i publicistička izdanja na jeziku dotične zemlje. Međutim, njihovo objavljivanje nije dovoljno, ono uvelike ovisi o kvaliteti i pratnoj promociji kako bi nadišli lokalno značenje i privukli širu pozornost. Hr-

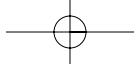
B. Skoko: *Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu*

vatski iseljenici svojim djelovanjem stvaraju širok krug poznanstava i prijateljstva. Nekada se ono zbiva na neformalnoj osnovi, a nekada kroz udruge i sl. Bez obzira na oblike organiziranja, takav utjecaj može imati goleme dosege u stvaranju hrvatskih prijatelja, lobista i podupiratelja u određenoj državi. Naime, iseljenici tada postaju najbolji izvori informiranja o Hrvatskoj, ali i lobisti za ljetovanja u Hrvatskoj, kupnju hrvatskih proizvoda i sl.

Sve u svemu — koliki mogu biti dosezi takvog iseljeničkog djelovanja? To ovisi o nekoliko važnih činjenica, koje će pokušati sažeti u sljedeće kategorije: ljubav prema domovini, osvještenost i motiviranost (kao pokretačka snaga); informiranost i upućenost u hrvatske vrijednosti, identitet i zbivanja u domovini; dostupnost »sadržaja«; organiziranost i kvaliteta djelovanja; razina znanja i obrazovanosti; komunikacijske sposobnosti i poznавanje jezika; društveni položaj i ugled u zajednici; bliskost sa zajednicom i »umreženost« u društvu; trenutačan imidž hrvatske zajednice i Hrvata općenito u dotičnoj državi; trenutačan imidž i upoznatost s Republikom Hrvatskom općenito.

Poznato je kako su Hrvati u iseljeništvu kritični, ali dobromanjerni. Prema istraživanju Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar (*Hrvatski iseljenici: mišljenja, stavovi, očekivanja*) iz 2009. godine, opće mišljenje iseljenika o Hrvatskoj je loše. Čak 44 posto ispitanika ima izrazito negativno mišljenje o Republici Hrvatskoj, a njih 39,9 posto negativno. Rezultati tog istraživanja na prvi bi pogled mogli djelovati poražavajuće. Međutim, jasno je kako je riječ o percepciji situacije u Hrvatskoj, posebice hrvatskoga vodstva, a ne Hrvatske kao države, domovine. Pritom je zanimljivo kako su stariji iseljenici stroži, pa i pesimističniji prema Hrvatskoj nego njihovi potomci, koji realnije sagledavaju njezine prednosti i nedostatke te su otvoreniji i mobilniji. Stariji hrvatski iseljenici skloniji su Hrvatsku promatrati kroz prizmu prošlosti. Često su prilično opterećeni Drugim svjetskim ratom i lošim iskustvima s komunističkim sustavom. Oni su vjerni čuvari hrvatskoga identiteta i nacionalnih vrednota, ali im često nedostaje modernog načina predstavljanja i »pakiranja«.

Zato treba posebno istaknuti kako potomci hrvatskih iseljenika imaju puno više umješnosti i veći kredibilitet u promociji Hrvatske jer ih se doživljava više kao domaće nego strance, bolje se služe novim tehnologijama i kvalitetnije poznaju mentalitet dotične sredine. Oni su puno »uklopljeniji« u društvo i kao takvi predstavljaju glasnogovornike s većim dosegom. Međutim, njihov je nedostatak slabije poznavanje hrvatskog jezika, kulture, povijesti, pa i manja povezanost s domovinom roditelja ili djedova... No taj nedostatak može se ispraviti kvalitetnijim oblicima povezivanja, edukacijom, međusobnim informiranjem i sl.

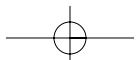
Umjesto zaključka: kako iskoristiti »promotivne« potencijale u hrvatskom iseljeništvu?

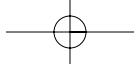
Kako bismo kvalitetnije iskoristili potencijale hrvatskog iseljeništva u smislu jačanja imidža Hrvatske u svijetu, nužno je prvo u domovini poraditi na jačanju vlastitog nacionalnog identiteta te stvaranju jedinstvene i jasne slike Hrvatske koja bi se potom zajedničkim snagama još kvalitetnije predstavila svijetu. Na tom putu iznimno je važna kvalitetnija koordinacija i profesionalizacija aktivnosti u domovini i dijaspori te međusobna razmjena iskustava. To se posebice može realizirati kroz bolju umreženost i napredniju suradnju u kvantitativnom i kvalitativnom smislu između domovinskih i iseljeničkih institucija. Zapravo, Zagreb, kao glavni grad svih Hrvata, mora postati strateški i logistički centar takvog djelovanja, gdje će zainteresirani iz cijelog svijeta moći dobiti konkretnе sadržaje, smjernice i potporu.

Pored državnih institucija, i druge institucije izvan državne kontrole moraju preuzeti znatan dio međunarodne komunikacije (javna diplomacija) kako bi poruke dobile na kredibilitetu i imale bolji odjek u pojedinim javnostima. Naime, za razliku od poruka čiji je pošiljatelj država, poruke koje odašilje primjerice neka kulturna institucija ili iseljenička organizacija mogu imati puno veći kredibilitet i utjecaj. Uostalom, njemački Goethe institut je nevladina udruga. Pritom državne institucije moraju pružiti odgovarajuću potporu te imati puno jaču ulogu u motiviranju, informiranju i edukaciji hrvatskih iseljenika, osobito mlađih naraštaja, kako bi postali istinski glasnogovornici moderne Hrvatske. To podrazumijeva i njihovo aktivnije uključivanje u diplomatsko-konzularne službe, predstavništva Hrvatske turističke zajednice, organizaciju pojedinih projekata u inozemstvu, kao što su svjetske izložbe, olimpijske igre, nogometna prvenstva i sl.

Goleme mogućnosti kriju se i u boljoj povezanosti sa zajednicama u zemljama primateljicama. U tom smislu moguće je pronalaženje i isticanje dodirnih točaka s matičnim državama, primjerice kroz kulturnu razmjenu ili popularizaciju hrvatskih velikana koji su živjeli i djelovali u dotičnoj državi te tako zadužili oba naroda (npr. Argentina — Juan Vucetich; SAD — Ivan Meštrović, Nikola Tesla, Anthony Lucas Lučić; Peru — Kristian Kreković; Švicarska — Vladimir Prelog i Lavoslav Ružička; Meksiko — Vice Bune i sl.).

Nedovoljno iskorištena mogućnost jest i intenzivnija uključenost naših iseljenika i njihovih potomaka u institucije nove domovine, posebice u politici, kulturi i sl. jer je to ipak najizravniji način utjecanja na domaću politiku i društvena kretanja, zadobivanje pozornosti, pa i pomaganje domovini. Postoje pojedinci koji su svojim ugledom i djelovanjem uvelike zadužili Hrvatsku u novoj domovini, međutim isto tako postoje ugledni pojedinci u određenim državama

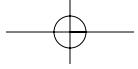
B. Skoko: *Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu*

koje Hrvatska nedovoljno motivira za još kvalitetnije zauzimanje za njezine interese i promociju. Stvaranje glasnogovornika i prijatelja među uglednicima u nekoj zajednici trebalo bi postati sustavno, a ne sporadično i prepušteno osobnim nastojanjima. I na koncu — ne manje važno — nipošto se ne smije zaboraviti ljudi s dalekim hrvatskim korijenima. Njima treba pomoći da ih otkriju te da se povežu s Hrvatskom. A temeljni preduvjet toga je pokazati kako je Hrvatska popularna i napredna država te kako je biti Hrvat — *in*.

Korištenje svih navedenih mogućnosti moguće je ako ih osvijeste i domovinska i iseljena Hrvatska te ako sporadičnost, amaterizam i nedovoljnu potporu zamijene sustavnost, koordinacija i strategija. Zapravo, mora se puno više poraditi na kvaliteti umjesto na kvantiteti. Pritom poseban naglasak treba staviti na uporabu novih načina promocije, sadržaja i simbola koji će pokazati novo i moderno lice Hrvatske. Treba iskoristiti goleme tehničke i komunikacijske mogućnosti te stvoriti medije na domicilnim jezicima (internet pruža velike mogućnosti u multimedijalnoj prezentaciji sadržaja). Takvi mediji trebaju nuditi mnoštvo atraktivnih sadržaja o Hrvatskoj i Hrvatima te isticati dodirne točke s dotičnom zemljom. Nužno je kvalitetnije koristiti i vodeće medije u zemlji primateljici, odnosno jačati odnose s njima, u smislu osmišljavanja i plasiranja sadržaja, reakcija i demantija, utjecanja i sl. Međutim, i na tom području nužna je bolja koordinacija domovine i dotične hrvatske zajednice.

No da bi hrvatsko iseljeništvo moglo u potpunosti iskoristiti svoj potencijal, Republika Hrvatska nužno mora ostvariti određene preduvjete, što smo is taknuli na početku zaključnog dijela. Pritom se misli na sljedeće aktivnosti:

- kvalitetnije upravljanje državom (*Hrvatska kao poželjniji i samosvjesniji politički i gospodarski subjekt, uspješna zemlja zadovoljnih i ponosnih građana koja čuva i štiti prirodne potencijale, kulturnu baštinu i nacionalni identitet*);
- stvaranje jasnije vizije hrvatske budućnosti i postizanje nacionalnog konsenzusa oko temeljnih odrednica hrvatske prošlosti, sadašnjosti i budućnosti;
- stvaranje kvalitetnijih, atraktivnijih i konkurentnijih proizvoda za globalno tržište s prepoznatljivom nacionalnom pripadnošću;
- jačanje hrvatskog identiteta i nacionalnog ponosa;
- osmišljavanje jasne strategije upravljanja nacionalnim identitetom i imidžom;
- osmišljavanje atraktivnih promotivnih sadržaja i manifestacija (izvan područja turizma) s velikim promotivnim potencijalom;
- zaživljavanje nacionalne strategije i središnjeg državnog ureda za odnose s Hrvatima izvan Hrvatske;

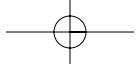

- uspostava središnje državne institucije za upravljanje nacionalnim identitetom i imidžom u svijetu koja bi sustavno radila na (re)pozicioniranju Hrvatske u suvremenom svijetu te pružala aktivnu potporu domovinskim i iseljeničkim institucijama u njihovim nastojanjima na području promocije Hrvatske.

Realizacija navedenih aktivnosti otvara goleme mogućnosti za pozicioniranje Hrvatske u svijetu i jačanje njezinog imidža te, istodobno, sva nastojanja hrvatskih iseljenika čini učinkovitijima i smislenijima.

Literatura

- Anholt, S. (2007.), *Competitive Identity. The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*, Palgrave Macmillan, New York.
- Goss, V. P. (1994.), *Washingtonska fronta*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Goss, V. P., *Uloga hrvatske kulture u promidžbi Hrvatske u SAD-u* (neobjavljena studija).
- Kotler, Ph. (1997.), *Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation and Control*, 9th ed., Prentice Hall International, New York.
- Kotler, Ph. i Gertner, D. (2005.), Country as brand, product and beyond: a place marketing and brand management perspective. U: Morgan, N.; Pritchard, A.; Pride, R. (ur.), *Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition* (str. 40-57), Oxford, Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Nye, S. J. (2003.), *Paradox of American Power*, Oxford, Oxford University Press.
- Nye, S. J. (1990.), *Bound to Lead*, New York, Basic Books.
- Papadopoulos, N. i Heslop, L. A. (1993.), *Product — Country Images — Impact and Role in International Marketing*, New York, London, Norwood, International Business Press.
- Skoko, B. (2009.), *Država kao brend*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Skoko, B. (2004.), *Hrvatska — identitet, image i promocija*, Zagreb, Školska knjiga.
- Skoko, B. (2003.), Image Hrvatske iz perspektive inozemnih diplomata akreditiranih u Hrvatskoj, *Međunarodne studije*, 3 (2): 99-113.
- Šiber, I. (2003.), *Politički marketing*, Zagreb, Politička kultura.

HRVATSKI IDENTITET IZMEĐU MODERNE I POSTMODERNE

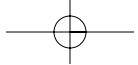
Jure VUJIĆ

Kriza moderniteta

Modernitet označava politički i filozofski pokret posljednjih triju stoljeća zapadne civilizacije. On ima pet konvergentnih procesa: individualizaciju — uništenjem starih zajednica tradicionalnih pripadnosti; masifikaciju — usvajanjem i generaliziranjem standardiziranih načina života i ponašanja; desakralizaciju — potiskivanjem svih velikih vjerskih pripovijesti i promicanjem znanstvenog tumačenja svijeta; racionalizaciju — dominacijom instrumentalnog razuma, trgovačkom razmjenom i tehnološkom učinkovitosti; univerzalizaciju — kozmopolitizacijom sa širenjem planetarnog modela jednoličnog društva kao superiornog. Modernitet je nastojao iskorijeniti individuum iz njegova tradicionalnog habitusa s pomoću univerzalnog načina udruživanja koje čini tržiste. Razdoblje moderniteta bilo je obilježeno idejom i željom za slobodom i jednakostu dviju temeljnih vrednoti koje su postupno potiskivane. Međutim Hanna Arendt, Raymond Aron i Alain de Benoist istaknuli su kako je modernitet kao prosvjetiteljska idea i vjera u neprestani napredak korijen svih modernih lijevih i desnih totalitarizama.

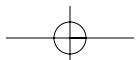
Postmodernistički društveni obzor

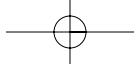
Postmodernizam jest izraz individualizma u kojemu društveni, politički i estetski kriteriji modernizma prepustaju mjesto subjektivizmu u svim segmentima društva. Zbog toga je taj koncept uporabljen u nizu odsječaka: arhitekturi, umjetnosti, književnosti, kulturi i politici. U postmodernizmu je riječ o modi, jer moda ponekad zna biti dvosmislena i nedostatno obojena intelektualizmom, a niz istraživača područja marketinga primjenjuje taj koncept kao temelj novog marketinga. Postmoderni je koncept popularizirao filozof J. F. Lyotard kako bi ga suprotstavio »modernom« obliku homogenog i strukturiranog društva obilježenog nedostatkom različitosti. Postmoderno se društvo suprotstavlja društvu moderne strukturiranim hijerarhijama te je obilježeno homogenizacijom: druš-

tvenim institucijama (obitelj, škole, odgojni sustavi, zatvori), velikim misaonim i ideološkim sustavima (ideologije, referentni diskursi), racionalizmom, velikim političkim sustavima, poštivanjem individuma, predefiniranim načelom identiteta — ideološki, seksualni, profesionalni i nacionalni. Moderno je društvo bilo utemeljeno na ovim vrednotama: razum, napredak, znanost, univerzalnost, rad, napor, sloboda, nacija, dužnost i moral, a postmoderno društvo promiče nov svjetonazor utemeljen na: pluralizmu, heterogenosti, fragmentaciji, globalizmu, multikulturizmu, toleranciji, superponiranju/miješanju, antihijerarhizaciji, ludizmu/hedonizmu i akronizmu. Društvo postmoderne obilježavaju sljedeće socio-loške karakteristike:

- **F r a g m e n t a c i j a .** Fragmentacija individuma prepostavlja da klasični identitet nestaje. Pojedinac se više ne prepozna u starom statičnom modelu. Usmjeren je prema većoj mobilnoj fleksibilnosti identiteta: »danju burzovni broker, noću raver« ili »poslovna žena danju, a navečer domaćica«. Fragmentacija društva znači da se društvo podijelilo na razna plemena, što ilustrira tehnokultura. Ovdje se prepozna kraj starih socioloških modela te razvoj pluripri-padnosti pod utjecajem internetskog marketinga. Pod krinkom prava na vlastito opredjeljenje svi načini života postaju legitimni. Patrijarhalni se model raspao, muški se tradicionalni model danas opovrgava, ženskost postaje pluralna, a obiteljska klasična ćelija nedostatna je za nove odgojne pedagoške težnje.
- **S u p e r p o n i r a n j e (juxtaposition), miješanje.** Postmoderno je društvo izbrisalo predefinirane hijerarhije — elitna kultura/pučka kultura, politika/šoubiznis. U takvom društvu koegzistiraju suprotstavljeni elementi, a granica koja je dijelila naraštaje nestaje s pojmom kulta mladosti: razlika između muškog i ženskog dovedena je u pitanje queer-ideologijom i emancipacijom hetroseksualnosti ili homoseksualnosti. Sve postaje kulturni potrošački proizvod u carstvu industrije zabave i marketinga — i jeftina literatura i svjetska glazba, tako da velike, često kulturne manifestacije i tvornice promiču miješanje žanrova — pučke umjetnosti, etnokulture, urbano-plemenske i underground glazbe itd. U kulturi prevladava koncept *celebrity system*, i to kao hiperrealnost. Slika se komunikacijom odvaja od svoga izvora i postaje nova prevladavajuća stvar. Vi-deoigre ilustriraju kako je Lara Croft postala prva virtualna zvijezda. Slika postaje središnji strateški čimbenik postmodernog marketinga.
- **K r i v o t v o r i n a .** Postmoderna kreativnost uglavnom se temelji na kopiji — ništa nije novo nego se sve reciklira, a to je uvod u eru povratka kopije, što dobro ilustriraju rekreativni parkovi u kojima su kombinirani prizori Pariza s prizorima Maroka, a u umjetnosti se očituju R. Lichtenstein i novi val *ready-madea*, Pierre i Gille itd.

J. Vujić: *Hrvatski identitet između moderne i postmoderne*

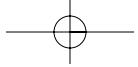
- **A k r o n i z a m .** Postmodernizam prepostavlja raspad vremenskih izvořišta, miješanje epoha i njihovih stilova u kojima je moda prošlih stoljeća aktualizirana i pomiješana: filmovi poput adaptacija Austin Powers u kinematografiji kulturnih serija iz sedamdesetih godina 20. stoljeća, prošli hitovi tipa Godzilla, re-kreativni parkovi poput Disney Worlda, marketing — New Beetle, BMW Z3. U akronizmu vlada načelo miješanja vremenskih uporišta koje se primjenjuje u reklamama.

Postmodernizam dovodi u pitanje multidimenzionalnu mutaciju: psihološku, sociološku, političku, ideoološku, promjenu paradigmi, evoluciju episteme i habitusa. Lipovestky opisuje postmodernitet kao društvo usredotočeno na pojedinca, na njegov užitak i zadovoljavajuće. U postmodernom društvu pojedinac nastoji po svaku cijenu i u trenutku zadovoljiti svoj užitak, što uzrokuje određeni neonarcizam i opsjednutost (bojazan od bolesti, starosti, smrti, nezaposlenosti itd.).

Postmodernizam promiče krajnju relativizaciju i subjektivizaciju u svim segmentima društva, konfuziju žanra, gubitak smisla i čvrstih uporišta te kraj velikih pripovijesti. Ne postoji više linearost. Postmodernističko stajalište podrazumijeva repriziranje reinterpretiranih i recikliranih starih modela. U postmodernom društvu ništa ne posjeduje apsolutnu vrijednost jer je sve prolazno i kuhinjivo potrošno. Adorno je svojedobno govorio o kraju metafizike, a Heidegger o zaboravu subjekta koji je prisutan u postmodernističkim društvima u kojima su smrt metafizike i smrt Boga simptomi da transcendentalno više nema racionalan temelj.

Izazovi hrvatskog identiteta u kontekstu društveno-političke tranzicije

Hrvatski identitet u postmodernom razdoblju obilježen je nedostatkom dovoljno jasne društvene integracije, nacionalno homogene policentrične identifikacije kao i pomanjkanjem stabilne i građanske političke kulture. To govorim ne samo u slučaju domovine ili isključivo iseljene Hrvatske, koju ne dijelim, već kako bih prikazao društveno-političke simptome koji vuku korijene još iz '45. godine kada je nastao proces »osakaćenja nacije« kroz onemogućenje prirodne generacijske smjene zbog likvidiranja elitnih građanskih slojeva i generacijskih stupova nacionalnog korpusa od Bleiburga nadalje. U suvremenom postmodernom društvu sociološki rezovi i procesi generacijskog psiho-sociološkog rastvaranja i identitarnog urušavanja se nastavljaju. Nacionalna identifikacija u prošlosti bila je politički potiskivana, pa se tom pojmu ni u znanosti nije posvećivala posebna pozornost. Almond i Verba ovaj pojam analiziraju u okviru istraživanja poli-

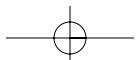

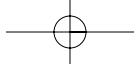
tičke kulture. Oni nacionalnu identifikaciju definiraju kao dimenziju političke kulture koja govori o subjektivnoj identifikaciji pojedinca s državom. Anthony D. Smith u nacionalnoj identifikaciji ističe etničku jezgru koja uključuje:

- zajedničko ime članova koji su uključeni u populaciju,
- mitove o zajedničkom podrijetlu i zajedničkoj baštini,
- zajedničko povijesno pamćenje,
- zajednički teritorij ili domovinu,
- elemente zajedničke kulture — jezik, običaje itd. i
- osjećaj solidarnosti među članovima zajednice.

Almond i Verba nacionalnu identifikaciju izjednačuju s identifikacijom s državom (*state nation*), Anthony D. Smith je izjednačuje s identifikacijom s nacijom (*national state*). Prvo je američko shvaćanje, drugo europsko. Bez identifikacije ne može nastati niti se održati nijedna skupina. Bez nacionalne identifikacije nema države, a sama nacionalna identifikacija nije dovoljna za njezin nastanak. Da bi država nastala, mora postojati skupina s nacionalnom identifikacijom i okolnosti koje ne ometaju realizaciju nacionalne identifikacije u obliku države. U svijetu je još mnogo skupina koje imaju zajedničko ime, mitove o zajedničkom podrijetlu i zajedničkoj baštini, zajedničko povijesno pamćenje, zajednički teritorij, elemente zajedničke kulture (jezik, običaje...), osjećaj solidarnosti među članovima te skupine i izrazitu želju njezinih članova da uspostave svoju državu, ali je ipak nisu mogli uspostaviti jer se tome suprotstavila vanjska sila.

Stvaranje političke kulture ovisi o skladnoj i generacijskoj artikulaciji i sazrijevanju filogeneze i ontogeneze. Filogeneza čovjeka sastoji se od dva dijela: biološke i kulturne filogeneze. Biološka filogeneza jedinstvena je za čovjekov rod, a kulturna se razlikuje od kulture do kulture. Isto tako, i ontogeneza svakoga čovjeka sastoji se od dva dijela: biološke i kulturne ontogeneze. Biološka filogeneza i ontogeneza odvijaju se pod utjecajem biološke evolucije čovjekova roda i biološkoga sazrijevanja svakoga pojedinca. Kulturna filogeneza i ontogeneza rezultat su kulturne evolucije pojedinih socijalnih skupina (nacija) te odgoja i naobrazbe pojedinca. Ono što je razvidno za hrvatski nacionalni korpus jest da se zbog sukcesivnih psihomentalnih, generacijskih, političkih državnih i gospodarskih tranzicija, od pramodernog doba preko prisilne titoističke industrializacije i komunističke modernizacije pa sve do procesa postmodernizacije društva s postupnim nadnacionalnim integracijama, ni politogeneza ni ontogeneza nisu mogle skladno artikulirati niti sazrijeti. Globalisti se često služe Montesquieuovom izrekom: »Ja sam čovjek, a slučajno sam Francuz!«, dok postkomunističke zemlje još na određen način žive na zasadama nacionalnih revoluci-

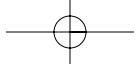
J. Vujić: *Hrvatski identitet između moderne i postmoderne*

ja prve moderne 1818. i proljeća naroda 1989. godine. Međutim, gubi se iz viđa da on ne bi postao čovjekom da se nije uljudio kroz francusku ili neku drugu kulturu. Zato je nacija glavna skupina poistovjećivanja pojedinca.

Danas se taj proces nacionalne identifikacije i društvene integracije dodatno fragmentira. Hrvatski nacionalni identitet, koji se afirmirao na državotvornoj razini devedesetih godina 20. stoljeća, danas je suočen s novim izazovima globalizma, s regionalnim i nadnacionalnim integracijskim procesima i nije u mogućnosti stabilizirati se u vremensko-prostornom obzoru i skladno sazrijevati prema modelu »političkog identiteta« oslobođenog frustracija prošlosti i opterećenja »viška povijesti«. Potreban rad »žaljenja« u kojem taj isti identitet treba digerirati duboki suverenistički nacionalni identitet Tuđmanovog razdoblja iz devedesetih, koji se poistovjećuje s vrednotama »moderne« (država-nacija, nacionalna afirmacija) kako bi ubrzano asimilirao postmodernitet, obilježen je relativizmom svjetonazora, primatom liberalnih društvenih vrednota i tržišne demokracije. Suvremenom trenutku, supranacionalnom europskom, koji zahtijeva konsenzus okrenut prema budućnosti, suprotstavlja se »suverenistički« trenutak okrenut prema prošlosti koji nastoji zadržati konzervativne društveno-političke modele. U tom kontekstu može se govoriti o »šizoidnom« hrvatskom tranzicijskom identitetu. Naime, nitko ne može zamjerati Hrvatskoj što je, nakon stoljećne austrougarske i jugoslavenske dominacije, svoju državnu neovisnost uspješno uspostavila tek 1991., a ne 1848. godine za vrijeme proljeća naroda i nacionalnih revolucija svih ostalih srednjoeuropskih država. Naime, jedno od ključnih pitanja za budućnost hrvatskog identiteta jest ne samo stvaranje političke građanske kulture, i jačanje nacionalne identifikacije unutar europskih prilika, nego i stvaranje autoreferencijalnog afirmativnog nacionalnog i konstitutivnog političkog identiteta naspram jednog reaktivnog identiteta negacije koji se tijekom povijesti često reaktivno afirmirao u odnosu na druge ili na ugrozu izvana.

Identitet i institucije

Ralph Dahrendorf upozorava na problem »dekalaze« — pomaknutosti u vremenskom tijeku političkih, gospodarskih i društvenih reformi u postkomunističkim državama. On drži da je na području legalnih i ustavnih reformi potrebno šest mjeseci za postizanje realnih vidljivih promjena, u gospodarstvu šest godina, a u načinu života, vrednotama, mentalitetu, odnosno izgradnji modernog civilnog društva više naraštaja. Navedena teorija opaža i razne iracionalne čimbenike kao zapreke tranziciji — psihološke barijere, fikcije, povratak unatrag, prekide modernizacije, ostatak pramodernih elemenata i struktura društva, opstanak krivog moderniteta (koji je proizšao iz prisilne urbanizacije i industrijalizacije) nakon

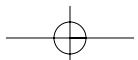

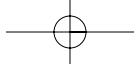
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

pobjede i stupanja na vlast novih demokratskih elita u postkomunističkim zemljama, mimetičnu pojavu »dvostrukih institucija« po uzoru na uvozne institucije sa Zapada, ali bez prethodnih strukturalnih i mentalnih pretpostavaka. Prema toj teoriji, sva tjelesna i duhovna djela očituju se u ustanovama. Prazan prostor koji se stvara između nagona za djelovanjem i samog djelovanja upotpunjuje se u ustanovama. A. Gehlen prenošenje tih obrazaca odgojnim sustavom, koji kultivira i »uvjetuje« nagonske strukture u smjeru djelovanja koje će se razvijati od jednog do drugog naraštaja, naziva običajnošću. Ustanove su svojevrstan »sustav navika«, a čovjekova su držanja i djelovanja habitualizirajuća, proizišla iz navike. Ustanove, prema Gehlenu, jesu i normativni sustav prema kojemu se čovjekovo djelovanje odvija po unaprijed utvrđenim normama, proizvod »usmjeravanja potreba« (uvjetujući i kontrolirajući nagonsku strukturu), te provode nenasilno stabiliziranje društva i čovjeka. Gehlen drži da je svaka institucija »određen sustav vođenja« koji nastaje »ideativnom svijesću«. »Ideativna svijest« čini stvaralačku snagu koja se izražava u ostvarivanju i utemeljivanju ustanova, te je takva »ideativna svijest« odraz određene političke kulture, a njezina je prisutnost u građanskim društvima prijeko potrebna za obnavljanje i konsolidiranje demokratskog sustava. Ako Gehlenovu teoriju ustanova primijenimo na novonastale postkomunističke demokracije, onda je razvidno kako su novonastale demokratske, parlamentarne i građanske institucije u većini slučajeva nastale »umjetnom i konstruktivističko-imitatorskom« transpozicijom vanjskih društveno-političkih modela, a ne kao proizvod unutarnje kolektivne »ideativne svijesti« niti kao proizvod stečenog demokratskog habitualiziranog djelovanja i držanja. Pojavom demokracije, zatečene nove postkomunističke elite, zbog svoga naslijedenog mentalnog i strukturalnog komunističkog habitusa, nisu mogle proizvesti određenu »ideativnu svijest« jer takva kategorija svijesti, zbog areligiozno-moralnog odgojnog sustava, nije postojala u bivšim totalitarnim komunističkim režimima, u kojima su ustanove bile kreirane odozgo te na centralistički i represivan način nametnute i usađene u društveni korpus. Fenomen »ideativne svijesti« u postkomunističkim demokratskim režimima često poprima kozmetičke dimenzije stvaranja »paravanskih« ili »demonstrativnih« ustanova, kao lažna inovativnost koja brzo otkriva svoju »regresivnu« narav kada je riječ o učinkovitom funkcioniranju. Naime, možemo reći da u postkomunističkim demokracijama inovativnu »ideativnu demokratsku svijest« zamjenjuje današnja »konvertibilna svijest« stare bivše komunističke elite koja se reciklira i održava pomoću svojega novog »plagijatorskog i plaćeničkog etosa« i legitimizacije novonastale demokratske i civilne strukture, te kroz »krinku profesionalizacije« i besmislice u obliku »imperativa institucionalnog kontinuiteta« traži društveno-političko priznanje jer je svima logično da bivša totalitarna partija ne može nikako biti legitiman

nasljednik pluralističkog demokratskog parlamentarnog sustava. Na taj način bivši režimski sloj provodi postupnu kolonizaciju novonastalih demokratskih ustanova i unutarnju kanibalizaciju istih zbog disfunkcije i neartikuliranja između naslijedenog komunističkog habitualiziranog držanja i nagona i novog demokratskog institucionalnog sustava, koji, da bi profunkcionirao, zahtijeva nužan generacijski preobražaj i novu idejnu svijest kao i nove normativne obrazce ponašanja proizišle iz novog demokratskog odgojnog sustava. Jedan od velikih nedostataka za političko-društvenu demokratizaciju od 90-ih pa nadalje jest odsutnost onog što je talijanski filozof nazvao »kruženjem elita« odnosno skladnog »cirkuliranja« smjena političkih elita. Naime poznata je teza talijanske elitičke škole jednog Michelsa, Mosca i Pareto koja zagovara da u svakom društvu jedna manjina stvarno vlada, ali također da demokratski sustav dopušta da se političke elite oblikuju i mijenjaju u okviru reguliranog izbornog takmičenja. U tome Karl Mannheim vidi suštinsku razliku između demokracije i totalitarnih sustava poput fašizma ili komunizma koji zagovaraju »antiintelektualne« doktrine »direktne akcije«, i teorije o »elitnim avangardama« koje zastupaju interesu mase bez da iste aktivno i slobodno sudjeluju u njihovom izboru. U kontekstu političkih tranzicija u svim bivšim komunističkim zemljama srednjoistočne Europe, treba podsjetiti da je tranzicija prepostavljala promjenu »plansko socijalističke« ekonomске društvene paradigme u »kapitalističko-privrednu« novu paradigmu koja nije popraćena s odgovarajućim procesom mentalno-idejne pluralizacije i demokratizacije u društvu. Ekonomist Schumpeter u tom pogledu s pravom je ustanovio kako je moderna demokracija nastala sa kapitalističkim ekonomskim sustavom i da je s njim kauzalno povezana. Naime uvodenjem i transpozicijom neoliberalnog kapitalističkog modela u svim tranzicijskim društvima, bez stvaranja prikladnih sociopsiholoških, društvenih i gospodarskih prepostavki, dogodila se disfunkcija sustava društvenog i institucionalnog vrednovanja kao i raskol između službenog »tehnomenadžerskog političkog jezika« novih recikliranih poduzetničkih političkih elita i ostataka društva. Karl Mannheim je uvidio važnost društvenih vrijednosti kao sredstvo prilagodavanja novim društvenim i političkim situacijama i kao modele prilagodbe koje postavljaju određene nove političke i društvene paradigme. Naime Mannheim ističe kako sustavi društvenog vrednovanja podrazumijevaju »njegovo nužno mijenjanje do izvjesne granice u skladu s promjenama društvene sredine«. Takva promjena društvenog kao i političkog vrednovanja nije se mogla dogoditi u većini postkomunističkih tranzicijskih zemalja jer mentalni »habitus« i društveno-politički instrumenti novih tranzicijskih naslijedenih iz starog totalitarnih sustava nisu bili u skladu s novoizgrađenim demokratskim i privrednim institucijama.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

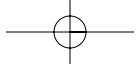

Analizirajući libanonsku političku elitu, Elizabeth Picard je primijetila da su sastavnice tih elita nasljednici tradicionalne oligarhije, bivši šefovi raznih frakcija u službi stranih interesa i kapetani financija koji operiraju na margini privatizirane države. Neopatrimonijalizam izražava činjenicu da pojedinac koji je dosegnuo određeni status i položaj u upravnoj, političkoj ili javnoj funkciji zlorabi svoju poziciju ili atribute kao da ih je naslijedio ili kao da su njegovo vlasništvo. Taj neopatrimonijalizam je izvor dezinstutucionalizacije države koja se očituje u personalizaciji političke moći na nacionalnoj i lokalnoj razini. Takva elita nije zainteresirana za opći nacionalni razvitak, već za akumulaciju gospodarskih i političkih povlastica. Sociolog Michael Hudson je taj tip neopatrimonijalne elite nazvao »političkim feudalcima« (u Hrvatskoj su nazvani »tajkuni« ili »lokalni šerifi«). U središtu funkcioniranja neopatrimonijalnog sustava je klijentelizam. Za Michaela Johnsona to je središnji fenomen gospodarstva i politike jednog društva. »Patron klijentele« je identificiran kao ključan element političke nacionalne i lokalne elite. U takvim društvima društveno-politički odnosi postaju klijentelistički odnosi. Mikhail Nedeltchev smatra da se u postkomunističkim demokratskim državama (posebice u Bugarskoj) »reciklirana« komunistička elita poziva na imperativ političkog konsenzusa. Konsenzus postaje glavni politički slogan u postkomunističkim zemljama u kojima novi neoliberali i bivši neomarksisti nastoje političkim konsenzusnim recentriranjem i odbacivanjem radikalizma lijevog i desnog spektra prisvojiti određeni legitimitet i kredibilitet na političkoj sceni, a posebice u odnosu na izborno tijelo. U tom kontekstu Claude Lefort u djelu *L'invention démocratique* zapaža kako, nakon eliminacije kraljevske institucije i Francuske revolucije, uspostava demokracije nalikuje na simboličnu »izmišljenu« konstrukciju. Mjesto moći postaje »prazno mjesto«, a svaki koji zauzima mjesto moći percipiran je kao potencijalni usurpator, sve dok izborna procedura ne legitimira središte moći. Glavni problem tog elitnog neopatrimonijalizma u političkoj kulturi zemalja u tranziciji jest nepostojanje ili rudimentarno postojanje izgrađene građanske profesionalno odane političke klase. U demokratski razvijenim zemljama takva se klasa konstituirala tijekom stoljeća i relacije, stavovi, vrednote unutar nje odnose se na »pozitivnu političku kulturu«. A svaka politička kultura nije pozitivna. Postoje slučajevi kada politička klasa samo nastoji održati na vlasti sebe ili svoju obitelj plemensko-rodbinskim vezama ili gospodarskim lobijima iza fasada političkih stranaka. Primjerice, Nosal primjećuje kako se u Češkoj Republici nakon '89. konstituirao »novi blok moći koalicijom između političara i menadžera«. Ono što je zajedničko takvom sloju elite jest njegova podložnost sociološkom fenomenu *path dependency* (što je iznio John Myles), mentalna ovisnost o društvenom podrijetlu i naslijeđu te uvjetovanje prethodnim društvenim habitusom i fenomenom »brikolažnog vlasništva« koje je

stečeno ne kao legalno naslijeđe već ubrzanom privatizacijom. Fenomen *path dependency* razvidan je u mentalitetima novonastalih političkih elita u postkomunističkim zemljama kod kojih je naslijeđe komunističkog habitusa kao način mišljenja i ponašanje i dalje snažno zbog toga što je među njima, unatoč demokratskim promjenama, komunizam kao ideologija još uvijek ostao snažan strukturalno-psihološki čimbenik konstrukcije zbilje i pokretač onoga što je Gordana Bosanac nazvala inauguralnim paradoksom kao sastavnim dijelom inauguralne svijesti. Taj fenomen objašnjava niz politoloških paradoksa u postkomunističkim zemljama u kojima elite, zahvaćene određenim libidom imitandom zbog pomanjkanja generacijske obnove i cirkuliranja, pokraj tradicionalnih povijesnih stranaka (uobičajene agrarno-konzervativne tendencije) osnivaju imitatorske stranke po uzoru na zapadnoeropske modele, poput liberalnih stranaka, ali u svojoj biti, zbog fenomena ovisnosti o komunističkom mentalnom naslijeđu i pomanjkanja konverzacijske građansko-liberalne političke kulture, ostaju duboko konzervativne i reproduciraju određeno političko jednoumlje. Komunizam kao mentalni relikt nastavlja djelovati u kolektivnoj psihologiji postkomunističkih elita podsvjesnom snagom mobilizatorske utopije kao psihološki kod s totalitarnim porukama koje se odnose na socijabilitet.

Postkomunizam kao nova demokratska ideokracija

Postkomunizam se predstavlja kao pokušaj nove ideokracije oktuirane odozgo preko nove političke klase, ali konfliktost i nestabilnost postkomunizma bolje se objašnjavaju polazeći od ideokratske ume nego polazeći od liberalnog zapadnjačkog društvenog modela. J. Jan Keller je dobro opisao kako u postkomunističkim tranzicijskim zemljama kohabitiraju i kako su kompatibilne postmoderne društvene mreže i stari naslijeđeni klijentelistički odnosi nejednakosti zbog slabljenja autoriteta i uloge države. Upravo smo vidjeli kako u obliku recikliranja kulturoloških prošlih »otpada« postmoderno društvo opstaje recikliranjem bivših društveno-kulturnih modela prošlosti. U postkomunističkim zemljama, posebice onima u kojima nije proveden zakon o lustraciji, svjedoci smo velikog sajma recikliranja bivših komunističkih civilnih, vojnih i obavještajnih menadžerskih slojeva u novi demokratski sustav, zloupornabivši ideju krivotvorene smicalice »nacionalnog izmirenja« te vješto iskoristivši pogodan trenutak demokratizacije i osamostaljenja '89. To je nov profitabilan »balkanski kairos« u kojem su se »stari kadrovi« opet, kao i prije, dobro snašli i dočepali položaja i funkcija o kojima ne bi ni sanjali u bivšem sustavu. Njihovo recikliranje cinično nazi-vaju transformacijom ili profesionalizmom, ne pozabavivši se jednim bitnim detaljem — da su bili poslušni sluge i kotačići totalitarnog režima. Teško je i po-

---

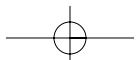
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

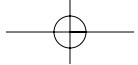
---

misliti da je taj sloj tranzicijskih elita uspio u sebi preobraziti naslijedenu bivšu društvenu zbilju konstruiranu na indoktrinaciji i jednoumlju te da su preko noći asimilirali demokratski način ponašanja ili, kako kažu sociolozi, ostvarili proces »ponutrašnjenja novih normi« u društveno-kulturni demokratski tip. Vjerljatno nisu ni osjetili prijelaz iz statičnog totalitarnog sustava u dinamično pluralističko demokratsko društvo. Kao čuvarima najmoćnijeg trenutačnog državnog poretku jamačno im nije bilo teško prijeći iz totalitarnog politički korektnog jednoumlja komunističkog tipa u neoliberalnu političku korektnost parlamentarne demokracije jer je tu samo riječ o semantičkom klizanju i nijansi. Naime, u vrijeme totalitarnog političkog sustava, službeni politički jezik s predefiniranim formulama i sintagmama imao je, kao i danas u neoliberalnom politički korektnom jeziku, funkciju oslabiti kapacitete mišljenja, prosuđivanja i otpora kako bi se osigurao politički nadzor društva. Današnja tranzicijska reciklirana elita, umjesto proklamiranja i ponavljanja hipnotičnih parola i slogana panegerika vođi, partiji, bratstvu i jedinstvu, veliča nove neoliberalne dogme slobode, demokracije, egalitarizma, kozmopolitizma jer jedni i drugi participiraju u stvaranju jednoumlja koje slabi nacionalne energije, slobodno kritično mišljenje i niveliranje društva. Novi tranzicijski naraštaji političkih elita neminovno podliježu neizbjegljnom fenomenu *cultural laga*, koji ne omogućuje ne samo nužno »kruženje« pluralnih elita već i skladno racionalno usklađivanja i prilagođivanje društvene svijest i sustava vrednovanja s novonastalim demokratskim institucijama i paradigmama.

Literatura

- Almond, G. A., Verba, S. (1965.), *The Civic Culture*. Boston, MA: Little, Brown and Company.
- Bosanac, G. (2005.), *Utopija i inaugralni paradoks. Prilog filozofsko-političkoj raspravi*, Zagreb, Kruzak.
- Botomor, T. (2008.), *Elite i društvo*, Mediterran Publishing, Novi Sad.
- De Benoist, A., *Komunizam i nacizam. 25 ogleda o totalitarizmu u XX. stoljeću* (1917.—1989.).
- Gehlen, A. (1969.), Zur Systematik der Anthropologie, u *Soziologie und Anthropologie, Moral und Hypermoral. Eine pluralistische Ethik — Morale et hypermorale. Une éthique pluraliste*.
- Karnoouth, C. (2004.), *L'Europe post-communiste. Essai sur la globalisation*, Pariz, L'Harmattan.
- Knupffer, G. (1971.), *The Struggle for World Power*, London, The Plain-Speaker Publishing Company.
- Kolnai, A. (1971.), The concept of hierarchy. U: *Philosophy*, London.
- Kukoč, M. (1997.), *Enigma postkomunizma*, Biblioteka »Filozofska istraživanja«, Zagreb.

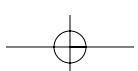

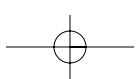
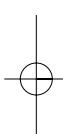
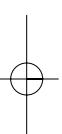
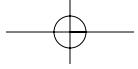

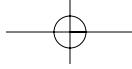
J. Vujić: *Hrvatski identitet između moderne i postmoderne*

- La théorie de la décadence au cœur du matérialisme historique, *Revue Internationale*, http://www.internationalism.org/french/rint118_decadence.htm
- Levy, E. (2002.), *Les maîtres censeurs, pour en finir avec la pensée unique*, Paris, LGF livre de poche.
- Linz, J., Stepan, A. (1978.), *The Breakdown of Democratic Regimes: Crisis, Breakdown and Reequilibration*, Baltimore, The John Hopkins University Press.
- Maffesoli, M. (2000.), *Au temps des tribus*, Pariz, La Table Ronde.
- Maffesoli, M., »Tribalisme postmoderne, de l'identité aux identifications«, <http://1.libertaire.free.fr/Maffesoli04.html>, 10. srpnja 2006.
- Malynski, E. (1936.), *La guerre occulte*, Beuchesne, Pariz.
- Mannheim, K. (2009.), *Dijagnoza našeg vremena*, Mediterran Publishing, Novi Sad. (Naslov originala: *Diagnosis of our Time. Wartime Essays of Sociologist*, Kegan Paul, Trench, Trubner and Co., Broadway House, Carter Lane, London, 1943.)
- Milardović, A. (1993.), *Konzervativizam i neokonzervativizam*, Alinea, Zagreb.
- Renan, E. (1882.), Qu'est-ce qu'une nation?, Konferencija, Sorbonne 11. ožujka 1882., Pariz.
- Roščić, N. M. (2003.), *Nova religija globalizma*, Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konvntualaca.
- Schmitt, C. (1990.), *Du politique : légalité et légitimité et autres essais*, Pardés, Pariz.
- Schumpeter (1943.), *Capitalism, Socialism and Democracy*, pogl. XXII., Another Theory of Democracy, London, Allen Unwin.
- Smith, A. D. (1998), *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*. London: Routledge
- Sorman, G. (1997.), *Le monde est ma tribu*, Fayard, Pariz.
- Stalinisme et nazisme, histoire et mémoire comparée* (1999.), Editions Complexe.
- Vujić, J. (2005.), *Intelektualni Terorizam, Heretički Brevijar*, Hasanbegović, Zagreb.

.Migrations Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies — An Account of Recent Developments

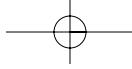
Caroline HORNSTEIN TOMIĆ

Germany was one of the preferred destinations of Croatian migrants already long before systematic labor migration took off in the late 1960ies, after the signing of a bilateral agreement between the German and the former Yugoslav government. In the aftermath of World War Two political émigrés, representatives of the bourgeoisie, and migrants searching for economic survival and / or for freedom of religious practice had likewise been seeking refuge in Germany. Again in the 1990ies Germany lead the list of countries in Europe who admitted refugees from war-torn areas of the Former Yugoslavia. Looking back to those times, migration activities between Croatia and Germany have nowadays slowed down. However, circular and temporary migrations and transnational activities in general are considerable, thus reflecting mobility patterns common within Europe today. As specific form of migration remigrations, co-ethnic or homeland migrations¹ are part of such recent developments. Croatia — historically rather a site of sending than receiving migrants — has in two decades of post-socialist transition only to a small extent attracted migrants with different, non-Croatian national or ethnic backgrounds. What it has seen in terms of immigration was by and large co-ethnic, homeland and return migration. So far, there is hardly any quantitative knowledge and even hardly estimates about how many return migrants have actually stayed, or have left again back to their original countries of residence (estimates about the number of immigrants / return migrants who came to Croatia in the first part of the 1990ies for example range between 5000 and 55000 people).

It is noteworthy that with this post-independence co-ethnic homeland migration were returning well educated representatives of the middle classes from the Croatian Diaspora of not only the first, but equally the second migrant generation, meaning children of former emigrants going “back home” on behalf of their parents, who often continued to live in the current country of residence.

---

¹ For the discussion of terminology see Čapo Žmegač 2010, 227.

As any form of migration — be it forced or deliberate, politically motivated or for reasons of labor search — also remigrations reflect actual economic, political and social conditions and prospects both in the sending as well as receiving societies. So-called push and pull factors are usually combined of such various conditions, which in complex configurations with life cycle and family network considerations motivate individual decision making and action. As circular, transnational and (temporary) remigration activities have increasingly become a common mobility pattern particularly within the European Union they also — and specifically with respect to (highly) skilled labor migration — have become a matter of interest and key concern to policy makers. Transfers of knowledge, culture and experience, which go along with migration activities, bear potential for innovation and development, and for international (bi- and multilateral) co-operation. They also present integration challenges and enrich integration experiences in increasingly pluralizing societies like Croatia. Such experiences shall be explored here with respect to the German-Croatian migration context. With Croatia's accession to the European Union in 2013, migrant experiences and knowledge draws into focus that migrants as well as remigrants can even be considered potential mediators between countries and societies. A closer look shall therefore be taken into current patterns and features of migration from Croatia to Germany, as well as into return migration tendencies and experiences.

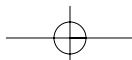
Current features of migration from Croatia to Germany

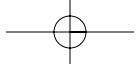
German statistical data in 2009 accounted for more than 16 Million people as belonging to the so-called population with migration background. This means that approximately 8.8% of the German population today are foreigners, and 10.4% are German citizens with migration background.² According to these official numbers of the Federal Bureau for Statistics Croats currently make 3.3% of all foreigners resident in Germany. It needs however to be noted that German statistics take record of citizens / citizenship, not of nationality / ethnicity. Statistical information include Croats from Bosnia and Herzegovina or other parts of the Former Yugoslavia only, if they have registered as citizens of the Republic of Croatia, in case they hold double citizenship. Other sources can be found, which include Croatians from different parts of the Former Yugoslavia. Such estimates correct official German statistics, claiming the number of Croatian residents in Germany to be one third higher.³

---

² www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendBevoelkerung2010200097004.pdf;blob=publicationFile

³ www.hercegbosna.org/kolumnne/demografija/hrvati-u-njemackoj-1710.htm

C. Hornstein Tomić: *Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies...*

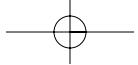
With 221.222 of a total of 6.694.766 foreigners registered by the Federal Ministry of Migration and Refugees the Croatian is amongst the five biggest foreign populations in Germany — besides the Turkish, Italian, Polish and Greek populations. Approximately 22.2 % of all Croats registered in Germany are born in the country (49.011 persons), which means they belong to the second migrant generation; 77.8% (172.211 persons) Croats living in Germany are foreign born.⁴ The average length of residence of foreigners living in Germany was 18,6 years in 2009 — this was valid for 91.1% of all Croats. The average length of residence of a Croat living in Germany was 27.7 years, the age group longest residing were thirty years and older, followed by the fifteen to twenty year olds. Accounting also for these long residence periods amongst foreigners in Germany, the Croatian population is perceived of as particularly well integrated.

Migration research today perceives of migration in terms of a transnational dynamics embedded in an individual life cycle and entangled in family networks and other social configurations following cyclic timelines rather than of a linear process of initial emigration from a home society and subsequent adaptation, assimilation and integration in a host society (Bauböck and Faist 2010). This holds true also with respect to Croatian migration behaviour and activity. To commute between two countries, to be engaged in living in two societies and to operate within two worlds is today a common feature of migration. Thus migrants as well as those who stay behind are being entangled in those transnational networks and dynamics of migration spun over time. Such patterns and practices can be equally observed with respect to the migration activities of Croats between Croatia and Germany today. Statistical information of the visa department at the German Embassy in Zagreb for the year 2010 also corresponds with those general patterns discussed in migration literature. In the first quarter of the year a total of 3.870 residence permits were being issued, of which 1.678 were short term (mostly for professional purposes), 2.190 were medium term (mostly again for professional purposes, but also for reasons of family reunion, education / scholarship / research, apprenticeship, and au-pair). In the second quarter of 2010 a total of 3.092 residence permits were issued, 1.326 short term, and 1.765 medium term (for analogous reasons).

In autumn 2010 forty five applicants for temporary residency permits in Zagreb were responding to questions about migration intentions and activities, which they were asked in semi-structured interviews for a small research project on current migration patterns and behaviour of Croats to Germany.⁵ In addition,

⁴ www.bamf.de/DE/Infothek/Statistiken/Auslaenderzahlen/auslaenderzahlen-node.html

⁵ The project was funded by Konrad-Adenauer-Stiftung; results are published in Reifeld 2011.

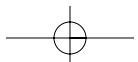

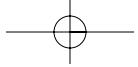
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

I conducted expert interviews and interviews with return migrants from Germany to elucidate actual practices, of which statistical information can give only tangential impressions. The interview responses conveyed that individual mobility always affects also more stationary relatives, spouses, children, siblings, as well as friends or other partners relevant to an individual migrant. Most interview partners expressed their intention to go to Germany for seasonal work or on temporary work contracts, with or without spouses, a practice many of them had been involved in already repeatedly over years. Only few respondents expressed their wish to leave to Germany for good. A pattern rather of leaving and returning, of commuting even between both home and host country instead of staying in one of them permanently was visible in many cases. A small minority only referred to family reunion or marriage as primary migration motive. Correspondingly, it was only them who intended to leave Croatia for good. The average age of respondents was between 35 and 40 years, however around 50% were under thirty years of age, and around 50% over 50 years of age. As is generally been observed and was confirmed also in the interviews personal migration motives are mostly corresponding with structural conditions and incentives, are informed through socio-economic as well as political considerations, weighing developments both in home and host society, previous and current country of residency. The slow and gradual decrease of prosperity gaps between Croatia and Germany contributes nowadays to a reducing of migration incentives particularly with respect to seasonal and labor migration. Since post-socialist transition political pressures in the home society and in turn freedoms in the host society have further lost relevance as push and pull factors.

Temporary migrations today are equally to those in previous decades organized in a cost-saving manner, spouses and children are usually left at home, or, if both spouses should migrate, children under age eighteen are being left behind with relatives. It is often within networks of friends or colleagues that temporary migration is being realized and a job been found. Usually, a concrete job offer, an educational arrangement with an institution of higher learning, or even a contract with a prospective employer exists. The more qualified a job, the more are gaining experiences, additional training, skills and techniques motivating incentives to move abroad for some time. A regular and secure salary, a positive workplace climate, fairness amongst colleagues and of employers, a safe work environment with adequate health protection, regular working hours and free time arrangements are frequently mentioned as further expectations. Effective representation of workers' interests is also one of the repeatedly expressed hopes which contribute to contrasting favorable working conditions between Germany and Croatia. Previous work experiences in Germany, reports of

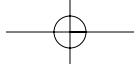
C. Hornstein Tomić: *Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies...*

friends, colleagues and relatives contribute to the general image. Relatively little attention is being paid to issues such as accommodation, neighborhood, or how to spend leisure time if a temporary stay is planned. Such considerations come afore if temporarily unlimited migration is intended. They are then accompanied by expectations concerning the enhancement of language skills, by wishes with respect to social contacts — either to Germans or to other migrants (mostly of Croatian or Central / South Eastern European origin) — by plans to engage into sports, church or activities organized within Diaspora networks. In case of family reunion or marriage as migration motive such considerations are an implicit part of decision making when a choice for a country of residence is being made between (future) spouses, but emotional aspects, hopes and expectations are priority.

As in previous time electronic media and constant contacts between relatives at home and in Diaspora encourage the development of migration intentions and thus centrally contribute to decision making. Images of Germany are usually sketched in contrast to images of Croatia; depictions of both societies are being reciprocally and interdependently shaped. Germany mostly is being described positively as an orderly country with a stable political, legal and economic system; the population is characterized as friendly but cold. In comparison, Croatia appears as a country with more favorable climate, natural resources and economic potential (tourism, energy) yet to be discovered, the Croatian population likewise as friendly and warm. However, the image of current political and economic conditions is oblique if not dark, the political elite is being characterized as dubious. A critical stance towards the home society legitimates migration and facilitates the move. Returning migrants similarly described in the interviews, how the country of origin appears in brighter light the closer return comes, whereas the country of residence and host society is being looked at with more critical distance. In general, the interviews disclosed that in contrast to the present Croatias' future appears in positive light, in particular impacted by the accession to the European Union in 2013.

Recent return migration tendencies from Germany to Croatia

Since independence and throughout the different phases of post-socialist transition Croatia has received hardly quantifiable numbers of return migrants / remigrants / homeland migrants from the Diaspora, and also from Germany. Besides the returning "Gastarbeiter" or the repatriated refugee, return and homeland migrants were frequently representatives of the (often highly) educated middle classes, early or mid-career professionals, who decided to "go back" to

---

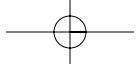
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Croatia, often members already of the second generation, meaning children of former migrants, who realized what is being referred to in the scientific debate as "roots migration" or "ancestral return". Reliable statistical data about migration practices of skilled migrants are generally, and also with respect to Croatia, difficult to gain. But also reports and experiential accounts of remigration / homeland migration to Croatia are largely missing. What it means to migrate to, integrate and establish oneself in a society in transition, what opportunities as well as obstacles paved the migration path is best being illuminated from the point of view of those who actually made use of and were faced with them.

Experiences described in narrative interviews which I have been conducting since autumn 2010 reveal that (return and) homeland migration — like any other kind of migration — is an extremely heterogenous phenomenon influenced by gender, age group, socio-economic or status group and generational belonging, as well as by a variety of socio-cultural factors which determine a way of life and status in a host and / or in a home environment. Nevertheless, there are recognizable similarities of homeland migration and return experiences, which can be identified within as well as across gender, generational and socio-economic status groups with respect to motivations, responses to chance structures, life planning, identity management, and integration.

Why engaging and investing in homeland migration? The political changes and economic transformation coming along with Croatias' independence can be considered generally key incentives for homeland migration in the past two decades. However, expectations were necessarily different of a young adult, with a professional career and family planning lying ahead, from those of a mid-career return migrant or pensioner. While members of the first migrant generation de facto returned, members of the second and even third generation rather migrated to a country they had never resided in before. It was for them to realize a return on behalf of their parents or grandparents, which is often referred to as "myth" held dear amongst emigrants in diasporas. Some were followed by parents. Members of the second generation took the step of homeland migration mostly as young adults, imagining themselves sometimes rather romantically as fellow country-women and -men "returning home" to help develop the young democratic state and society. It is to be assumed that such "returns" were frequently reversed again, or led to modes of living in / between two places. What seems to have been shared across generations is the motive of taking chances (something which had initially lead to emigration), of contributing to, and profiting from a situation as amorph as post-socialist transition and system change is. Curiosity and openness for something new and unknown is mentioned across generational, gender and status group lines, as well as a gen-

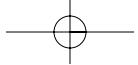

C. Hornstein Tomić: *Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies...*

erally optimistic image of the Croatian society expressed (emphasizing change, possibilities, opportunities). The war meant for some postponement, for others even a further argument for realising the idea of homeland return.

When is return or homeland migration been realized? Homeland migration in the early 1990ies responded quite openly and generally to political liberalisation, the introduction of a market economy and the beginnings of privatisation. In later transitional periods, return migrants had usually planned much more strategically and in more detail their professional integration into an already more consolidated work environment. The migration moment in both phases however was usually intertwined with individual life cycle considerations and respective calculations. It coincided with times of passage from one cycle to the next (i.e. after finishing school, at the beginning or end of studies, at the beginning of working age, just before or just after being married or divorced, in a stage of establishing a new level of professional independence), or also with times of biographical crisis. Family members and networks had usually to be taken into account and coordination between life cycles of several individuals was required. Some reported difficulties which had supported and triggered the realization of pending migration decisions: limited possibilities of professional self-realisation, status blockages etc.

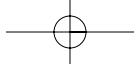
How have migration experiences been inscribed into identities? As a sense of self, of individual coherence, and of belonging identity is submitted to continuous processes of development within changing frames of references. Migration experiences shift the individual back and forth between different frames of references, socio-cultural environments, and exposes what is usually been taken for granted and therefore not questioned to frictions, irritations and breaks. Where we belong, what we identify with, how we are being seen and see ourselves keep being in flux all throughout life and depend on interactions with significant Others (family, friends, teachers etc.; see Strauss 1968). The ways we individually deal with, respond to and integrate those dynamics could be called "identity management". An integral part of migration activities between Croatia and Germany — different to overseas migration — have been regular homeland visits. Cultural and language practicing in the Diaspora, as well as institutional integration i.e. via the church were paramount for the construction and preservation of a sense of belonging and of a Croatian identity. The importance of a Croatian identity could be more or less central in different stages of life; for some it was raising during adolescence: in a phase of life, where recognition and respect through others and one's social environment (teachers, classmates, peers outside of school, friends, family) gain crucial relevance; in a period, where differences and disrespect also is being strongly perceived. How do oth-

ers see me? Who am I? Where do I belong? Am I like the others, am I different, am I equal? To try one's luck in the "other world over there", so it was mentioned repeatedly, then turned from being an option to becoming a plan. Others chose as identity management on the contrary to turn their back on everything "Croatian", what could represent their difference to the cultural environment in which every-day-life was taking place. To be living in / between two worlds, to be closely related to significant Others in two socio-cultural environments has been experienced a normality — however differently — by members both of the first and second generation. For members of the second generation who were raised and socialized in Germany, Croatia though was mainly a destination for vacation. Longing for friends or routines back home in Germany were part of those vacation visits, as were language barriers, as well as feelings of being different. All this could compromise a sense of belonging, and implant an intrinsic ambiguity into the category "homeland". Homeland therefore may have become something one wanted to learn more about.

How have homeland integration experiences affected a sense of belonging? (Multi-) local as well as transnational attachments, which are likewise been shaped through inclusion as well as exclusion, have been referred to both as a resource and a dilemma. In some interviews they were commented as a loss of roots and home, in others as beneficial training of flexibility, of voluntary detachment and attachment eventually helpful in integration processes. Identity management between those parameters has sometimes lead to strategies of bypassing insider/outsider-configurations which were useful for newcomers or returning migrants integrating into and finding their place in "old" structures. Return migrants of the first generation described homeland migration and integration frequently as attempts to re-settle into a life left behind. Only few of them though were cheerful about a successful re-integration. Much more often they pointed out, that life back home had changed, or that people had changed — or that they themselves had undergone changes which made it difficult to re-adapt. Those who engaged in professional life pointed out advantages and even relief of being self-employed or, on the other hand profound frictions they had suffered with established structures, personnel, and mind-sets.

Second generation homeland migrants related integration difficulties more to individual shortcomings, such as limited cultural and language competence. Integration into language games (i.e. understanding of jokes, attitudes, behaviors) were being described as central part of acculturation processes. Discontent and frictions with conditions in the educational system as well as with routines and hierarchies at work were equally topical. How to constructively embrace critique and to express criticism was being cherished repeatedly as integral part

---

C. Hornstein Tomić: Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies...

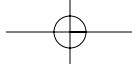
---

of education in the German system, which proved to be rather dysfunctional or completely missing in the Croatian context. Amongst others it is in such moments that awareness of socio-cultural difference through inter-cultural comparison emerges. To use such experience as resource rather than as handicap, to turn comparison into a visionary skill of detecting potential for change and development yet is waiting to be uncovered. That migrants could be intercultural mediators and agents of change seems more often claimed than actually realized.

Integration processes in work routines and into institutional structures can last but not least be read also as struggles for status and recognition, especially when status limitations or blockages were meant to be overcome through migration. Cultural stereotyping of newcomers, shaming and social contempt, which made part of integration experiences for example of Croatians or Croatian-Germans returning from Germany were interpreted by some as useful means applied to keep competition at bay, or as instrument to disencourage the career aspirations of someone who came from “outside”.

Conclusion / Outlook

Appeals to the Diaspora to engage in economic, political and social developments “at home” not only via foreign direct investment and remittances, but even more through investment of soft development factors and human capital are cyclically been issued. Taking into account, that the Croatian society follows European wide demographic trends of ageing with continuously declining birth rates (see Project Europe 2030 / Reflection Group Report), alarmed reactions to equally continuing braindrain of young people are not surprising. Diaspora outreach and return programs (for scientists i.e. “Unity through Knowledge”) attempt to counter / reverse such trends. The global competition for young (highly) skilled labor also is being reflected in the popularity of such programs. However, how sustainable such programs are has hardly been asked, let alone been discussed between sending and receiving societies. To use the Croatian Diaspora in Germany for example as potential resource for economic, scientific and cultural development and cooperation has not been systematically addressed or integrated into strategic planning. The observations previously presented allow concluding that with raising living standards in Croatia general labor migration might further decline. On the other hand, migration of highly skilled migrants (with tertiary education) and of professionals will continue or even increase, given the (uncompetitive) level of educational and employment opportunities in Croatia. Circular migration activities, which ideally follow actual supply and demand dynamics particularly with respect to skilled migration for educational

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

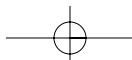
and professional purposes might increasingly become the predominant migration pattern. This optimistic picture however needs to face a central challenge: if short-term migration of skilled migrants becomes permanent, if return paths remain uneven, brain drain will continue contributing to further demographic decline and the shrinking of the professional labor force in Croatia. In order to evaluate and to further develop adequate Diaspora-outreach-programs in particular, and immigration legislation harmonized with EU standards and regulations in general, the actors' perspective gives indispensable insights. It furthermore induces a shift of focus on actual structural incentives or obstacles along the way of homeland migration. Strategic exchange between two countries such as Croatia and Germany could only benefit from such accounts in order to enhance knowledge and understanding concerning the role of migrants with respect to a demand driven development cooperation between two countries.

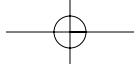
References

- Bauböck, R., Faist, T. (eds.) (2010), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, IMISCOE Research, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Čapo Žmegač, J. (2010), "Return Migration: the Changing Faces and Challenging Facets of a Field of Study", in Roth, K., Lauth Bacas, J. (eds.), Migration in, from, and to South-eastern Europe, Part 2: Ways and Strategies of Migrating, *Ethnologia Balkanica* 14/2010.
- Hornstein Tomić, C. (2011), "Das Deutschlandbild von Zuwanderern aus Kroatien", in Reifeld, H. (ed.), *Das Deutschlandbild in Herkunfts ländern. Beispiele für die Erwartung von Zuwanderern nach Deutschland*, Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung, 9-16.
- Reifeld, H. (ed.), *Das Deutschlandbild in Herkunfts ländern. Beispiele für die Erwartung von Zuwanderern nach Deutschland*, Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Strauss, A. (1968), *Spiegel und Masken. Die Suche nach Identität* (Mirrors and Masks. The Search for Identity, 1959), Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Sources

- www.hercegbosna.org/kolumnne/demografija/hrvati-u-njemackoj-1710.htm
www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/Integration/AuslaendBevoelkerung2010200097004.pdf-blob=publicationFile
www.bamf.de/DE/Infothek/Statistiken/Auslaenderzahlen/auslaenderzahlen-node.html

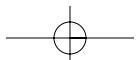
TU NE MOŽE NI'KO ŽIV IMAT' PLAN HOĆE LI SE VRATIT': PROMJENIJIVE ARTIKULACIJE POVRATKA U DOMOVINU MEĐU HRVATSKIM EKONOMSKIM MIGRANTIMA U NJEMAČKOJ

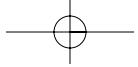
Jasna ČAPO

U listopadu 2010. godine u njemačkom gradu Regensburgu razgovarala sam s jednim hercegovačkim Hrvatom koji u tom gradu živi od 1970. godine. Kao i mnogobrojni drugi hrvatski ekonomski migranti koji od šezdesetih ili sedamdesetih godina prošloga stoljeća rade u Njemačkoj, jasno se i živo sjeća točnoga datuma dolaska kao i osjećaja koje je tada gajio, siguran u to da je u tu zemlju došao na kraće, određeno vrijeme ne bi li zaradio za »džeparac«. Na moje pitanje kako to da se planirani povratak nije ostvario, gotovo zaplakavši, moj sugovornik je kazao: »To ti je ono najgore što nas muči. Četrdeset godina smo ovde, djeca su se tu rodila... Dole [u Hercegovini] sam kuću pravio, sve... ulag'o sam... a plan, tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit'... Toliko dugo sam dole radio i ulagao, ali djeca su tu, moraš bit' gdje su djeca... Nekad razmišljam [da se vratim], ali kako? Djeca su tu, trebaš medicine, dole je puno teže; nema reda ni države, to je teško...«

U tekstu analiziram zašto, unatoč tome što je napušteni dom u migrantskoj imaginaciji »mitsko mjesto čežnje« (Brah, 1996., 192), prva generacija hrvatskih ekonomskih migranata u Njemačkoj desetljećima odgađa povratak u dom(ovinu), da bi ga na kraju eventualno samo djelomično ostvarili kao transnacionalan način življenja između dvaju mjesta — jednoga smještenoga u domovini, drugoga u zemlji koju su nastavali veći dio radnoga vijeka.

Iz kazivanja ovoga i mnogih drugih ekonomskih migranata koje sam sretala tijekom desetogodišnjega istraživanja među tom populacijom u Münchenu, Regensburgu i Berlinu jasno je da je razmišljanje o povratku dugotrajan, višeobrazan i složen proces čiji je okvir zadan promjenljivim migracijskim politikama i mjerama ne samo u zemlji života i rada nego i u zemlji podrijetla. Drugo, razvidno je da proces odlučivanja o povratku sadrži pragmatično procjenjivanje mogućnosti što se migrantu nude u obje zemlje. Nadalje, može se uočiti i da se planiranje neprestano redefinira s obzirom na individualni i obiteljski životni ciklusi i povjesno vrijeme u kojemu se odvija. Ti mikro-, mezo- i makrocimbenici

utječu i na promjene u značenju pojma povratak te mogu dovesti do odustajanja od njega.¹

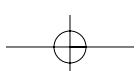
Moguće je razlikovati dvije faze planiranja povratka među hrvatskom ekonomskom migracijom u Njemačkoj. U ranim godinama migracije, plan povratka bio je upisan u migracijsku strategiju i bio je razmjerno jednostavan i nedvosmislen (Čapo Žmegač, 2005.). U danima procvata njemačkoga gospodarstva šezdesetih godina prošloga stoljeća Savezna Republika Njemačka je u nedostatku vlastite radne snage regrutirala strane radnike iz južnih i istočnih europskih zemalja. Migrantima su se nudili isključivo kratkoročni radni ugovori koji su objema stranama — i njemačkoj i migrantskoj — trebali poručiti da je riječ o privremenom, vremenski ograničenom zapošljavanju. Drugim riječima, tadašnja tzv. rotacijska politika regrutiranja radne snage podupirala je brz povratak stranih radnika (Kolinsky, 1996., Lapeyronnie, 1992., Bougarel, 1992., Münz, 1995.). Njemačka je imigracijska politika djelovala u sinergiji s jugoslavenskom politikom, koja je polovicom šezdesetih godina prošloga stoljeća dopustila zapošljavanje u inozemstvu² — pa je prema nekim procjenama do 1971. godine između 700 tisuća i milijun ljudi radilo u inozemstvu (Mesić, 1991.). Međutim, zbog ideoloških ga je razloga proglašila »privremenim«, a migrante »radnicima na privremenom radu u inozemstvu«.³ Ta je sintagma postala *leitmotif* jugoslavenske ekonomске migracijske politike. Podrazumijevala je s jedne strane da, čak i kad se o njima nije mogla brinuti, država nije napustila svoje građane, a s druge da će se radnici vratiti u zemlju. Na pozadini takve ideološke interpretacije zapošljavanja u inozemstvu u šezdesetim i sedamdesetim godinama prošloga stoljeća emigracija je postala »normalan način zapošljavanja«, pače, bila je poticana (Mesić, 1991.).

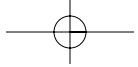
Tako je i njemačka i jugoslavenska transdržavna politika zapošljavanja djelovala unutar logike koja je povratak smatrala »prirodnim« i jednim mogućim ishodom zapošljavanja radne snage u inozemstvu. Obje su se stopile s predodžbom samih radnika da odlaze na kraće vrijeme kako bi zaradili izvjesnu svotu

¹ Tekst je sažetak opsežnije analize individualnih priča hrvatskih ekonomskih migranata u Münchenu i Regensburgu. Istraživanja su obavljena u sklopu projekta »Rückkehr-Migration aus Deutschland nach Kroatien. Historische und aktuelle Aspekte« (DAAD-MZOŠ 2010.—2011.).

² Godine 1962. amnestirani su svi ekonomski migranti koji su do tada ilegalno napustili zemlju te je usvojena nova politika ekonomске emigracije utemeljena na ideološkoj interpretaciji da njezin razlog leži u međunarodnom, a ne u domaćem tržištu rada (Novinščak, 2009.).

³ Sintagma je prvi put spomenuta u *Instrukciji o načinu zapošljavanja u inozemstvu* u izdaju Saveznog sekretarijata za rad (Mesić, 1991.).

J. Čapo: *Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit'*...

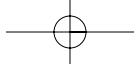
novca te da će se ubrzo vratiti. Doista, šezdesetih i sedamdesetih godina povratak je nerijetko i realiziran, no statističkim podacima o njegovim razmjerima ne raspolažemo.

Nakon objave tzv. *Anwerbestoppa* iz 1973. godine, koji je onemogućio regrutaciju novih stranih radnika a time i obnavljanje isteklih radnih ugovora (Kolinsky, 1996.), počinje razdoblje intenzivnijega povratka potaknuto, između ostalog, mjerama koje je Njemačka uvela u želji da smanji broj stranih radnika u svojoj zemlji (Wolbert, 1995.). Unutar europskoga migracijskog sustava povratak je bio razmjerno »normalna« pojava, pa je i povratak turskih i jugoslavenskih radnih migranata iz Njemačke u sedamdesetim i osamdesetim godinama prošloga stoljeća dobro proučen (Baučić i Maravić, 1971., Nejašmić, 1981., Wolbert, 1995.). Procijenjeno je da su migracije iz Jugoslavije bile »još manje nego druge jednosmjerna ulica« (Baučić i Groš, 1987., 90), međutim pouzdanih statističkih podataka o broju povratnika osamdesetih godina također nema.

Migranti su, tada već s ugovorima na neodređeno vrijeme i reguliranim trajnim boravišnim dozvolama, ostajali u Njemačkoj i organizirali obiteljski život *transnacionalno* ili su iskoristili nove mjere njemačke imigracijske politike i u Njemačku doveli obitelj. U tom razdoblju istraživači govore o »stalnoj privremenoći« (Klimt, 1989.) stranih radnika u Njemačkoj. Naime, oni se tamo nastanjuju, a plan povratka odgađa se na neko vrijeme i manje je ovisan o državnim politikama, a više o obiteljskim prilikama i trenutku (fazi) u obiteljskom i individualnom životu migranata. Mjesto školovanja djece postaje indikativno za obiteljske planove o tome gdje će ubuduće živjeti (Čapo Žmegač, 2005.): ponekad se majka i djeca vraćaju u domovinu da bi djeca započela školovanje;⁴ ponekad se samo djeca otpremaju na školovanje u domovinu, a roditelji ostaju »još koju godinu« u inozemstvu; ponekad se vraćaju cijele obitelji; ili pak svi ostaju u Njemačkoj. U prva tri slučaja u obiteljsko planiranje i dalje je uključena ideja povratka, što ne znači da je ona ikad realizirana; u posljednjemu povratak više nije izvjestan.

Premda je ideja o povratku manje ili više stalno prisutna pa i upisana u pravne migracijske strategije, povratak se višekratno odgađa kako u ranoj tako i u kasnijoj fazi ekonomskе migracije. Ako je odlučeno da se djeca školuju u Njemačkoj, povratak je na neko vrijeme — vrijeme trajanja školovanja djece — suspendiran. Nakon što su potomci završili školovanje, a prva migrantska generacija zašla u pedesete godine života, povratak se još jednom odgađa za razdoblje u kojemu će migranti stecći mirovinu. Tada se migrantima čini da su zašli u

⁴ No to nije uvijek značilo i definitivan povratak članova obitelji. Poznati su naime slučajevi ponovne emigracije.

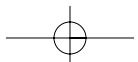
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

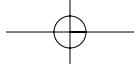

životnu dob u kojoj je teško tražiti nov posao. Istodobno, njihova je odluka pod utjecajem društveno-gospodarskih prilika i njihove percepcije. Važno obilježje procesa odlučivanja o povratku i njegove realizacije je pažljivo i pragmatično odmjeravanje prilika i mogućnosti što se migrantu nude u obje zemlje — u domeni gospodarstva, socijalnoga osiguranja, zdravstvene zaštite i sl. Upravo je to onaj čimbenik koji uravnovežuje čežnju migranta za povratkom u zavičaj, odnosno domovinu i odgađa njegovo ostvarenje, o čemu svjedoče mnogobrojne priče migranata o nerealiziranom, ali dugu godinu pripremanom povratku u radno aktivnoj dobi. Drugim riječima, premda ne mora figurirati kao *realistična opcija za mjesto življenja*, potvrđuje se da je zavičaj »mjesto« ili »privilegirana lokacija prema kojoj je usmjerena čežnja« (Skrbiš, 1999., 42).

Ostvarenje hrvatske neovisnosti početkom devedesetih godina važan je makrostrukturalni povijesni događaj koji je odigrao značajnu ulogu u razmatranjima povratka i njegovoj realizaciji. Međutim, njegovo je djelovanje bilo dvojako: premda jest potaknuo dio ljudi na povratak, imao je i suprotno djelovanje te je još jednom na duže razdoblje odgodio planirani povratak — ne samo zbog rata i teške poratne svakodnevice nego i stoga što je rat u Bosni i Hercegovini, te donekle u Hrvatskoj, donio kretanje u suprotnom smjeru jer su uslijed ratnih opasnosti članovi obitelji koji su živjeli tim zemljama, a čiji su očevi i supruzi radili u Njemačkoj, potražili utočište u Njemačkoj. Tako su mnogobrojne, do tada desetljećima razdvojene obitelji okupljene na jednom mjestu (Čapo Žmegač, 2007.). Kod bosanskohercegovačkih Hrvata rat je promijenio i destinaciju njihova planiranoga povratka. Naime, zbog nesigurne sadašnjosti, a i nesagleđive budućnosti i prilika u Bosni i Hercegovini tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća, Hrvati iz tih krajeva preusmjeruju svoje investicije u Hrvatsku, računajući da je odlazak u Hrvatsku izgledniji od povratka u zavičaj.

Premda osamdesetih i devedesetih godina prošloga stoljeća hrvatski ekonomski migranti u Njemačkoj do daljnjega odgađaju povratak, prakticiraju bilokalizam i bifokalnost (Rouse, 1991.) te godinama održavaju dva kućanstva (neki i imanja) — u Hrvatskoj/Bosni i Hercegovini — na dva lokaliteta smještena u dvije države. Oni desetljećima njeguju dvostruku prostornu i životnu referencu: s jedne strane lociranu negdje u Njemačkoj, a s druge u domovini, obično, ali ne isključivo, u regiji podrijetla supruga/oca. Njihov je život istkan od veza i odnosa kojima povezuju ta dva mesta i ljude koji u njima žive kao i cirkulacije dobara, novca, usluga i uzajamne pomoći u oba smjera unutar toga transnacionalnog prostora (Basch i sur., 1994., Glick Schiller i sur., 1992.). Drugdje sam izložila tezu da je taj *međudržavni translokalizam* obilježio živote prve generacije hrvatskih radnih migranata u Njemačkoj te da je ključna metafora njihova višedesetljetna života što obuhvaća Njemačku i Hrvatsku i/ili Bosnu i Hercego-

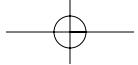
J. Čapo: *Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit'...*

vinu (Čapo Žmegač, 2003.). Takvi su oblici translokalnih veza u dvama nacionalnim prostorima omogućeni relativnom blizinom zemalja podrijetla i zemalja naseljavanja i rada, odnosno pristupačnošću posjećivanja zavičaja, i utoliko predstavljaju znatnu razliku u odnosu na mogućnosti ostvarivanja transnacionalnih i translokalnih migracijskih obrazaca među drugim hrvatskim iseljeničkim skupinama naseljenima u udaljenim zemljama i na drugim kontinentima.

Prva generacija hrvatskih ekonomskih migranata u Njemačkoj danas je već u mirovini ili neposredno pred umirovljenjem te se postavljaju pitanja vraćaju li se, kako zamišljaju povratak, odnosno, ako su već umirovljeni, jesu li se vratili. Odgovori na ta pitanja ne mogu se dati jednoznačno jer svjedočimo različitim oblicima povratka, odnosno načinima organiziranja života u kasnijoj životnoj dobi. Premda nije potpuno nestao, definitivan povratak ustupio je mjesto *parcijalnom povratku* ili povratku u obliku alternirajućih aranžmana (Čapo Žmegač, 2010.): nakon što odu u mirovinu, migranti se odlučuju na višemjesečni boravak u zavičaju ili, općenitije, u zemlji podrijetla, obično u ljetnim mjesecima, a ostatak godine provode u Njemačkoj. Zadovoljni su takvim aranžmanom ne samo zbog toga što njime zadržavaju neke ekonomске i društvene povlastice u Njemačkoj nego i zbog emocionalnih razloga: omogućuje im da dio godine budu uz djecu i unuke koji i nadalje žive u Njemačkoj i koji su i u ovome životnome, obiteljskome i migracijskome trenutku važni čimbenici donošenja odluke o mjestu života, odnosno o povratku i načinima njegova ostvarenja. Pritom migranti nerijetko iskazuju snažnu povezanost uz mjesta u Njemačkoj u kojima su proveli veći dio života (Čapo Žmegač, 2010.).

Na temelju uvida u povratničku problematiku prve generacije hrvatskih ekonomskih migranata u Njemačkoj držim kako je neodgovarajuće upisivati stabilnost, fiksnost i nedvosmislenost ideji, odnosno planu povratka unatoč tome što je izvjesna naturaliziranost povratka upisana u migracijske strategije ekonomskih migranata kroz prvotne migracijske politike Njemačke i Jugoslavije šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Longitudinalno empirijsko istraživanje koje provodim u Njemačkoj omogućuje promatranje dužega razdoblja migracijskoga ciklusa i životnoga tijeka migranata i njihovih obitelji, u kojemu se planiranje povratka nadaje kao proces *odlučivanja* s različitim predznacima. Etnografsko istraživanje što omogućuje poniranje u ljudsko iskustvo, percepcije i emska objašnjenja⁵ vodi hipotezi da je planiranje povratka *dinamična aktivnost* koja se stalno prilagođava promjenljivim mezo- i makropolitikama u obje zemlje te konkretnom trenutku i događajima u migrantovoj osobnoj i obiteljskoj povijesti. Tu promjenljivu prirodu planiranja i realizacije povratka najbolje ilustrira

⁵ Razumijevanja iz očišta sudionika migracijskih procesa.

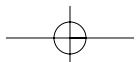
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

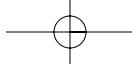
---

citat iz kazivanja navedenoga na početku: »Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit«. Nadalje, pokazuje se da ideja povratka doživljava i adaptacije i mijene u značenju. Povratak više nije čin definitivnog, jednosmjernog kretanja nego zadobiva oblike »kretanja amo-tamo« između dvaju mjesta u dvije zemlje. Usvajajući takav alternirajući modus življenja, migranti i nadalje prakticiraju bifokalnost i bilokalizam koje su razvili tijekom radnoga vijeka, nastavajući prostor *između*, međudržavni translokalni prostor ili, kako se uobičajilo govoriti, transnacionalni prostor. Povratak dakle za njih danas znači nastavak cirkuliranja u transnacionalnom prostoru, između i u Njemačkoj i Hrvatskoj, odnosno Bosni i Hercegovini.

Literatura

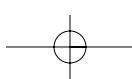
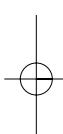
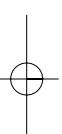
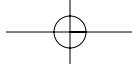
- Basch, L., Glick Schiller, N., Szanton Blanc, C. (1994.), *Nations Unbound: Transnational Projects and the Deterritorialised Nation-state*, New York, Gordon and Breach.
- Baučić, I. i Groš, B. (1987.), *Rückkehr und Reintegration jugoslawischer Arbeitnehmer aus der Bundesrepublik Deutschland*, Saarbrücken-Bonn.
- Baučić, I. i Maravić, Ž. (1971.), *Vraćanje i zapošljavanje vanjskih migranata iz SR Hrvatske*, Zagreb, Institut za geografiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Bougarel, X. (1992.), Allemagne: Assimilation ou préservation des spécificités. U: D. Lapeyronnie (ur.), *Immigrés en Europe: Politiques locales d'intégration* (str. 19-54), Paris, Harmattan.
- Brah, A. (1996.), *Cartographies of Diaspora. Contesting Identities*, London, Routledge.
- Čapo Žmegač, J. (2003.), Dva lokaliteta, dvije države, dva doma. Transmigracija hrvatskih ekonomskih migranata u Münchenu, *Narodna umjetnost. Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 40 (2): 117-131.
- Čapo Žmegač, J. (2005.), Trajna privremenost u Njemačkoj i povratak hrvatskih ekonomskih migranata. U: D. Živić i sur. (ur.), *Stanovništvo Hrvatske — dosadašnji razvoj i perspektive* (str. 255-273). Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Čapo Žmegač, J. (2007.), Spanning National Borders: Split Lives of Croatian Migrant Families, *Migracijske i etničke teme*, 23 (1-2): 33-49.
- Čapo Žmegač, J. (2010.), Bosansko-hrvatski migranti u Münchenu, *Hrvatski iseljenički zbornik* 2011: 123-135.
- Glick Schiller, N., Basch, L. i Szanton Blanc, C. (1992.), *Toward a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity and Nationalism Reconsidered*, New York, The New York Academy of Sciences.
- Klimt, A. (1989.), Returning »Home«: Portuguese Migrant Notions of Temporariness, Permanence, and Commitment, *New German Critique*, 46: 47-70.
- Kolinsky, E. (1996.), Non-German Minorities in Contemporary German Society. U: D. Horrocks i Kolinsky, E. (ur.), *Turkish Culture in German Society Today* (str. 71-111), Providence, Berghahn Books.
- Lapeyronnie, D. (1992.), Les politiques locales d'intégration des immigrés en Europe. U: D. Lapeyronnie (ur.), *Immigrés en Europe: Politiques locales d'intégration* (str. 5-17), Paris, Harmattan.

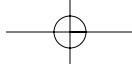

J. Čapo: *Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit'...*

- Mesić, M. (1991.), Društveni razvitak i vanjske migracije u poslijeratnoj Jugoslaviji. U: M. Mesić i sur., *Vanjske migracije i društveni razvitak* (str. 9-34), Zagreb, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Münz, R. (1995.), *Where did They all Come From? Typology and Geography of European Mass Migration in the Twentieth Century*. Berlin, Humboldt-Universität zu Berlin, Demographie aktuell, no. 7.
- Nejašmić, I. (1981.), *Povratak jugoslavenskih vanjskih migranata i njihovo uključivanje u gospodarski i društveni život zemlje*. Zagreb, Centar za istraživanje migracija, Rasprave o migracijama 73.
- Novinščak, K. (2009.), The Recruiting and Sending of Yugoslav »Gastarbeiter« to Germany: Between Socialist Demands and Economic Needs. U: U. Brunnbauer (ur.), *Transnational Societies, Transterritorial Politics. Migrations in the (Post-)Yugoslav Region, 19th—21st Century* (str. 121-143), München, R. Oldenbourg Verlag.
- Rouse, R. (1991.), Mexican Migration and the Social Space of Postmodernism, *Diaspora*, 1: 8-23.
- Skrbiš, Z. (1999.), *Long Distance Nationalism: Diasporas, Homelands, and Identities*. Aldershot, Ashgate.
- Wolbert, B. (1995.), *Der getötete Paß. Rückkehr in die Türkei: eine ethnologische Migrationsstudie*. Berlin, Akademie Verlag.

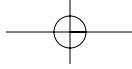
POST-MIGRATION DYNAMICS: TOWARDS A NEW CONFIGURATION OF A TRANSNATIONAL SOCIAL SPACE

Walter Vori LALICH

It is a quintessential statement that Australia is, but for its indigenous people, a nation built on migration. Continuous immigration made modern Australia and its population growth and the economic development of Australia depend on it. Nevertheless it concurrently experienced a movement overseas of the recent settlers and native born. Currently approximately one million Australians or nearly five per cent of its total population live abroad for various reasons (Hugo, Rudd and Harris, 2003; Fray 2003); however, some will never return. The impact of these dynamic demographic movements on the transnational social space generated from below (Guarnizo and Smith, 1998, 1) through migration in former decades is the focus of this text. Consequently the migration process generates "international identifications encompassing 'imagined' and 'encountered' communities" (Anderson, 1991, 4). An emphasis is placed on changes in the configuration of transnational social space due to migration and generational dynamics, contextual changes in Croatia due to independence and its forthcoming membership in European Union.

Participation by migrant descendants in the transnational social space created by their parents under different social and political circumstances engenders new dimensions and challenges. However, their participation is qualified by various factors, including identity, heritage transfers, knowledge of the language and social capital intensity established across generations and space, together with a sense of belonging and cultural hybridity (Pieterse, 2004, 88-95). This prospective evolution engenders new challenges across distant proximities (Rosenau, 2000) creating new communication forms, activities, social dynamics, aspirations and policies.

Introductory discussion on transnational social space, cultural hybridity and language maintenance in migration establishes a framework for further analysis. The text continues with observations on Australian demographic dynamics, which is followed with a discussion on Croatian-Australian transnational social space, and on the place of the second generation within perceived transnation-

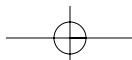
al dynamics. It concludes with observations on the potentials of a re-configured transnational social space in the post-migration era.

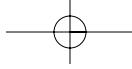
Theoretical framework

Among the major consequences of a migration process is the creation of a transnational social space across spatial distances embracing countries of migrant origin and settlement. Guarnizo and Smith (1998, 6, 21) identify transnationalism as a multifaceted and multilocal process, emphasising the locality and a sense of identity besides the “constitution and reproduction of transnational networks through material and symbolic exchange”. Similarly, Levitt (2001, 4, 21) analyses transnational experience of migrants who are keeping their feet in both worlds after they have settled in a new environment but continue to remain active in the place of origin in different ways, intensity, and in terms of dynamics. The development of a transnational social space from below is parallel to the process of becoming grounded during settlement in new social environment. Within that process migrants satisfy their own cultural and social needs, often through the appropriation of their own organizations and communal places (Lallich, 2004), creating institutional elements of a transnational social space. Such developments sustain major reference points in a transnational social space, such as language and cultural heritage transfers and maintenance, expansion of a communication space, support of hybrid identities, creation of alternative life opportunities and various invisible effects.

Transnational social spaces differ due to many factors including spatial distances, migrant aspirations, and the social context in the places of the origin and settlement. Most migrants continue to keep contacts with the place of origin, follow events and media, make visits, remit money, invest in households and establish business links. The key features of a transnational social space generated from below are communication in a native language and the existence of strong social capital which implies interplay of norms, trust, networks and solidarity (Putnam, 1993, 167; Bourdieu, 1993, 32-35; Coleman, 1990, 302). The key element in a transnational social space structure is social capital whose various forms, and in particular its bridging capacity, are considered to be a “transmission belt” in its formation and intensity (Faist, 2000, 123, 201).

Transnational dynamics is influenced by the context and diverse factors in social environments spanned by the migration process, including chain migration, retention of property rights, visits, participation in local public works and social life irrespective of absence. It is framed by the retention of language and heritage, participation in migrant community life and appropriation of communal places. Among many external and internal hindrances that could hamper its

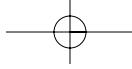
intensity and dynamics are spatial distance, acculturation and assimilation, ideology, political pressures, policy measures, attitudes in a place of origin, passage of time, aspirations, levels of education, intermarriages as well as personal issues and traits such as ignorance and laziness. However, not all migrants participate in a transnational social space that is undergoing major changes within the process of intergenerational changes. It can be assessed that this is also a feature of the complex Croatian-Australian transnational social spaces that evolved in different patterns over the last century.

New actors in a transnational social space

Participation in transnational social space created from below descends from generations that passed it to descendants and other actors. Similar to the first generation, not all members of the second generation participate in it, but some do. This is best illustrated by a person of Croatian origin who publicly claimed that his favourite place to visit is Dubrovnik in Croatia as *My family is from there and I enjoy the history of the place;... old and new... But I admit I am biased.*¹ Such attitudes could be found among many migrant descendants as many developed a feeling of a dual sense of belonging. Some claim to feel even more attachment to the place of origin than to the place or country where they were born and reside. Clifford (1997, 2, 7) puts an emphasis on the emergence of fluid social actors, of people in transit experiencing "travel encounters" rather than on continuous existence of a fixed relation to a locality and single sovereignty. Also Melucci (2000, 61) pointed out that multiple bonds of belonging are created by the proliferation of social positions, associative networks and reference groups. The evident compression of time and space (Harvey, 2001, 123-4), due to technological revolution in communications and transport, further impacts on mobility, sense identity and preferences.

Intergenerational transfer of culture and language is a process parallel to the acculturation of the first generation. Consequently cultural hybridity commonly found among migrant descendants (Pieterse, 2004, 95) provides an important new dimension to transnationality. It implies a process of differentiation and exchange between the centre (origin) and the periphery (migrants) and a form of identity that is being produced by these conjunctions (Papastergiadis, 1997, 274). It is further remarked by Papastergiadis (2000, 143) how new energy emanates out of conjunction and juxtaposition, and not just by the sum of its elements connected by a hyphen, that is, in our discussion, Croatian-Australian. However, such phenomenon encounters various limits that could originate

¹ Tony Popovic, Top five, *The Sun Herald, Travel*, Sydney, 25. 1. 2009, 6.

not only from personal inclinations and inhibitions, but also by non-responsiveness and adverse attitudes in either social environment. Many migrant descendants identify themselves within the traditionally defined transnational social space, but encounter difficulties in communication due to the limited knowledge of the ancestral language.

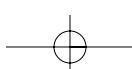
Language

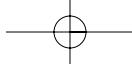
Through migration the reterritorialised (Deleuze and Guattari, 1992, 141-145) language is a keyelement of transferred culture and a major mode of communication within ethnic communities and with a place of origin. During migration language acquires a new space and is retained in every day usage and is transferred to the next generation with uneven success. Migrants' language, the local dialect and vernacular forms, often differ from the standard idiom in the country of origin which impacts on the language transfer, causing confusion and difficulties in attempts to learn language (Škvorc, 2005, 193). There is also a milieu impact in the settlement environment that discourages its application through the process of acculturation, education and lack of appreciation for other languages. Hence, the observation that language is considered to be the first victim of acculturation and intergenerational changes (Alba, 1990, 119; Waters, 1990, 116).

The ancestral language facilitates continuity of family contacts irrespective of spatial distances. It is maintained and transferred through family use, participation in community organisations and in cultural, religious, social and sport and activities. Family visits, cultural exchange, business and sports contacts together with ethnic media, including imported ones, facilitates not only information exchange and networking but also language retention in a new space. With such aims various ethnic communities establish language schools on their own or in conjunction with the official education authorities. Language can also acquire a new space through intermarriages, and lose it too, and other social contacts that open diverse new possibilities. It is stated how "fluency in an ethnic language may not be necessary" for boundary demarcation (Alba, 1990, 84). Consequently, among the effects of migration within the dynamic transnational social space and hybridization are an expanding identification and affinity potential of the ancestor language through use of a few retained words or phrases, if not as a communication tool.

Australian demographic dynamics

Among the outcomes of the World War Two was a drastic change in the Australian population policy that was reflected initially in a steep increase in migration from continental Europe besides the favoured migration from the United

Kingdom. Initially it meant arrival of 170,700 displaced persons and refugees from Europe by 1954 (Kunz, 1988, 43). The key feature of the Australian immigration policy since 1901, White Australia, disappeared thirty years later after large numbers of Vietnamese refugees were permitted to settle (Jupp, 2002). The diversification of the origin of Australian population is illustrated by the change in the share of all Southern European migrants from 60,450 (0.80%) among 7,579,358 inhabitants in 1947 (Price, 1963, 11; Price, 1979, A20) to 643,985 (3.60%) among 17,892,418 in 1996 and 592,511 (2.98%) among 19,855,292 in 2006 (ABS, 2008a; 1997). In total the share of people born overseas increased from 9.8% to 24.5% and 29.1% in the respective Census years.

The number of Croatian migrants increased tenfold over this period from approximately 5,020 settlers in 1947 (Price 1963, 11) to 50,991 in 2006 Census year (ABS, 2008a). According to 2006 Census data there were at least 118,046 persons of Croatian origin in Australia, although some observers indicate much larger numbers,² of whom 30,000 persons have at least one parent born in Australia. The Croatian language was spoken at home by 63,612 persons in 2006 (a decrease of 6,014 since 1996), including by 21,688 members of the second generation (ABS, 2008b; ABS 2003), indicating the extent of the language retention and the potentials within the established transnational social space.

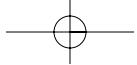
Departures from Australia

Another major feature of the Australian demographic dynamics is in the increasing number of its inhabitants living abroad for an indefinite time period. Over the last three decades the ratio of permanent departures to arrivals increased from 21.7% in 1979—89/1999—2009 to 50.5% in the first decade of this century.³ According to the age structure from 1959—60 to 2008—9 year, the active working age group from 25 to 64 made nearly 61% of all permanent departures in comparison to over 13% of persons over 65. Dependents up to 14 years represented 17% of all permanent departures, while there were 9% in the group between 15 and 24 years. This data concur with findings by Hugo, Rudd and Kevin (2003, 44) that the vast majority among a researched sample of 2070 permanent departures were because of career reasons, professional development

---

² Drapac (2001, 246) cites Charles Price, who claims that there are over 180,000 people of Croatian background in Australia, and indicates the difficulties in making an estimate. Hoško (1996, 5) and Tkalcović (1992, 40) give an estimate of 200,000 Croatians in Australia, while in his analysis, Škvorc (2005, 190) arrives at 150,000 persons of Croatian origin in Australia.

³ Various series issued by the Department of Immigration and Citizenship used: Media Fact Sheet: Permanent Arrivals and Departures and Total Movements Data; Emigration.

and higher wages. These reasons are followed by life style changes, marriages and job transfers well ahead of education and personal reasons such as a desire to join families and friends, divorce and to expand business.

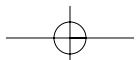
The background of people leaving Australia permanently and their destinations in continental Europe is very indicative. Among 81 thousand departures in the 2008/09 statistical year, over half were born in Australia, but only 1.2% in South-Eastern Europe, including 133 persons born in Croatia. Of those born in Australia nearly 68% were in the active age group from 24 to 54 years. However, the group older than 55 years is heavily represented by departures of people born in South-Eastern Europe, including in Croatia, with over 50% in comparison to 6.6% born in Australia and 11% of all permanent departures. While the Australian-born are leaving in search for career and employment opportunities, the departure of the South-Eastern European born is mostly linked with the retirement.

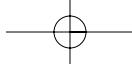
Similar indicators are gained from about 9850 persons who left Australia with the intent to settle in one of the South-Eastern European countries over a ten year period starting from 1998/99 statistical year. Among them more than 17% expressed their intent to remain for good in Croatia. In more detail, among 2919 born in Australia, 11% planned to stay in Croatia, though even those with the same intent had made up 19.7% of those born outside Australia. This indicator can be compared with the historical data by Price (1963, 102), who claimed that 45 % inter-war migrants returned to former Yugoslavia, while Šegvić (1953, 8) was more circumspect, indicating a return of 17.7% migrants. In the largest ever collective ethnic departure from Australia, nearly 20% of all pre-war Croatian migrants on this continent left for Yugoslavia in 1948—49. It is to be noted that only 14% were older than 55 years of age.⁴

Croatian-Australian transnational social space

In the second part of this text an attempt is made to present a broad framework of the Australian-Croatian transnational social space generated by migration, and in particular since World War Two, although it existed earlier (Lalić, 2010, 90; Lalich, 2010, 161-72). The stages of evolution of this particular transnational social space differed by the size, social and economic capacity, activities, communication patterns, prevailing ideology, as well as technological and political hindrances. The major social and political changes in early 1990s generated a new impetus to the earlier forms by eliminating ideological and political

⁴ National Archives of Australia PP240 /2 Outgoing Passenger List; Lalić (2010, 98-100).

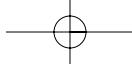

hindrances and introducing wider institutional involvement. Such external developments generated a much more fluid situation in relation to earlier patterns. However, better understanding of the scope, dynamics and perspectives of the Croatian-Australian social space would require more thorough research on both sides of these “distant proximities”.

This text engages with some aspects of this transnational social space that evolved over former decades. In an attempt to identify its key elements several indicators on the settlement side, in this case Australia, have to be identified. These include migrant demographic structure and its spatial dispersal, communal institutional developments and the appropriation of facilities, culture transfer, language retention, patterns of individual and communal links with the place of origin. Among major hindrances for intra communal interaction in Australia is the huge spatial dispersal of major metropolitan cities where Croatian migrants mostly settled.

Like nearly all European migrant communities that started arriving in large numbers after the Second World War, the Croatian population in Australia is aging. Except for a small number of refugees from Bosnia and Herzegovina, there has been insignificant migration from Croatia over the last several decades (Colic-Peisker, 2009—2010, 56-57). Only in Sydney were three churches appropriated and seven social clubs, including three with their own football fields (Lalich 2004). However, as a sign of the times, one club closed recently as have some other European migrant clubs since the start of this century. On the other hand, increasing need for the development of facilities for elderly citizens care is expanding, hence, besides the existing aged care places in Sydney, Canberra, Spearwood (Fremantle suburb in Western Australia) and Adelaide, a new aged care place is planned in Geelong, Victoria with a prospect of another one being built.

Changes in the demographic structure and in communal institutional priorities indicate that even data from the turn of century have to be treated with care. Among 22,250 Croatian speaking residents in Sydney in 1996 (EAC, 1998, 51) approximately 6,000 were users of social club facilities and around 14,500 attended religious services at the appropriated premises. Altogether, around 270 diverse activities were registered in these places providing grounds for consideration on the potentials of transnational activities as well (Lalich, 2004). The inevitable intergenerational change underlines the importance of these considerations of its impact on registered activities and therefore on its effects. Many among 40 clubs that compete at the annual Croatian football competition have players of other ethnic backgrounds. The degree to which migrant descendants, many young football players and juvenile folk dancers would replace their par-

ents and grandparents in communal activities depends on many factors, which includes the intensity of culture transfer and various limits imposed on their participation by the local social environment. An indicator of changes is that it is not only the local Croatian printed media have English language supplements to attract readers among descendants.

Convergence across distances

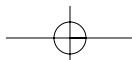
Spatial distance as a major obstacle for the development of Croatian-Australian social space is ameliorated by the disappearance of transport and communication hindrances along with the political ones. However, the changing demographic structure in Croatia and among migrants impacts on the nature and intensity of communication flows and of transnational social capital effects. Bridging social capital is probably becoming more prominent in comparison to the bonding one, as there may be less trust, social norms may differ, and networks would lose in intensity and would be more difficult to establish and keep.

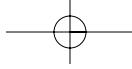
Social and political dynamics since independence, and the increasing recognition of Croatia as a major European tourist destination⁵ opens new transnational opportunities. Furthermore, its prospective membership of the European Union in 2013 can be perceived as a major factor influencing future development as a potential “pull” factor for descendants (Tsuda, 2009, 24). Hence, the transferred language, cultural hybridity and inherited property rights acquire new significance under changing circumstances. The growing prominence of Croatia in some other fields, as also in sport and culture, makes it an attractive alternative for many aspiring descendants, among whom some have already acquired Croatian citizenship. Croatia is becoming an interesting destination not only for family and tourist visits, as approximately 4,000 migrants have returned there since independence. In their research Hugo and colleagues (2003, 23) indicate that approximately 1,300 retirees receive Australian pensions in Croatia in 2001.

Australia had for several migrant generations a significant pull factor for economic, security and political reasons. Today Croatia has a “pull” potential too, and not only for its diaspora. It is very close to other countries in the region and to important business centers, besides having a beautiful coast that offers not only summer attractions. Both countries allow for dual citizenship, leading to an access to European citizenship with additional career opportunities to many. The access to such advantages in the country of origin is often facilitated by the ease of the first contacts created by the generated sense of belong-

---

⁵ Croat d'azur: The new star of Europe, *The Sun Herald, Travel*, Sydney, 8. 6. 2008, 1, 20-21.

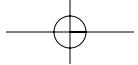
ing, persistence of family links, and the ability to start exchanges in the ancestral language.

Such perspectives encounter potential limits arising not only because of spatial distances and the limited participation of the second generation in communal activities. The insufficient language and heritage knowledge is another major hindrance; for example, while pop songs are sung in Croatian, the same persons continue with conversation in English. As already indicated, inevitably there is adverse impact of the local social environment, acculturation process, assimilation and intermarriages on potential convergences across space.

New generation in a transnational social space

It is remarked by Škvorc (2005, 28) that barely a half of the Croatian descendants in Australia are capable of understanding and speaking the Croatian language. Moreover, it is possible to assume that situation has worsened as there is a continuous decrease in numbers of Croatian language students at the lower educational levels (Šutalo, 2009—2010, 11; Škvorc, 2005, 195). Only at the tertiary level has enrolment been consistent since independence (Budak, 2008, 179), with a total enrolment of more than 3,000 students since the establishment of the Croatian Studies Centre at Macquarie University in Sydney in 1984. This development corresponds to the observation by Alba (1990, 79) that ethnic experience in using words or phrases from an ancestral language during 5 years among 16 recorded forms ranks as the fourth one with 29.8% intensity. Migrants' ancestral language is gradually losing ground as a major mode of communications in not only Croatian-Australian transnational social space, with major consequences for its content and dynamics.

A transnational framework will inevitably differ under the condition of a growing New generation predominance in comparison to its original framework generated by their migrant-parents. Various factors on both sides would define its dynamics, content and the involvement by new participants. Among possible constraints are spatial dispersion, organisational and regional distinctiveness, differentiation between migrant generations, levels of education, acculturation, (dis)inclination to maintain heritage and language, school and family obligations, personal interests and affinities, and inadequate knowledge about Croatia. It is observed that while migrants are still prepared to financially assist homeland, churches, clubs and nursing homes, they display little interest in financially supporting language education. Their most important investment in tertiary education, the Croatian Science Foundation, exists mostly on its capital established in 1980s; moreover its activities are now significantly supported by the Croatian government (Škvorc, 2005, 196).

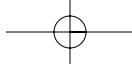

The analysis of a sample of the headlines in a randomly selected twenty issues of "The New Generation" supplement in Hrvatski vjesnik from Melbourne over the 2010–11 period shows that, among 132 topics, 14 per cent relate to the Croatian society, while sports, culture, politics and other topics from Croatia together add up to the same ratio. The topics on Australian events barely reach 14 percent in researched English languages supplements, as the emphasis is placed upon local Croatian community events, with a very strong emphasis on community sport activities. These indicators display the preferences of the Croatian second generation in Australia. Research among Croatian and other ethnic communities indicates furthermore a low level of the second generation participation in community organizations (Lalich, 2004; Giorgas, 2008, 65). Hence, finding the modes and ways of attracting the second generation into communal activities is a major issue for many migrant communities. This situation significantly weakens the institutional infrastructure and the potential of the established transnational social space.

Challenges in a new Century

The inclinations and aspirations of the second generation together with new opportunities arising within a changing context will define a new dynamics of transnational social space. On the other hand Croatia will experience a new reality within the European Union, but also an aging population. Within such developments the position and acceptance of the New Generation will become a major issue due to prospective direct personal encounters with persons of the same origin but with poor knowledge of the language and local circumstances (Tsuda, 2009, 25). They will arrive without the shelter of the first generation and with the limited acquisition of the Croatian language which is to them primarily a mode of identification but not of primary communication. The key issue for the recipient society is in defining its relation towards transnational space and the aspirations, as well as the creative and working potential of its prospective new participants.

Policy considerations would have to identify dimensions of the established transnational social space, its dimensions and potentials, and issues arising from intergenerational changes, including the acceptance of descendants within the Croatian social structure. The returns of the first generation were not altogether successful in many countries (Tsuda, 2009, 3-6; Lalić, 2010, 116-122), while the post-migration structural configuration of the diaspora makes it an even more complex issue. Croatia is not the only country experiencing it. The Greek authorities expressed interest in continuing transnational relationships with its diaspora even after the first generation departed (Giorgas, 2008, 60). In a similar

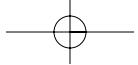

vein the leading Italian migrant cultural institution in Australia emphasized a need to maintain the Italian culture and language for future generations (Comastri, 2009, 8). It is also of importance that Australian researchers are indicating the importance of considering the Australians living abroad as a national asset and emphasise the need to develop “policies that would nurture and maximise this asset” (Hugo, et al., 2003, 14-16).

It is apparent that various countries are contemplating transnational policies, including former migration destination countries, not only to facilitate contact with the second generation, maintain reterritorialised culture, and secure tourist income, but also as they compete for labour on the world market. Croatia would have to put forward a dynamic transnational policy targeting the second generation. It would have to avoid passivity, best exemplified by the inadequate support for language tuition, including in providing staff, to meet the needs of the Croatian language studies at Macquarie University where the tertiary student — teacher ratio is well below the Australian standard. A passive and inconclusive policy would inevitably gradually lead to the loss of a New generation and its potentials. The alternative to possible negative prospects would be in a well established transnational policy with defined forms, contents and dynamics that would provide for an outcome of significance for the future of Croatian society as well.

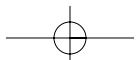
Concluding remarks

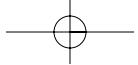
The demographic structure of Croatia and of its diaspora is changing and with it a transnational social space established by migrants. Dynamic political changes and expectations arising out of the forthcoming Croatian membership in the European Union impact on it already. The effects of communication revolution has brought these two spatially distant countries closer. There is a major demographic shift in Australia as a significant number of its citizens, expatriates, live and work overseas. Given such developments it is possible to ascertain how members of the New or the second generation, despite their poor communication skills in the Croatian language, would appropriate a major role in Croatian-Australian transnational social space. Their interests and aspirations inevitably differ from that of their parents, and their participation in this space would be defined by symbolic ties, property inheritance, tourist visits, as well as work and career prospects. The existing transnational social space as a dynamic bridge towards convergence of interests of segments of the second generation diaspora and the changing Croatian society requires an assertive policy approach of potentially mutual benefit.

Sources and references

- Australian Bureau of Statistics (2008a), Cat. No.2068.0-2006 Census Tables, Canberra.
- Australian Bureau of Statistics (2008), 1301.0 Year Book of Australia, Canberra.
- Australian Bureau of Statistics (2003), 1301.0 Year Book of Australia, Canberra.
- Australian Bureau of Statistics (1997), 1996 Census of Population and Housing, Canberra.
- Alba, R. D. (1990), *Ethnic Identity: The Transformation of White America*, New Haven, Yale University Press.
- Anderson, B. (1991), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, Verso.
- Bourdieu, P. (1993), *Sociology in Question*, Translated by Richard Nice, London, Sage Publications.
- Budak, L. (2008), The Oldest Croatian Study Abroad Program on the occasion of the 25th Anniversary of Croatian Studies at Macquarie University in Sydney, *Croatian Studies Review*, 5: 177-184.
- Budak, L. (2002—2003), Two Decades of Croatian Studies at Macquarie University, *Croatian Studies Review*, 2: 368-371.
- Clifford, J. (1997), *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*, Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- Coleman, J. S. (1990.), *Foundations of Social Theory*, Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- Colic-Peisker, V. (2009—2010), The Croatian community on Australia in the early 21st century: asocio-cultural and demographic transition, *Croatian Studies Review*, 6: 53-68.
- Comastri, A. (2009), Director of Co.As.It, Sydney, Village Voice Balmain, February, 8.
- Deleuze, G. and Guattari, F. (1992), *A Thousand Plateaus*, London, Continuum.
- Drapac, V. (2001), Croatian Australians Today. In: J. Jupp (ed.), *The Australian People* (pp. 246-9), Melbourne, Cambridge University Press.
- Ethnic Affairs Commission of NSW (1998), The People of NSW: Statistics from the 1996 Census, Sydney.
- Faist, Th. (2000), *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*, Oxford, Clarendon Press.
- Fray, P., "The expat explosion: one million hit the exits", *Sydney Morning Herald*, 31. 5. - 1. 6. 2003., 1-2.
- Giorgas, D. (2008), Transnationalism and Identity among Second Generation Greek-Australians. In: H. Lee (ed.), *Ties to the Homeland: Second Generation Transnationalism* (pp. 53-71), Newcastle, Cambridge Scholars Publishing.
- Guarnizo, L. E. and Smith, M. P. (1998), The Locations in Transnationalism. In: M. P. Smith and Guarnizo, L. E. (eds.), *Transnationalism from below* (pp.3-34), New Brunswick, Transaction.
- Harvey, D. (2001), *Spaces of Capital: Towards a Critical Geography*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Hoško, E. (1996), *Franjevci među Hrvatima u Sydneju* (Franciscans among the Croatians in Sydney), Sydney, Summer Hill Croatian Catholic Centre.
- Hugo, G., Rudd, D. and Harris, K. (2003), *Australia's diaspora: its size, nature and policy implications*, Melbourne, CEDA.

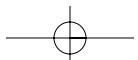

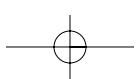
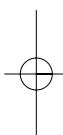
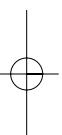
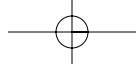

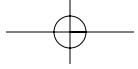

W. V. Lalich: *Post-migration Dynamics: Towards a New Configuration of a Transnational...*

- Jupp, J. (2002), *From White Australia to Woomera: The Story of Australian Immigration*, Melbourne, Cambridge University Press.
- Kunz, E. F. (1988), *Displaced Persons: Calwell's New Australians*, Canberra, ANU Press.
- Lalich, W. (2010), Migration generated expansion of European influence and the role of Croatian diaspora. In E. Smith (ed.), *Europe's Expansion and Contractions* (pp. 151-176), Adelaide, Australian Humanities Press.
- Lalich, W. (2005), The Development of Croatian Communal Places in Sydney, *Croatian Studies Review*, 3-4: 95-124.
- Lalich, W. (2004), *Ethnic Community Capital: The development of ethnic social infrastructure in Sydney*, Sydney, University of Technology, Unpublished PhD Thesis.
- Lalić, V. W. (2010), Egzodus iz Australije u doba Hladnog rata: Povratak hrvatskih iseljenika iz Australije brodovima *Partizanka* i *Radnik* godine 1948—1949 (Exodus out of Australia in a time of Cold War: Return of Croatian migrants from Australia on SS *Partizanka* and SS *Radnik* in 1948 and 1949). *Gordogan*, Zagreb, 2010, 8 (9-22): 66-126.
- Levitt, P. (2001), *The Transnational Villagers*, Berkeley, University of California Press.
- Melucci, A (1997), Identity and Difference in a Globalized World. In Werbner, P. and Madood, T. (eds.), *Debating Cultural Hybridity* (pp. 58-69). London, Zed Books.
- Papastergiadis, N. (2000), *The Turbulence of Migration*, Cambridge, Polity Press.
- Papastergiadis, N. (1997), Tracing Hybridity in Theory. In: Werbner, P. and Madood, T. (eds.), *Debating Cultural Hybridity* (pp. 257-281). London, Zed Books.
- Pieterse, J. N. (2004), *Globalization & Culture: Global Mélange*, Lanham, Rowman & Littlefield Publishers.
- Price, Ch. and Pyne, P. (1979), Selected Tables on Australian Immigration 1947—78 with Commentary. In Price, Ch. (ed.), *Australian immigration: A bibliography and digest*, no 4, Canberra, ANU: A18-36.
- Price, Ch. (1963), *Southern Europeans in Australia*, Melbourne, Oxford University Press.
- Putnam, R. D. (1993), *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton, Princeton University Press.
- Rosenau, J. N. (2003), *Distant Proximities: Dynamics beyond Globalization*, Princeton, Princeton University Press.
- Šegvić, V. (1953), *Povratak jugoslavenske ekonomski emigracije 1945—51*. (Return of Yugoslav Economic Migrants), Beograd, Rad.
- Škvorc, B. (2005), *Australski Hrvati: mitovi i stvarnost* (Australian Croatians: Myths and Reality), Zagreb, Hrvatska matica iseljenika.
- Tkalčević, M. (1992), *Hrvati u Australiji* (Croatians in Australia), Zagreb, NZMH.
- Tsuda, T. (2009), *Diasporic Homecomings: Ethnic Return Migration in Comparative Perspective*, Stanford, Stanford University Press.
- Waters, M. (1990), *Ethnic options: Choosing identities in America*, Berkeley, University of California Press.

MLADI POVRATNIK NA RADNOM TRŽIŠTU U HRVATSKOJ

Zvonimir MILAS, Nikolina VUKOJEVIĆ

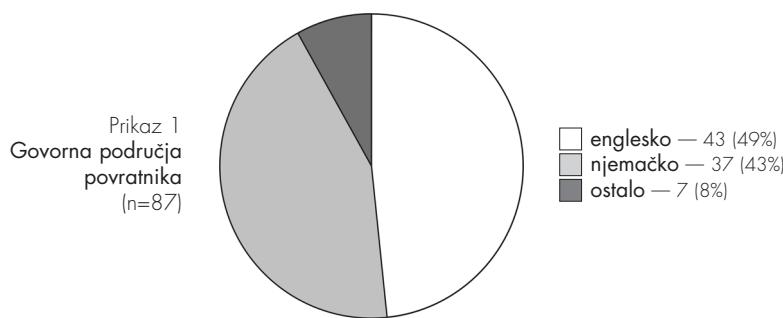
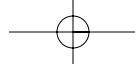
Pojam »mladi povratnik«

Mladog smo povratnika definirali kao osobu koja se u domovini svojih predačka nastanila ili se u nju vratila s namjerom da svoje životne ciljeve ostvari u Hrvatskoj, a formativnu fazu života, primjerice školovanje, provela je u inozemstvu. Pojam mladog povratnika isključuje povratnike — radno neaktivne osobe (umirovljenici). U tu skupinu ne ubrajamo ni osobe koje su silom prilika boračile nekoliko godina u inozemstvu, primjerice ratne prognanike, azilante i druge. Osoblje diplomatskih i konzularnih predstavništava, turističkih zajednica i sličnih organizacija te stipendiste i studente u raznim programima razmjene također nismo uvrstili u našu definiciju.

Komparativne prednosti i nedostatci mladog povratnika

Transformacijom hrvatskoga gospodarstva iz socijalističkog planskog u tržišno orijentirano nastala je potreba za transferom onih znanja, vještina i praksi koje osiguravaju da nacionalno gospodarstvo bude konkurentno na otvorenim tržištima. Taj je proces uzeo zamah pristupanjem Hrvatske u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO) te pripremom za punopravno članstvo u Europskoj uniji. To je također značilo sve veću liberalizaciju protoka dobara, novca i kapitala. Može se reći da je sloboda protoka dobara, novca i kapitala uoči pristupanja Hrvatske Europskoj uniji institucionalno uvelike ostvarena, no slobodan protok rada i dalje otežavaju znatne prepreke. Slobodan protok rada međutim znači uvijek ne samo mobilnost fizičke radne snage, nego i razmjenu, primjenu i prilagodbu stručnih, organizacijskih i menadžerskih znanja, vještina i inovacija. Gospodarstvo koje svoje tržište otvoriti kapitalu, a ujedno ostane zatvoreni za slobodan protok humanog kapitala, samo sebe osuđuje na tehnološko i natjecateljsko nazadovanje.

Ključna uloga u premošćivanju manjka gospodarski relevantnih znanja pripala je mladom povratniku kojeg su međutim na hrvatskom tržištu rada prepo-

znala poduzeća stranog kapitala, ali ne još i domaćeg. Dapače, u mnogim poduzećima i organizacijama domaćeg kapitala, kao i u državnom sektoru, mlađog se povratnika doživljava kao kulturološki neprilagođenog, izlišnog. Podrobno ćemo opisati karakteristike mlađog povratnika koje su poduzeća u Hrvatskoj prepoznale kao njegove prednosti te nedostatke koji mu se obično pripisuju.

U strukturi povratnika pretežit udio imaju povratnici s njemačkog odnosno engleskog govornog područja, to jest iz onih zemalja iz kojih dolaze međunarodne korporacije i nacionalna poduzeća koja posluju u Hrvatskoj. Povratnik često pripada radnom etosu i korporativnoj kulturi matične strane tvrtke, te tako na poslodavca u pravilu ostavlja kompetentniji dojam nego domaći posloprimac. Iz perspektive takvog poslodavca povratnik je interkulturno kompetentan. On vlada odlično službenim jezikom zemlje u kojoj je odrastao i govori često iznadprosječno dobro engleski jezik (i onda kada ne dolazi iz anglofonog okruženja) te pozna i hrvatski jezik i običaje (prikaz 1).

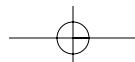
Nedostatke mlađog povratnika tvrtke stranog kapitala ne uočavaju toliko jasno ili im pridaju manje značenje nego tvrtke domaćeg kapitala. U usporedbi s time, za domaćeg je posloprimca povratnikov nedostatak manjkavo poznavanje domaćeg tržišta odnosno branše u kojoj posluje tvrtka te — često presudno za dobivanje radnog mjesta u Hrvatskoj — slabije društveno umreženje.

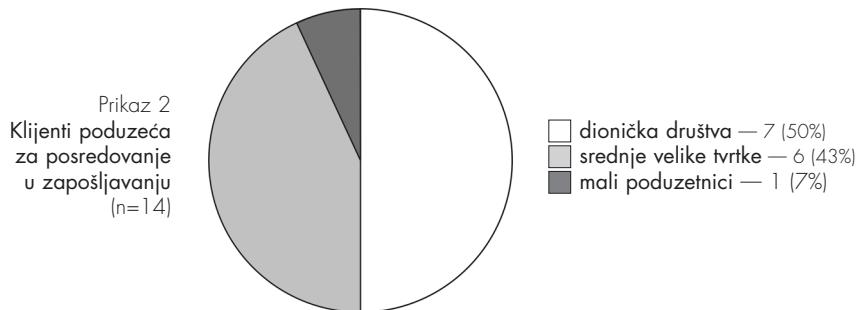
Iz perspektive povratnika, osim kulturoloških, postoje i konkretni materijalni razlozi za preferiranje tvrtke stranog kapitala. To su očekivanja o visini plaće, koja su često veća nego u domaćeg posloprimca, a važnu ulogu nerijetko zauzimaju visoka očekivanja o dodatnom obrazovanju i karijernim potencijalima.

Klijenti i kandidati poduzeća za posredovanje u zapošljavanju

Profil tipičnog klijenta (podezeća)

Ugrubo, prema iskustvu ISG savjetovanja d.o.o., polovica klijenata su hrvatske podružnice velikih međunarodnih društava, najčešće burzovnih dioničkih druš-

tava. Druga polovica ubraja se u srednje velike tvrtke, uz manji udio malih inovativnih poduzetnika.

Gotovo 56% klijenata pretežito se bavi uslugama, a preostali dio industrijom. Glavni kriteriji klijenta za izbor kandidata su iskustvo u međunarodnim tvrtkama, vrlo dobro poznавање страног jezika, u pravilu engleskog te poznavanje hrvatskog jezika i branše na hrvatskom tržištu (prikaz 2).

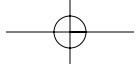
Nešto više od petine kandidata vrbuje se ciljano (*headhunted*), a preostali dio izabire se iz niza prijava (*recruited*). Na vodeće funkcije izabrano je 36% kandidata, preostali suradnici ubrajaju se među stručnjake.

Profil tipičnog kandidata (zaposlenika)

Na jedno radno mjesto u *recruitmentu* prijavi se između 80 i 170 kandidata. Oko 15% zadovoljava tražene opće kriterije i iz tog se kontingenta obavlja konačan izbor. Motiv kandidata većinom je želja za radom u međunarodnom poduzeću (80%) i/ili mogućnost za odlazak na rad u inozemstvo (30-40%). Ti se podaci odnose na razdoblje između 2008. i 2010. godine, no zbog produbljivanja gospodarske krize u Hrvatskoj protekle dvije godine (2011. i 2012.) broj kandidata za jedno radno mjesto povećao se u pravilu za 20% do 80%, ovisno o složenoći pozicije. Znatno se povećala i spremnost za odlazak na rad u inozemstvo, koja sada iznosi oko 80%.

Gospodarski nepovoljan trend odrazio se i na povratnike. Među izabranim kandidatima udio povratnika u razdoblju između 2008. i 2010. godine iznosio je 42%. Preferiranjem zapošljavanja povratnika, strane tvrtke u Hrvatskoj potvrđuju da se znaju koristiti višejezičnim i interkulturnim kompetencijama mladog povratnika.

Dok je spremnost za odlazak u inozemstvo među povratnicima u navedenom razdoblju bila vrlo niska (oko 5%), u protekle dvije godine pretvorila se u trend izraženog bijega iz Hrvatske. To se na njihov udio u prijavama na slobodna radna mjesta odrazilo tako da početkom 2013. godine čine još samo oko 20%

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

svih kandidata. Spremnost za napuštanje Hrvatske među povratnicima koji traže posao sada je gotovo stopostotna.

Komparativna prednost: strani jezici

Istraživanje o tvrtkama iz Europske unije

Važnost stranih jezika za male i srednje tvrtke u Europskoj uniji istražio je za Opću upravu za obrazovanje i kulturu Europske komisije 2006. godine britanski Nacionalni centar za jezike, CILT. Prema tom istraživanju najmanje 11% malih i srednjih tvrtki u Europskoj uniji navelo je kako je imalo izravne poslovne gubitke zbog nedostatnog poznавanja stranih jezika. Oko 50% ispitanih tvrtki koristi se strateškim pristupom u višejezičnoj komunikaciji, 46% planiralo je iduće tri godine nastupiti na novim izvoznim tržištima, a 22% tvrtki ciljano zapošljava imigrante za prodom na strana tržišta.

Govornici stranih jezika u tvrtkama hrvatskog kapitala

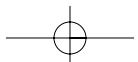
Temeljem iskustva tvrtke Litterata d.o.o. možemo reći da većina tvrtki hrvatskog kapitala očekuje od potencijalnog zaposlenika stanovito poznavanje stranih jezika, no ne predviđa vlastita sredstva za poduku suradnika.

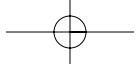
Poznavanje engleskog jezika redovito se zahtijeva, no većinom na osnovnoj razini. Traži li se poznavanje nekog drugog stranog jezika ili pak vladanje engleskim jezikom u poslovne svrhe, očekuje se znanje na naprednoj razini. Kao dokaz o znanju jezika obično se traži potvrda jezične škole. Manji dio tvrtki testira posloprimčeve jezične sposobnosti.

Tvrtke kojima je u poslovanju važno da sustavno obrade strano tržište ne oslanjaju se tek na individualnu inicijativu posloprimaca. Od 2007. do 2010. godine dio tvrtki osiguravao je sredstva za učenje stranih jezika posloprimaca na određenim funkcijama. Protekle dvije godine (2011. i 2012.) novčana sredstva za jezično obrazovanje suradnika znatno su se smanjila odnosno sužen je krug onih koji mogu očekivati finansijsku potporu. U manjim tvrtkama obično direktori uče strane jezike i troškove u pravilu podmiruje tvrtka. Engleski jezik se smatra *lingua franca* i njime se obično inicira uspostava gospodarskog odnosa, a svako dublje i dugoročnije partnerstvo zahtijeva učenje jezika i upoznavanje kulturnih obilježja poslovnog partnera.

Položaj mladog povratnika u hrvatskom gospodarstvu danas

Dobro obrazovani povratnici prvi radni odnos u Hrvatskoj zasnivaju uglavnom u međunarodnim tvrtkama u stranom vlasništvu. Razlog leži s jedne strane u seleksijskom postupku, u kojem povratnici lakše dobivaju posao u tvrtkama stra-

Z. Milas, N. Vukojević: *Mladi povratnik na radnom tržištu u Hrvatskoj*

nog nego domaćeg kapitala, a i sami povratnici preferiraju posao u korporativnoj kulturi koja im je kulturološki bliža.

Znatan je udio povratnika koji su se pokušali baviti poduzetništvom, s mješovitim uspjehom. U domovini nailaze na slične mentalne barijere s kojima su suočeni i kao posloprimci. Iskustvo koje su stekli kao posloprimci u inozemstvu međutim nije se pokazalo prednošću za ulogu poduzetnika u Hrvatskoj. Slabije obrazovani povratnici i/ili oni koji slabije poznaju hrvatski jezik uglavnom se nisu zadržali u Hrvatskoj ni u godinama kada je gospodarstvo bilježilo rast.

Udio povratnika u državnim službama je zanemariv. Program za radnu integraciju povratnika u državnim službama ne postoji unatoč politički deklariranoj brizi o dijaspori.

Manjak osvještenosti o prednostima povratnika i izostanak sustavnog političkog programa kako bi se stvorili uvjeti i okviri za njihovu integraciju u aktivni život u Hrvatskoj doveli su do toga da se transfer znanja na tvrtke u domaćem vlasništvu te na znanstvene institucije i državni aparat do sada nije dogodio u znatnijoj mjeri.

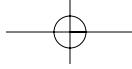
Razlozi mladog povratnika za napuštanje Hrvatske

Središnji je motiv za povratak u Hrvatsku hrvatski identitet povratnika. On je najprije zadan održavanjem hrvatskoga jezika i običaja pozitivnim stavom roditelja prema Hrvatskoj. Kontakti sa sunarodnjacima u inozemstvu i sudjelovanje u zavičajnim i nacionalnim društвima (često je riječ o folklornim, kulturnim, sportskim i studentskim udrugama) jačaju osjećaj pripadnosti, zajedništva i vezanosti s domovinom.

Ideju povratka u domovinu često potiču roditelji, koji ga u pravilu sami nemaju snage ostvariti, kao i hrvatski prijatelji i znaci u inozemnom okruženju. Presudan je i osjećaj da Hrvatska ima goleme mogućnosti razvitka. Za »povratak« u Hrvatsku odlučuju se oni koji su svjesni svojega znanja, iskustva i snage, te žele sebe ugraditi u projekt hrvatskog razvijatka.

Po dolasku u Hrvatsku, mladi povratnik — nakon razdoblja oduševljenja što je ostvario povratak — shvaća da ga domaće okruženje doživljava kao osobu koja nedostatno dobro govori hrvatskim književnim jezikom i tretira ga kao kulturološki otuđenog.

Uz problem zaposlenja u tipično hrvatskom okruženju, povratnik se suočava s ekonomskim problemima specifičima za Hrvatsku, znatno drugačijima od njegova prijašnjeg iskustva; to su, primjerice: nezadovoljavajuće zdravstveno osiguranje, perspektiva male mirovine te napose rješavanje stambenog pitanja. Naviknut na mjerila u zemlji prijašnjeg boravka, stambeno pitanje mu se name-

će kao rješivo samo kupnjom malog stambenog prostora, neprimjerenog za zasivanje obitelji, u opreci s onime što je povratnik do tada smatrao neupitnim standardom.

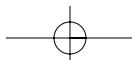
Navedeni čimbenici izazivaju kod povratnika osjećaj suvišnosti, nepoželjnosti i zapostavljenosti i nastupa razočaranje hrvatskim društvom. Povratnik počinje sumnjati u ispravnost odluke o dolasku u domovinu te sve više konkretniza ideju napuštanja projekta »hrvatskog sna«.

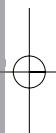
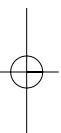
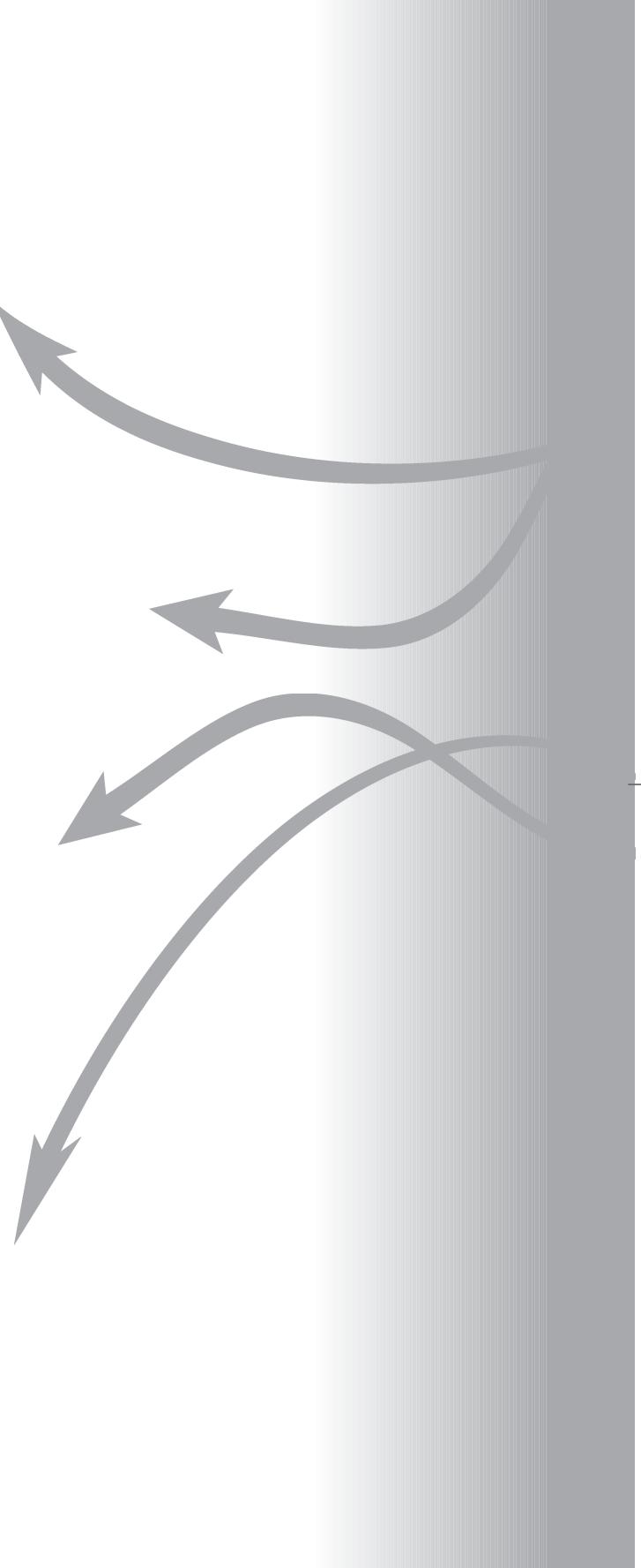
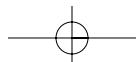
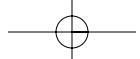
Izgledi za integraciju mladog povratnika

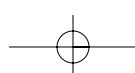
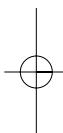
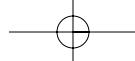
Uspjeh malog otvorenog tržišno orijentiranog gospodarstva ovisi uvelike o njegovoj sposobnosti da osigura transfer i primjenu humanog kapitala. Pokazalo se međutim kako među hrvatskim povratnicima postoji velik potencijal koji hrvatsko gospodarstvo nije znalo alocirati u svoju korist. Uklanjanje tog natjecateljskog manjka pretpostavlja tjesnu suradnju države, poduzeća hrvatskog kapitala i povratnika.

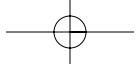
Odgovornost za stvaranje institucijskog okvira za integraciju mladog povratnika pripada državi. Država mora osigurati prepostavke za transfer znanja povratnika u poduzeća. Ključna je zadaća na državi — da se još u inozemstvu aktivno uključi u *head-hunting* i *recruitment* potencijalnih povratnika.

Konkretno, poduzeća mogu znanja, ali i kontakte povratnika koristiti za pristup i obradu tržišta povratnikove »bivše domovine«. Trend u Europi jest da se povratnici koriste i kao kanal za uspostavu odnosa s povratnicima iz drugih nacija i drugih sredina, s kojima ih veže činjenica da su velik dio života boravili u istoj »bivšoj domovini« (na primjer: povratnicima Turcima, Španjolcima...). Država treba identificirati potencijalne povratnike kao stratešku ciljanu skupinu kojoj nudi pogodnu imigracijsku atmosferu i institucionalnu potporu za uspješan i trajan povratak u Hrvatsku.

Sažetci radova

Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu

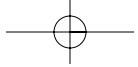
Marin Sopta

Autor daje povjesni prikaz multikulturalizma u svijetu od njegova početka do danas. Iz opisa multikulturalizma u Kanadi i Australiji i europskim zemljama može se zaključiti kako koncept multikulturalizma nije jednak u svim zapadnim demokratskim zemljama svijeta. On ovisi o različitim uvjetima u svakoj državi, od povijesti, političke kulture i tradicije pa do političkih prilika u današnje vrijeme. Za razliku od Kanade, gdje je politiku multikulturalizma Parlament usvojio s ciljem da se sačuva jedinstvo zemlje koje je bilo dovedeno u pitanje zbog političkih previranja u pokrajini Quebecu, politika multikulturalizma u Australiji produkt je demografskih promjena u društvu nastalih doseljavanjem velikog broja useljenika koji nisu bili anglosaksonskog porijekla, s jedne strane, a s druge novog odnosa savezne vlade prema pripadnicima aboridžinskih naroda. Autor tvrdi da su politiku multikulturalizma u spomenutim državama, i pored činjenice da je od samog početka imala žestoke kritičare i protivnike, u mnogočemu prilično dugo njihove vlade idealizirale. Politika multikulturalizma u zapadno-europskim zemljama, u usporedbi s Australijom i Kanadom, nije nikada bila prihvaćena, štoviše njihovi su je politički vode proglašili mrtvom. Najbolji primjer za to jest Njemačka i kancelarka Merkel, koja je takvu izjavu javno dala. Politiku multikulturalizma, naročito u Velikoj Britaniji, Francuskoj, Nizozemskoj i nekim drugim europskim zemljama, prihvatile su vlade spomenutih država kako bi javno priznale kulturne razlike odnosno postojanje različitih iseljeničkih skupina koje žive i djeluju u tim sredinama. Za razliku od Kanade i Australije, koje su formirale posebna ministarstva multikulturalizma i koje imaju posebne fondove za promociju kulture, književnosti, etničkih tradicija i drugog, europske države imaju ne samo manje fondove nego i drukčije pristupe i politiku prema imigrantskim skupinama.

Pregled položaja i integracijskog značaja hrvatskih iseljenika u Njemačkoj

Katica Jurčević

Autorica u radu daje kratak pregled povijesti hrvatskih iseljenika u Njemačkoj, a potom istražuje današnji položaj Hrvata ondje. Pritom je iseljavanje Hrvata u Njemačku nakon Drugog svjetskog rata podijelila u tri razdoblja: od 1945. do sredine 1960-ih godina, od sredine 1960-ih do 1990. te nakon 1990., a u analizi demografskih značajki Hrvata u Njemačkoj služila se službenim podacima Njemačkog saveznog statističkog ureda za 2009. godinu. Autorica drži da je najveću ulogu u očuvanju identiteta hrvatske zajednice u Njemačkoj odigralo 85 hrvatskih katoličkih misija koje djeluju na cijeloj

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

lom teritoriju Njemačke, no važno je i djelovanje hrvatskih etničkih organizacija te hrvatskih dopunskih škola, organiziranih u dva modela: jedan u nadležnosti Republike Hrvatske, a drugi u nadležnosti njemačkih saveznih zemalja. Autorica smatra da su se Hrvati vrlo dobro integrirali u njemačko društvo, a njihovo odluci povratka u Domovinu znatno pridonosi negativan odnos hrvatskih državnih institucija prema njihovoj reintegraciji, čime sebi nanose dvostruku štetu: odustaju od korištenja integracijskih potencijala hrvatskog iseljeništva, koji zatim na hrvatski prostor dolazi kao sredstvo globalnih neokolonijalnih interesa.

Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina: stanje i perspektive

Adolf Polegubić

Autor u radu ponajprije govori o dušobrižništvu za Hrvate u inozemstvu, a potom se osvrće na hrvatsko dušobrižništvo u Njemačkoj. Posebno je istaknuo važnost Hrvatskoga dušobrižničkog ureda u Frankfurtu na Majni te njegovih brojnih aktivnosti. Ured je tako u rujnu 1978. godine pokrenuo list hrvatskih katoličkih misija u Njemačkoj *Živila zajednica*, o kojem se također iscrpnoje govori u radu. Na kraju je progovorio i o perspektivi novih odnosa hrvatskoga iseljeništva i domovine istaknuvši kako danas hrvatske katoličke misije u Njemačkoj i u svijetu djeluju u sasvim novim okolnostima te kako će se jedino iz razumijevanja tih novih odnosa moći ostvarivati i perspektive novih odnosa domovinske Crkve i domovine prema hrvatskom iseljeništvu.

Autor zaključuje kako je nakon prijeđenih dvadeset godina hrvatske samostalnosti hrvatsko iseljeništvo sačuvalo čist obraz pred cijekupnom hrvatskom javnošću. S obzirom na to da hrvatsko iseljeništvo sa svojim umnim i materijalnim potencijalom i životnim iskustvom dosad nije bilo dobrodošlo u hrvatskoj političkoj javnosti, za nadati se da će ubuduće biti drugačije, što upućuje na perspektivu novih odnosa. U tom smislu autor posebnu nadu polaže u mlade sve uspješnije naraštaje hrvatskih iseljenika.

Mladi Hrvati u Njemačkoj

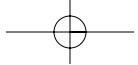
Jadranka Gvozdanović

Prilog daje kratak pregled povijesti hrvatske manjine u SR Njemačkoj od sredine dvadesetog stoljeća i oscilacija u migracijskim valovima koje su bile uvjetovane ne samo ekonomski nego u bitnoj mjeri i politički. Mladi Hrvati druge (i treće) generacije u Njemačkoj, koji se po naobrazbi u prosjeku pozitivno razlikuju od ostalih stanovnika Njemačke, razvili su pored transnacionalizma i transkulturnalizam te predstavljaju velik potencijal za Hrvatsku u EZ.

Fenomen prekoceanske lančane migracije i lokalni/regionalni identiteti

Rebeka Mesarić Žabčić

Lančana migracija označava skupno iseljavanje ljudi iz istog (A) područja (mjesta, regije) i njihovo skupno naseljavanje u drugo (B) područje. Prva iseljena skupina obično širi svoju skupinu na određenom području (B) regrutacijom novih članova iz istog područja iseljavanja (A). U radu se govori o fenomenu lančane migracije hrvatskih iseljenika s područja Dalmacije (Podgora), Kvarnera (Susak) u prekomorske zemlje (Novi Zeland, Sjedinjene Američke Države) u razdoblju s kraja 19. i 20. stoljeća u kontekstu njenog utjecaja u očuvanju lokanog/regionalnog identiteta. Rad se sastoji od dva konceptualno povezana dijela koja ujedinjuju povijesnu i suvremenu komponentu. U

Sažetci radova

---

prvom dijelu nastoji se pokazati kako su pojedine elemente (jezik, kultura, običaji) svojstvene određenoj regiji (Kvarner, dalmatinski otoci, Dalmacija) hrvatski iseljenici prenosili iz jedne društvene sredine u drugu i kako su ti elementi živjeli, preživljavali i modificirali se u zajednici pod utjecajem elementa nove društvene sredine. U drugom dijelu govori se o ulozi i značenju tradicijskog (lokanog/regionalnog) u suvremenom kontekstu, u oblikovanju identiteta potomaka iseljenika.

Samoborsko iseljeništvu u Sjedinjenim Američkim Državama: pogled iz domovine

Danijel Vojak

U radu su korišteni statistički izvori, arhivska i periodička građa te relevantna literatura. Analizom je obuhvaćeno iseljavanje stanovništva samoborskoga kotara u razdoblju od 1880-ih do 1918. na područje SAD-a. Prema dostupnim statističkim podacima u ovom se razdoblju u SAD iselilo između 2419 i 6781 stanovnika samoborskoga kotara. Većinom se iseljavalo muško stanovništvo s ruralnih područja kotara, a dio iseljenih Samoboraca organizirao se u društva putem kojih su aktivnije i organiziranije prikupljali pomoć za stanovnike »staroga kraja«. Veći dio iseljenih Samoboraca ostao je u SAD-u živjeti, dok se tek manji dio njih vratio.

Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda do Drugoga svjetskog rata

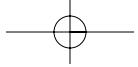
Ana Jura

U radu je obrađeno djelovanje hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu od početka do seljavanja pa do Drugog svjetskog rata. Uz pomoć arhivske građe Hrvatskoga državnog arhiva, ponajprije fondova Saveza organizacija iseljenika i Iseljeničkoga komesarijata, kao i relevantne literature, pokušala se što podrobnije objasniti uloga i doprinos Hrvata u gospodarskom životu Novog Zelanda. Osim što su se razmotrili razlozi iseljavanja iz domovine, kao i okolnosti i krajevi doseljavanja u Novi Zeland, analizirale su se i gospodarsko-socijalne prilike i uvjeti s kojima su se suočili naši iseljenici. Budući da nisu poznavali jezik te da su mahom bili siromašni, prvi poslovi koje su obavljali ujedno su bili oni fizički najteži. S vremenom su postupnim radom izgradili svoj status u novozelandском društvu, te su postali priznati djelatnici u raznim granama gospodarstva.

Hrvatske migrantske virtualne zajednice (HMVZ) u Argentini: konstruiranje identiteta u kiberprostoru (na primjeru Argentine)

Marina Perić Kaselj

U radu govorim o utjecaju informacijsko-komunikacijske tehnologije u konstruiranju identiteta HMVZ u Argentini. Putem analize načina samopredstavljanja (profil zajednice — osnovne informacije i vizualni elementi/fotografije) HMVZ u Argentini na društvenoj mreži Facebooku želim odgovoriti na pitanje kako iseljenici i njihovi potomci kao sudionici kompjutorski posredovane komunikacije čine zajednicu/e, kakva su njezina obilježja te koliko one odstupaju od zajednica u klasičnom smislu (stvarnom off-line svijetu)? Jesu li i koliko su isprepleteni mitološki sadržaji preneseni kroz iskustva i sjećanja iseljenika te koji su načini nove interpretacije povijesti potomaka iseljenika u svojstvu kohezivnog elementa u definiranja identiteta i pripadnosti zajednici?

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Hrvati u Brazilu

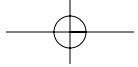
Marina Deur

Broj Hrvata i njihovih potomaka u Brazilu procjenjuje se danas na 20.000. U Brazilu živi sve manji broj Hrvata rođenih u Hrvatskoj, a stasava već četvrta generacija njihovih potomaka. Hrvatsko iseljeništvo u Brazilu pristiglo je u dva vala, a prvi val useljavanja zbio se tijekom 19. stoljeća. U nekim brazilskim naseljima nalazimo na mnoštvo hrvatskih potomaka koji više i ne znaju da su se njihovi preci prije stotinjak godina do-selili iz hrvatskih krajeva. U razdoblju između dva svjetska rata Brazil uvodi novu, izrazito useljeničku politiku. Tako 1924. godine pokreće snažnu promidžbu za sustavno useljavanje poljoprivrednika za rad na plantažama kave. Položaj onih koji su završili u unutrašnjosti države i radili kao poljoprivrednici bio je gotovo jednak ili čak teži od položaja robova. Hrvati koji su živjeli u gradskim područjima snašli su se bolje. Dio se uspješno bavio trgovackim poslovima, a drugi su bili činovnici i ostale slobodne profesije. Drugi val useljavanja bilježimo poslije Drugog svjetskog rata, a razlozi su bili poglavito ekonomski i politički. To su skupine iz svih hrvatskih krajeva, a većina je ostala u gradu São Paulu. Mnogi intelektualci, vojne osobe, svećenici, pripadnici slobodnih zanimanja, kvalificirani stručnjaci i poduzetnici čine sada hrvatsku dijasporu u Brazilu. Danas je sve manje naših ljudi rođenih u Hrvatskoj. Treće, četvrte generacije naših iseljenika asimilirane su, no i među njima se često budi zanimanje za »korijene«, osobito u trećem naraštaju.

Hrvatska kulturna promidžba kao jedan od preduvjeta očuvanja nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu

Zdenka Weber

Očuvanje nacionalnog identiteta jedna je od trajnih želja i iznimno važan cilj kada je riječ o predstavljanju kulturnih sadržaja namijenjenih Hrvatima u inozemstvu. Iako su projekti koje u suradnji s hrvatskim diplomatskim predstavništvima u inozemstvu organizira Odjel za kulturu Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija prvenstveno namijenjeni građanima zemlje primateljice, bitno je njihovo predstavljanje i Hrvatima koji žive u određenoj državi bez obzira na to o kojoj se iseljeničkoj generaciji radi. Riječ je, naime, o težnji da se vrijednim kulturnim i umjetničkim sadržajima potencijalne gledatelje/slušatelje upoznaje s vrijednim ostvarenjima hrvatske baštine i suvremenosti, kao svjedočanstvima povijesnoga kontinuiteta hrvatske kulture i njezine pripadnosti mediteranskom i srednjoeuropskom kulturnom krugu. Jer, što bi bio nacionalni identitet ako ne ukupnost povijesno nataloženih vrijednosti koje se protežu sve do naših dana, a po kojima se hrvatska kultura skladno, sa svim svojim posebnostima i značajkama, uklapa u zajedništvo kulturno razvijenih i osviještenih europskih naroda? U tom se kontekstu nastoji afirmirati narodnu baštinu i djela hrvatskih umjetnika na različitim područjima umjetničkog izražavanja ne bi li se kod Hrvata u inozemstvu razvijali ponos i dostojanstven odnos prema kulturi naroda kojemu podrijetlom pripadaju. Jednako je tako važno, u interakciji s kulturnim postignućima države useljenja, razvijati kulturni dijalog, nastojeći poticati ravnopravnu integraciju, ali ne i asimilaciju, kojom bi se izgubilo svijest o kulturi podrijetla. Dakako, na tom je planu bitno ulagati napore za očuvanje hrvatskog kao materinjeg jezika i omogućivati učenje hrvatskog jezika te podržavati sudjelovanje u hrvatskim kulturno-umjetničkim društvima koja djeluju u inozemstvu, a u kojima je, nažalost, osjetno sve manje sudjelovanje mlađih generacija.

Sažetci radova

Institut za hrvatski jezik u Melbourneu i priznanje hrvatskog jezika u Australiji

Ivan Hrštić, **Artur Nalis**

U radu se na temelju izvorne grade Instituta za hrvatski jezik u Melbourneu proučava djelovanje Instituta i hrvatske zajednice u Australiji na priznanju posebnosti hrvatskoga jezika u Australiji. Originalni dokumenti i potpuna dokumentacija nalaze se u Hrvatskom arhivu Australije u Sydneyju, a dio fotokopirane građe, uglavnom pisane korespondencije predstavnika Instituta s brojnim adresatima o temi priznanja hrvatskog jezika u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Institut za hrvatski jezik osnovan je 15. veljače 1979., a u njegovu su se radu posebno istaknuli Helena Češek, Artur Nalis, Jozo Pavlović, vlc. Josip Kasić, Marija Pavlović i Ana Stipanović. Hrvatski jezik priznat je u saveznoj državi Viktoriji 27. travnja 1979., a na razini Australije 7. listopada 1980., ali su brojne institucije to odbijale potvrditi i provoditi u praksi i nekoliko godina poslije.

Sveučilišna nastava hrvatskoga jezika, kulture i književnosti u SAD-u i Kanadi

Marica Čunčić

Stanje sveučilišne nastave hrvatskoga jezika, kulture i književnosti na sveučilištima u SAD-u (Indiana University, University of Pittsburgh, University of Iowa) i Kanadi (McMaster University, University of Waterloo, University of Toronto i Sheridan College) opisuje se na temelju autoričinoga iskustva (1985.—1996.) i dostupnih informacija s obzirom na naziv predmeta: hrvatski, srpskohrvatski, bosanski-hrvatski-srpski. Rezultati istraživanja pokazuju da napor Republike Hrvatske posljednjih dvadeset godina nisu bitno promijenili stanje sveučilišne nastave hrvatskoga jezika, kulture i književnosti.

E-učenje hrvatskoga kao nasljednoga jezika: trenutačno stanje i razvojne perspektive

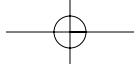
Lada Kanajet Šimić, Lidija Cvikić

U radu se raspravlja o stanju e-učenja u području hrvatskoga kao inoga jezika (J2) te se navode perspektive njegove uporabe u poučavanju hrvatskoga kao nasljednoga jezika. Naslijedni su govornici posebna skupina jezičnih učenika koji se odlikuju visokom motiviranošću za učenje jezika te poznavanjem kulture i tradicije. Ograničene mogućnosti učenja hrvatskoga u pojedinim sredinama te neprikladnost postojećih nastavnih materijala često se navode kao glavni problemi u učenju i poučavanju hrvatskoga kao nasljednoga jezika. U radu se navode primjeri uporabe različitih modela e-učenja za hrvatski kao J2 te se na temelju iznesenih spoznaja raspravlja o njihovoj prikladnosti i primjenjivosti za poučavanje hrvatskoga kao nasljednoga jezika. Zaključuje se kako je e-učenje trenutačno najučinkovitiji način poučavanja naslijednih govornika kojim je moguće odgovoriti na glavne izazove poučavanja ove skupine učenika.

Slobodna riječ u hrvatskom egzilu s osvrtom na časopis *Kroatische Berichte* (1976.—1990.)

Stjepan Šulek

Slobodna riječ hrvatskog iseljeništva razvijana je na svim kontinentima u više od 500 publikacija (npr. novine, revije, knjige, proglaši, časopisi, godišnjaci) koje su izlazile na hrvatskom i stranim jezicima. Članak nudi kratak osvrt na jednu od njih. Riječ je o

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

časopisu *Kroatische Berichte (Hrvatska izvješća)* u kojem su tekstovi na njemačkom jeziku objavljivani od 1976. do 1990. godine. Časopis je tematski bio posvećen podjednako političkim i kulturnim pitanjima, a posebna pozornost u radu je posvećena njegovim osnivačima, urednicima, uglednim suradnicima, financijerima, ciljevima itd.

Hrvatska iseljenička periodika u 21. stoljeću

Vesna Kukavica

Autorica u radu govori o važnoj ulozi hrvatske iseljeničke periodike u svakodnevnom životu hrvatskih iseljenika te njezinu ulozi u njihovoj integraciji s domovinom. Koje publikacije izlaze danas (časopisi, hrvatski kalendarji, godišnjaci, almanasi, bibliografski priručnici itd.)? S kojim se poteškoćama publicisti, urednici i nakladnici hrvatskih iseljeničkih publikacija susreću? Članak nudi odgovore na ta, ali i brojna druga relevantna pitanja.

Doprinos Hrvatske seljačke stranke očuvanju ideje hrvatske samostalnosti u hrvatskom iseljeništvu od 1945. do 1990. godine i stvaranju samostalne Hrvatske

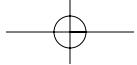
Ivan Tepeš

HSS je svojim političkim, kulturnim, prosvjetnim i dobrotvornim radom u emigraciji 45 godina sudjelovao, uz druge hrvatske emigrantske organizacije, u očuvanju ideje hrvatske samostalnosti, koja se uspjela ostvariti u obliku samostalne i neovisne države 1991. godine. HSS će u cijelom svojem djelovanju u emigraciji poslije 1945. svoj legitimitet jedinog predstavnika hrvatskoga naroda temeljiti na činjenici gotovo plebiscitarne potpore birača na teritoriju Hrvatske u svim izborima nakon 1920., a pogotovo na zadnjim demokratskim izborima, održanim 1939. u Kraljevini Jugoslaviji. Takav će stav u politici HSS-a biti otegnotna okolnost u suradnji s drugim emigrantskim organizacijama i u trenucima kada je politička emigracija u 70-im i 80-im godinama bila vrlo blizu svog cilja potpunog okupljanja u jednu organizaciju. Unatoč svim lutanjima vodstva HSS-a oko koncepcije državotvornosti Hrvatske, ipak će većim dijelom prevladati koncept neovisne hrvatske države uredene na demokratskim načelima, što će posebno doći do izražaja nakon smrti predsjednika Mačeka 1964. Program temeljen na politici utemeljitelja hrvatskog seljačkog pokreta Stjepana Radića bit će jedna od sastavnica programa Hrvatske demokratske zajednice na čelu s predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom, koji je svoju povezanost s politikom HSS-a isticao od početka stvaranja hrvatske države i političkih promjena 1989. godine.

Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima u SAD-u i Kanadi (1966.—1987.)

Ivan Čizmić

U radu autor na temelju relevantne periodike i literature istražuje odnos dr. Franje Tuđmana s hrvatskim iseljeništvom u SAD-u i Kanadi od 1966. do 1987., u uvjetima njegova ilegalnog djelovanja. U posjetu SAD-u 1966. Tuđman je stupio u kontakt s istaknutim hrvatskim iseljenicima, a sudski procesi protiv njega i osude 1972. te 1981. godine bili su u iseljeništvu vrlo praćeni. U povodu 20. godišnjice izlaženja *Hrvatska revija* nagradila ga je 1970. za knjigu *Velike ideje i mali narodi*, a 1981. mu je, želeći ga približiti hrvatskom iseljeništvu, tiskala knjigu *Nacionalno pitanje u suvremenoj Eu-*

Sažetci radova

---

ropi. Tuđmanove kritike režima u SFRJ glasno su odjekivale u iseljeništvu, a to razdoblje njegova djelovanja kulminiralo je posjetom Kanadi 1987. i početkom dogovora programa o suradnji domovinske i iseljene Hrvatske.

Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju Republike Hrvatske

Gordan Grlić Radman

Autor analizira institucionalni put međunarodnopravnog priznanja Republike Hrvatske. S jedne strane taj put je bio otežan zbog nespremnosti međunarodne zajednice da prihvati novu geopolitičku realnost, a s druge zbog velikosrpske agresije koja je stvorila veliku sigurnosnopolitičku, humanitarnu i izbjegličku krizu u Hrvatskoj. Na primjerima nekih europskih država i SAD-a autor pokazuje kako je međunarodna zajednica, na početku krize, podržavala jedinstvo bivše jugoslavenske zajednice — odnosno politiku srbijanskog čelnika Miloševića — koja se trebala održati makar i nasilnim putem. Do promjene stava i percepcije o glavnom krivcu unutarnjeg sukoba i vojne agresije, dolazi tek u drugoj polovici 1991. zahvaljujući značajnoj ulozi i utjecaju hrvatskog iseljeništva. O dimenziji i stupnju toga utjecaja ne postoji, međutim, stručna analiza koja bi utvrdila i verificirala politički značaj njihovih aktivnosti. Autor predlaže da nadležne institucije u RH istraže stvarni utjecaj Hrvata izvan domovine na pozitivnu percepciju Hrvatske u očima međunarodne javnosti, koje je omogućilo priznanje Republike Hrvatske.

Promicanje istine o Hrvatima u Saveznoj Republici Njemačkoj

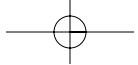
Gojko Borić

Za vrijeme komunističke Jugoslavije imidž Hrvata u Njemačkoj nije postojao jer je u medijima, kulturnim institucijama i svakidašnjem životu sve bilo »jugoslawisch«. Pisalo se o hrvatskim pokrajinama Dalmaciji, Istri i Lici kao turističkim destinacijama i područjima za snimanje filmova po romanima Karla Maya, ali o Hrvatskoj kao cjelini malo se znalo. Tek su neki njemački novinari i publicisti počeli pisati o hrvatskim problemima neovisno o jugoslavenskim političkim okvirima. No, uglavnom su se zauzimali za opstanak Jugoslavije kao brane pred nadiranjem sovjetskog imperializma prema Jadranskom moru, pri čemu su ipak žigosali kršenja ljudskih i kolektivnih prava potlačenih naroda kao Hrvata, kosovskih Albanaca i Bošnjaka. Da bi smanjili efekte jugoslavenske propagande hrvatski emigranti osnovali su sedamdesetih godina prošlog stoljeća tromjesečnik na njemačkom jeziku *Kroatische Berichte*. Časopis je dolazio na najvažnije njemačke političke i kulturne adrese, a prestao je izlaziti prije 20 godina, nakon uspostavljanja hrvatske države. Prije deset godina Hrvati u Njemačkoj osnovali su internetski portal pod naslovom *Bulletin*, koji izdaje Hrvatska kuća u Kölnu. Svrha je portala upoznavati njemačku javnost s političkim, ekonomskim i kulturnim prilikama u Hrvatskoj i s položajem Hrvata u Bosni i Hercegovini. *Bulletin* se šalje na nekoliko tisuća relevantnih adresa u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj. Uređuju ga Gojko Borić i Karl Müller, a širi se i uz pomoć Hrvatskoga svjetskog kongresa u Njemačkoj.

Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske

Tomislav Đurasović

Autor u radu donosi svoja razmišljanja o trenutačnim odnosima između domovinske i iseljene Hrvatske u kontekstu globalizacije i Europske unije. Pritom u procesu globalizacije

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

lizacije razlikuje tri pojma: globalizaciju kao političko-ekonomski pojam za galopirajući proces svjetske podjele rada, globalizam kao ideologiju neoliberalizma te globalitet, prema kojem svi već duže živimo u tzv. svjetskom društvu. Analizirajući ulogu i položaj Europske unije danas, smatra kako ona nema budućnost te da je nekontrolirani i ubrzani proces njezina širenja »razvodnjo« njezine ciljeve i karakter. U tom kontekstu, autor smatra da je jaz između hrvatske vladajuće elite i hrvatskog izvandomovinstva dosegnuo najdublju razinu, a analizirajući taj odnos usredotočuje se na dva razloga: pogrešno poimanje hrvatske domovine te nikada točno definiran pojam hrvatskog izvandomovinstva odnosno iseljeništva.

Useljeničke politike Republike Hrvatske u njezinim zakonima i državnim tijelima od 1991. do danas

Branko Barbić

Hrvatska danas nema svoju artikuliranu useljeničku politiku, koja se može iščitati iz njenih zakona i institucija. U njima se uočava da hrvatska useljenička politika ide u suprotnom smjeru od politike europskih zemalja, koje su useljeničku politiku stavile u vrh svojih prioriteta. Od bivšeg Ministarstva useljeništva RH nije ostalo ništa. Hrvati se nastavljaju iseljavati iz Hrvatske. Dosejavaju se stranci. Dogada se puzajuća zamjena stanovništva. Dolazak 66 ilegalnih imigranata bez kapetana 2012. godine pokazuje da su Hrvatsku otkrili trgovci ljudima, a bez svoje useljeničke politike Hrvatska je u opasnosti gubljenja hrvatskog državnog karaktera.

Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu

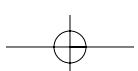
Božo Skoko

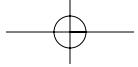
Rad se bavi važnošću imidža države u suvremenim međunarodnim odnosima, s posebnim naglaskom na imidž Hrvatske i načine njegova stvaranja. Autor se posebno fokusira na ulogu hrvatskih iseljenika u stvaranju slike o Hrvatskoj među građanima država primateljica te općenito doprinos iseljeništva promociji Hrvatske u svijetu. Autor ističe važnu ulogu iseljenih Hrvata i njihovih potomaka u promicanju istine o Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata te iznimnu važnost njihova djelovanja u čuvanju i promicanju hrvatskog identiteta te lobiranju za Hrvatsku i njezine interese. Posebno naglašava kako Hrvati i njihovi potomci u svijetu postaju hrvatski glasnogovornici bez obzira na njihovu aktivnu ili pasivnu ulogu u tom procesu. Tako nastaje međuvisnost imidža pojedinih iseljeničkih zajednica i njihove domovine, neovisno o njihovoj volji. Autor također analizira goleme neiskorištene mogućnosti hrvatskog iseljeništva u pogledu promocije njihove domovine te donosi konkretne prijedloge za aktivniju ulogu iseljenika u promociji Hrvatske i jači angažman domovinskih institucija u povezivanju sa dijasporom i pomaganju u tim procesima.

Hrvatski identitet između moderne i postmoderne

Jure Vujić

Hrvatski identitet u postmodernom razdoblju obilježen je odsutnošću jasne društvene integracije i nacionalne homogene policentrične identifikacije te pomanjkanjem stabilne i građanske političke kulture. To se odnosi prvenstveno ne samo na domovinu ili iseljenu Hrvatsku koju ne dijelim, već kako bi se prikazali društveno-politički simptomi koji vuku korijene već iz 1945. godine kada je nastao cijeli proces »osakaćenja na-

Sažetci radova

cije« kroz onemogućivanje prirodne smjene generacija u povodu likvidiranja elitnih građanskih slojeva i generacijskih stupova nacionalnog korpusa od Bleiburga nadalje. U suvremenom postmodernom društvu sociološki rezovi i procesi generacijskog psiho-sociološkog rastvaranja i identitetnog urušavanja se nastavljaju.

Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies — An Account of Recent Developments

Caroline Hornstein Tomić

U radu se raspravlja o dosadašnjem razvoju, postojećim obilježjima i budućim trendovima migracija iz Hrvatske prema Njemačkoj. Utemeljen je na empirijskim istraživanjima, a u njemu se opisuje kako su privremena i kružna migracija te transnacionalne aktivnosti između ovih dviju država postali prevladavajući obrazac mobilnosti kvalificirane radne snage, odražavajući tako opće europske trendove mobilnosti. Autorica promatra motive, odgovore na strukturne potpore i poticaje, očekivanja te slike o domu i domaćoj okolini kao upravljačke i strukturirajuće sile migrantskih aktivnosti. Kao dio postojećih obilježja, koja su u radu komparativno promatrana kroz više generacija, ističe se povratak u domovinu odnosno reemigracija iz Njemačke u Hrvatsku nakon stjecanja nezavisnosti. Uzimajući u obzir heterogenost domovinske migracije, prepoznatljive su sličnosti takve migracije i povratničkih iskustava, koji se mogu prepoznati s obzirom na motivaciju, odgovore na strukturne šanse, životne planove, menadžment identiteta i integraciju. Autorica u radu stavlja naglasak i na prijenos znanja, kulture i iskustva koji prati migracijske aktivnosti te koji je neotkriven potencijal za inovacije i razvoj, ali i međunarodnu (bi- i multilateralnu) suradnju.

Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit': Promjenljive artikulacije povratka u domovinu među hrvatskim ekonomskim migrantima u Njemačkoj

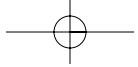
Jasna Čapo

Na temelju narativnoga materijala prikupljenoga među hrvatskim gastarbajterima podrijetlom iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a koji tri ili četiri desetljeća žive i rade u Njemačkoj, u radu se analiziraju mijene u artikulaciji njihova plana povratka u domovinu. Pokazuje se da je povratak rezultat složenoga procesa odlučivanja unutar okvira koji je zadan promjenjivim migracijskim politikama i mjerama u zemlji useljenja i u zemlji podrijetla te da proces odlučivanja sadrži pragmatično odmjeravanje mogućnosti što se migrantu nude u obje zemlje. Nadalje, argumentira se da je planiranje stalno iznova redefinirano s obzirom na individualni i obiteljski životni tijek i povjesno vrijeme. Ti mikro-, mezo- i makročimbenici utječu na promjene u značenju povratka te mogu dovesti do odustajanja od povratka.

Post-migration Dynamics: Towards a New Configuration of a Transnational Social Space

Walter Vorl Lalich

Dinamičnost postiseljeničke demografske i suvremene globalne društvene strukture redefiniraju hrvatsko-australski transnacionalni društveni prostor utječući na sadržaj, kvalitetu i intenzitet odnosa. Hrvatska postaje zemljom useljavanja, a Australija više nije isključivo zemlja doseljavanja. Transnacionalni prostor koji spaja ove udaljene lokalitete sve više će definirati sudjelovanje potomaka iseljenika kojima je hrvatski tek dru-

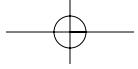

gi jezik komuniciranja, njihovim potrebama, interesima i aspiracijama. Kretanja unutar hrvatsko-australskog transnacionalnog prostora upućuju na njegovu dinamičnost i probleme. Hrvatske institucije će imati sve veću ulogu u konvergenciji interesa matice i izmijenjene periferije s ciljem intenzivnijeg uključenja potomaka iseljenika u transnacionalni prostor. Uključenje kreativnog i radnog potencijala potomaka u interesu je Hrvatske prema svjetskoj konkurenciji; alternativa je gubitak dragocjenih spona stvorenih iseljavanjem.

Mladi povratnik na radnom tržištu u Hrvatskoj

Zvonimir Milas, Nikolina Vukojević

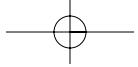
U članku dajemo prikaz o »mladom povratniku« i njegovu uključenju u tržište rada u Hrvatskoj iz perspektive naših dviju tvrtki: Litterate d.o.o., koja se bavi podukom stranih jezika i ISG savjetovanja d.o.o., koja se bavi posredovanjem u zapošljavanju. Analizirali smo izglede za ostajanje mladog povratnika u Hrvatskoj, uvažavajući potražnju za njegovim profesionalnim profilom na tržištu rada. Istaknuli smo prednosti i nedostatke tipičnog mladog povratnika i pokušali ocijeniti perspektive povratnika u budućnosti. Zaključili smo kako je neophodno da država stvorи specifičan institucijski okvir za aktivno vrbovanje na imigraciju potencijalnih povratnika kao i za njihov trajan osstanak u domovini. Pretpostavljamo da bi se uspješna integracija mlađih povratnika znatno odrazila na konkurenčijsku sposobnost hrvatskog gospodarstva u uvjetima slobodne trgovine.

○ autorima

Branko BARBIĆ. Osnovnu školu pohađao je u Šćitovu Polju i Gromiljaku kraj Kiseljaka (1961.), a srednju u Dubrovniku (1965.). Diplomirao je na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu (1969.), a potom teologiju na Pontificia Universita Urbaniana u Rimu (1973.), odgojne znanosti na Pontificia Universita Salesiana u Rimu (1977.) te političke znanosti na Sveučilištu u Melburneu (1989.). Svećeničke dužnosti obavljao je u Rimu (1973.—1980.), a potom je bio kapelan u tri njemačke župe (Rain na rijeci Lech, Bayerdilling, Staudheim) te u hrvatskoj katoličkoj misiji Sunshine, gdje je napustio svećenički poziv. Predavao je hrvatski jezik u srednjoj školi u Melburneu te talijanski, vjerski odgoj i biblijski studij na De la Salle Collegeu u Melburneu. Radio je kao socijalni radnik u više australskih državnih institucija. Bio je aktivan u političkom, obrazovnom i društvenom životu hrvatskog iseljeništva: član je HNV-a od 1970., Hrvatskoga saveza Uzdanica — Hrvatska mladež/Melbourne, Hrvatskog društva učitelja od 1982., predsjednik i tajnik Hrvatskog međudruštvenog odbora savezne države Viktorije. Zalagao se za priznanje hrvatskog jezika u Australiji. Jedan je od osnivača lista *Hrvatski vjesnik* (Melbourne 1982.), a surađivao je i u *Novoj Hrvatskoj*. Suosnivač je HDZ-a u Australiji. U Zagreb se vratio 1991., gdje je radio u Hini, zatim kao savjetnik predsjednika Sabora te kao koordinator za Srednju Bosnu pri HVO-u. Nakon Domovinskog rata bio je savjetnik u saborskome odboru za zaštitu okoliša i prostornog uređenja, a od 2010. tajnik je saborskog odbora za Hrvate izvan RH. Nositelj je više odličja za svoj rad u iseljeništvu.

Gojko BORIĆ (Podgora, 1932.). Pučku školu pohađao u Podgori. Krajem 1943. godine s roditeljima preko Italije bježi u El Shatt (Egipat). Nakon rata školuje se u Makarskoj, Zagrebu i Splitu gdje je završio Srednju tehničku školu. S istomišljenicima je pokušao pokrenuti oporbeni časopis *Kritika*, što je onemogućila UDBA. Zbog prijetnji uhićenjem, 1954. godine s četvoricom prijatelja bježi u Graz, gdje dobiva politički azil. Odmah je uspostavio vezu s književnikom Vinkom Nikolićem i u *Hrvatskoj reviji* počeo objavljivati književne kritike i osvrte. Kasnije je pisao i političke raščlambe. Nakon kratkog boravka u Španjolskoj, pozivaju ga u Köln gdje narednih 35 godina na RTV-postaji Deutsche Welle radi, a pred kraj službovanja i uređuje, emisije na hrvatskom jeziku. Suosnivač je i suradnik časopisa *Nova Hrvatska* i *Poruka slobodne Hrvatske* u Londonu. Bio je prvi Hrvat koji je objavio članak u časopisu istočnoeropskih intelektualaca u egzilu *Kontinent*. Bio je suosnivač časopisa na njemačkom jeziku *Kroatische Berichte* i suradnik revije na španjolskom jeziku *Studia Croatica*. Sudjelovao je na Skupu hrvatskih intelektualaca u izbjeglištvu u Švicarskoj te na simpoziju o Dalmaciji u Bonnu. Nakon prvih slobodnih izbora u Hrvatskoj povremeno se vraća u domovinu. Surađuje u *Vjesniku*; dopisnik je *Slobodne Dalmacije* iz Bonna, u kojoj piše kolumnu

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

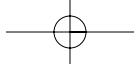
»S inozemnog vidikovca«, čiji su izabrani dijelovi objavljeni u istoimenoj knjizi (Erasmus, Zagreb, 1995.). Bio je suradnik u zborniku Alide Bremer *Jugoslawische (Sch)erben* (Fibre Verlag, Münster, 1993.). Svoja sjećanja objavio je u knjizi *Hvat izvan domovine* (Naklada Pavičić, Zagreb, 2007.). Bio je stalni suradnik *Vijenca, Hrvatske revije, Mosta/The Bridge i Fokusa*; redovito piše za *Hrvatski list*. Uredio je zbornik radova hrvatskih povjesničara i publicista *Kroatischer Unabhängkeitskampf: berechtigt und gerecht* usmjeren protiv pamfleta njemačkog novinara Ulricha Schillera *Deutschland und seine Kroaten*.

Lidija CVIKIĆ (Osijek, 1975.). Diplomirala je hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te doktorirala iz područja filologije. Od 2001. do 2011. godine radila je kao znanstvena novakinja na projektima s temom hrvatskoga kao inoga jezika na Odsjeku za kroatistiku. Od 2011. godine docentica je na Učiteljskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Njezin znanstveni interes usmjerjen je na usvajanje hrvatskoga kao drugoga, stranoga i nasljednoga jezika s posebnim naglaskom na usvajanje morfološke i rječnika. O navedenim je temama objavila četresetak radova te sudjelovala na brojnim skupovima u zemlji i inozemstvu. Suradnica je na više domaćih i inozemnih projekata, a hrvatski kao J2 predavala je u SAD-u i Zagrebu. Jedan je od autora online tečaja hrvatskoga kao inoga jezika HiT-1.

Jasna ČAPO. Diplomirala je etnologiju i francuski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te kulturnu antropologiju i demografiju na kalifornijskom sveučilištu u Berkeleyju. Znanstvena je savjetnica u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Dobitnica stipendija francuske i austrijske vlade te Humboldtove stipendije za istraživanje hrvatske ekonomske migracije u Njemačkoj. Održala je pojedinačna pozvana predavanja na nizu stranih sveučilišta; bila je gostujuća profesorica na sveučilištima u Beču, Ljubljani, Aix-en-Provence i Toulouse; predaje na tri poslijediplomska studija u Zagrebu i Dubrovniku. Recentne teme njezina interesa su hrvatski identitet u domovinskom i iseljenom kontekstu te prisilne migracije. Autorica je knjige izbjegličke tematike *Strangers either way* (Berghahn Books, New York, 2007., 2011. paperback), suurednica zbornika *Co-Ethnic Migrations Compared* (Sagner Verlag, München, 2010.), suurednica zbornika *Mjesto, nemjesto. Interdisciplinarna promišljanja prostora i kulture* (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2011.), suurednica posebnoga broja časopisa *Ethnologie française* posvećenoga hrvatskoj etnologiji: *Croatie. Hybridations et résistances* (br. 2, 2013.) te zbornika *Didov san. Transgranična iskustva hrvatskih iseljenika* (Institut za etnologiju i folkloristiku i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2014.).

Ivan ČIZMIĆ (1934.). Zasluzni znanstvenik u mirovini, bio je zaposlen u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Glavno je područje njegova rada povijest hrvatskog odseljeništva. Objavio je više knjiga i brojne znanstvene i stručne radove o različitim razdobljima i aspektima hrvatske odselidbe te o hrvatskim odseljeničkim zajednicama. Nezabilazan je autoritet u istraživanju hrvatskog odseljeništva.

Marica ČUNČIĆ. Godine 1987. doktorirala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a od 1997. godine radi u Staroslavenskom institutu. Kao dobbitnica Fulbrightove stipendije 1985. godine predavala je hrvatski jezik na Sveučilištu Indiana u Bloombergtonu (1985.—1986.) i Sveučilištu u Pittsburghu (1986.—1988.). U Kanadi je bila gošća i vanjska suradnica Papinskoga instituta za srednji vijek u Torontu (1988.—1991.) i glavna urednica hrvatskoga časopisa *Gaudeamus, Association of alumni and*

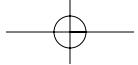
O autorima

---

friends of Croatian Universities na engleskome jeziku (1992.—1996.). Predavala je hrvatsku književnost na Sveučilištu McMaster u Hamiltonu (1992.) te inicirala i predavala hrvatski jezik i kulturu na Sheridan Collegeu (1994.—1996.). Bila je voditeljica ljetnoga programa hrvatske škole u Norvalu (1989.), profesorica u hrvatskoj katoličkoj srednjoj školi u Oakvilleu (1990.—1996.) te profesorica i zamjenica ravnatelja hrvatskoga i poljskoga programa u katoličkoj školi u Torontu (1992.—1996.). Napisala je udžbenik *Hrvatska književnost* (Brampton, 1992.) za hrvatske srednje škole. Od 2005. godine ravnateljica je Staroslavenskog instituta i urednica računalnih programa u digitalizaciji institutske grade, a od 2008. godine glavna je i odgovorna urednica institutskog međunarodnog znanstvenog časopisa *Slovo*. Autorica je niza znanstvenih i stručnih djela. Nekoliko semestara predavala je na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove Sveučilišta u Zagrebu, bila urednica i voditeljica kontakt-emisija na Hrvatskom katoličkom radiju i Radio Mariji, gostovala je u radijskim i televizijskim emisijama te držala brojna predavanja u Hrvatskoj i inozemstvu, uključujući i Sveučilište Harvard.

Marina DEUR (1967., São Paulo, Brazil). U São Paulu završila je osnovno i srednjoškolsko obrazovanje te diplomirala i stekla zvanje diplomiranog inženjera biologije — smjer ekologija i profesora biologije (1989.). U studenom 1990. godine doselila se u Zagreb. Po završetku studija prvo radno iskustvo stekla je u Brazilu, u Centru za nadzor okoliša pri brazilskom državnom centru za istraživanja u poljoprivredi EMBRAPA. Nakon dolaska u Hrvatsku, zaposlila se u Poljoprivrednom centru Hrvatske na poslovima organizacije poljoprivredne savjetodavne službe. U srpnju 1994. primljena je u Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva Republike Hrvatske, Sektor savjetodavne poljoprivredne službe, a 1995. godine prešla je u Sektor razvoja i međunarodne suradnje u istom Ministarstvu kao viša stručna savjetnica u Odjelu međunarodne suradnje. Od svibnja 2008. godine voditeljica je Odsjeka za multilateralnu suradnju pri Odjelu međunarodne suradnje u Upravi za poljoprivrednu politiku i međunarodnu suradnju u Ministarstvu poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja Republike Hrvatske. Magistrirala je na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu međunarodne odnose i nacionalnu sigurnost. Od 1992. godine je lektorica — vanjska suradnica na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Odsjeku za romanistiku — portugalski jezik. Tijekom Domovinskog rata bila je dopisnica brazilskog radija Nova Eldorada AM. Odlikovana je Redom hrvatskog pletera Republike Hrvatske.

Tomislav ĐURASOVIĆ. Završio je Fakultet vanjske trgovine i turizma u Dubrovniku. Za vrijeme Hrvatskoga proljeća bio je član predsjedništva Studentskog odbora u Dubrovniku i Amnesty Internationala, zbog čega je uhićen i suđen. Od 1972. godine živio je u Njemačkoj kao politički izbjeglica. Studirao je ekonomske i informatičke znanosti u Münchenu i Kielu te, kasnije, studij menadžmenta za kakvoću. Diplomirao je radom *Gospodarenje, informatika i sustavi kakvoće*. Bio je član više hrvatskih političkih udruga u izbjeglištvu, prvi generalni opunomoćenik Hrvatskoga narodnog vijeća za Njemačku i, do prelaska u uredništvo *Hrvatskog lista*, glavni urednik lista *Odjek*. Od 1990. godine, odlukama skupština općina, izabran je za glavnog opunomoćenika općina Dubrovnik i Ravno za cijelo njemačko govorno područje. Utemeljitelj je i prvi predsjednik Hrvatskog gospodarskog saveza u Njemačkoj, od 1992. godine član Upravnog odbora Društva hrvatskih intelektualaca u Bavarskoj, a od 1997. godine i njegov dopredsjednik. Radi kao samostalni stručni savjetnik na području ekonomske informatike i sustava kakvoće. Autor je knjige *Svjedok olovnih vremena*.

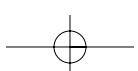

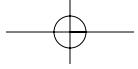
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Gordan GRLIĆ RADMAN (Prisoje, BiH, 1958.). Radi u Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija; stalni je predstavnik Republike Hrvatske u Dunavskoj komisiji u Budimpešti. Nakon završetka studija i stjecanja zvanja dipl. ing. agr. oec. (1982.) živi i radi u Švicarskoj gdje se stručno usavršava. U Hrvatsku se vraća 1991. godine na mjesto poslovodnog tajnika Medicinskog fakulteta u Zagrebu, a potom, kao djelatnik Ministarstva vanjskih poslova (1992.), ponovno odlazi u Švicarsku sa zadaćom ustrojavanja hrvatske diplomatsko-konzularne mreže (Bern, Ženeva, Zürich). Do tog vremena sudjelovao je i u koordinaciji humanitarne pomoći u Sanitetском stožeru RH i Uredu za izbjeglice i prognanike Vlade RH, a bio je i član dviju vladinih delegacija (1991.). Nakon Švicarske, diplomatsko iskustvo stjecao je u hrvatskim veleposlanstvima u Sofiji i Budimpešti. U statusu veleposlanika obnašao je i dužnost tajnika Ministarstva vanjskih poslova RH (1999.—2000.). Višekratno je bio izaslanik premijera na međunarodnim konferencijama. Na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu magistrira (2002.) radom Švicarska i njena neutralnost i doktorira (2007.) disertacijom *Neutralnost i nova europska sigurnosna arhitektura*. Objavio je više radova u časopisima s međunarodnom recenzijom te sudjelovao na znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu. Autor je knjige *Neutralnost i nova europska sigurnost* (Golden marketing, Zagreb, 2009.). Povremeno je predavao na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Policijskoj akademiji. Tijekom 2006. i 2007. godine u Stuttgартu držao je više predavanja na temu *Kroatien auf dem Weg in die EU*. Stalni je predavač na Visokoj školi međunarodnih odnosa i diplomacije i na Diplomatskoj akademiji MVPEI-a. Član je Centra za međunarodne studije gdje obnaša dužnost generalnog direktora. Kao član UO Atlantskog vijeća Hrvatske sudjelovao je na međunarodnim konferencijama u inozemstvu te, u suradnji s Veleposlanstvom SAD-a, na javnim tribinama s ciljem realizacije projekta informiranja i edukacije hrvatskih građana o koristima i obvezama članstva Republike Hrvatske u NATO-u. Izabran u znanstveno zvanje znanstvenog suradnika.

Jadranka GOZDANOVIĆ (Zagreb, 1947.). Pohađala je studij rusistike i anglistike na Sveučilištu u Zagrebu (1965.—1966.) i studij slavistike i opće lingvistike na Sveučilištu u Amsterdamu (1966.—1970.) gdje je 1979. stekla doktorat iz područja slavistike i fonetike. U Amsterdamu je radila kao asistentica, a potom i kao docentica (1970.—1997.). Za to vrijeme bila je članica komisije za znanstvene projekte pri nadležnom ministarstvu te članica publikacijske komisije Societas Linguistica Europaea. U zvanje redovnog profesora izabrana je 1997. u Njemačkoj, gdje je do 2003. godine radila kao redovna profesorica slavenskog jezikoslovlja na Sveučilištu u Mannheimu te bila druga glasnogovornica DFG-ove istraživačke grupe Jezična varijacija kao komunikativna praksa: formalni i funkcionalni parametri. U razdoblju od 2000. do 2003. godine bila je dekanica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mannheimu, a potom i redovna profesorica slavenske filologije na Sveučilištu u Heidelbergu te pročelnica Katedre za slavistiku. Od 1. rujna 2008. godine prodekanica je Fakulteta za moderne jezike i književnosti Sveučilišta u Heidelbergu i pročelnica Instituta za slavistiku pri istom Sveučilištu, a od 2011. godine članica odbora za pitanja ravnopravnosti u znanosti LERU-a (League of European Research Universities). Dobitnica je nagrade Američkog udruženja predavača slavenskih i istočnoeuropskih jezika (American Association of Teachers of Slavic and East European Languages) za najbolju knjigu iz slavenske lingvistike 2010. godine (*Celtic and Slavic and the Great Migrations. Reconstructing Linguistic Pre-history*, Heidelberg, 2009.).

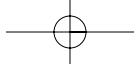
O autorima

Caroline HORNSTEIN TOMIĆ. Magistrirala je kulturnu antropologiju i doktorirala sociologiju na Sveučilištu Goethe u Frankfurtu na Majni. Viša je znanstvena suradnica u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu i docentica na Katedri za antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U svojoj prvoj knjizi, objavljenoj 1995., bavila se drugom generacijom migranata, politikom naturalizacije u Njemačkoj i politikama europskih država u području državljanstva (*Das Dilemma der Einbürgерung/The Dilemma of Naturalization*, Leske + Budrich, Opladen). U drugoj knjizi, za koju je istraživanje provela na Sveučilištu MIT u Cambridgeu u SAD-u, bavila se kulturnim i antropološkim diskursima reprezentacije, identiteta i produkcije znanja (*Grenzgänger. Probleme interkultureller Verständigung / Bordercrossers. Problems of intercultural understanding*, Stroemfeld/Nexus, Frankfurt/Main, 2003.). Suurednica je zbornika *Didov san. Transgranična iskustva hrvatskih iseljenika* (Institut za etnologiju i folkloristiku i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2014.). Godine 2000. prištupila je zakladi Konrad Adenauer Stiftung na čelu čijeg je ureda u Bosni i Hercegovini bila od 2001. do 2005. godine. Njeni su znanstveni interesi povratne migracije, dinamika *brain drain/gain* i njihov utjecaj na procese socijalne i kulturne transformacije.

Ivan HRSTIĆ (Makarska, 1984.). Diplomirao je povijest i sociologiju na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu (2007.), gdje je i doktorirao na temu *Društveni razvoj Makarske od 1918. do 1929.* (2013.). Od 2008. godine zaposlen je u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar kao znanstveni novak. Sudjelovao je u provedbi više znanstvenih projekata, izlagao je na nekoliko međunarodnih i domaćih znanstvenih skupova te je autor više znanstvenih članaka. Poseban interes pokazuje za istraživanje povijesti hrvatskog iseljeništva te društvene povijesti Hrvatske u razdoblju između dvaju svjetskih ratova.

Ana JURA (Zagreb, 1984.). Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Zagrebu. Godine 2003. upisala je studij povijesti i kroatologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, gdje je diplomirala 2009. godine. U siječnju 2010. godine upisuje poslijediplomski doktorski studij povijesti na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Od lipnja 2009. godine surađuje kao vanjski suradnik na projektu *Leksikon hrvatskog iseljeništva i manjina* Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža. Kao vanjski suradnik Hrvatskog instituta za povijest surađuje u ispravci baze Poimenični popis žrtava u sklopu projekta *Ljudski gubici u Drugom svjetskom ratu i poraću*. Područje njezina znanstvenog interesa je hrvatska društvena povijest nakon Drugog svjetskog rata.

Katica JURČEVIĆ (Tomislavgrad, 1966.). Znanstvena suradnica u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Diplomirala je na Sveučilištu Bremen u Njemačkoj, gdje je i magistrirala. Završila je i jednogodišnji studij lingvistike i književnosti na Sveučilištu Essex u Colchesteru u Engleskoj. Doktorirala je (2007.) na polju sociologije migracija i socijalne povijesti na Sveučilištu Bremen disertacijom *Hrvatsko useljavanje u Saveznu Republiku Njemačku — istraživanje s posebnim naglaskom na fenomene i probleme akulturacije i integracije*. Od 1995. do 1997. godine vodila je program istraživanja hrvatskih iseljenika u Kanadi, a potom se 1997. zaposlila kao istraživačica u Institutu za migracijska istraživanja i interkulturnalne studije Sveučilišta u Osnabrücku, gdje je provodila istraživanje o hrvatskim iseljenicima u europskim zemljama. Autorica je knjige *Stari kraj i novi svijet: migracije hrvatskih iseljenika i akulturacija u SAD-u 1880.—1940.* (Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 2010.) te suurednica zbornika *Didov san*.

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

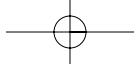
Transgranična iskustva hrvatskih iseljenika (Institut za etnologiju i folkloristiku i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2014.).

Lada KANAJET ŠIMIĆ (Zagreb, 1966.). Predavala je hrvatski jezik u jednoj zagrebačkoj osnovnoj školi (1991.—1997.); od 1997. godine radi u Hrvatskoj matici iseljenika kao savjetnica za školstvo i voditeljica škola hrvatskoga jezika i kulture, a od 2007. rukovoditeljica je Odjela za školstvo, znanost i šport. Osmislila je i sa stručnim timom realizirala projekte vezane uz učenje hrvatskog kao nasljednog jezika, od kojih su najznačajniji: radionice hrvatskoga jezika i kulture Hrvatski dani za djecu, mladež, učitelje i roditelje; mrežna stranica hrID — Hrvatski izvan domovine te internetski tečaj hrvatskoga jezika HIT-1. Sudjelovala je na znanstvenim skupovima o hrvatskom kao drugom i stranom jeziku (HIDIS), okruglim stolovima o hrvatskim studijima u svijetu, stručnim savjetovanjima za lektore inojezičnoga hrvatskoga i dr.

Vesna KUKAVICA. Godine 1985. diplomirala je komparativnu književnost i fonetiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tri godine radila je kao novinarka na Omladinskom radiju (danac Radio 101), a od sredine osamdesetih kao stručni suradnik za kazališnu kulturu u Kulturno-prosvjetnom saboru Hrvatske. Od sredine devadesetih do danas radi kao autorica i urednica nakladničke djelatnosti Hrvatske matice iseljenika. Od 1995. do 2000. bila je novinarka i urednica rubrike Kultura u prilogu Dom i svijet, koji je izlazio u sklopu inozemnog izdanja *Večernjeg lista*. U časopisima, zbornicima i srodnim publikacijama u Hrvatskoj i inozemstvu objavila je više stotina članaka, prikaza i feljtona na hrvatskom i engleskom jeziku iz područja kulture te jednu monografiju s područja kulture i nakladništva hrvatskog iseljeništva. Uredila je 35 knjiga i 11 godišnjaka Hrvatske matice iseljenika. Stalna je suradnica Hrvatskog radija, a u emisiji *Hrvatima izvan domovine* od 1995. do 2010. godine objavila je stotine eseja i osvrta na književna i publicistička djela građana hrvatskog podrijetla iz tridesetak zemalja svijeta.

Walter Vori LALIĆ. Rođen je u Zapadnoj Australiji, a školovao se u Splitu. Diplomirao je na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, magistrirao na Sveučilištu Zapadne Australije u Perthu. Godine 2004. doktorirao je na University of Technology u Sydneyju disertacijom *Ethnic community capital: The development of ethnic social infrastructure in Sydney*. Njegovi znanstveni interesi su: problematika transnacionalnog prostora, etničke kolektivne akcije, povratak iseljenika i generacijske smjene. Profesor je na Sveučilištu Macquarie u Sydneyju.

Rebeka MESARIĆ ŽABČIĆ. Godine 2005. doktorirala je na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diplomatsku akademiju MVPEI-a završila je 2008. godine. Zaposlena je u Institutu za migracije i narodnosti u Zagrebu i većinom se bavi istraživanjima vezanima uz hrvatske iseljenike. Od 2002. do 2005. godine koordinirala je međunarodni projekt Migration and Intercultural Relations-Challenge for European Schools Today, Comenius 2-3 Inservice Training Course. Istodobno je u Bruxellesu bila glavna evaluatorica projekta. Od 2005. do 2008. godine s kolegicom iz Instituta koordinirala je međunarodni projekt Learning Migration. Godine 2002. bila je znanstveno-istraživački stipendist Istraživačkog vijeća (Research Council) iz Oslo na Sveučilištu u Stavangeru u Norveškoj. Višegodišnja je članica Hrvatskoga geografskog društva (HGD) iz Zagreba, Matice hrvatske, Hrvatskog gradiščansko-hrvatskog društva (HGH), Austrijskog kulturnog foruma, Alliance for Responsible, Plural and United World iz Pariza, EDRN-a (European Diaspora Research Network), Hrvatskoga svjet-

O autorima

---

skog sabora i AIESEE-a (Association Internationale D'études du Sud-Est Européen). Sudjelovala je na mnogim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima te objavila niz stručnih i znanstvenih radova. Predstavljala je Republiku Hrvatsku na Globalnom forumu o migracijama u Manili 2008. i u Ateni 2009. godine. Predaje na studiju povijesti Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

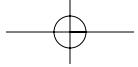
Zvonimir MILAS (Litterata d.o.o.), povratnik iz Austrije.

Artur NALIS bio je istaknut član hrvatske iseljeničke zajednice u Australiji i dugogodišnji tajnik Instituta za hrvatski jezik u Melbourneu.

Marina PERIĆ KASELJ. Godine 1998. diplomirala je na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Poslijediplomski znanstveni studij Komparativna politika završila je na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu obranom magistrske disertacije *Obrasci transformacije identiteta hrvatskih iseljenika u Čileu*. Doktorirala je na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu obranom disertacije *Komparativni prikaz transformacije identiteta hrvatskih iseljenika u Čileu i Argentini*. Od 1999. zaposlena je u Institutu za migracije i narodnosti. Područje njegina istraživanja su hrvatsko iseljeništvo i hrvatske prekomorske migracije te identitet hrvatskih iseljeničkih zajednica u Evropi i svijetu.

Adolf POLEGUBIĆ (Šibenik, 1962.). Diplomirao je filozofiju i teologiju na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj (1982.—1983.) i Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1984.—1988.). Godine 1997. doktorirao je teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Beču. Više je godina radio kao novinar u *Glasu Konciла*. Od 2002. glavni je urednik lista hrvatskih katoličkih misija u Njemačkoj *Živa zajednica*, koji objavljuje Hrvatski dušobričnički ured u Frankfurtu na Majni.

Božo SKOKO. Docent je na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, gdje vodi kolegije iz odnosa s javnošću. Područja njegovih znanstvenih istraživanja su odnosi s javnošću, međunarodni odnosi, komuniciranje i mediji te problematika nacionalnog identiteta i imidža. Doktorirao je i magistrirao međunarodne odnose na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Usavršavao se u zemlji i inozemstvu u području odnosa s javnošću i upravljanja komuniciranjem. Jedan je od vodećih hrvatskih stručnjaka za odnose s javnošću kojima se — pored teorije — bavi i u praksi. Kao direktor, a kasnije savjetnik, agencije za odnose s javnošću Millennium promocija vodio je brojne projekte i kampanje odnosa s javnošću te savjetovao menadžere, političke dužnosnike, korporacije i institucije u Hrvatskoj i susjednim zemljama, uključujući Delegaciju Europske komisije u Hrvatskoj. Prije ulaska u svijet znanosti i odnosa s javnošću (2000.) bavio se novinarstvom. Među ostalim radio je kao novinar i urednik na Hrvatskoj televiziji te kao dopisnik Federalne televizije u Sarajevu i hrvatskog programa Radio New Yorka. Kao novinar godinama se bavio problematikom hrvatskog iseljeništva, a kao student nagrađen je 1998. Rektorovom nagradom za rad *Uloga američkih Hrvata u odnosima SAD-a prema Hrvatskoj*. Objavio je sljedeće knjige: *Hrvatska i susjadi — Kako Hrvatsku doživljavaju u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Makedoniji, Sloveniji i Srbiji* (AGM, Zagreb, 2010.); *Država kao brend — upravljanje nacionalnim identitetom* (Matica hrvatska, Zagreb, 2009.); *Hrvatska — identitet, image, promocija* (Školska knjiga, Zagreb, 2004. i 2005.) te *Priručnik za razumijevanje odnosa s javnošću* (Millenium promocija, Zagreb, 2006.).

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

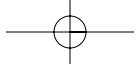
Marin SOPTA (Široki Brijeg, 1950.). Diplomirao je 1985. na Sveučilištu York u Torontu, a na Sveučilištu Toronto završio poslijediplomski studij iz područja Educational Administration. Godine 2012. doktorirao je na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Od 1987. do 1993. na Centennial Collegeu u Torontu predavao je kolegij Multiculturalism in Canada, a od 1991. do 1994. godine obavljao i dužnost izvršnog direktora članu parlamenta provincije Ontarija. Nakon povratka u Republiku Hrvatsku obnašao je dužnost direktora Hrvatskog centra za strategijska istraživanja te organizirao nekoliko međunarodnih konferencija na temu europske sigurnosti, euroatlantskih integracija, NATO-a, hrvatskog iseljeništva i Bosne i Hercegovine nakon Dayton-a. Autor je i koautor više knjiga, zbornika radova i publikacija o hrvatskom iseljeništvu.

Vlado ŠAKIĆ. Rođen 1954. godine u Studencima kod Imotskog. Diplomirao je psihologiju 1979. godine, magistrirao 1982. godine, a doktorirao 1991. godine. Redoviti je profesor i znanstveni savjetnik u trajnom zvanju. Od 1992. godine zaposlen je u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Bio je predsjednik Osnivačkog odbora Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, jedan od osnivača Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, ute-meljitelj Studija psihologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu te član Povjerenstva za osnivanje Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu. Ravnatelj je Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar od 1998. godine. Objavio je pet znanstvenih knjiga, jednu knjigu eseja iz područja političke psihologije te stotinjak znanstvenih i stručnih radova. Bio je voditelj 23 nacionalna projekta, jednog međunarodnog projekta te konzultant u 20 znanstvenih projekata. Sudjelovao je na sedamdesetak međunarodnih i domaćih znanstvenih skupova, plenarnih i pozvanih predavanja te organizirao osam međunarodnih i petnaest domaćih znanstvenih skupova. Osnivač je dvaju znanstvenih časopisa te član redakcija većeg broja znanstvenih časopisa. Dobitnik je više nagrada i priznanja za znanstvenu i stručnu djelatnost: Godišnje nagrade »Ramiro Bujas« Hrvatskoga psihološkog društva za afirmaciju psihologije; nagrade Hrvatskoga penološkog društva za znanstveni i stručni rad; nagrade Ministarstva obrane i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH za znanstveni doprinos unapređenju obrane Republike Hrvatske. Dobitnik je utemeljiteljskih medalja i povelja Instituta Pilar i Hrvatskih studija. Odlikovan je spomenicom Domovinskog rata.

Stjepan ŠULEK (Dubrovčan kraj Velikog Trgovišća, 1933.). Bio je novinar-suradnik u katoličkom tjedniku *Die Furche* (1962.—1965.) i pri njemačkim radiopostajama Deutschland Funk (1962.—1965.) i Deutsche Welle (1977.—1992.) u Kölnu te urednik časopisa *Chroatische Berichte* od godine 1978. do prestanka njegova izlaženja 1990., gdje je surađivao pod pseudonimom Krunoslav Sigetić. Godine 1992. bio je suradnik za kulturu i šport pri Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Njemačkoj. U Zagreb se vratio 2001. godine.

Ivan TEPEŠ (Zagreb, 1980.). Godine 2004. završio studij povijesti i etnologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a od 2008. doktorand je na poslijediplomskom doktorskom studiju povijesti na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Prijavio je doktorsku disertaciju Političko djelovanje HSS-a u iseljeništvu od 1945. do 1990. godine.

Danijel VOJAK (Zagreb, 1980.). Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2003. godine diplomirao je povijest, 2006. stekao je magisterij znanosti, a 2011. i doktorat znanosti na polju povijesti. Od 2008. godine radi kao asistent-znanstveni novak na znanstvenom projektu *Manjine u Hrvatskoj i Hrvati u okolnim zemljama: povjesni identiteti*.

O autorima

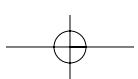
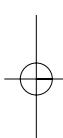
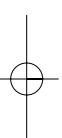
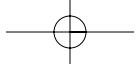

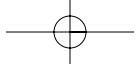
teti u Institutu društvenih znanosti »Ivo Pilar«. Uz proučavanje povijesti i kulture Roma u Hrvatskoj, proučava povijest Samobora i sjeverozapadne Hrvatske te iseljeništva.

Jure VUJIĆ. Diplomat, pravnik i politolog. Bavi se geopolitikom i geostrategijom. Diplomirao je pravo na Pariškom sveučilištu prava, društvenih i gospodarskih znanosti (Paris II). Autor je nekoliko knjiga: *Fragmenti geopolitičke misli* (ITG, Zagreb, 2004.), *Intelektualni terorizam — eretički brevijar* (Hasanbegović, Zagreb, 2007.), *Hrvatska i Mediteran — geopolitički aspekti* (Diplomatska akademija MVPEI-ja, 2008.; na francuskom jeziku *L'Ailleurs européen* u izdanju Avatareditions, Pariz). U hrvatskim i međunarodnim znanstvenim časopisima objavio stotinjak znanstvenih članaka iz područja geopolitike, sociologije i filozofije. Suradnik je Međunarodne geopolitičke alianse i francuskih časopisa *Krisis*, *Elements*, *Au fil de l'Épée*, *Eurasia*, *Geostrategie*, *Infoguerre* itd. Trenutačno je zaposlen kao pročelnik Odjela za politologiju Matice hrvatske. Autor je knjige *Rat svjetova: Euroazijanizam protiv Atlantizma* (2012.).

Nikolina VUKOJEVIĆ (ISG savjetovanje d.o.o.). Povratnica iz Njemačke.

Zdenka WEBER (Varaždin, 1950.). Diplomirala je njemački i engleski jezik na Filozofskom fakultetu i muzikologiju na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu. Doktorirala je na Sveučilištu Sorbonne u Parizu disertacijom *Recepacija glazbe Claudea Debussyja u Hrvatskoj* (Matica hrvatska je taj doktorat objavila 1995. godine kao knjigu *Impresionizam u hrvatskoj glazbi*). Predavala je povijest glazbe na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, Pedagoškom fakultetu u Osijeku i na Visokoj glazbenoj školi »Hanns Eisler« u Berlinu. Osim toga, radila je u Njemačkoj operi u Berlinu, a od 1997. godine je zaposlena u Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske sa zvanjem ministra savjetnika. Kontinuirano se bavi glazbenom publicistikom i znanstvenim radom. Objavljuje u Hrvatskoj i inozemstvu, a sudjelovala je i na nizu međunarodnih znanstvenih skupova. Odlikovana je »Hrvatskim pleterom« i »Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića«, a 2004. godine je primila francusko odličje »Vitez umjetnosti i književnosti«.

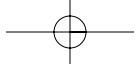
Sažetak

S obzirom na broj iseljenika u odnosu na ukupan broj stanovnika u zemlji, Hrvati u svjetskim okvirima imaju jednu od najbrojnijih iseljeničkih zajednica. Točan broj iseljenih Hrvata nije moguće sa sigurnošću utvrditi, no prema procjenama Ministarstva vanjskih i europskih poslova u svijetu ih je danas oko tri milijuna. Osim same brojnosti iseljenika, važno je naglasiti dugotrajnost procesa iseljavanja s hrvatskih prostora, koji je počeo još u 15. stoljeću. Unatoč tomu, povijest iseljavanja iz hrvatskih krajeva, kao i život hrvatskih zajednica u iseljeništvu te njihove razvojne perspektive i odnos s domovinskom Hrvatskom, još uvjek nisu dovoljno istraženi. Osobito je malo studija posvećeno trećoj i četvrtoj generaciji iseljenika i njihovim odnosima sa suvremenom Hrvatskom. Stoga se istraživačima u društveno-humanističkim znanostima nameće potreba (i obaveza) daljnog proučavanja tih tema, a cilj je ovoga zbornika radova dodatno rasvjetliti pojedina povjesna i suvremena obilježja hrvatskog iseljeništva. On obuhvaća radove pripremljene za međunarodni godišnji znanstveno-stručni skup *Annales Pilar*, pod nazivom *Hrvatsko iseljeništvo i domovina: Razvojne perspektive* (Zagreb i Dubrovnik, 26.-28. svibnja 2011.). Karakterizira ga pluralnost tema i istraživačkih pristupa, a urednici vjeruju kako upravo ta raznolikost omogućuje cjelovitiji uvid u jedan tako složen fenomen kao što je iseljeništvo.

Zbornik čini trideset tekstova trideset troje autora. Otvaraju ga uvodni rad ravatelja Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar prof. dr. sc. Vlade Šakića i tekstovi veleposlanika Australije te Švicarske konfederacije, a potom slijedi znanstveno-stručni dio u kojem su radovi razvrstani u četiri tematske cjeline.

U uvodnom radu iznesen je kratak pregled povijesti migracija na svjetskoj razini te odraz globalnih migracijskih trendova na Hrvatsku. U tekstu australske veleposlanice Beverly Mercer prikazane su osnovne značajke australske politike multikulturalizma i hrvatske iseljeničke zajednice u Australiji, a u prilogu veleposlanika Švicarske konfederacije Denisa Knobela izložen je švicarski model regulacije etno-kulturnih odnosa te položaj hrvatske iseljeničke zajednice u tom kontekstu.

Prva tematska cjelina znanstveno-stručnog dijela, pod naslovom *Hrvatske iseljeničke zajednice u svijetu*, sadrži devet radova. U radu *Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu* Marin Sopta donosi povjesni prikaz politike multikulturalizma, pri čemu ističe razlike u shvaćanju i provedbi mjera te politike u Kanadi i Australiji u odnosu na zapadnoeuropske države. Slijedi rad Katice Jurčević pod naslovom *Pregled položaja i integracijskog značaja hrvatskih iseljenika u Njemačkoj*. Autorica daje kratak pregled povijesti hrvatskih iseljenika u Njemačkoj, a potom istražuje današnji položaj Hrvata u toj zemlji. Smatra da su se Hrvati vrlo dobro integrirali u njemačko društvo, pri čemu najveću ulogu u očuvanju identiteta hrvatske zajednice imaju hrvatske kato-

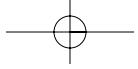

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

ličke misije, hrvatske etničke organizacije te hrvatske dopunske škole. U sljedećem radu, *Hrvati u Njemačkoj — domovinska Crkva i domovina: stanje i perspektive*, Adolf Polegubić govori o dušobrižništvu za Hrvate u inozemstvu, a potom se osvrće na hrvatsko dušobrižništvo u Njemačkoj, pri čemu posebno ističe važnost Hrvatskoga dušobrižničkog ureda u Frankfurtu na Majni. Jadranka Gvozdanović u radu pod naslovom *Mladi Hrvati u Njemačkoj* daje kratak pregled povijesti hrvatske manjine u SR Njemačkoj od sredine dvadesetog stoljeća do danas i pregled oscilacija u migracijskim valovima uvjetovanih ekonomskim i političkim čimbenicima. U radu Rebeke Mesarić Žabčić *Fenomen prekoceanske lančane migracije i lokalni/regionalni identiteti* riječ je o fenomenu lančane migracije hrvatskih iseljenika s područja Dalmacije (Podgora) i Kvarnera (Susak) u prekomorske zemlje (Novi Zeland, Sjedinjene Američke Države) od kraja 19. i tijekom 20. stoljeća. Rad Danijela Vojaka pod naslovom *Samoborsko iseljeništvo u Sjedinjenim Američkim Državama: pogled iz domovine* analizira iseljavanje stanovništva ondašnjeg samoborskog kotara u razdoblju od 1880-ih do 1918. godine u SAD. Prema autoru, u tom razdoblju iselilo se između 2419 i 6781 stanovnika samoborskog kotara, uglavnom muškaraca, od kojih se tek manji dio vratio. Potom slijedi rad Ane Jura *Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda do Drugoga svjetskog rata* u kojem obrađuje djelovanje hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu od početka doseljavanja do Drugog svjetskog rata, pri čemu posebnu pozornost obraća na njihovu ulogu i doprinos u gospodarskom životu. Rad Marine Perić Kaselj *Hrvatske migrantske zajednice (HMVZ) u Argentini: konstruiranje identiteta u kiberprostoru (na primjeru Argentine)* obrađuje utjecaj informacijsko-komunikacijske tehnologije u konstruiranju identiteta HMVZ u Argentini, a temelji se na analizi načina samopredstavljanja na društvenoj mreži Facebooku. Marina Deur u tekstu *Hrvati u Brazilu* daje sažet prikaz povijesti doseljavanja Hrvata u Brazil. Prvi val doseljavanja zbio se tijekom 19. stoljeća, a drugi poslijе Drugog svjetskog rata. Danas su treći i četvrti naraštaj asimilirani, no i među njima se budi zanimanje za »korijene«.

Drugu tematsku cjelinu, *Hrvatski jezik i kultura u iseljeništvu*, čini šest radova. Cjelinu otvara rad Zdenke Weber pod naslovom *Hrvatska kulturna promidžba kao jedan od predviđjata očuvanja nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu*. Autorica očuvanje nacionalnog identiteta vidi kao jedan od važnih ciljeva u kontekstu predstavljanja kulturnih sadržaja namijenjenih Hrvatima u inozemstvu. Stoga zastupa afirmaciju hrvatske nacionalne baštine na međunarodnoj razini i kulturni dijalog sa zemljama useđenja. U radu *Institut za hrvatski jezik u Melbourneu i priznanje hrvatskog jezika u Australiji* autori Ivan Hrštić i Artur Nalis proučavaju djelovanje Instituta i hrvatske zajednice u Australiji na priznanju posebnosti hrvatskoga jezika u Australiji. Potom slijedi rad Marice Čunčić pod naslovom *Sveučilišna nastava hrvatskoga jezika, kulture i književnosti u SAD-u i Kanadi*, u kojem na temelju osobnog iskustva i dostupnih podataka autorica govori o sveučilišnoj nastavi hrvatskoga jezika, kulture i književnosti na sveučilištima u SAD-u i Kanadi. Lada Kanajet Šimić i Lidija Cvikić autorice su rada *E-učenje hrvatskoga kao nasljednoga jezika: trenutačno stanje i razvojne perspektive*, u kojem raspravljaju o stanju e-učenja, prema njima najučinkovitijeg načina poučavanja, u području hrvatskoga kao inoga jezika te navode perspektive njegove uporabe u poučavanju hrvatskoga kao nasljednoga jezika. Rad Stjepana Šuleka pod naslovom *Slobodna riječ u hrvatskom egzilu s osvrtom na časopis Kroatische Berichte (1976.—1990.)* donosi kratak osvrt na djelovanje navedenog časopisa, koji je izlazio na njemačkom jeziku, pri čemu je posebna pozornost posvećena osobama koje su stajale iza njega. Posljedni rad u toj cjelini, autorice Vesne Kukavice, nosi naslov *Hrvatska iseljenič-*

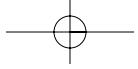

Sažetak

ka periodika u 21. stoljeću. Autorica piše o ulozi hrvatske iseljeničke periodike u svakodnevnom životu hrvatskih iseljenika i njezinu doprinosu u integraciji s domovinom.

Treća tematska cjelina, *Politika i hrvatsko iseljeništvo*, sadrži šest radova. Cjelinu otvara rad Ivana Tepeša pod naslovom *Doprinos Hrvatske seljačke stranke u očuvanju ideje hrvatske samostalnosti u hrvatskom iseljeništvu od 1945. do 1990. godine i stvaranju samostalne Hrvatske*. Prema autoru, djelovanje HSS-a u iseljeništvu se tijekom cijelog istraživanog razdoblja temeljilo na stavu kako predstavlja jedinog stvarnog zastupnika hrvatskog naroda, a to mu je znatno otežalo suradnju s drugim emigrantskim organizacijama. Slijedi rad Ivana Čizmića *Prvo razdoblje suradnje Franje Tuđmana s Hrvatima u SAD-u i Kanadi (1966.—1987.)*, u kojem se na temelju periodičkih publikacija i relevantne literature istražuje odnos dr. Franje Tuđmana i hrvatskog iseljeništva u SAD-u i Kanadi u navedenom razdoblju. U radu Gordana Grlića Radmana *Doprinos hrvatskih iseljenika međunarodnom priznanju Republike Hrvatske* analizira se institucionalni put međunarodnopravnog priznanja Republike Hrvatske u kontekstu međunarodnih odnosa te velikosrpske agresije. Prema autoru, međunarodna zajednica je na početku krize podržavala jedinstvo bivše jugoslavenske zajednice, a do promjene stajališta došlo je tek u drugoj polovici 1991. zahvaljujući značajnoj ulozi i utjecaju hrvatskog iseljeništva. Gojko Borić u radu *Promicanje istine o Hrvatima u Saveznoj Republici Njemačkoj* upozorava na nepostojanje imidža Hrvata u Njemačkoj za vrijeme socijalističke Jugoslavije te nastojanja hrvatskih iseljenika, naročito kruga osoba oko časopisa *Kroatische Berichte*, u nastojanju smanjivanja jugoslavenske propagande. Nadalje, govori se o listu *Bulletin*, kojeg je cilj bio upoznati njemačku javnost s političkim, ekonomskim i kulturnim prilikama u Hrvatskoj te s položajem Hrvata u Bosni i Hercegovini. U radu *Aktualni trenutak u odnosima domovinske i iseljene Hrvatske* Tomislav Đurasović donosi svoja razmišljanja o trenutačnim odnosima između domovinske i iseljene Hrvatske u kontekstu globalizacije i Europske unije. Analizirajući ulogu i položaj Europske unije smatra kako ona nema budućnost te upozorava na jaz između hrvatske vladajuće elite i hrvatskog izvandomovinstva. Branko Barbić u tekstu *Useljeničke politike Republike Hrvatske u njezinim zakonima i državnim tijelima od 1991. do danas* konstatiра da Hrvatska nema artikuliranu useljeničku politiku koja bi se mogla iščitati iz njenih zakona i institucija. U njima se, smatra autor, uočava da hrvatska useljenička politika ide u suprotnom smjeru od smjera politike europskih zemalja, koje su tu politiku stavile u vrh svojih prioriteta.

Posljednju tematsku cjelinu, pod naslovom *Suvremeni migracijski procesi i perspektive*, čini šest radova. Cjelinu otvara rad Bože Skoke pod naslovom *Uloga hrvatskih iseljenika u procesima stvaranja imidža Hrvatske u svijetu*. Autor se bavi važnošću imidža države u suvremenim međunarodnim odnosima, s naglaskom na imidž Hrvatske i načine njegova stvaranja. Posebna pozornost u radu dana je ulozi hrvatskih iseljenika u stvaranju slike o Hrvatskoj među građanima država primateljica. Potom slijedi rad Jure Vujića pod naslovom *Hrvatski identitet između moderne i postmoderne* u kojem upozorava na činjenicu da je hrvatski identitet u postmodernom razdoblju obilježen s nedostatkom jasne društvene integracije, nacionalne homogene policentrične identifikacije te pomanjkanjem stabilne i građanske političke kulture. U radu *Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies — An Account of Recent Developments* Caroline Hornstein Tomić raspravlja o dosadašnjem razvoju, postojećim obilježjima i budućim trendovima migracija iz Hrvatske prema Njemačkoj. Privremena i kružna migracija te transnacionalne aktivnosti između dviju država postali su prevladavajući obrazac mobilnosti kvalificirane radne snage, odražavajući tako

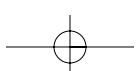

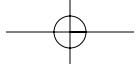

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

općeeuropske trendove mobilnosti. Jasna Čapo autorica je rada »*Tu ne može ni'ko živ imat' plan hoće li se vratit'*: *Promjenljive artikulacije povratka u domovinu među hrvatskim ekonomskim migrantima u Njemačkoj*. Na temelju narativnoga materijala prikupljenoga među hrvatskim *gastarbeiterima* u radu se analiziraju mijene u artikulaciji njihova plana povratka u domovinu. Pokazuje se da je povratak rezultat složenoga procesa odlučivanja unutar okvira koji je zadan promjenjivim migracijskim politikama i mjerama u zemlji useljenja i u zemlji podrijetla te da proces odlučivanja sadrži pragmatično odmjeravanje mogućnosti što se migrantu nude u obje zemlje. Potom slijedi rad Waltera Vorija Lalicha *Post-migration Dynamics: Towards a New Configuration of a Transnational Social Space*. Autor smatra kako dinamičnost postiseljeničke demografske i suvremene globalne društvene strukture redefiniraju hrvatsko-australski transnacionalni društveni prostor utječući na sadržaj, kvalitetu i intenzitet odnosa. Prema njemu, transnacionalni će prostor koji spaja te udaljene lokalitete definirati sudjelovanje potomaka iseljenika kojima je hrvatski tek drugi jezik komuniciranja, njihove potrebe, interes i aspiracije. Zbornik zatvara rad Zvonimira Milasa i Nikoline Vukojević pod naslovom *Mladi povratnik na radnom tržištu u Hrvatskoj*. Autori donose profil mladih povratnika i prikaz njihova uključivanja u tržište rada u Hrvatskoj. Pri tome su istaknuli prednosti i nedostatke tipičnog mladog povratnika te pokušali ocijeniti perspektive povratnika u budućnosti. Zaključuju kako je nužno stvoriti specifičan institucionalni okvir za aktivno vrbovanje na imigraciju potencijalnih povratnika te za njihov trajan ostanak u domovini.

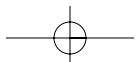
Summary

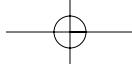
Considering the number of emigrants in relation to the overall population of the country, viewed globally, Croatians make up one of the most numerous migrant communities. It is impossible to establish the precise number of Croatians who have emigrated, but according to the estimates of the Ministry of Foreign and European Affairs, there are approximately three million of them in the world today. In addition to the number of migrants itself, it is important to point out the longevity of the migration process from Croatia which began as early as the 15th century. In spite of that the history of migration from Croatian lands as well as the life of Croatian communities in emigration and their development prospects as well as their relations to homeland Croatia have still not been sufficiently explored. In particular, the number of studies that deal with the third and fourth generation of migrants and their relationships with present day Croatia is quite inadequate. Accordingly, researchers in the fields of social and humanistic sciences not only have the need but also the obligation to continue to explore these topics so with that goal in mind this compendium was compiled to shed more light on specific historical and contemporary characteristics of Croatian migration. It includes papers prepared for the international annual scientific symposium *Annales Pilar* entitled *Croatian Migrants and the Homeland: Development Prospects* (Zagreb and Dubrovnik, 26-28 May 2011). As its main characteristics is the diversity of themes and research approaches, the editors believe that this plurality will give a fuller insight into a phenomenon that is as complex as migration.

The collection is made up of thirty papers prepared by thirty three authors. Its introductory part contains the work prepared by the Director of the Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Prof. Dr. Sc. Vlado Šakić and the papers of the ambassadors of Australia and the Swiss Confederation, followed by the scientific papers assorted into four topical groups.

The introductory paper contains a brief overview of the history of migration on the global level and the impact of global migration trends on Croatia. The text of the Australian Ambassador Beverly Mercer sheds light on the basic elements of the Australian policy of multiculturalism and the Croatian emigration community in Australia while the contribution of the Ambassador of the Swiss Confederation Denis Knobel presents the Swiss model of regulating ethno-cultural relations and the position of the Croatian migration community within that context.

The first topical group of the scientific-scholarly part of the collection, entitled *Croatian Migration Communities in the World*, contains nine papers. In the paper under the title *Multiculturalism in the World and Croatians in Emigration*, Marin Sopta presents an historical overview of the policy of multiculturalism, emphasizing in the

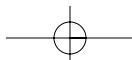

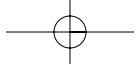
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

process the differences in the understanding and implementation of policy measures in Canada and Australia in relation to the West European countries. It is followed by the paper written by Katica Jurčević entitled *A Survey of the Position and Integrative Significance of Croatian Migrants in Germany*. The author presents a brief survey of the history of Croatian migrants in Germany and explores the current position of Croatians in that country. She considers that Croatians are very well integrated in German society wherein the most significant role in the preservation of the identity of the Croatian communities is played by Croatian Catholic missions, Croatian ethnic organizations and Croatian supplementary schools. In the next paper, *Croats in Germany – the Homeland Church and the Homeland: Status and Prospects*, Adolf Polegubić dwells upon the spiritual guidance offered to Croats in Germany particularly emphasizing the importance of the Croatian Spiritual Guidance Office in Frankfurt on Main. In her paper entitled *Young Croatians in Germany*, Jadranka Gvozdanović presents an overview of the history of the Croatian minority in the Federal Republic of Germany from the mid-twentieth century to the present, including a survey of the oscillations in migration trends resulting from economic and political factors. Rebeka Mesarić Žabčić's paper, *The Phenomenon of Overseas Chain Migrations and Local/Regional Identity* deals with the phenomenon of the chain migration of Croatian migrants from the regions of Dalmatia (Podgora) and Kvarner (Susak) to overseas countries (New Zealand, USA) from the end of the 19th and during the 20th century. The contribution of Danijel Vojak entitled *Samobor Migrants in the United States of America: A Homeland Perspective* analyses the migration of the population from the then Samobor County in the period 1880–1918 to the United States of America. According to the author, between 2419 and 6781 citizens from the Samobor County, mainly men, emigrated of which only a small number returned. The following paper, *Prominent Croats in the Economic Development of New Zealand up to World War II*, written by Ana Jura, deals with the activities of Croatian immigrants in New Zealand from the time of their emigration up to World War II with special emphasis on their role and contribution in the economic life of the country. Marina Perić Kaselj's contribution, *Croatian Migrant Communities in Argentina: Identity Building in Cyber Space (on the example of Argentina)* explores the influence of information and communication technologies in developing the identity of Croatian migrant communities in Argentina and is based on the analysis of the methods of self-presentation on the social network Facebook. Marina Deur in her contribution entitled *Croats in Brasil* writes that the number of Croats born in Croatia and living in Brazil is decreasing and the fourth generation of their descendants is coming of age. Croats emigrated to Brazil in two waves, the first taking place in the 19th century and the second after World War II. Many intellectuals, military personnel, priests, free professionals, qualified experts and entrepreneurs now make up the Croatian diaspora in Brazil. The third and fourth generations of Croatian emigrants have become assimilated, but even among them there is an interest for their "roots", especially among third generation emigrants.

The second topical group of papers, *Croatian Language and Culture in Emigration* comprises six contributions. The introductory work by Zdenka Weber is entitled *Croatian Cultural Promotion as one of the Preconditions of Safeguarding the National Identity of Croatians Abroad*. The author sees the preservation of national identity as one of the major objectives in the context of presenting cultural content intended for Croatians that have emigrated. She therefore advocates the affirmation of Croatian national heritage at the international level and cultural dialogue with countries of immi-

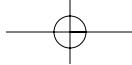

Summary

---

gration. In the paper *The Croatian Language Institute in Melbourne and the Recognition of the Croatian Language in Australia*, the authors Ivan Hršić and Artur Nalis examine the activities of the Institute and the Croatian community in Australia aimed at gaining recognition of Croatian as a distinct language in Australia. This is followed by the paper written by Marica Čunčić entitled *The Teaching of the Croatian Language, Culture and Literature at Universities in the USA and Canada*, in which the author examines, on the basis of her personal experience and available data, the teaching of Croatian language, culture and literature at the university level in USA and Canada. Lada Kanajet Šimić and Lidija Cvikić are the co-authors of the paper *E-learning of Croatian as a Familial Language: Present Status and Developmental Prospects* in which they analyze e-learning which they consider the most effective method of teaching the Croatian language as a second language, and present the prospects of its use in learning Croatian as an ancestral language. Stjepan Šulek's work entitled *Freedom of the Word in Croatian Exile with a reference to the journal Kroatische Berichte (1976—1990)* contains a brief overview of the influence of the mentioned journal, published in German, with special emphasis on the individuals behind it. The last paper in this group is the one by Vesna Kukavica, entitled *Croatian Emigration Periodicals in the 21st century*. The author writes about the role of Croatian immigration periodicals in the daily lives of Croatian emigrants and their contribution to their integration with the homeland.

The third topical group contains six papers. The first introductory one, by Ivan Tepeš, is entitled *The Contribution of the Croatian Pheasant's Party (HSS) to the Preservation of the Idea of Croatian Independence Among the Croatian Emigration from 1945 to 1990 and the Establishment of Independent Croatia*. According to the author during the entire duration of the period under consideration the activities of HSS among immigrant circles were based on the presumption that it was the only true representative of the Croatian people, a stand which made cooperation with other emigrant organizations much more difficult. It is followed by Ivan Čizmić's paper, *The First Period of Cooperation between Franjo Tuđman and Croatians in the USA and Canada (1966—1987)*, in which the relationship between Franjo Tuđman and the Croatian emigration in the USA and Canada is explored on the basic of periodic publications and relevant literature from the given period. Gordan Grlić Radman in the paper entitled *The Contribution of the Croatian Diaspora to the International Recognition of the Republic of Croatia* analyses the institutional framework of the international recognition of the Republic of Croatia in the context of international relations and Greater Serbian aggression. According to the author, at the outset of the crisis the international community supported the unity of the former Yugoslav community and only in the second half of 1991 it had a change of heart owing to the considerable role and influence of the Croatia diaspora. In his paper, the *Promotion of Truth about Croatians in the Federal Republic of Germany*, Gojko Borić draws attention to the fact that the image of Croatians in Germany during socialist Yugoslavia actually did not exist as well as to the efforts of Croatian immigrants, particularly the circle of individuals gathered round the journal *Kroatische Berichte*, in suppressing Yugoslav propaganda. Furthermore it dwells on the journal *Bulletin* the goal of which was to inform the German public of the political, economic and cultural circumstances in Croatia and the position of Croatians in Bosnia and Herzegovina. In his paper entitled *Current Status of Relations between Homeland Croatia and its Diaspora* Tomislav Đurasović presents his thoughts on current relations between homeland Croatia and its nationals who have migrated in the context of globalization and the European Union. Analyzing the

---

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

---

role and position of the European Union he considers that it has no future and warns of the gap between the Croatian ruling elite and Croatian diaspora. In the last paper in this topical group Branko Barbić writes about immigration policy of the Republic of Croatia. Croatia does not currently have an articulated immigration policy that can be deduced from its laws and institutions. Ineffect, they give rise to the conclusion that Croatia's immigration policy is developing in the direction contrary to the policies of the EU Member States which give top priority to such policies.

The last topical group of papers, entitled *Contemporary Migration Processes and Prospects* comprises of six works. The first is Božo Skoko's paper entitled *The Role of Croatian Migrants in Processes of Creating an Image of Croatians in the World*. The author explores the significance of a nation's image in contemporary international relations with an emphasis on Croatia's image and ways of its creation. In the work special attention is devoted to the role of Croatian emigrants in the creation of Croatia's image among citizens of the host country. It is followed by Jure Vujić's paper entitled *Croatian Identity between Modern and Post-modern Concepts* in which he draws attention to the fact that Croatian identity in the post-modern era is characterized by a lack of clear social integration, national homogenous polycentric identification and lack of stable and civic political culture. In the paper *Migration Activity from Croatia to Germany and Return Tendencies — An Account of Recent Developments*, Caroline Hornstein Tomić discusses the hitherto development, existing features and future migration trends from Croatia to Germany. Temporary and circular migration and trans-national activities between the two states have become the dominant mobility pattern of the qualified working force, thereby reflecting general European mobility trends. Jasna Čapo is the author of the paper "No one can actually have a plan of whether to return or not": the changeable articulations of returning to the homeland among Croatian economic migrants in Germany. On the basis of narrative material collected among Croatian guest workers, changes in the articulation of their plans to return to the homeland are analysed in the paper. It seems that their return is a result of a complex process of decision-making within a framework set by changeable migration policies and measures both in the host country and country of origin and that the decision-making process contains a pragmatic weighing of possibilities offered to the migrants in both countries. This is followed by Walter Vorl Lalich's paper *Post-Migration Dynamics: Towards a New Configuration of a Transnational Social Space*. The author considers that the dynamics of post-migration demographic and contemporary global social space impacts the content, quality and intensity of relations. According to him the trans-national space that connects these distant localities will be defined by the participation of migrant descendants to whom Croatian is the second language of communication as well as by their needs, interests and aspirations. The concluding paper in the compendium, entitled *The Young Migrant-Returnee in the Labour Market in Croatia* was written by Zvonimir Milas and Nikolina Vukojević. The authors present the profiles of young returnees and an overview of their inclusion in the labour market in Croatia. In addition, they outline the advantages and drawbacks of a typical young returnee and attempt to assess the returnee's prospects in the future. In conclusion they point out the necessity of creating a specific institutional framework for the active recruiting of potential returnees and their permanent stay in the homeland.

